ספרי מוסר

חי באמונה ב - אהבת עולם אהבתנו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חי באמונה ב - אהבת עולם אהבתנו

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חי-באמונה-ב-אהבת-עולם-אהבתנו/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

מבוא - אהבתי אתכם אמר ה' 8
א. שתי שאלות ושתי תשובות 15
ב. האדם נברא במטרה להיטיב לו 17
ג. כגודל הנתינה - גודל האהבה 18
ד. סוד הידיעה בהנהגת הבורא 20
ה. אבינו מלכנו 21
ו. חובה להיות בשמחה - היאך נתן ליישם מצוה זו? 22
ז. ידיעת האבהות מרוממת ומצילה מן החטא 23
ח. ראיה ברורה שאין להקב"ה הנהגה מלבד הרחמים 23
ט. גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע - לא אפחד מהרע 24
י. השתתפות הבורא בצער האדם מעידה על מידתו שהיא רחמים בלבד 25
יא. היודע ידיעת רחמיו של הבורא הינו "בן חכם ישמח אב" 26
יב. עקר הידיעה - לדעת את רחמיו גם כאשר נוהג הוא במדת הדין 27
יג. ה' צדיק יבחן 28
יד. שמחתו של רבי עקיבא בסריקת בשרו במסרקות של ברזל 31
טו. ה' אחד ושמו אחד - הנהגה אחת, רחמים בלבד! 32
טז. הסתכלותם של גדולי ישראל על מידת הדין 33
יז. בעידן פרענות "נשפך" שפע ממדת הרחמים יותר מעידן שאינו של פרענות . 33
יח. בזמננו נחוץ ביותר מכל התקופות - לידע ולהכיר ברחמנות הבורא 34
יט. יציבות הנפש תלויה במבט נכון על האלקים 36
כ. הוכחות והמחשות לאהבת ה' את ברואיו 37
כא. בעית הבעיות...! 40
כב. הכל מאהבה 41
כג. אם הבורא חפץ בהצלחתי - מה יש לפחד שמא לא אצליח...? 42
כד. אמון במצבי ענישה 43
כה. ההתעללות במצרים היתה מדה במדה בהנהגה גלויה ביותר לבטאות אהבת ה' לעמו ישראל 45
כז. מה בין שכל אנושי לבין דעת תורה . 47
כח. בטחון בה' לא יתכן, רק מתוך תחושתנו בו כ"אבינו" 49
כט. הפליא ה' לעשות עמנו שהורשינו לשמוח במפלת שונאינו מה שבדרך כלל אין הקב"ה חפץ בכך 50
ל. "אהבת עולם אהבתנו" 52
לא. ראיה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה 54
לב. עוד ראיה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה 56
לג. מדוע פעמים מוכרחת היד הקשה? . 56
לד. מה חזינו ומה נודע לנו במעמד הר סיני? 57
לה. מדוע בחר ה' בעמו ישראל מכל אומות העולם 59
לו. האם זהו גורלנו להיות שנואי העמים?! 60
לז. גזירת השואה - רק רחמן כהבורא יכול לבצע ניתוח שכזה 61

לח. מדברי הגאון הרב שך זצ"ל 64
לט. מכתב חיזוק מהרב "שומר אמונים" למעוני השואה 66
מ. מעלת יהודי ואפלו הוא רשע - המוכה מגוי , וכל שכן אם נהרג על ידו 67
מא. כשישראל מצטערים על ידי גוים - זהו תקונם דוקא 68
מב. כיצד יש לראות תופעת "צדיק ורע לו" 69
מג. "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך" 69
מד. מה בעצם מטרת היסורים? 71
מה. אמון במצבי מעידה 74
מו. "נרון" בלילה יפה מ"אבוקה" ביום ... 77
מז. הבהרה ראשונה לכוחה של תשובה - מדברי תורה 79
מח. הבהרה שניה - מדברי הנביאים 79
מט. הבהרה שלישית לאמיתות פתרון התשובה - מדברי התלמוד 80
נ. הטעם לחששת חכמתו יתברך מקטנות אמונה במצות התשובה 81
נא. התשובה מתקבלת אצל ה' כהתנדבות ולא כפריעת חוב 82
נב. מדוע הוצרכה התשובה להיברא קודם שנברא העולם? 82
נג. עוצמת כוחה של התשובה הגורמת לאי סבילת הדעת להשתכנע בכחה 83
נד. מעשה שנבע מחוסר אמונת התשובה 86
נה. לא תתכן מצות התשובה ללא "תמימות" 87
נו. התועלת שבמעידות 88
נז. הכי נדרש מאתנו לבל נכשל לעולם?! 93
נח. טעם נוסף לתועלת הירידות והעליות 94
נט. גם סטית הבנים והבנות מדרך ה' הוא נצרך לצורך תיקונם 95
ס. עימו אנכי בצרה 96
סב. סיבת ריבוי הצרות בעקבתא דמשיחא, ובפרט צער העניות 99
סג. הפותח יד לקבל פושעים וחטאים . 100
סד. החשד על ה' שהינו נוטש את החוטא הוא שקר גדול - ומביא לעצבות וליאוש 101
סו. הריחוק מהקב"ה הוא אך ורק מצד האדם 102
סז. האוהב האמיתי של האדם הוא אך ורק הבורא יתברך 102
סח. חיזוק מדברי הכתובים על גודל אהבת ה' לעמו ישראל 103
סט. אמונה למעשה 105
ע. ידיעת אהבת ה' לעמו מחייבת אהבת ישראל 109
עא. גדלות ותקוה טובה לכל אדם באשר הוא 111
"שמחת תורה" בצל רבי ירוחם ממיר זצ"ל 121
דור משיח - דור שיתעלה על כל הדורות כולם 125
עד. כמה פסוקים מהנביא ישעיה מהמעותד לנו 129

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 **- אסור בשימוש מסחרי**
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) **ל הרב ישראל יעקב לוגאסי שליט"א**

אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה' (מלאכי א' ב')

בספר זה תווכח ותבואר אמינות ואהבת ה' לעמו שהינה ללא גבול,
בכל זמן ובכל מצב, הן לכלל והן לפרט

הרב ישראל יעקב לוגאסי שליט"א

פתיחה - הבן יקיר לי... ילד שעשעים...

"הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם, אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים, כִּי מִדֵּי דַבְּרִי בוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיה לא, יט).
אַשְׁרֵי הַיֶּלֶד שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַכִּיר בְּשַׁעֲשׁוּעֵי אָבִיו שֶׁמִּשְׁתַּעֲשֵׁעַ בּוֹ. כַּמָּה מְאֻשָּׁר יֶלֶד זֶה בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע. יוֹדֵעַ הוּא, יֵשׁ לִי אָב אוֹהֵב, יֵשׁ לִי אָב שֶׁאֲנִי יָקָר לוֹ, שֶׁאֲנִי יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים שֶׁלּוֹ, אָזְנָיו קַשׁוּבוֹת לִשְׁמֹעַ אוֹתִי תָּמִיד וּבְאַהֲבָה, חָשׁ בְּצַעֲרִי, חָרֵד לְגוֹרָלִי, עוֹשֶׂה הַכֹּל לְמַעֲנִי, וּבְיוֹתֵר כַּאֲשֶׁר אָבִיו זֶה בַּעַל יְכֹלֶת בְּכֹחַ וּגְבוּרָה, חָכָם בְּכָל הַחָכְמוֹת, עָשִׁיר מֵאֵין כָּמוֹהוּ, וּבְיוֹתֵר כַּאֲשֶׁר אָב זֶה אֵין בְּעֵיָה שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לְפָטְרָהּ.
וּלְעֻמָּתוֹ, כַּמָּה מִסְכֵּן יֶלֶד זֶה שֶׁנֶּעֱלָמָה מִמֶּנּוּ אֲמִתּוּת זוֹ שֶׁהִנּוֹ בֵּן שַׁעֲשׁוּעִים לְאָבִיו וְחָשׁ אֶת אָבִיו כְּמִתְנַכֵּר אֵלָיו, חָשׁ אֶת אָבִיו אִי - אִכְפַּתִּי, אָדִישׁ, חָשׁ אֶת עַצְמוֹ כְּנֶטֶל וּכְמַעֲמָסָה עַל אָבִיו, וּבְיוֹתֵר כַּמָּה מִסְכֵּן בֵּן זֶה כַּאֲשֶׁר הַמְדֻבָּר בְּאָב בַּעַל יְכֹלֶת בְּכָל הַתְּחוּמִים.
אֵין סָפֵק שֶׁיֶּלֶד כָּזֶה יָחוּשׁ בְּדִידוּת וּמִסְכֵּנוּת. עִם מִי יְדַבֵּר יֶלֶד זֶה כַּאֲשֶׁר יִפְלוּ עָלָיו קְשָׁיֵי הַחַיִּים? לְאָן יִפְנֶה יֶלֶד זֶה בְּאֵין לוֹ עוֹזֵר וְתוֹמֵךְ? הֲלֹא נָבוֹל יִבֹּל כְּעֶלֶה נִדָּף הַמִּתְפַּזֵּר בָּרוּחַ וְאֵין מְאַסֵּף...
וּבְכֵן, הָבָה וְנִתְבּוֹנֵן מַה יַּחֲסוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל הַבּוֹרֵא כְּלַפֵּי בָּנָיו - בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם. עַל כָּךְ הָיָה הֶחָסִיד הַגָּאוֹן אוֹהֲבָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מָרָן הָ"חָפֵץ חַיִּים" נוֹשֵׂא מְשָׂלוֹ:
אֶזְרָח מְדִינָה הָיָה לוֹ לִשְׂטֹחַ אֵיזוֹשֶׁהִי בַּקָּשָׁה לְמַלְכּוֹ הַמּוֹלֵךְ בַּמְּדִינָה בָּהּ הָיָה הוּא אֶחָד מֵאֶזְרָחֶיהָ, הִזְמִין תּוֹר לְהִכָּנֵס לְאַרְמוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְהִמְתִּין בְּכִלְיוֹן עֵינַיִם לְתוֹרוֹ שֶׁנִּקְבַּע לְעוֹד כִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים.
בְּהַגִּיעַ הַיּוֹם נִכְנַס עִם כַּרְטִיס תּוֹרוֹ לִמְשֶׁרֶת הַמֶּלֶךְ הַמְמֻנֶּה לְהַכְנִיס אֶת הָאֶזְרָחִים לְבַקֵּשׁ בַּקָּשָׁתָם, יוֹשֵׁב לוֹ הָאֶזְרָח בַּחֲדַר הַהַמְתָּנָה, מִתְבּוֹנֵן בַּיּפִי וְהֶהָדֵר שֶׁל הָאַרְמוֹן וְהַהִתְרַגְּשׁוּת הֵחֵלָּה מְפַעְפַּעַת בְּקִרְבּוֹ יוֹתֵר וְיוֹתֵר. בְּעוֹדוֹ מַמְתִּין מַעֲבָר לְדֶלֶת הַכְּנִיסָה לְאוּלָם בּוֹ יוֹשֵׁב הַמֶּלֶךְ, נִגַּשׁ הוּא לְ"עֵינִית" שֶׁבַּדֶּלֶת לְהָצִיץ דַּרְכָּהּ לְעֵבֶר אוּלָם הַמֶּלֶךְ, וּבַהֲצִיצוֹ בָּהּ מִסְפֵּר שְׁנִיּוֹת חָשׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁכִּמְעַט וְהִנּוֹ מִתְעַלֵּף... מִמּוּל מַמָּשׁ רָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ בְּמִלֹּא הוֹדוֹ וַהֲדָרוֹ

יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא מְפֹאָר וּמְשֻׁבָּץ בְּכָל מִינֵי אַבְנֵי חֵן, וְעַל רֹאשׁוֹ כֶּתֶר זָהָב מְשֻׁבָּץ בִּפְנִינִים וְכֻלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד, מַחֲזֶה אֲשֶׁר אֵימָה וָפַחַד יֹאחֲזוּ לְכָל רוֹאֶה מַרְאֶה שֶׁכָּזֶה. מִיָּד הִתְיַשֵּׁב לוֹ הָאֱזְרָח עַל כִּסְאוֹ בַּחֲדַר הַהַמְתָּנָה עַל מָנַת לְהֶרָגַע וּלְהִתְאוֹשֵׁשׁ מִפַּחְדּוֹ וְהִרְהוּרֵי חֲרָטָה עָלוּ בְּקִרְבּוֹ עַל אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ פְּגִישָׁה זוֹ.

לְאַחַר רְגָעִים חָשַׁב, אוּלַי אִם אֶסְתַּכֵּל שׁוּב בָּ"עֵינִית" יִסְתַּלֵּק הַמּוֹרֶא מִמֶּנִּי, שֶׁכֵּן בְּכָךְ אָכִין עַצְמִי קֹדֶם שֶׁאֶכָּנֵס לַמֶּלֶךְ. נִגַּשׁ שׁוּב לָ"עֵינִית" וְהִבִּיט בָּהּ לַמִּתְרַחֵשׁ גַּם בִּימִין הָאוּלָם וּבִשְׂמֹאלוֹ, וְהִנֵּה חָשְׁכוּ עֵינָיו פִּי כַּמָּה: עֲשָׂרוֹת שֶׁל שָׂרִים וְנִכְבָּדִים עוֹמְדִים בְּשׁוּרוֹת מִימִין הַמֶּלֶךְ וּמִשְּׂמֹאלוֹ, וְכֻלָּם עוֹמְדִים בְּדוּמִיָּה, בְּאֵימָה וָפַחַד, וְאֵינָם פּוֹצִים פִּיהֶם מִמּוֹרָא הַמֶּלֶךְ. וְאַף שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם נִרְאָה מְאֵים כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ - עַל פְּנֵיהֶם נִכַּר שֶׁהֵנָּם שָׂרִים חֲכָמִים חֲבֵרִים בַּמְּלוּכָה וּלְכָל אֶחָד תַּפְקִיד רָם וְנִשָּׂא, וְעִם כָּל זֶה, כְּשֶׁהֵם עוֹמְדִים לְיַד הַמֶּלֶךְ, פַּחַד וְאֵימָה אוֹתָם.

וְאָז הֶחְלִיט לוֹ אוֹתוֹ אֶזְרָח: זֶהוּ! אֲנִי חוֹזֵר הַבַּיְתָה! אֵין בִּיכָלְתִּי בְּשׁוּם אֹפֶן לְהִכָּנֵס לְמָקוֹם מְאֻיָּם שֶׁכָּזֶה! וּבְיוֹתֵר כְּשֶׁרָאָה שָׁרֶגְלָיו וְגוּפוֹ רוֹעֲדִים מֵהִתְרַגְּשׁוּת וּמִפַּחַד, הֶחְלִיט שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת הַפְּגִישָׁה. אוּלָם בְּעוֹדוֹ מְהַרְהֵר לָשׁוּב, בְּאוֹתוֹ רֶגַע נִגַּשׁ אֵלָיו הַמְּשָׁרֵת, פּוֹתֵחַ לוֹ אֶת דֶּלֶת הָאוּלָם וּמְבַקְּשׁוֹ לְהִכָּנֵס שֶׁכֵּן הִגִּיעַ תּוֹרוֹ...

בְּלֵית בְּרֵרָה מוֹצֵא הוּא אֶת עַצְמוֹ בָּאוּלָם פָּנִימָה, עוֹמֵד מוּל הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ בְּמֶלֶא יָפְיוֹ, כְּבוֹדוֹ וַהֲדָרוֹ, וּמִתְבָּרֵר לוֹ, שֶׁכָּל מַה שֶּׁרָאָה עַד עַתָּה זֶה כְּאַיִן וּכְאֶפֶס מִמַּה שֶּׁנִּצָּב מוּל עֵינָיו מִכְּבוֹד הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו הָעוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת בְּאֵימָה וָפַחַד, וְאָז חָשׁ הוּא אֶת בִּרְכָּיו נוֹקְשׁוֹת וּתְקוּעוֹת עַד שֶׁאֵין בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְהַזִּיז.

הַמֶּלֶךְ מַבִּיט בּוֹ, מְחַיֵּךְ לְעֶבְרוֹ חִיּוּךְ קַל וְרוֹמֵז לוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְגֶשֶׁת אֵלָיו. חִיּוּכוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הִשְׁקִיט בְּמַעַט אֶת סַעֲרַת רִגְשׁוֹתָיו, וְאָז נִסַּךְ בּוֹ מְעַט כֹּחַ וְהֵחֵל לְשָׁרֵךְ אֶת רַגְלָיו בְּאִטִּיּוּת לְעֵבֶר הַמֶּלֶךְ. לְאַחַר כַּמָּה פְּסִיעוֹת שֶׁפָּסַע, חָשׁ בַּשֵּׁנִית בְּאַפְסִיּוּת כֹּחוֹתָיו לְהַמְשִׁיךְ הִלּוּכוֹ לְעֵבֶר הַמֶּלֶךְ, וְאָז הַמֶּלֶךְ שׁוּב מְחַיֵּךְ אֵלָיו וּמוֹרֶה לַמְּשָׁרֵת לְהַגִּישׁ כִּסֵּא לְיָדוֹ, שֶׁבּוֹ יֵשֵׁב הָאֶזְרָח.

יוֹשֵׁב לוֹ הָאֶזְרָח עַל הַכִּסֵּא שֶׁהֻגַּשׁ לוֹ אוּלָם דְּבוּרוֹ נֶעְתָּק מִפִּיו וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִלָּה, וְאָז מְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ לְהַגִּישׁ לוֹ שְׁתִיָּה עַד שֶׁיֵּרָגַע וּמֵרָגַע לְרֶגַע חָשׁ בְּמַעַט שֶׁכֹּחוֹתָיו חוֹזְרִים אֵלָיו, שֶׁכֵּן הִנֵּה הַמֶּלֶךְ חָשׁ בְּתְחוּשׁוֹתָיו וּמִשְׁתַּדֵּל לְהַרְגִּיעוֹ.

וְאָז מְרוֹמֵם הַמֶּלֶךְ אֶת יָדוֹ וּמַנִּיחַ עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל הָאֶזְרָח לְהַרְאוֹת לוֹ חִבָּתוֹ אֵלָיו וְשׁוֹאֲלוֹ לְבַקָּשָׁתוֹ.

מִתְבַּלְבֵּל הָאֶזְרָח לֹא מְעַט, אוּלָם חָשׁ בִּטָּחוֹן בְּעַצְמוֹ, שֶׁכֵּן הִנֵּה הַמֶּלֶךְ מְשַׁדֵּר לוֹ שֶׁהִנּוֹ אוֹהֵבוֹ וְחָפֵץ לַעֲזֹר לוֹ, וְאָז פּוֹתֵחַ הוּא אֶת פִּיו, שׁוֹטֵחַ בַּקָּשָׁתוֹ, וְהַמֶּלֶךְ מְשִׁיבוֹ: אֲמַלֵּא שְׁאֵלָתְךָ כִּי מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי...

מְנַסֶּה הָאֶזְרָח לְהִתְרוֹמֵם מֵהַכִּסֵּא וְלַעֲזֹב אֶת הָאַרְמוֹן, וְאָז קוֹרֶה הַלֹּא יֵאָמֵן: הַמֶּלֶךְ מְבַקְּשׁוֹ לְהַמְשִׁיךְ לָשֶׁבֶת, שֶׁכֵּן בִּרְצוֹנוֹ לְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ וְנוֹתֵן לוֹ לָחוּשׁ שֶׁנָּעִים לוֹ מְאֹד לָשֶׁבֶת וּלְשׂוֹחֵחַ אִתּוֹ. וְהַמֶּלֶךְ מְשׂוֹחֵחַ אִתּוֹ עַל דָּא וְעַל הָא כְּרֶבַע שָׁעָה, וְהָאֶזְרָח כַּמּוּבָן שֶׁחָשׁ לֹא נָעִים, שֶׁכֵּן הִנֵּה לְעֵינֵי שָׂרִים וְנִכְבָּדִים יוֹשֵׁב הַמֶּלֶךְ וּמְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ.

כְּשֶׁסִּימּוּ אֶת הַשִּׂיחָה לְרִוְחָתוֹ שֶׁל הָאֶזְרָח וְעוֹמֵד הוּא כְּבָר לְקוּם וְלָלֶכֶת, אוֹמֵר לוֹ הַמֶּלֶךְ: תִּרְאֶה, הָיָה נָעִים לִי מְאֹד לְשֶׁבֶת אִתְּךָ, וְלָכֵן מְבַקֵּשׁ אֲנִי אִם תּוּכַל גַּם מָחָר לָבוֹא אֵלַי...

יוֹצֵא הָאֶזְרָח מֵהָאַרְמוֹן, אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מַה שֶּׁחָוָה זֶה עַתָּה הָיָה בַּחֲלוֹם אוֹ בְּמְצִיאוּת...

מָה רָאָה הַמֶּלֶךְ לְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ עִמּוֹ בּוֹ בְּזְמַן שֶׁמִּסְבִּיבוֹ שָׂרִים וְנִכְבָּדִים, רָאשִׁים וְאַלּוּפִים, וּבִמְקוֹם לְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ עִמָּהֶם בְּעִנְיָנִים גְּבוֹהִים וְנִשְׂגָּבִים מָצָא לָנָכוֹן לְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ עִמִּי, וְעוֹד מַזְמִין הוּא אוֹתִי לָבוֹא אֵלָיו לְפָעָמִים נוֹסָפוֹת?! הֲלֹא פֶּלֶא הוּא!!!

אוֹמֵר מָרָן הֶ"חָפֵץ חַיִּים" זַצַ"ל:

הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ יוֹשֵׁב לוֹ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, סְבִיבוֹ מַלְאָכִים שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים שֶׁיָּכוֹל כָּל אֶחָד מֵהֶם לִשְׂרֹף אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּהֶבֶל פִּיו, וְכֻלָּם קְדוֹשִׁים וְנִכְבָּדִים, אוּלָם הַשַּׂעֲשׁוּעַ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא הוּא מֵהָאָדָם דַּוְקָא. וְהִנֵּה הַבּוֹרֵא, שֶׁמִּסְבִּיבוֹ מַלְאָכִים וּשְׂרָפִים הַמְכַבְּדִים אוֹתוֹ בְּרֶתֶת וּבְחַלְחָלָה, מַשְׁתִּיקִם בְּשָׁעָה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל בָּנָיו מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ לְמַטָּה. כָּל שַׁעֲשׁוּעוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא זֶהוּ כְּשֶׁקָּם יְהוּדִי וּמְבָרֵךְ לְבוֹרְאוֹ עַל הַטּוֹבוֹת שֶׁמֵּיטִיב עִמּוֹ, מוֹדֶה וּמְשַׁבֵּחַ לוֹ בְּבִרְכוֹת הַשַּׁחַר, מִתְפַּלֵּל לְפָנָיו, מְבָרֵךְ עַל כָּל דְּבַר אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. זֶהוּ עִקַּר שַׁעֲשׁוּעוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא!

וּכְשֶׁמְּסַיֵּם הָאָדָם לְשׂוֹחֵחַ עִם בּוֹרְאוֹ בְּשַׁחֲרִית, מַזְמִינוֹ הַבּוֹרֵא לָבוֹא בְּמִנְחָה שׁוּב וּלְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ, וּכְשֶׁמְּסַיֵּם מִנְחָה, מַזְמִינוֹ הַבּוֹרֵא לְעַרְבִית לָשׁוּב וּלְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ, וְכֵן לַמָּחֳרָת... שִׁבְעִים שָׁנָה... מִיּוֹם לְיוֹם מַזְמָן הָאָדָם לָבוֹא וּלְשׂוֹחֵחַ עִם בּוֹרְאוֹ, וּבְכָל יוֹם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, חוּץ מִיֶּתֶר הַבְּרָכוֹת וְהַהוֹדָאוֹת - שֶׁגַּם אִם יְמַלֵּא הָאָדָם פִּיו כָּל הַיּוֹם לְהוֹדוֹת לְבוֹרְאוֹ, הֲרֵי הוּא מְשֻׁבָּח, וְכִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא (ברכות כא ע"א): "וּלְוַאי שֶׁיְּהַפֵּל הָאָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ".

כַּמָּה נִהְיֶה מְאֻשָּׁרִים לוּ נַאֲמִין בַּדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים, הֲלֹא בְּכָךְ נִתְבּוֹנֵן שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, כְּגֹדֶל גְּדֻלָּתוֹ כֵּן גֹּדֶל עֲנְוָתָנוּתוֹ, כַּמָּה יִמְשֹׁךְ לְבָבֵנוּ אֵלָיו לִכְסֹף וְלַעֲרֹג בְּצִמְאוֹן לְקִרְבָתוֹ. בְּכָךְ נִרְאֶהוּ כְּאָבִינוּ הָעוֹמֵד לְצִדֵּנוּ תָּמִיד וְשָׂמֵחַ בָּנוּ. בְּאֵילּוּ עֲבוֹתוֹת שֶׁל אַהֲבָה נִתְקַשֵּׁר אֵלָיו,

שֶׁכֵּן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים חָפֵץ בָּנוּ וּמִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בָּנוּ! הֵיאַךְ לֹא תִּנָּתֵק נַפְשֵׁנוּ מֵרֹב אַהֲבָה אֵלָיו.

וּלְעֻמַּת זֹאת כַּמָּה אֻמְלָלִים נִהְיֶה בְּהֶעְדֵּר יְדִיעָה זוֹ וְהַכָּרָתָהּ בֶּאֱמֶת בְּתוֹכֵנוּ, הֲלֹא בְּכָךְ נָחוּשׁ מְרֻחָקִים וּבוֹדְדִים, וּפְעָמִים אַף נָחוּשׁ נְטוּשִׁים וַעֲזוּבִים. לָכֵן זוֹ חוֹבָתֵנוּ לְהַכִּיר בָּ"אֲבִינוּ" וְלָחוּשׁ אֶת קִרְבָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ.

וְהָרְאָיָה הַמּוֹחֶצֶת לְכָךְ, שֶׁכֵּן הִנֵּה מֻסְכָּם הוּא שֶׁמִּגְדָּל הַהִשְׁקָעָה בָּאֱמְצָעִים נָבִין אֶת עֻרְךְ וְיִקְרַת הַמַּטָּרָה. הִנֵּה הַבּוֹרֵא הִשְׁקִיעַ כִּבְיָכוֹל בָּאֱמְצָעִים - הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, הַדּוֹמֵם וְהַחַי, מִמַּה שֶּׁבָּרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, וְהַכֹּל כְּאֶמְצָעִי לְמַטָּרָה זוֹ שֶׁיָּבֹא הָאָדָם בָּעוֹלָם וְיַכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ, כַּמָּה אִם כֵּן נַעֲלֶה וְתַכְלִיתִי הוּא הָאָדָם.

מבוא - אהבתי אתכם אמר ה'

(מלאכי א, ב)

כָּכָל אֲשֶׁר הִרְחִיבָה הַטֶּכְנוֹלוֹגְיָה יְרִיעוֹתֶיהָ, מִנִּי אָז הַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ פַּעַם מְסֻבָּכִים בְּיוֹתֵר, נַעֲשִׂים הַיּוֹם "בִּלְחִיצַת כַּפְתּוֹר". הַבְּעָיוֹת שֶׁהָיוּ פַּעַם הַמְסֻבָּכוֹת בְּיוֹתֵר, בָּאוֹת הַיּוֹם עַל פִּתְרוֹנָן בְּנָקֵל. הַמֶּרְחָק הַגֵּיאוֹגְרָפִי שֶׁהָוֹה פַּעַם קֹשִׁי רְצִינִי בַּתִּקְשֹׁרֶת, אֵינוֹ מְהַוֶּה הַיּוֹם בְּעָיָה כְּלָל. וּמִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר כֵּן, רַבּוּ הַצִּפִּיּוֹת שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם לָבֹא בְּנָקֵל לִפְתִרוֹנוֹת מִבְּעָיוֹת הַחַיִּים, אַךְ דַּא עָקָא - שֶׁכְּכָל שֶׁרַבּוּת הַצִּפִּיּוֹת - כֵּן רַבּוּת הָאַכְזָבוֹת. כְּשֵׁם שֶׁהִתְפַּתְּחוּת הַטֶּכְנוֹלוֹגְיָה מְבִיאָה לְמַצָּב שֶׁל בְּנָיָן בְּנָקֵל, כֵּן בְּיָדָהּ לְהָבִיא לְחָרְבָּן בְּנָקֵל, וְאִם פַּעַם בְּפִגּוּר הַטֶּכְנוֹלוֹגְיָה הָיָה קָשֶׁה לִבְנוֹת, כְּמוֹ כֵן הָיָה קָשֶׁה לַהֲרֹס. הַתּוֹחֶלֶת הַמְמֻשָּׁכָה נַחֲלַת הַכֹּל הִיא. הַדִּמְיוֹן עוֹבֵד אֵצֶל בְּנֵי אָדָם בְּאֹפֶן שֶׁהַכֹּל מְצִיאוּתִי, וּכְגוֹן תְּמִצָּא הַיּוֹם אָדָם שֶׁכַּמָּה אַלְפֵי דּוֹלָרִים בְּכִיסוֹ וּכְבָר בְּדַעְתּוֹ לִפְתֹּחַ בֵּית חֲרֹשֶׁת... וְהֵיאַךְ? - הַלְוָאָה בַּנְקָאִית... מַשְׁכַּנְתָּא... וְהַהֶחְזֵרִים? - תּוֹךְ כַּמָּה חֳדָשִׁים אֲנִי מְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶן... מֵאָז וְאֵילְךְ נִכְנָסִים רְוָחִים... וְכַיּוֹצֵא בְּדִמְיוֹנוֹת שֶׁכָּאֵלֶּה.

צִפִּיּוֹת אֵלּוּ הַגּוֹרְרוֹת לְהִתְעַנֵּג עַל דִּמְיוֹנָן, נֶהְפָּכוֹת הֵמָּה לְאַכְזָבוֹת, שׁוֹבְרוֹת אֶת רוּחוֹ שֶׁל הָאָדָם, וּכְגֶדֶל עָצְמַת הַצִּפִּיָּה - כֵּן תִּגְדַּל עָצְמַת הָאַכְזָבָה. וְהַתּוֹצָאוֹת: דִּכָּאוֹן, וּלְפָחוֹת עַצְבוּת וְעַצְבָּנוּת, וּלְאַחַר מִכֵּן מַתְחֶלֶת מְתִיחוּת שֶׁל חַיִּים הַמְּבִיאָה לַחֲרָדָה וּדְאָגָה מִפְּנֵי הַבָּאוֹת, וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁמְּצִיאוּת הָאַכְזָבָה טָפְחָה עַל פָּנֶיהָ שֶׁל הַצִּפִּיָּה. הֲרֵי שֶׁמִּכָּאן וְאֵילְךְ נוֹצָר מֻתָּח וּדְאָגָה מִי יְנַצַּח - הַצִּפִּיָּה אוֹ הָאַכְזָבָה...

וּבְכֵן, מָה הַפִּתְרוֹן לְמַצָּב שֶׁכָּזֶה? פְּסִיכוֹלוֹגִים...? כַּדּוּרִים...? רְפוּאוֹת טִבְעִיּוֹת...?

הֲיִתָּכֵן שֶׁתִּהֵא רְפוּאָה לְמֻתָּח וּדְאָגָה, לַחֲרָדָה וּלְדַכָּאוֹן עַל יְדֵי תְּרוּפוֹת? וְכִי הַתְּרוּפוֹת יֵשׁ בְּיָדָן לְהָבִיא לְשִׂמְחָה, לְמַצַּב רוּחַ מְרוֹמָם? הֲלֹא לְכָל הַיּוֹתֵר יֵשׁ בְּכֹחָן לְשַׁתֵּק אֶת הָאָדָם, לַעֲשׂוֹתוֹ אָדִישׁ, רַחְפָן, יַשְׁנוּנִי, נוֹפֵל לְתַרְדֵּמָה וְכַיּוֹצֵא. לְלֹא סָפֵק שֶׁלֹּא יוֹעִיל הַטִּפּוּל בְּעַנְפֵי הַבָּעָיָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִטָּפֵל שֹׁרֶשׁ הַבָּעָיָה, וּלְטַפֵּל בְּשֹׁרֶשׁ הַבָּעָיָה נִצְרַךְ שֶׁהַמְטֻפָּל עַצְמוֹ יַחְלִיט לַעֲזֹר לְעַצְמוֹ, כִּי מִבְּלִי זֶה לֹא יוֹעִילוּ לוֹ שׁוּם תְּרוּפוֹת, וְאִם יוֹעִילוּ - בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיַּשְׁאִירוּ בּוֹ תּוֹפָעוֹת לְוָאי מְכֹעָרוֹת.

הַטִּפּוּל הַיָּעִיל וְהַמְּהִיר בְּיוֹתֵר לְפִתְרוֹן כָּל הַבָּעָיוֹת, וּבִפְרָט לִבְעָיוֹת הַנֶּפֶשׁ, הוּא הַיְדִיעָה שֶׁהָאָדָם הִנּוֹ "מַנְהָג" וְלֹא "מַנְהִיג", הֶחָרִיצוּת שֶׁקֶר, וְרַק הַגְּזֵרָה הִיא הָאֱמֶת.

וְאַף שֶׁיְּדוּעַ הוּא שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּחִירָה חָפְשִׁית לָאָדָם - הַבְּחִירָה הַחָפְשִׁית שֶׁנִּתְּנָה בְּיַד הָאָדָם הִנָּהּ רַק בְּיַחַס לִכְבִישַׁת יְצָרִים וּבְכָל הַקָּשׁוּר לְלִמּוּד וּלְקִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְווֹת, וְגַם בְּאֵלּוּ הַבְּחִירָה אַךְ וְרַק בָּרָצוֹן וּבַהִשְׁתַּדְּלוּת, וְלֹא בַּהַצְלָחָה לְמַעֲשֶׂה. לְהַצְלִיחַ לְמַעֲשֶׂה גַּם בְּתוֹרָה וּמִצְווֹת הָאָדָם נָתוּן בְּיַד הַבּוֹרֵא, וּכְפִי שֶׁיִּגְזֹר עָלָיו - כֵּן יָקוּם! אוּלָם בְּמַה שֶׁלֹּא קָשׁוּר לְלִמּוּד וּלְקִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְווֹת, וּכְגוֹן אֵיזוֹ מְכוֹנִית יִקְנֶה הָאָדָם - כָּזוֹ אוֹ כָּזוֹ, אֵיזֶה בַּיִת, אֵיזֶה שֻׁלְחָן וְכִסְאוֹת, אֵיזוֹ חֲנוּת יִפְתַּח, כַּמָּה יִהְיוּ הַהַכְנָסוֹת, הָרְוָחִים, הַהֶפְסֵדִים, בְּרִיאוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם אוֹ חֻלְיוֹ, תֹּאַר פָּנָיו, צוּרַת גּוּפוֹ, זִוּוּגוֹ שֶׁל הָאָדָם, כַּמָּה בָּנִים וּבָנוֹת יִהְיוּ לוֹ וְאִם בִּכְלָל, וְכַיּוֹצֵא - פְּרָטִים אֵלּוּ אֵינָם בְּיַד הָאָדָם, גַּם לֹא בַּבְּחִירָה הַחָפְשִׁית שֶׁלּוֹ. אֶלָּא כְּפִי אֲשֶׁר נִגְזַר עָלָיו - כֵּן יְכַוְּנוּ אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, וְכַמָּה שֶׁיִּתְכַּנֵּן וְיִתְחַשֵּׁב וְיִתְיַעֵץ - בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הַמְּצִיאוּת תְּהֵא אַךְ וְרַק מַה שֶּׁנִּגְזַר עָלָיו.

וְאָמְנָם יְדִיעָה זוֹ עֲדַיִן אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת, שֶׁכֵּן אַף שֶׁיֵּדַע הָאָדָם שֶׁהִנּוֹ מֻנְהָג בְּהַשְׁגָּחַת בּוֹרֵא הָעוֹלָם, יִתָּכֵן וְיִתְקוֹמֵם וְיִתְמָרֵד, יִתְקַצֵּף וְיִזְעַם עַל הַהַנְהָגָה שֶׁבָּחַר הַבּוֹרֵא לְהַנְהִיגָהּ בּוֹ. וְאַף שֶׁיֵּדַע שֶׁהַנְהָגָה זוֹ בְּצֶדֶק, לֹא לְכָל אָדָם יֵשׁ יְכֹלֶת לְקַבֵּל אֶת דִּינוֹ בְּאַהֲבָה וְגַם כַּאֲשֶׁר יֵשׁ צֶדֶק בַּדָּבָר.

מְחֻיָּב הָאָדָם לְהַצְמִיד לְסִעְיפֵי הָאֱמוּנָה סָעִיף נוֹסָף, וְהוּא: שֶׁכָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עִמּוֹ - הִנּוֹ מֵאַהֲבָה! אַהֲבַת ה' לְאָדָם הִיא לֹא בַּמֻּשָּׂגִים שֶׁלָּנוּ כְּלָל, וּכְמוֹ שֶׁיִּבֹאַר בַּפְּרָקִים הַבָּאִים. אַהֲבָה זוֹ מַשְׁמָעוּתָהּ אַכְפָּתִיּוּת וְרָצוֹן עַז שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁיַּצְלִיחַ הָאָדָם בְּמִשְׁימָתוֹ וְיִעוּדוֹ. אַהֲבָה זוֹ מַשְׁמָעוּתָהּ שֶׁהַכְּאֵב הַכּוֹאֵב לָאָדָם זֶהוּ גַּם כְּאֵבוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִצְרַךְ לְיַשֵּׁר אֶת הָאָדָם בְּדֶרֶךְ קָשָׁה - כּוֹאֵב וְקָשֶׁה לַבּוֹרֵא לִרְאוֹת אֶת הָאָדָם בְּצַעֲרוֹ, וּבִבְכִיָּתוֹ שֶׁל הָאָדָם מִצְטָרֵף אֵלָיו גַּם הַבּוֹרֵא לִקְבֹּל וּלְנוֹדֵד עַל צַעֲרוֹ, וּכְמוֹ שֶׁיִּבֹאַר בַּפְּרָקִים הַבָּאִים.

הַיְדִיעָה הַזּוֹ הִנָּהּ מַרְגּוֹעַ וּמַרְפֵּא לַנֶּפֶשׁ וְלַגּוּף הֵן מִבְּחִינָה טִבְעִית וְהֵן מִבְּחִינָה סְגֻלִּית, וּנְבָאֵר.

מִבְּחִינָה טִבְעִית - מַה יֵּשׁ יוֹתֵר מַרְגּוֹעַ טִבְעִי לְאָדָם בִּהְיוֹתוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהִנּוֹ נָתוּן בַּיָּדַיִם הַמְלַטְּפוֹת וְהָרַחֲמָנִיּוֹת שֶׁל הַבּוֹרֵא הָרַחֲמָן כֹּל יָכוֹל, שֶׁבְּיָדוֹ בְּרִיאוּת הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף שֶׁל הָאָדָם, בְּיָדוֹ פַּרְנָסָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, זִוּוּגוֹ, מַעֲמָדוֹ, כִּבּוּדוֹ, שַׁלְוָתוֹ, וְכֵן כָּל יֶתֶר פְּרָטֵי צָרְכֵי הָאָדָם הִנָּם בְּיַד הַבּוֹרֵא כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר הֵן לְטוֹב וְהֵן לְרַע, וּבְכֹחוֹ לְשַׁנּוֹת לָאָדָם אֶת מַצָּבוֹ בֵּן - רֶגַע, כְּדִ שֶׁלְּעוֹלָם אֵין נָכוֹן לְאַבֵּד תִּקְוָה מֵהַבּוֹרֵא, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל: **אַפִּלּוּ חֶרֶב חַדָּה מֻנַּחַת עַל צַוָּארוֹ שֶׁל אָדָם אַל יִתְיָאֵשׁ מִן הָרַחֲמִים**.

וּכְשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהִנּוֹ בַּיָּדַיִם הָרַחֲמָנִיּוֹת שֶׁל הַבּוֹרֵא, סָמוּךְ לִבּוֹ וּבָטוּחַ שֶׁהַבּוֹרֵא לְעוֹלָם יִשְׁמֹר אֶת נַפְשׁוֹ מֵרֶדֶת שַׁחַת, וְיֵדַע שֶׁאַף אִם הִנּוֹ בְּמַצָּב גּוּפָנִי, נַפְשִׁי, כַּסְפִּי וְכָיוֹצֵא, קָשֶׁה מִנְּשׁוֹא - לְעוֹלָם הַהַשְׁגָּחָה עָלָיו שֶׁיַּחֲזִיק מַעֲמָד בְּמַצָּבוֹ וְלֹא יֹאבַד, אַחַר שֶׁמַּעֲשֵׂי ה' עִם הָאָדָם הֵם לְתוֹעַלְתּוֹ, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁנּוֹהֵג הַבּוֹרֵא בָּאָדָם מִתּוֹךְ אַהֲבָה וְחֶמְלָה וְאִכְפַּתִיּוּת וְרָצוֹן לְהַצְלָחָתוֹ, וּמַה שֶּׁרוֹאִים בְּנֵי אָדָם נוֹפְלִים בְּמַצָּבָם וּמִתְרַסְּקִים וּמִתְמוֹטְטִים - זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁחֶסְרָה מֵהֶם יְדִיעָה זוֹ וְלָכֵן אִבְּדוּ תִּקְוָתָם מִכֹּל וָכֹל.

כְּלוֹמַר, אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם אֱמוּנָה בְּוַדַּאי יֵשׁ לָהֶם סִבָּה לְאַבֵּד תִּקְוָה, שֶׁכֵּן בַּמֶּה יִתְלוּ תִּקְוָתָם כַּאֲשֶׁר רוֹאִים הֵמָּה שֶׁהַסִּבּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת מִשְׁתַּמְּטוֹת מִתַּחְתֵּיהֶם, וְכָל חֶזְיוֹנָם עַל הֶמְשֵׁךְ קִיּוּם מַצָּבָם הוּא הַמִּקְרִים וְהַסְּטָטִיסְטִיקָה הַמְצוּיִים. וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר רוֹאִים שֶׁבְּמַצָּב שֶׁלָּהֶם קָרָה לְפְלוֹנִי אָסוֹן כָּזֶה, וּלְאַלְמוֹנִי אָסוֹן דּוֹמֶה - מַשְׁלִיכִים הֵמָּה אֶת גּוֹרָלָם כְּמוֹ כֵן לְאוֹתָם מִקְרִים וּמְאַחֲלִים לְעַצְמָם אֲסוֹנוֹת דּוֹמִים. וְאָכֵן כְּדִ יִתָּכֵן שֶׁיִּקָּרֶה לָהֶם, מֵאַחַר שֶׁהִתְנַתְּקוּ מֵהַבּוֹרֵא שֶׁכֹּחוֹ מֵעַל הַמִּקְרִים הַטִּבְעִיִּים וְהַסְּטָטִיסְטִיקוֹת. זֶה שֶׁגּוֹרֵם לָהֶם לְאַבֵּד תִּקְוָה, לְהִכָּנַס לְיֵאוּשׁ, לִדְאָגָה מֻתַּח וַחֲרָדָה, וּבְמוֹ יְדֵיהֶם הִשְׁחִיתוּ וְקִלְקְלוּ אֶת מַצַּב נַפְשָׁם.

וַאֲפִלּוּ אִלּוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֱמוּנָה, בְּאִם חֲסֵרָה לָהֶם הַיְדִיעָה שֶׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהַנְהָגַת ה' עִם הָאָדָם הִיא מֵאַהֲבָה וְרָצוֹן שֶׁיַּצְלִיחַ, וּכְמוֹ אָב הַמַּרְפֵּא לִבְנוֹ הַחוֹלֶה, שֶׁעִם כָּל הַכְּאֵב יֵשׁ כָּאן רַחֲמָנוּת, אִכְפַּתִיּוּת וְרָצוֹן לְהַצְלָחָה, אֲזַי גַּם אִלּוּ נְתוּנִים לְסַכָּנַת הַיֵּאוּשׁ בְּאֶמֶרְם: הִנֵּה רְאֵה מַה קָּרָה לִפְלוֹנִי שֶׁהֶעֱנִישׁוֹ הַבּוֹרֵא וְאָבַד בְּעָנְשׁוֹ... רְאֵה אֶת פְּלוֹנִי שֶׁקֹּרֶס וְהִתְמוֹטֵט לְגַמְרֵי מִמַּצָּבוֹ... וְלֹא הִשְׁכִּילוּ לְהָבִין שֶׁפְּלוֹנִי שֶׁקֹּרֶס וְהִתְמוֹטֵט זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁחֶסְרָה לוֹ יְדִיעָה זוֹ - שֶׁעִם כָּל מַצָּבוֹ הַקָּשֶׁה יֵשׁ תִּקְוָה! שֶׁכֵּן מִצַּד הַבּוֹרֵא יֵשׁ פִּקּוּחַ וְעַיִן מַשְׁגַּחַת עָלָיו גַּם בְּמַצָּבוֹ זֶה הַקָּשֶׁה לְבַל יֹאבַד וְהַכֹּל נַעֲשֶׂה מֵאַהֲבָה וְתַכְלִית טוֹבָה, אֶלָּא שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְנַתֵּק מִידִיעָה זוֹ, מַכְנִיס עַצְמוֹ לְחֹסֶר תִּקְוָה וּלְיֵאוּשׁ.

וּבִידִיעָה זוֹ תְּלוּיָה כָּל הַצְּלַת הָאָדָם, שֶׁכֵּן מַה יָּכוֹל לְהִיוֹת מַרְגּוֹעַ לְנֶפֶשׁ הָאָדָם אִם לֹא בְּכָךְ שֶׁיְּחוּשׁ וְיַכִּיר בְּאָזֶן שׁוֹמַעַת וְקַשׁוּבָה לְצָרָתוֹ, וּבִידִיעָה זוֹ בִּלְבַד יָהִין זֶה הַשָּׁרוּי בְּמַצָּב גּוּפָנִי אוֹ נַפְשִׁי קָשֶׁה לָקוּם וּלְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ לִפְנֵי ה', וְזֶה הֶלֹא הַפְּתָרוֹן הַיְחִיד הַמּוֹעִיל לְכָל

הַבְּעָיוֹת, וּבִפְרָט לִבְעָיוֹת הַנֶּפֶשׁ, לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' - רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת - הַמַּקְשִׁיב וּמַאֲזִין לִתְפִלּוֹת וְלִתְחִנּוֹת שְׁבוּרֵי הַלֵּב. אֵיזֶה בִּטָּחוֹן יָחוּשׁ זֶה לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ לַה' מֵעֹמֶק לִבּוֹ בְּיָדְעוֹ שֶׁנָּפְלוּ דְּבָרָיו עַל אׇזֶן שׁוֹמַעַת שֶׁל הַכֹּל יָכוֹל.

בְּאֹם לֹא תְּהֵא יְדִיעָה זוֹ שֶׁהַבּוֹרֵא צַר לוֹ בְּצָרַת הָאָדָם כְּאָב הַכּוֹאֵב אֶת כְּאֵב בְּנוֹ, בְּאֹם לֹא תְּהֵא הַיְדִיעָה הַזוֹ שֶׁהַבּוֹרֵא חָפֵץ בְּהַצְלָחַת הָאָדָם וּבִישׁוּר דַּרְכּוֹ בְּדֶרֶךְ נְעִימָה - הֵיאַךְ יִפָּנֶה זֶה לַבּוֹרֵא לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ רַחֲמִים? בְּאֹם יַחְשֹׁב הָאָדָם חֲשִׁיבָה מֻטְעֵית וְשִׁקְרִית הָרוֹאָה אֶת הַבּוֹרֵא כְּרוֹדָן, תַּקִּיף, דּוֹרֵשׁ אֶת שֶׁלּוֹ, קַנַּאי וְנוֹקֵם מֵהַחוֹטְאִים מִבְּלִי אִכְפַּתִיּוּת וְרַחֲמָנוּת עַל הָאָדָם חַס וְשָׁלוֹם - הֲלֹא בְּכָךְ יִסְתְּמוּ דַּעְתּוֹ וּפִיו שֶׁל הָאָדָם מִלּוֹמַר אֲפִלּוּ מִלָּה אַחַת לְבוֹרְאוֹ. וּבְכֵן, בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה לְמִי יִפָּנֶה הָאָדָם בְּצָרָתוֹ - לִבְנֵי אָדָם שֶׁתְּלוּיִים אַף הֵמָּה לְגִזְרַת הַבּוֹרֵא?! לְרוֹפְאִים וְלִפְסִיכוֹלוֹגִים שֶׁמִּבְּלִי סִיּעְתָּא דִשְׁמַיָּא יְכוֹלִים הֵמָּה לְקַלְקֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִלְּתַקֵּן?!

וּבִפְרָט לְאֵלּוּ הַפְּסִיכוֹלוֹגִים הָרְחוֹקִים מֵאֱמוּנָה, שֶׁנּוֹקְטִים בְּשִׁיטוֹת פְּסוּלוֹת הַנּוֹגְדוֹת אֶת רוּחַ הַתּוֹרָה, וּלְדַעְתָּם נִתָּן לְרַפֵּא אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשִׁמְחָה שֶׁל סִטְרָא אַחֲרָא, בְּמַרְגּוֹעַ וְעֹנֶג שֶׁל אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת וְכַיּוֹצֵא, שֶׁאֵינָם "עֹנֶג" אֶלָּא "נֶגַע", וְהֵם הֵמָּה הֲלֹא סִבּוֹת הַחֹלִי וְסִבַּת מִדַּת הַדִּין הַקָּשָׁה, וְהֵיאַךְ יִתְרַפֵּא הָאָדָם מִמַּחֲלָתוֹ בְּסִבַּת מַחֲלָתוֹ? שֶׁכַּיָּדוּעַ עִקַּר הַתּוֹכֵחָה הַקָּשָׁה שֶׁבָּהּ מְיַשֵּׁר הַבּוֹרֵא אֶת בְּנֵי הָאָדָם הוּא עַל עֲבֵרוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת הַשְׁנוּאִים אֵצֶל הַבּוֹרֵא, שְׁחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ עִם נָשִׁים, הִסְתַּכְּלֻיּוֹת בְּנָשִׁים בָּרְחוֹב, בִּסְרָטִים, בְּעִתּוֹנִים, בְּאִינְטֶרְנֶט וְכַיּוֹצֵא. הֲלֹא רַק מִקִּלְקוּל בִּפְרָטִים אֵלֶּה מְאַבֵּד הָאָדָם אֶת יַצִּיבוּתוֹ, מַעֲמָדוֹ, פַּרְנָסָתוֹ, זִוּוּגוֹ וְכָל יֶתֶר צְרָכָיו. קִלְקוּל הָעֲרָיוֹת וְחֶטְא הַזִּמָּה לִפְרָטֵיהֶם הוֹרְסִים לְאָדָם אֶת גּוּפוֹ, נַפְשׁוֹ וּמָמוֹנוֹ כַּיָּדוּעַ, וּכְמַאֲמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ (משלי ו, כו): "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם", שֶׁכֵּן כָּל הַשְׁמִירָה שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל בְּכָלָל וּפָרָט הֲלֹא הִיא בְּהַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה וּשְׁמִירַת ה' עָלֵינוּ, וְהַתּוֹרָה תָּלְתָה שְׁמִירָה זוֹ בִּשְׁמִירַת עַצְמֵנוּ מֵאִסּוּר עֲרָיוֹת וַאֲבִיזָרֵיהוּ, וְכַנַּאֲמַר (דברים כג, טו): "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ... וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ". הֲרֵי שֶׁהִלּוּדוֹ הַבּוֹרֵא בְּקִרְבֵּנוּ לְשָׁמְרֵנוּ תָּלוּי בְּקְדֻשַּׁת הַבַּיִת הַיְהוּדִי - טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה - בְּקְדֻשָּׁה שֶׁנְּקַדֵּשׁ אֶת עַצְמֵנוּ מִכָּל אֲבִיזְרֵי הָעֲרָיוֹת, הַזְּנוּת וְהַזִּמָּה, הֶחֵל מֵהַהִסְתַּכְּלֻיּוֹת הָאֲסוּרוֹת הַמְּבִיאוֹת לְחֶמְדַּת הַלֵּב וּלְמַעֲשִׂים מְכֹעָרִים.

אֲנִי הַכּוֹתֵב מַחְבֶּרֶת זוֹ עָסַקְתִּי רַבּוֹת עִם שְׁבוּרֵי לֵב הַסּוֹבְלִים מִמַּחֲשָׁבוֹת טוֹרְדָנִיּוֹת, חֲרָדוֹת, דְּאָגוֹת, דִּכְאוֹנוֹת וְעוֹד מִבְּעָיוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְאַף עָרַכְתִּי, בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא, סֵפֶר רָחָב הַנִּקְרָא "יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל", וְנוֹכַחְתִּי לְדַעַת שֶׁרַק הַתְּפִלָּה וְהַדְּבוּרִים עִם ה' כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר בֵּן אֶל אָבִיו בְּתַחֲנוּנִים, וּמִתּוֹךְ אֱמוּן וּבִטָּחוֹן מָלֵא בָּרַחֲמָנוּת וּבָאַהֲבָה שֶׁל הַבּוֹרֵא - זֶה

בִּלְבַד מַה שֶּׁהוֹעִיל לָצֵאת מִמַּצְבֵי מְצוּקָה קָשִׁים וּבָעִקָּר בַּנֶּפֶשׁ. רַק אֵלּוּ שֶׁדָּבְקוּ בְּדֶרֶךְ זוֹ הִצְלִיחוּ לָצֵאת מִמַּצָּבִים קָשִׁים, מַצָּבִים שֶׁבָּהֶם לֹא הוֹעִילוּ לֹא פְּסִיכוֹלוֹגִים, לֹא כַּדּוּרִים, לֹא אִשְׁפּוּזִים - הַתְּפִלָּה וּשְׁפִיכַת הַלֵּב לִפְנֵי ה' מִתּוֹךְ הַכָּרָה בְּרוּרָה: יֵשׁ עִם מִי לְדַבֵּר... יֶשְׁנוֹ אוֹהֵב שֶׁאִכְפַּת לוֹ מֵאִתָּנוּ... יֶשְׁנוֹ מִי שֶׁיָּכוֹל בֶּאֱמֶת לְרַפֵּאת וּלְהוֹשִׁיעַ לְלֹא תּוֹפָעוֹת לְוָאי... יֵשׁ רוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן הַמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת, הַבַּעַל הַבַּיִת שֶׁל הָעוֹלָם שֶׁרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו - עַל הָרָעִים וְעַל הַטּוֹבִים.

יְדִיעוֹת אֵלּוּ בְּכֹחָן לְחַלֵּץ מִמַּצְבֵי מְצוּקָה וְלוּ הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר, וּכְפִי שֶׁהֵבֵאתִי עֲבָדוֹת נֶאֱמָנוֹת בְּיוֹתֵר מֵאֲנָשִׁים שֶׁמִּסְפָּרִים זֹאת עַל עַצְמָם, הֵיאַךְ נֶחְלְצוּ מִמַּצְבֵי מְצוּקָה קָשִׁים, מִטִּפּוּל בְּאֶמְצָעוּת כַּדּוּרִים וְאִשְׁפּוּזִים, וּבְאֶמְצָעוּת הַתְּפִלָּה קִבְּלוּ חַיִּים חֲדָשִׁים שַׂאֲנַנִּים. וְכָאמוּר, לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּפְנֶה הָאָדָם לַבּוֹרֵא לְבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתָיו מִמֶּנּוּ אִם לֹא שֶׁיַּכִּיר שֶׁעִסְקוֹ עִם אוֹהֵב רַחֲמָן וְנֶאֱמָן הַמּוּכָן בְּחֶפֶץ לֵב לִשְׁמֹעַ בְּכָל מַצָּב, בֵּין כְּשֶׁהוּא בְּמַצַּב עֲנִיָּשָׁה בֵּין שֶׁהוּא בְּמַצַּב יְרִידָה רוּחָנִית, וְאֵין שׁוּם מַצָּב בָּעוֹלָם הַחוֹסֵם מֵהָאָדָם אֶת הַגִּישָׁה וְהַקִּרְבָה לַבּוֹרֵא, וְהָעֲבָדָה לְכָךְ - שֶׁגַּם רִשְׁעֵי הָעוֹלָם הַיְדוּעִים בְּהִדְרְדְּרוּתָם לֹא נִמְנַע מֵהֶם מִלָּשׁוּב לַבּוֹרֵא, כְּיָרְבָעָם בֶּן נְבָט שֶׁחָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא: חָזֹר בְּךָ, וַאֲנִי וְאַתָּה וּבֶן יִשַׁי [דָּוִד הַמֶּלֶךְ] נְטַיֵּל בְּגַן עֵדֶן; מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁשָּׁפַךְ דָּמִים וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, חָתַר לוֹ הַבּוֹרֵא חֲתִירָה מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד לְהַחֲזִירוֹ בִּתְשׁוּבָה; נְבוּזַרְאֲדָן שַׂר הַטַּבָּחִים שֶׁטָּבַח בְּעַם יִשְׂרָאֵל לְאֵין מִסְפָּר וּלְבַסּוֹף נִתְקַבֵּל כְּגֵר צֶדֶק בְּעַם יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד וְעוֹד רַבִּים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם מְרֻדָּנִים וּמְנָאָפִים שֶׁקִּבְּלָם הַבּוֹרֵא בִּתְשׁוּבָה, וּכְמוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוּרְדַּיָּא, יוֹסֵף מִשִּׁיתָא, בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר, כַּמְּסֻפָּר בַּגְּמָרָא וּבַמִּדְרָשׁ.

מִבְחִינָה סְגֻלִּית

עַד עַתָּה הֶאֱרַכְנוּ לְבָאֵר אֶת עִקַּר הַצֹּרֶךְ וְהַנְּחִיצוּת בִּידִיעַת עִקַּר זֶה שֶׁל אַהֲבַת הַבּוֹרֵא לִבְרוּאָיו מִבְּחִינָה טִבְעִית, וְעַתָּה נָבֹאר נְחִיצוּת עִקַּר זֶה הַמּוֹעִיל מִבְּחִינָה סְגֻלִּית, וְהִיא הַסְּגֻלָּה הַיְדוּעָה בְּשֵׁם סְגֻלַּת "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ".

מְקוֹר הַדְּבָרִים בְּסֵפֶר "מוֹרֶה נְבוֹכִים" (פנ"א, א) שֶׁל הָרַמְבַּ"ם הַמַּאֲרִיךְ לְבָאֵר אֶת עִנְיַן הַסְּגֻלָּה הַנִּפְלָאָה וְהַבְּדוּקָה הַנִּזְכֶּרֶת שֶׁהוֹכִיחָה לְאֵין סְפוֹר בְּדִיקוֹת וְנִסְיוֹנוֹת שֶׁחָווּ בְּנֵי אָדָם אֶת אֲמִתּוּתָהּ, וְאַף רָאִיתִי שֶׁנֶּעֱרַךְ סֵפֶר בְּנוֹשֵׂא זֶה וּבוֹ עֵדֻיּוֹת רַבּוֹת מֵעֲבָדוֹת שֶׁל בְּנֵי אָדָם הַמְסַפְּרִים שֶׁנּוֹשְׁעוּ בִּסְגֻלָּה גְּדוֹלָה וּבְדוּקָה זוֹ - סְגֻלַּת "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ"!

מַשְׁמָעוּתָהּ שֶׁל סְגֻלָּה זוֹ הִיא בְּעֶצֶם הַנְהָגַת "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה". דְּהַיְנוּ, בְּאֹם הָאָדָם תּוֹלֶה עַצְמוֹ עַל הַבּוֹרֵא וּמְחַזֵּק דַּיְעָתוֹ וְהַכָּרָתוֹ שֶׁבְּעֶצֶם אֵין כֹּחַ אַחֵר מִבַּלְעָדֵי ה', אֲזַי "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה" - כְּשֵׁם שֶׁבְּדַעְתּוֹ בְּטֵל וְהִכְחִישׁ כָּל כֹּחַ אַחֵר מִבַּלְעָדֵי ה', כְּמוֹ כֵן לֹא יוּכַל שׁוּם

כֹּחַ זָר לִשְׁלֹט בְּאִישׁ זֶה מִלְּבַד כֹּחוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא, שֶׁהוּא מְצַד עַצְמוּתוֹ חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים, וּכְשֵׁם שֶׁהִכְחִישׁ זֶה אֶת כָּל הַמִּקְרִים וְהַטְּבָעִים מִלְּיַחֵס לָהֶם כֹּחַ כָּלְשֶׁהוּ, כְּמוֹ כֵן לֹא יוּכְלוּ הַטְּבָעִים וְהַמִּקְרִים לִשְׁלֹט בּוֹ וְיִנָּצֵל מִכָּל הַפֶּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם.

וּמִבֹּאָר שָׁם בָּרַמְבַּ"ם, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁיִּשְׁלֹט שׁוּם כֹּחַ דִּין וּגְזֵרָה רָעָה בְּאִישׁ זֶה הַמְחַזֵּק הַכָּרָה זוֹ בְּעַצְמוֹ, וּפְשׁוּט הַדָּבָר שֶׁכְּדֵי לְחַזֵּק הַכָּרָה זוֹ בְּלֵב הָאָדָם צָרִיךְ שֶׁתִּתְיַשֵּׁב הַכָּרָה זוֹ בְּלִבּוֹ עַד כְּדֵי שֶׁיָּחוּשׁ עִנָּג בְּהַכָּרָה זוֹ, וְהוּא רַק בְּאֹפֶן הָאֱמוּר - שֶׁיֵּדַע שֶׁהַנְהָגָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא עִם בְּרוּאָיו הִיא מִתּוֹךְ אַהֲבָה וְרַחֲמָנוּת וְעִם אִכְפַּתִיּוּת וְרָצוֹן וְחֶפְץ לְהֵיטִיב לָהֶם, וְעַל מָנַת כֵּן בְּרָאָם - לְהֵיטִיב לָהֶם וּלְעַנְּגָם בִּמְקוֹם הָעֹנֶג הָאֲמִתִּי, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא בְּעִקָּר, כָּךְ שֶׁגַּם אִם נוֹהֵג לְפִי הַצֹּרֶךְ בְּמִדַּת הַדִּין - הַמַּטָּרָה לְהֵיטִיבָם בִּלְבַד. וּבְכָל מַצָּב וּבְכָל זְמַן רְצוּי הָאָדָם לְהִתְקַבֵּל לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ, לְתַקֵּן אֶת מְעָוָתוֹ, לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ, וּלְעוֹלָם אֵין שׁוּם טוֹרַח וְנֶטֶל עַל הַבּוֹרֵא מִלִּשָּׁא כָּל צָרְכֵי הָאָדָם, וְאַדְרַבָּא - זֶהוּ עָנְגוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁבְּנֵי אָדָם מַכִּירִים בְּבִלְעָדִיּוּתוֹ וּמְכַחֲשִׁים בְּהַכָּרָתָם כָּל כֹּחַ אַחֵר וְאֵינָם מְיַחֲסִים שׁוּם כֹּחַ לְשׁוּם כֹּחַ אַחֵר מִבַּלְעָדֵי ה', וּבְכָךְ יַסְפִּיק ה' בְּיָדָם לְבַל יִשְׁלֹט בָּהֶם שׁוּם כֹּחַ זָר מִבַּלְעָדֵי רַחֲמֵי ה', וּמֻבְטָחִים הֵמָּה שֶׁאִם יְחַזְּקוּ הַכָּרָה זוֹ, לֹא יִשְׁלְטוּ בָּהֶם הַמִּקְרִים וְהַטְּבָעִים הַמְצוּיִים בָּעוֹלָם, אֶלָּא הַהַנְהָגָה תִּהֶא עִמָּהֶם מֵעַל הַטֶּבַע, וְגַם כַּאֲשֶׁר הַטֶּבַע וְהַמִּקְרֶה יְחַיְּבוּ הֶפְסֵד חֹלִי וְנֶזֶק, לֹא יִשְׁלֹט בָּם שׁוּם פֶּגַע רַע.

וְלֹא כְּמוֹ שֶׁמְּבִינִים הֶהָמוֹן, שֶׁמַּשְׁמָעוּת סְגֻלָּה זוֹ הִנָּהּ בִּידִיעָה בִּלְבַד - אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ! שֶׁכֵּן יִתָּכֵן וְיֵדַע הָאָדָם יְדִיעָה זוֹ שֶׁהַכֹּל מֵהַבּוֹרֵא, וּבִלְבּוֹ זַעַף וְזַעַם עַל הַנְהָגַת ה' עִמּוֹ, וְכִי בָּכָךְ תִּפְעַל בּוֹ סְגֻלָּה זוֹ? בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא! הַסְּגֻלָּה תִּפְעַל אַךְ וְרַק כַּאֲשֶׁר יֵדַע שֶׁאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ וְכָל הַנַּעֲשֶׂה נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ רַחֲמָיו וַחֲסָדָיו וּמִתּוֹךְ טוּבוֹ וּרְצוֹנוֹ לְהֵיטִיב, וְאָז מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה - כְּשֵׁם שֶׁהִכִּיר בְּחֶסֶד ה' וּבְרַחֲמָנוּתוֹ וְהִשְׂכִּיל לְהָבִין שֶׁהַבּוֹרֵא נֶאֱמָן לְהֵיטִיב בִּלְבַד, כֵּן תִּתְהַפֵּךְ אֶצְלוֹ מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הָרַחֲמִים, שֶׁכֵּן כְּשֵׁם שֶׁבְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ שֶׁל זֶה הָאָדָם, כַּאֲשֶׁר נָהֲגָה בּוֹ מִדַּת הַדִּין, הָפְכָה בְּדַעְתּוֹ לִרְאוֹתָהּ כְּרַחֲמִים - כֵּן יִנְהַג בּוֹ הַבּוֹרֵא בְּמִדַּת הָרַחֲמִים. בְּעִקְבוֹת הָרַמְבַּ"ם הָלַךְ גַּם הַגְּאוֹן רַבִּי חַיִּים מִוולוֹז'ין בְּסִפְרוֹ "נֶפֶשׁ הַחַיִּים" (שער ג' פרק י"ב), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

"וּבֶאֱמֶת הוּא עִנְיָן גָּדוֹל וְסִגֻלָּה נִפְלָאָה לְהָסִיר וּלְבַטֵּל מֵעָלָיו כָּל דִּינִין וּרְצוֹנוֹת אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִשְׁלֹט בּוֹ וְלֹא יַעֲשׂוּ שׁוּם רֹשֶׁם כְּלָל, כְּשֶׁהָאָדָם קוֹבֵעַ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר, הֲלֹא ה' הוּא הָאֱלֹקִים הָאֲמִתִּי, וְאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ יִתְבָּרַךְ שׁוּם כֹּחַ בָּעוֹלָם וּבְכָל הָעוֹלָמוֹת כְּלָל, וְהַכֹּל מָלֵא רַק אַחְדוּתוֹ הַפָּשׁוּט יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וּמְבַטֵּל בְּלִבּוֹ בִּטּוּל גָּמוּר, וְאֵינוֹ מַשְׂגִּיחַ כְּלָל עַל שׁוּם כֹּחַ וְרָצוֹן בָּעוֹלָם, וּמְשַׁעְבֵּד וּמְדַבֵּק טֹהַר מַחֲשַׁבְתּוֹ רַק לְאָדוֹן יָחִיד בָּרוּךְ הוּא - כֵּן יַסְפִּיק הוּא

יִתְבָּרַךְ בְּיָדוֹ שֶׁמִּמֵּילָא יִתְבַּטְּלוּ מֵעָלָיו כָּל הַכֹּחוֹת וְהָרְצוֹנוֹת שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִפְעֹל לוֹ שׁוּם דָּבָר כְּלָל".

בְּחוֹבֶרֶת זוֹ נִבְאַר בְּאֹרֶךְ וּבְרֹחַב נְקֻדָּה חֲשׁוּבָה זוֹ שֶׁל רַחֲמָנוּת וְאַבָּהוּת הַבּוֹרֵא, שֶׁכֵּן מִמֶּנָּה כָּל בִּסּוּס וְיַצִּיבוּת מַעֲמָדָם שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל בִּכְלָל, וְשֶׁל כָּל יְהוּדִי בִּפְרָט לְבַל יִמֹּט וּלְבַל יִבֹּל מִפְּנֵי כָּל רוּחַ סְעָרָה שֶׁבָּעוֹלָם.

וְנִסַּיִם אֶת הַפִּתְיחָה בְּמִכְתָּב שֶׁהִשְׁאִיר פְּרוֹפֶסוֹר וִילְיָאם ג'יימְס.

קוֹבֵעַ פְּרוֹפֶסוֹר וִילְיָאם ג'יימְס, שֶׁהָאָדָם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא מְעַט מִזְּעֵיר מֵהַכֹּחוֹת הַצְּפוּנִים בּוֹ. מֵרֹב הַכֹּחוֹת שֶׁבָּאָדָם - גַּם הַגּוּפָנִיִּים - נִמְצָאִים בּוֹ בְּמַצָּב תַּרְדֵּמָה, וְאַךְ כַּאֲשֶׁר הוּא מִשְׁתַּחְרֵר מִמִּגְבְּלוֹתָיו הַכּוֹלְאוֹת כֹּחוֹת אֵלּוּ, עֲשׂוּיִים אֵלּוּ לְהִשְׁתַּחְרֵר בְּעָצְמָה מְחוֹלֶלֶת פְּלָאִים.

הָיָה זֶה, כְּאָמוּר, נְסִיוֹנוֹ הָאִישִׁי בְּמַשְׁבֵּר נַפְשִׁי חָמוּר שֶׁפָּקַד אוֹתוֹ וּפָגַע חֲמוּרוֹת בִּתְקִינוּת בְּרִיאוּתוֹ הַגּוּפָנִית.

"הָיָה מִתְנַסֶּה בְּעַצְמוֹ בְּכָל מַעֲרֶכֶת הַהֶרְגֵּשִׁים הַבּוֹקְעִים וְנִכְנָסִים לְתוֹךְ תְּחוּם 'הַנֶּפֶשׁ הַחוֹלָה' עַד לְמָרָה שְׁחוֹרָה, וְחוֹוֶה אוֹתָם מִבְּשָׂרוֹ... אַךְ כֹּחַ הָרָצוֹן הֶחָזָק בְּקִרְבּוֹ עָזַר לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל תַּחֲלוּאָיו..."

אָכֵן, הָרָצוֹן הַמּוּנָע בְּכֹחַ הָאֱמוּנָה שֶׁבָּאָדָם, הוּא מַפְתֵּחַ יְסוֹד בְּמַצָּעוֹ הַפְּסִיכוֹ - תְּרַפִּי - הַפְּסִיכוֹ - אֱמוּנָתִי - שֶׁל וִילְיָאם ג'יימְס.

"כְּשֶׁתָּקֵף עָלָיו הַפַּחַד מִפְּנֵי הָאֵין הַגָּדוֹל וְהַמַּבְעִית שֶׁנִּפְעָר לְנֶגְדּוֹ, בַּקֵּשׁ לוֹ אֲחִיזָה בִּפְסוּקֵי תְּהִלִּים...!"

כִּשְׁמוֹנִים אֲחוּזִים מִבְּנֵי אֱנוֹשׁ בָּעוֹלָם הַמַּעֲרָבִי נוֹשְׂאִים בְּחֻבָּם מְצוּקָה נַפְשִׁית - קוֹבְעִים סְקָרִים שׁוֹנִים.

מְאַלֵּף הוּא הַמִּכְתָּב הַבָּא, הַנּוֹשֵׂא אֹפִי שֶׁל וִדּוּי נַפְשִׁי אִישִׁי, הַמַּבְטֵא אֶת הֶרֶקַע הַבְּסִיסִי שֶׁל הַקּוֹנְצֶפְצִיָּה הַמַּדְעִית וְהַפְּסִיכוֹלוֹגִית שֶׁלּוֹ. אָנוּ מְבִיאִים קֶטַע מִמֶּנּוּ:

"...מִקִּנְא אֲנִי בָּאֲנָשִׁים שֶׁזָּכוּ לָהּ, לְהַרְגָּשָׁה חַיָּה שֶׁל מַגָּע וּמַשָּׂא עִם הָאֱלֹקוּת, כִּי יוֹדֵעַ אֲנִי הֵיתָרוֹן שֶׁבְּהַרְגָּשָׁה כָּזֹאת שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת לְעֵזֶר פְּנִימִי רַב - אִלּוּ זָכִיתִי לָהּ...

"...הֲרֵינִי מַכִּיר כָּאן אֶת הַקּוֹל הָעוֹלֶה מִמַּעֲמַקִּים. מַשֶּׁהוּ אוֹמֵר לִי: כָּאן טְמוּנָה אֱמֶת...! וּבָטוּחַ אֲנִי שֶׁאֵין זֶה לֹא הֶרְגֵּל תֵּיאִיסְטִי יָשָׁן, וְלֹא מִשְׁפָּט קָדוּם שֶׁמִּשְׁתַּיֵּר מִן הַיַּלְדוּת..."

וִילְיָאם ג'יימְס בְּנִסְיוֹנוֹ הָאִישִׁי, בְּכֹחַ הָרָצוֹן הֶחָזָק שֶׁעָזַר לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל מִכְלוֹל מַשְׁבְּרָיו הַקָּשִׁים, יָצַק כִּיסּוֹד מַנְחֶה בַּהֲגוּתוֹ הַפִּילוֹסוֹפִית וּבְמַצָּעוֹ הַפְּסִיכוֹתֶרַפִּי אֶת הַפָּסוּק שֶׁבְּסֵפֶר דְּבָרִים (ל):

"לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא - וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם -
כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד! בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ...!"
הָאָדָם, בְּכֹחַ רְצוֹנוֹ, בֶּאֱמוּנָתוֹ וּבְנִחְישׁוּתוֹ, עָשׂוּי לֹא רַק לְחַלֵּץ עַצְמוֹ מִמַּשְׁבְּרָיו, אֶלָּא עָשׂוּי לְשַׁחְרֵר בּוֹ וּלְהָבִיא לִידֵי גִּלּוּי כֹּחוֹת מֻפְלָאִים שֶׁהָיוּ שְׁקוּעִים בְּתַרְדֵּמָה לְלֹא נִצּוּל.

א. שתי שאלות ושתי תשובות

כַּמָּה שֶׁמְּנַסִּים אֵלּוּ הַיּוֹדְעִים בֶּאֱמֶת אֶת סַכָּנַת קִיּוּמוֹ שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל בְּיָמִים אֵלּוּ לְהַעְלִים וּלְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַסַּכָּנָה הַמְרַחֶפֶת עָלֵינוּ, עִם כָּל זֶה בָּרוּר הַדָּבָר לְכָל יֶלֶד שֶׁמַּצָּבֵנוּ הוּא הַיּוֹם בְּסַכָּנָה נוֹרָאָה. מֻקָּפִים אָנוּ בְּאוֹיְבִים שֶׁבְּיָדָם הַנֶּשֶׁק הַמְסֻכָּן בְּיוֹתֵר, וְלֹא פָּחוֹת מֵהָאוֹיְבִים הַמַּקִּיפִים - שְׂרוּיִים כְּמוֹ כֵן בְּתוֹכֵנוּ אוֹיְבִים הַחוֹרְשִׁים מְזִמּוֹת בְּכָל יוֹם כֵּיצַד לְאַבְּדֵנוּ, כָּךְ שֶׁמִּבַּיִת וּמִחוּץ חַיֵּינוּ בְּסַכָּנָה.
בְּיָמֵינוּ אֵלֶּה, מִלְּבַד הַמַּשְׁבֵּר הַבִּטְחוֹנִי, הַמַּצָּב הַכַּלְכָּלִי הִנּוֹ בְּמִלֹּא חֻמְרָתוֹ, הָאַכְזָבוֹת בַּחַיִּים לֹא מְעַטּוֹת, וּבְכָל הַתְּחוּמִים - בְּשִׁדּוּכִים, בְּקִיּוּם חַיֵּי מִשְׁפָּחָה תְּקִינִים, בְּחִנּוּךְ יְלָדִים, בִּבְרִיאוּת גּוּף וָנֶפֶשׁ וְכַיּוֹצֵא. לְלֹא סָפֵק הַחַיִּים הַיּוֹם מְתוּחִים וְעַצְבָנִיִּים יוֹתֵר מֵאָז וּמִתָּמִיד.
הַכֹּחַ הַיְחִידִי שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱמוּנָה וְהַתְּפִלָּה. סוֹד זֶה שֶׁל הָאֱמוּנָה וְהַתְּפִלָּה הוֹתִירָנוּ לִהְיוֹתֵנוּ קַיָּמִים עַד הַיּוֹם עִם כָּל הַגְּזֵרוֹת וְהַשְׁמָדוֹת שֶׁרָחֲפוּ מֵעַל רָאשֵׁינוּ בְּמֶשֶׁךְ אַלְפֵי שָׁנִים, וְכַנֶּאֱמַר בְּתְהִלִּים (קכד): "לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ... אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ... אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ... בָּרוּךְ ה' שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם... הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ, עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם ה' עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ".
"אֵין אוֹר שֶׁלֹּא יְקֻדַּם בְּחֹשֶׁךְ, וְאֵין גִּלּוּי שֶׁלֹּא יְקֻדַּם לוֹ הֶהָסְתֵּר" (הרמח"ל בספרו "דעת תבונות"). אָנוּ בְּמַצָּב שֶׁל חֹשֶׁךְ וְהֶסְתֵּר נוֹרָא הַמַּכְרִיחַ קֹדֶם הַגִּלּוּי וְהָאוֹר, וּכְמוֹ שֶׁיִּבָּאֵר לְהַלָּן בְּהַרְחָבָה וּבְהַטְעָמָה.
תַּפְקִידֵנוּ בְּתִקּוּפָה זוֹ הַמְכֻנֶּית "עִקְבוֹת מָשִׁיחַ" - לְהַחֲזִיק חָזָק בְּעַנְפֵי עֵץ הָאֱמוּנָה, וְאַף שֶׁעֲנָפִים אֵלּוּ מִתְנוֹדְדִים וּמְטַלְטָלִים בְּרוּחַ סְעָרָה שֶׁל הַמַּשְׁבְּרִים וְהָאַכְזָבוֹת - חַיָּבִים אָנוּ שֶׁלֹּא לְהַרְפּוֹת יָדֵינוּ מִלֶּאֱחֹז בָּהֶם בְּכָל כֹּחֵנוּ. עֵץ הָאֱמוּנָה הוּא עֵץ הַחַיִּים!
הָאֱמוּנָה שַׁיֶּכֶת וְנִמְצֵאת בְּכָל יְהוּדִי בְּכָל מַצָּב שֶׁהוּא. הָאֱמוּנָה יֶרֶשׁ לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וְהִיא חֲבוּיָה בְּדָמֵנוּ וּבְנַפְשֵׁנוּ כְּאֵשׁ הָעֲמוּמָה בַּגַּחֶלֶת שֶׁאֵין נִצָּרְךָ אֶלָּא לְלַבּוֹתָהּ עַד שֶׁתַּעֲלֶה הַשַּׁלְהֶבֶת מֵאֵלֶיהָ.

בְּחוֹבֶרֶת זוֹ נִלְמַד הֵיאַךְ נִתָּן לִחְיוֹת חַיִּים שֶׁל שִׂמְחָה, חַיִּים שֶׁל בִּטָּחוֹן וְיִצִּיבוּת בְּכָל מַצָּב, וְנַקְדִּים לְכָךְ הַקְדָּמָה נְחוּצָה שֶׁהִיא, בְּעֶצֶם, כּוֹלֶלֶת שְׁתֵּי שְׁאֵלוֹת: הָאַחַת, לְשֵׁם מָה נִבְרָא הָאָדָם? וְהַשֵּׁנִית, הַאִם הָאֵלֹקִים אוֹהֵב לִבְנֵי הָאָדָם שֶׁבָּרָאָם? וְנַרְחִיב בְּהֶסְבֵּר הַשְּׁאֵלוֹת.

הַשְּׁאֵלָה הָרִאשׁוֹנָה - לְשֵׁם מָה נִבְרָא הָאָדָם?

שְׁאֵלָה זוֹ מְנַקֶּרֶת לְהַרְבֵּה בְּמֹחַם - לְצֹרֶךְ מָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לָאָדָם?. אִם בִּשְׁבִיל שֶׁרוֹצֶה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁיְּכַבְּדֵהוּ הָאָדָם - נִתְבּוֹנֵן, אֵיזֶה כָּבוֹד יֵשׁ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מֵהָאָדָם? רֹב בְּנֵי הָאָדָם בְּקִשֵּׁי מַכִּירִים אֶת ה', בְּקִשֵּׁי חוֹשְׁבִים עָלָיו, וְאֵין צֹרֶךְ לוֹמַר שֶׁאֵין כָּבוֹד לַה' מִמִּילְיַרְדֵי בְּנֵי אָדָם כְּמוֹ הַסִּינִים, הַיַּפָּנִים, הַתַּיְלַאנְדִים, הָעַרְבִים אוֹ הָאֵרוֹפָּאִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים מִי ה', אֶלָּא גַּם אָנוּ עַם יִשְׂרָאֵל, כַּמָּה עָלֵינוּ לְהִתְאַמֵּץ כְּדֵי לְכַבֵּד אֶת ה' כָּרָאוּי. וְאִם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ בִּכְבוֹדוֹ, כְּבָר יֵשׁ לוֹ מַלְאָכִים וּשְׂרָפִים לָרֹב הַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ בֶּאֱמֶת וְעוֹשִׂים שְׁלִיחוּתוֹ בְּכָבוֹד רַב, וּמַה לּוֹ וְלִבְנֵי הָאָדָם?!

וְנִמְשִׁיךְ בִּשְׁאֵלָתֵנוּ. בְּמֶשֶׁךְ הַהִיסְטוֹרְיָה רוֹאִים אָנוּ בַּתַּנַ"ךְ הִתְיַחֲסוּת מְיֻחֶדֶת וְקֶשֶׁר אַמִּיץ בֵּין הַבּוֹרֵא לְזֶרַע אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁבָּהֶם בָּחַר ה' מִכָּל הָעַמִּים. אִם זֶה בְּכָךְ שֶׁנִּכְנַס בָּעֲבִי הַקּוֹרָה לְהַכּוֹת בְּמִצְרַיִם מַכּוֹת רַבּוֹת עַל הִשְׁתַּעְבְּדָם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, יְצִיאַת מִצְרַיִם, טְבִיעַת הַמִּצְרִים בַּיָּם, קַבָּלַת הַתּוֹרָה - סֶמֶל הַיִּחוּדִיּוּת שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל בְּיַחַס לְכָל הָאֻמּוֹת, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְבְּשָׁה עַל יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְנִתְּנָה בְּנַחֲלָה לָנוּ אַחַר שֶׁהָיְתָה אֶרֶץ זוֹ מְיֻעֶדֶת וּמֻבְטַחַת לָנוּ עוֹד מֵאֲבוֹתֵינוּ.

וְהַשְּׁאֵלָה הַנִּשְׁאֶלֶת הִיא, מָה הַצֹּרֶךְ שֶׁרָאָה הַבּוֹרֵא בִּיְחֻדּוֹ לוֹ לְעַם אֶת עַם יִשְׂרָאֵל וְהִרְבָּה בְּהַבְטָחוֹת עַל שְׂכָרָם וְטוֹבָתָם מִצַּד אֶחָד - וְעַל עָנְשָׁם מֵהַצַּד הַשֵּׁנִי בְּאִם יִסָּרְבוּ לִשְׁמֹר מִצְוֹוֹתָיו.

הַשְּׁאֵלָה הַשֵּׁנִית, הַאִם הַבּוֹרֵא אוֹהֵב לִבְנֵי הָאָדָם שֶׁבָּרָאָם? שֶׁכֵּן רוֹאִים אָנוּ שֶׁרֹב כְּכָל בְּנֵי הָאָדָם סוֹבְלִים בְּחַיֵּיהֶם סֵבֶל גָּדוֹל, וְחַיֵּיהֶם קָשִׁים וּמָרִים, וְכִלְשׁוֹן הָרַמְחַ"ל (בספרו מסילת ישרים פ"א): "כִּי מַה הֵם חַיֵּי הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹ מִי הוּא שֶׁשָּׂמֵחַ וְשָׂלֵו מַמָּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן' (תהלים צ, י), בְּכַמָּה מִינֵי צַעַר וְיִסּוּרִים, חֳלָאִים וּמַכְאוֹבִים וּטְרָדוֹת, וְאַחַר זֹאת מַגִּיעַ הַמָּוֶת..."

וּבְכֵן הַשְּׁאֵלָה, הַאִם הַבּוֹרֵא אוֹהֵב לִבְנֵי אָדָם שֶׁבָּרָאָם? וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ סִבְלָם שֶׁל הַנִּבְרָאִים בְּלִתִּי נִמְנָע?

ב. האדם נברא במטרה להיטיב לו

הַתְּשׁוּבָה לַשְּׁאֵלָה הָרִאשׁוֹנָה מִבֹּאֶרֶת בְּדִבְרֵי הַמְקֻבָּל הָאֱלֹקִי רַבֵּנוּ מֹשֶׁה חַיִּים לוּצַאטוֹ זַצַ"ל בִּתְחִלַּת סִפְרוֹ "מְסִלַּת יְשָׁרִים". וְהִנֵּה לְךָ לְשׁוֹנוֹ בְּפֶרֶק א':

"יְסוֹד הַחֲסִידוּת וְשׁוֹרֶשׁ הָעֲבוֹדָה הַתְּמִימָה הוּא - שֶׁיִּתְבָּרֵר וְיִתְאַמֵּת אֵצֶל הָאָדָם מַה חוֹבָתוֹ בָּעוֹלָמוֹ... וְהִנֵּה, מַה שֶּׁהוֹרוּנוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הוּא, שֶׁהָאָדָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְהִתְעַנֵּג עַל ה' וְלֵהָנוֹת מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ, שֶׁזֶּהוּ הַתַּעֲנוּג הָאֲמִתִּי וְהָעִדּוּן הַגָּדוֹל מִכָּל הָעִדּוּנִים שֶׁיְּכוֹלִים לְהִמָּצֵא. וּמָקוֹם הָעִדּוּן הַזֶּה בֶּאֱמֶת הוּא הָעוֹלָם הַבָּא... אַךְ הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהַגִּיעַ אֶל מְחוֹז חֶפְצֵנוּ זֶה הוּא זֶה הָעוֹלָם... וְהָאֲמְצָעִים הַמַּגִּיעִים אֶת הָאָדָם לַתַּכְלִית הַזֶּה הֵם הַמִּצְוֹות אֲשֶׁר צִוָּנוּ עֲלֵיהֶן הָאֵל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וּמָקוֹם עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹות הוּא רַק הָעוֹלָם הַזֶּה. עַל כֵּן הוּשַׂם הָאָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם בַּתְּחִלָּה, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הָאֲמְצָעִים הָאֵלֶּה הַמְזֻדְּמָנִים לוֹ כָּאן יוּכַל לְהַגִּיעַ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הוּכַן לוֹ, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, לִרְוֹות שָׁם בַּטּוּב אֲשֶׁר קָנָה לוֹ עַל יְדֵי הָאֲמְצָעִים הָאֵלֶּה. וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עירובין כב ע"א), "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"

מְגַלֶּה לָנוּ כָּאן הָרַמְחַ"ל יְדִיעָה נְחוּצָה שֶׁלֹּא כָּל כָּךְ יְדוּעָה לָעוֹלָם, שֶׁכֵּן אִם תִּשָּׁאֵל לִבְנֵי אָדָם לָמָּה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת הָאָדָם - רֻבָּם יְשִׁיבוּ: אַף פַּעַם לֹא חָשַׁבְנוּ עַל כָּךְ... וְחֶלְקָם יָשִׁיבוּ: חָשַׁבְנוּ עַל זֶה אַךְ לֹא הִצְלַחְנוּ לְיַשֵּׁב הַסְּבָּה... וְחֶלְקָם יָשִׁיבוּ: הָאָדָם נוֹלָד לְעָמָל וּלְסֵבֶל, וְאוּלַי כְּדֵי לְהִתְחַנֵּךְ. הַחֲרֵדִים יָשִׁיבוּ: לְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹות.

אֶת כָּל הַטַּעֲמִים הַנַּ"ל שׁוֹלֵל הָרַמְחַ"ל, וּמֵשִׁיב: הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּרָאוֹ לְאָדָם עַל מְנָת לְהֵיטִיב עִמּוֹ...! אָכֵן, צִוָּה ה' לָנוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹותֶיהָ, אוּלָם לֹא זוֹ הַמַּטָּרָה כְּדֵי שֶׁנִּהְיֶה לוֹ עֲבָדִים מְשֻׁרְתִים. אֵין זֶה אֶלָּא אֶמְצָעִי לִיצֹר סִבָּה לְהֵיטִיב לָנוּ וּלְהַנְחִילֵנוּ עֹנֶג גָּדוֹל לָעוֹלָם הַבָּא, עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁהוּא בְּעֻמָּם הַמָּקוֹם הַמְעֻנָּג וְהַמְעֻדָּן בְּיוֹתֵר לְנִשְׁמַת הָאָדָם, שֶׁכֵּן מִשָּׁם חֻצְבָה, וְהוּא הַמָּקוֹם "הָאוֹרְגִינָל" שֶׁל הַנְּשָׁמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָדָם לֹא מוֹצֵא מְקוֹמוֹ בְּמָקוֹם מְגוּרִים שֶׁל בְּהֵמוֹת, כֵּן הַנְּשָׁמָה לֹא מוֹצֵאת עַצְמָהּ בְּתוֹךְ גּוּף, שֶׁכֵּן אֵין זֶה מְקוֹמָהּ, וְלֹא נִמְצֵאת בַּגּוּף אֶלָּא כְּדֵי שֶׁדַּרְכּוֹ תָּבֹא הִיא לְמַטָּרַת בִּיאָתָהּ, וְהוּא לְהַצְדִּיק לָהּ אֶת שְׂכָרָהּ בְּכָךְ שֶׁתִּתְגַּבֵּר עַל תַּאֲוֹות הַגּוּף וּרְצוֹנוֹתָיו הָרָעִים וּתְצַיֵּת לְמִצְוֹות בּוֹרְאָהּ.

הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא הוּא טוֹב בְּעֻמָּם, וְכַנֶּאֱמַר (תהלים קמה, ט): "טוֹב ה' לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו", וְלָכֵן חִפֵּשׂ סִבּוֹת הַמַּצְדִּיקוֹת לְהֵיטִיב לִבְנֵי הָאָדָם כְּדֵי שֶׁיִּתְעַלּוּ וְיִתְעַמְּדוּ בְּנִסְיוֹנוֹת וּבְמִבְחָנִים, וּכְשֶׁיִּצְטַיְּנוּ לְפָנָיו, יִמְצָא לָהֶם סִבָּה מַצְדֶּקֶת לְהַנְחִילָם עוֹלָם הַבָּא, עוֹלָם הַתַּעֲנוּגִים. וְזֶה לְכָל בְּנֵי הָאָדָם - לַגּוֹיִם בְּשֶׁבַע מִצְוֹות בְּנֵי נֹחַ, וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹות.

עַד כָּאן קִבַּלְנוּ תְּשׁוּבָה לַשְּׁאֵלָה הָרִאשׁוֹנָה - לְשֵׁם מָה בָּרָא הַבּוֹרֵא לָאָדָם. וְהַתְּשׁוּבָה חַד מַשְׁמָעִית: לְהֵיטִיב לוֹ! אָכֵן, הָאָדָם מִבְּחִינָתוֹ יֵשׁ לוֹ לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ בָּעוֹלָם בְּמַטָּרָה לְצַיֵּת לְרְצוֹן ה', לְכַבְּדוֹ, אוּלָם מִבְּחִינַת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא נִבְרָא הָאָדָם לְשֵׁם שֶׁיְּכַבְּדוֹ הָאָדָם וְיוֹקִירוֹ. אֵין לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא צֹרֶךְ בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל הָאָדָם. לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּעַצְמוֹ לֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע בְּאִם יְכַבְּדוּהוּ בְּנֵי אָדָם וּבְאִם לֹא יְכַבְּדוּהוּ. אֶלָּא שֶׁהַבּוֹרֵא יָצַר מְצִיאוּת שֶׁתְּהֵא סִבָּה לְבְנֵי אָדָם לִהְיוֹת מֻצְדָּק לָהֶם הַשָּׂכָר הָאֲמִתִּי בְּעוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת, עוֹלָם הַבָּא, בְּאִם יְכַבְּדוּהוּ וְיִשְׁמְרוּ וְיצַיְתוּ לְמִצְוֹותָיו.

ג. כגודל הנתינה - גודל האהבה

וּמֵעַתָּה נָבֹא לְבָאֵר הַתְּשׁוּבָה לַשְּׁאֵלָה הַשְּׁנִיָּה - הַאִם הַבּוֹרֵא אוֹהֵב לִבְנֵי אָדָם.

נִתְבּוֹנֵן, יָדוּעַ שֶׁאַהֲבָה נִמְדֶּדֶת, בְּדֶרֶךְ כְּלָל, בְּמִדַּת "הַנְּתִינָה"; כְּכָל שֶׁתִּרְבֶּה מִדַּת הַנְּתִינָה - כֵּן יוֹרֶה הַדָּבָר עַל גֹּדֶל הָאַהֲבָה, וּכְכָל שֶׁתִּהֵא הַנְּתִינָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר וּלְלֹא אִינְטֶרֶסִים כְּלָל - כֵּן תִּוָּדַע וְתִוָּכַח גֹּדֶל הָאַהֲבָה.

וּבְכֵן נִתְבּוֹנֵן בְּגֹדֶל "הַנְּתִינָה" שֶׁל הַבּוֹרֵא לִבְרוּאָיו וְעַד כַּמָּה, כִּבְיָכוֹל, "תָּרַם" לְמַעַן הַבְּרוּאִים עַל מְנַת לַהֲבִיאָם לַטּוֹב הָאֲמִתִּי.

וּבְכֵן, הֲרֵי כָּל הַבְּרִיאָה, שֶׁמַּטָּרָתָהּ, כָּאָמוּר, לִבְחֹן אֶת הַמִּצְטַיְּנִים בְּהַנְהָגָתָם הָרָאוּיָה לְצִוּוּי ה', לְצֹרֶךְ זֶה הֲלֹא מֻכְרָח הַדָּבָר שֶׁהַבְּרִיאָה תִּהֵא בְּאֹפֶן שֶׁיִּסָּתֵר ה' מִפְּנֵי בְּנֵי הָאָדָם, וּבְנֵי הָאָדָם בֶּאֱמוּנָתָם וּבְשִׂכְלָם יְחַפְּשׂוּהוּ וְיִמְצָאוּהוּ, שֶׁכֵּן בְּכָךְ יָבוֹאוּ עַל שְׂכָרָם, בְּהִיוֹתָם מַחְכִּימִים בְּשִׂכְלָם וּמְבִינִים מִי בַּעַל הַבַּיִת שֶׁל הָעוֹלָם, וְיֵשׁ לְהִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ וּלְכַבְּדוֹ. הֲלֹא רַק בְּכָךְ יִתְכֵּן מַצָּב שֶׁל מִבְחָן, רַק בְּכָךְ יִתְכֵּן מַצָּב שֶׁל גְּבוּרָה מִתּוֹךְ מִלְחֶמֶת הַשֵּׂכֶל עִם הָרָצוֹן, לְהַגְבִּיר הַשֵּׂכֶל עַל הָרָצוֹן וּלְנַצְחוֹ.

נִתְבּוֹנֵן, הֲלֹא בִּשְׁבִיל מַצָּב כָּזֶה נִצְרַךְ שֶׁהָעוֹלָם יִבָּרֵא בְּאֹפֶן שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַבּוֹרֵא לְהַסְתִּיר עַצְמוֹ, וּבְהֶכְרַחַ שֶׁבִּשְׁבִיל כָּךְ כְּבוֹד ה' מְזֻלְזָל וְעָלוּב, שֶׁכֵּן בְּמַצָּב זֶה שֶׁל הַסְתָּרַת פְּנֵי ה' מֵעוֹלָמוֹ שֶׁמֻּכְרָח הוּא, כָּאָמוּר, לְנַסָּיוֹן וּמִבְחָן, נַעֲשֶׂה כְּבוֹדוֹ מְזֻלְזָל וְעָלוּב אֵצֶל מִילְיוֹנִים רַבִּים שֶׁמְּנַצְּלִים עוֹלָם שֶׁכָּזֶה לְהֶפְקֵרוּת וְלִשְׁחִיתוּת, וְעִם כָּל זֶה מוּכָן הַבּוֹרֵא לִסְבֹּל עֶלְבּוֹן וּבְזָיוֹן זֶה וְהָעִקָּר שֶׁיִּמָּצְאוּ לוֹ בְּנֵי אָדָם מִצְטַיְּנִים בְּשִׂכְלָם לְהַכִּירוֹ וּלְכַבְּדוֹ כְּדֵי לְהֵיטִיב לָהֶם וְלַהֲבִיאָם אֶל שְׂכָרָם הַמֻּשְׁלָם.

וּמֵאַחַר וְתַכְלִית רְצוֹן ה' בִּבְרִיאַת בְּרוּאָיו הוּא לְהֵיטִיב לָהֶם וְלֹא לְטוֹבַת עַצְמוֹ, אִם כֵּן יָצָא לָנוּ שֶׁקִּצְפּוֹ וְכַעֲסוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּאִם אֵינָם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ הוּא עַל כָּךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם מוֹנְעִים מִמֶּנּוּ מִלְּהֵיטִיב לָהֶם, שֶׁכֵּן כָּל רְצוֹן ה' וְתַכְלִיתוֹ בַּבְּרִיאָה לְהֵיטִיב לִבְרוּאָיו,

וְכַאֲשֶׁר בְּנֵי אָדָם לֹא מַכְשִׁירִים עַצְמָם לְטוֹבָה - מַעֲנִישָׁם הַבּוֹרֵא עַל מְנָת שֶׁיֶּחְשְׁרוּ לְקַבֵּל טוֹבָתוֹ, וּבְכֵן, הֲנִשְׁמַע כַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁיַּעֲנִישׁ הַמֵּיטִיב לַמּוּטָב רַק בִּגְלַל שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר עַצְמוֹ לְקַבֵּל הַטּוֹבָה?! הֲלֹא לֹא תִּתָּכֵן תּוֹפָעָה זוֹ אֶלָּא בְּיַחַס שֶׁל אָב לִבְנוֹ הֶחָפֵץ בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל בְּנוֹ בֶּאֱמֶת.

דּוֹמֶה הַדָּבָר לְאָדָם הַמַּחֲזִיק סוּפֶּרמַרְקֶט עָנָק וּמְשַׁלֵּם שְׂכִירוּת עֲבוּר הַמָּקוֹם, שְׂכַר פּוֹעֲלִים וְכַיּוֹצֵא, וְהַכֹּל בִּשְׁבִיל אֵיזֶה מוּצָר אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם מִתּוֹךְ אַלְפֵי מוּצָרִים שֶׁהִנָּם "רַבֵּי מֶכֶר". הֵיתָּכֵן?! כֵּן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מַחֲזִיק עוֹלָם שָׁלֵם, בּוֹ שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים, דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי וּבְנֵי אָדָם לָרֹב, וְאַף שֶׁאֵין לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נַחַת מֵהֶם, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּקְצִיפִים הַמָּה לְפָנָיו, וְהַכֹּל בִּשְׁבִיל יְחִידִים הָעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ לְתַת לָהֶם שְׂכָרָם מֻשְׁלָם, וּכְמוֹ שֶׁמּוּבָא בַּמִּשְׁנָה (אבות פ"ה, מ"ב): "עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ... עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם... שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין לְפָנָיו עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם". הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא הֶחֱזִיק עֶשְׂרִים דּוֹרוֹת מַכְעִיסִים בִּשְׁבִיל צַדִּיק אֶחָד!

וּבְכֵן נִתְבּוֹנֵן, הַיֵּשׁ לְךָ נְתִינָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ?! הֲיֵשׁ לְךָ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ שֶׁתָּרַם הַבּוֹרֵא עֲבוּר מַתָּן שָׂכָר טוֹב לְזֶה שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ, לִבְרֹא עוֹלָם עַל כָּל תַּפְנוּקָיו לְמִילְיָרְדֵי בְּנֵי אָדָם?! וּבְעוֹלָם זֶה הַבּוֹרֵא מַסְתִּיר עַצְמוֹ, וּבְשֶׁל כָּךְ כְּבוֹדוֹ עָלוּב וּמְזֻלְזָל, וְהָעִקָּר לִיצֹר מַצָּב שֶׁיִּצְדִּיק לְהֵיטִיב לִבְנֵי אָדָם שֶׁיִּצְטַיְּנוּ בִּגְבוּרָתָם.

וְלֹא דַּי שֶׁבִּשְׁבִיל הָאֶפְשָׁרוּת לְנִסְיוֹנוֹת בְּנֵי הָאָדָם הִסְתִּיר הַבּוֹרֵא עַצְמוֹ, אֶלָּא גַּם בָּרָא וְיָצַר אֶת כֹּחַ הַשָּׂטָן בָּעוֹלָם, וּבָרָא רַע וְטֻמְאָה בָּעוֹלָם, כְּפִירָה, כִּשּׁוּף וְיֶתֶר כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה, שֶׁכָּל אֵלּוּ הֵמָּה כֹּחוֹת הֶפֶךְ כְּבוֹד ה', וְלֹא עוֹד אֶלָּא אַף אוֹיְבֵי ה', וְכָל זֶה עָשָׂה כְּדֵי לִתֵּן אֶפְשָׁרוּת לִבְנֵי אָדָם לְהִצְטַיֵּן לְפָנָיו וְלִהְיוֹת גִּבּוֹרִים הָרְאוּיִים לְשָׂכָר טוֹב בָּעוֹלָם הַבָּא.

וְכֵן מְבֹאָר בַּפְּסוּקִים (דברים יג, א - ד): "כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חוֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת... לֵאמֹר נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם. לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא... כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם". הֲרֵי שֶׁנָּתַן הַבּוֹרֵא אֶפְשָׁרוּת לַנָּבִיא לַעֲשׂוֹת אוֹת אוֹ מוֹפֵת שֶׁיְּקַיֵּם כְּפִי אֲשֶׁר נִבֵּא זֶה הַנָּבִיא שֶׁקֶר, וְכָל זֶה עַל מְנָת לְנַסּוֹת אֶת אוֹהֲבֵי ה' הָאֲמִתִּיִּים עַד כַּמָּה הִנָּם נֶאֱמָנִים לוֹ. הֵיֵשׁ לְךָ דָּבָר הַמּוֹכִיחַ עַל "נְתִינָה" יוֹתֵר מִזֶּה?! שֶׁיִּיצֹר הַבּוֹרֵא אוֹיְבִים לְעַצְמוֹ כְּבָיְכוֹל עַל מְנָת לְהֵיטִיב לְרֹאוּיִים?!

וְאִם תֹּאמַר, וַהֲלֹא בְּעִקְבוֹת זֶה הַרְבֵּה נִכְשָׁלִים וְנוֹפְלִים - הַתְּשׁוּבָה: רֵאשִׁית, לֹא בִּשְׁבִיל הַחֲלָשִׁים לֹא יִתֵּן הַבּוֹרֵא אֶפְשָׁרוּת לַחֲזָקִים לְהוֹכִיחַ אֶת עַצְמָם עַד כַּמָּה הִנָּם גִּבּוֹרִים לַה' וְלִבְאֹר עַל שְׂכָרָם הַמֻּשְׁלָם. וְשֵׁנִית, הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל לְבַסּוֹף יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר

עָתִיד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְסוֹבֵב שֶׁכָּל בְּנֵי הָאָדָם יַכִּירוּהוּ וְיָשׁוּבוּ אֵלָיו, וְכַמְבֹאָר בָּרַמְבַּ"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ה), וּכְבָר הִבְטִיחָה תּוֹרָה שֶׁסּוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גָּלוּתָם, אֶלָּא שֶׁבָּרוּר הוּא שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה תְּשׁוּבָה שֶׁשָּׁב הָאָדָם בְּמֻקְדָּם לְזֶה שֶׁיָּשׁוּב לְבַסּוֹף בְּהֶכְרֵחַ. מֵעַתָּה קִבַּלְנוּ תְּשׁוּבָה גַּם לַשְּׁאֵלָה הַשְּׁנִיָּה, וּבָרוּר הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת בְּרוּאָיו, וְהָעֲבָדָה - שֶׁהִסְכִּים "לְהַשְׁקִיעַ" לְמַעֲנָם עוֹלָם שָׁלֵם לְאֵין סְפוֹר שֶׁל פְּרָטֵי עֲנָגָיו, עוֹלָם שֶׁבּוֹ הוּא נִסְתָּר, עָלוּב וּמְחוֹלָל, שֶׁכֵּן מֻכְרָח, כָּאָמוּר, כְּדֵי לִיצֹר מָצָב הַמַּצְדִּיק לְהֵיטִיב לִבְרוּאָיו. וּבָרָא בּוֹ אוֹיְבִים לְעַצְמוֹ - כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה וְהָרַע, שֶׁגַּם הֵם נִצְרָכִים לְשֵׁם הַנִּסָּיוֹן. וְכָל זֶה, כָּאָמוּר, רַק עַל מְנָת לְהֵיטִיב לִבְרוּאָיו, וְהַטּוֹב הָאֲמִתִּי בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא לְעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנִּבְאַר עוֹד לְהַלָּן.

ד. סוד הידיעה בהנהגת הבורא

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִבְּחַר הַמִּין הָאֱנוֹשִׁי, אַב הַנְּבִיאִים - "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י), נְבוּאָתוֹ עִם הַבּוֹרֵא הָיְתָה "פֶּה אֶל פֶּה" (במדבר יב, ח), הָעֶבֶד הַנֶּאֱמָן שֶׁל הַבּוֹרֵא - "עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (שם, ז), בִּזְמַן מְסֻיָּם חָפֵץ הָיָה לֵידַע לְרָאוֹת וּלְהַכִּיר אֶת אֱמִתּוּת כְּבוֹד ה' וּמְדוֹתָיו וְהַנְהָגָתוֹ עִם בְּרִיּוֹתָיו וְהִתְרַפֵּס לִפְנֵי ה' כְּבֵן הַמִּתְרַפֵּס לִפְנֵי אָבִיו, וְשָׁטַח בַּקָּשָׁתוֹ: "וְעַתָּה אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת דַּרְכֶּךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ" (שמות לג, יג) - נַסַּח בַּקָּשָׁה שֶׁלֹּא מוֹפִיעַ עוֹד כְּמוֹתוֹ, וּמְשִׁיבוֹ הָאֱלֹקִים: "אֲנִי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם" (שם, יט), וְאָז מְגַלֶּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת מִדּוֹתָיו הָאֲמִתִּיּוֹת, וְהֵן י"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים:

"ה', ה', אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב חֶסֶד, וֶאֱמֶת, נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, נֹשֵׂא עָוֹן, וָפֶשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנַקֵּה".

בְּעֵת רָצוֹן, כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְנָכוֹן שֶׁהִיא שָׁעָה מְיֻחֶדֶת בְּיוֹתֵר, חָפֵץ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֵידַע אֶת אֱמִתּוּת הַנְהָגַת ה', וּכְמוֹ כֵן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מִלֵּא אֶת חֶפְצוֹ לְגַלּוֹת לוֹ אֶת אֱמִתּוּת כְּבוֹדוֹ וְהַנְהָגָתוֹ, אִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁמָּנַח בְּגִלּוּי זֶה סוֹד גָּדוֹל עִקָּרִי וְיסוֹדִי בְּמְיֻחָד. וּבְכֵן, מָה הָיָה הַגִּלּוּי הַמְיֻחָד? שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא הִנּוֹ רַחוּם וְחַנּוּן וְכוּ', וְאֵין אֶצְלוֹ שׁוּם מִדַּת הַדִּין וְכָל כֻּלּוֹ רַחֲמִים וְטוּב - "אֲנִי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ". וְאָכֵן יֶשְׁנָהּ מִדַּת הַדִּין, אוּלָם הִנָּהּ בְּמַטָּרָה לְהוֹבִיל אֶת הַנִּדּוֹן לְרַחֲמִים וְהַטּוֹב הַמִּיעָדִים לוֹ, אוּלָם אֵין דִּין לְשֵׁם דִּין! יֶשְׁנוֹ דִּין לְשֵׁם רַחֲמִים וְטוּב בִּלְבַד.

י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הֵן הֵן בִּלְבַד מַהוּת כְּבוֹדוֹ וְהַנְהָגָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא, וְנִתְכַּוֵּן הַבּוֹרֵא בָּזֶה לְהוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ: אִם רְצוֹנְךָ לָדַעַת וּלְהוֹדִיעַ אוֹתִי, תַּבְהִיר אֶת מִדּוֹתַי שֶׁהֵנָּן רַחֲמִים בִּלְבַד! וְכַמָּה שֶׁיּוֹתֵר יְהֵא בָּרוּר לָעוֹלָם הַנְהָגָתִי - כֵּן יוֹתֵר יֵחָשְׁבוּ לִיוֹדְעִים אוֹתִי. וּרְאֵה לְהַלָּן בְּעַמּוּד 161 בֵּאוּר י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מֵהָרַמַ"ק זצוק"ל.

ה. אבינו מלכנו

הַבּוֹרֵא נִקְרָא כְּלַפֵּי עַמּוֹ בִּשְׁנֵי שֵׁמוֹת - מֶלֶךְ וְאָב. מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' מֶלֶךְ, ה' מָלָךְ, ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד" (שמות טו, יח). וּכְמוֹ כֵן נִזְכַּר הוּא בְּשֵׁם אָב (דברים לב, ו): "הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ". וְעוֹד נֶאֱמַר (שם יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם", וְעוֹד וְעוֹד פְּסוּקִים. וְכֵן אוֹמְרִים אָנוּ בִּתְפִלָּתֵנוּ הָרִבּוֹנוּ: "אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ..."

הָרִבּוֹנוּ קַל יוֹתֵר לְאָדָם לְחוּשׁ בִּתְחוּשָׁתוֹ אֶת הָאֱלֹקִים כְּמֶלֶךְ, שׁוֹפֵט, מַעֲנִישׁ לְשֵׁם עֹנֶשׁ הַמַּגִּיעַ לַחוֹטֵא, וְלֹא מְעַטִּים הֵמָּה הֶחְשִׁים אֶת הַבּוֹרֵא כִּמְקַנֵּא וְנוֹקֵם בַּפּוֹגְעִים בִּכְבוֹדוֹ, אוּלָם לֹא כָּל כָּךְ מַהֵר נוֹטֶה הָאָדָם לְחוּשׁ אֶת הָאֱלֹקִים כְּאָב רַחֲמָן, אִכְפַּתִי, אוֹהֵב, הֶחָרֵד לְגוֹרָל בָּנָיו וְשׁוֹמְרָם הֵן בִּשְׁעַת הָעֹנֶשׁ וְהֵן בִּשְׁעַת מְעִידָתָם לְבִלְתִּי יֹאבְדוּ, וְעוֹשֶׂה הַכֹּל בְּמַטָּרָה אַחַת - לַהֲבִיאָם לַטּוֹב הָאֱמִתִּי וְלָעֹנֶג הַנִּצְחִי שֶׁיֵּעֵד לָהֶם לְטוֹב לָהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, וְהוּא מֵאַחַר וְעִקַּר הָעֹנֶג הַמְיֻעָד וְהַמֻּתְאִים לַנְּשָׁמָה הוּא בָּעוֹלָם הַבָּא. וְכָאמוּר לְעֵיל, כְּמוֹ שֶׁאָדָם נוֹרְמְלִי לֹא מַתְאִים לוֹ לָדוּר בְּדִיר שֶׁל בְּהֵמוֹת, כֵּן לֹא מַתְאִים לַנְּשָׁמָה גּוּפוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא חָמְרָנִי, וּלְכָךְ לֹא יַחְשׁךְ ה' שִׂבְטוֹ מִבְּרוּאָיו כָּאן, בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל מְנָת לְהַכְשִׁירָם לַטּוֹב הָאֱמִתִּי בָּעוֹלָם הַבָּא, וְהַכֹּל נַעֲשָׂה מִתּוֹךְ חֶסֶד וְרַחֲמָנוּת וּמֵרְאִית הַנּוֹלָד כַּיָּאוּת לְחָכָם כְּהַבּוֹרֵא, אֲשֶׁר מִי כָמוֹהוּ רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד וְאֶת הַטּוֹב הָאֱמִתִּי לְבָנֵי הָאָדָם שֶׁבָּרָא, מִי כָמוֹהוּ מַבְחִין בַּנְּשָׁמָה בְּיִחַס לַגּוּף, מִי כָמוֹהוּ רוֹאֶה אֶת הַגּוּף שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּנֶרְתִּיק לַיְהֻלוֹם שֶׁהוּא הַנְּשָׁמָה, וְלָכֵן מַעְדִּיף הַבּוֹרֵא לְפַגֵּעַ בַּנֶּרְתִּיק וְהָעִקָּר שֶׁלֹּא יִפָּגַע הַיְהֻלוֹם, וּכְמוֹ שֶׁבַּאֲרֵנוּ לְקַמָּן הַתּוֹעֶלֶת שֶׁבַּפְּגִיעָה בַּגּוּף - לְהַכְנִיעוֹ וּלְשַׁעְבְּדוֹ תַּחַת הַנְּשָׁמָה עַל מְנָת שֶׁתִּשְׁתַּלֵּט הַנְּשָׁמָה עַל הַגּוּף, וּבְכָךְ יְרֻוַח לוֹ, לָאָדָם, חַיֵּי עוֹלָם עַל פְּנֵי חַיֵּי שָׁעָה, וּכְמוֹ שֶׁיִּבָּאֵר לְהַלָּן בְּהַרְחָבָה בָּאוֹת מ"ב.

מִסִּבָּה זוֹ שֶׁנֶּעְלָם מִבְּנֵי אָדָם הָאַבְהוּת שֶׁל הַבּוֹרֵא וּלְנֶגֶד עֵינֵיהֶם רַק "הַמַּלְכוּת", חָשִׁים הֵם הִסְתַּיְּגוּת מֵהַבּוֹרֵא, שֶׁכֵּן כָּךְ הוּא טִבְעֵי אֵצֶל בְּנֵי אָדָם - לְהִשְׁתַּמֵּט מֵהַמַּלְכוּת כַּמָּה שֶׁיּוֹתֵר וְלֹא לְהֶחְשֵׁף לָהּ, וְרַק לְצֵאת יְדֵי חוֹבָה מִמָּנָּה וְתוּ לֹא, וּלְכָךְ רֹב בְּנֵי אָדָם עוֹבְדִים הֵמָּה אֶת הַבּוֹרֵא מִיִּרְאָה, רַק כְּדֵי לְצֵאת יְדֵי חוֹבָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְהֵעָנֵשׁ, וּבִזְמַן עֲנִישָׁה וּמִדַּת הַדִּין חָשִׁים אֶת הַבּוֹרֵא כְּרוֹדָן. בִּזְמַנֵּי מְעִידָה וְחֵטְא חָשִׁים עַצְמָם חַסְרֵי בִּטָּחוֹן בַּה'. נֶעְלָמֶת מֵהֶם

הָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ אֶפְשָׁרוּת לְתִקּוּן וּלְשִׁיבָה לְחֵיק הַבּוֹרֵא אַחַר שֶׁלְּנֶגֶד עֵינֵיהֶם מְצַיֵּר רַק הַתֹּאַר "מֶלֶךְ", וְנֶעֱלָם הַתֹּאַר "אָב", וּבְשֶׁל כָּךְ לֹא מַאֲמִינִים בַּשִּׁמְחָה שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁהוּא שָׂמֵחַ כְּשֶׁשָּׁב אֵלָיו הַחוֹטֵא כְּשִׂמְחַת הָאָב בְּשׁוּב אֵלָיו בְּנוֹ הָאוֹבֵד, וּכְמוֹ שֶׁיִּבְאַר לְהַלָּן בְּהַרְחָבָה בָּאוֹת מ"ג.

לֹא עֲבוֹדָה קַלָּה הִיא לֵידַע וּלְהַכִּיר בָּאֲבָהוּת שֶׁל הַבּוֹרֵא. הַיֵּצֶר הָרַע טוֹרֵחַ הַרְבֵּה לְהַעְלִים זֹאת מִבְּנֵי אָדָם, שֶׁכֵּן בְּכָךְ מַצְלִיחַ הוּא לְיַאֵשׁ אֶת הַבְּרִיּוֹת וּלְהַרְחִיקָן מִתִּקְוָה, מִתְּשׁוּבָה, וּבְוַדַּאי מִתְּפִלָּה לַה', שֶׁכֵּן הֵיאַךְ יָהִין זֶה הַמְּצוּי בְּעִדַּן עֹנֶשׁ אוֹ בְּעִדַּן מְעִידָה לִפְנוֹת לַה' וּלְבַקֵּשׁ בַּקָּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁתְּחוּשָׁתוֹ בְּמַצָּבִים כְּאֵלֶּה כְּנָזוּף וּמְנֻדֶּה, מְרֻחָק, נָטוּשׁ וְעָזוּב?! וּמַגָּלָה לָנוּ הַנָּבִיא יְשַׁעְיָה (מט, יד) שֶׁאָכֵן זוֹ הָיְתָה הַתְּחוּשָׁה שֶׁל צִיּוֹן בְּמַצְבֵי גָּלוּתָהּ: "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי".

אוּלָם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁנֵּדַע אוֹתוֹ בֶּאֱמֶת, וְהָאֱמֶת הִיא אַחַת בִּלְבַד: הַבּוֹרֵא הוּא אַךְ טוֹב בִּלְבַד, אֵין בּוֹ שׁוּם דָּבָר שֶׁלְּהֶפֶךְ מִן הַטּוֹב, רַק טוֹב וְחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְגַם כְּשֶׁנּוֹהֵג בְּמִדַּת הַדִּין, הוּא בְּמַטָּרָה לְהָבִיא לְטוֹב, וּמֵאַחַר וְתַפְקִידֵנוּ בָּעוֹלָם הוּא כַּמָּה שֶׁיּוֹתֵר לְהַכִּיר אֶת הַבּוֹרֵא וּלְדַעְתּוֹ, וְכַנֶּאֱמַר (דברים ד, לט): "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ", הֲרֵי שֶׁכָּכָל שֶׁנֵּדַעֵהוּ בְּמִדַּת רַחֲמָיו דָּוְקָא - רַק בְּכָךְ נַחֲשֹׁב שֶׁיְּדַעְנוּהוּ.

ו. חובה להיות בשמחה - היאך נתן ליישם מצוה זו?

יֶשְׁנָהּ מִצְוָה גְּדוֹלָה לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה, וְכַנֶּאֱמַר (תהלים ק, ב): "עִבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה", וְעוֹד נֶאֱמַר (שם קמט, ב): "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם", וְעוֹד נֶאֱמַר (דברים כח, מז): "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה", וְעוֹד בַּהֲלָכָה נִזְכָּר: "מְשַׁנְּכְנָס אָדָר מַרְבִּים בְּשִׂמְחָה". מַשְׁמָע שֶׁכָּל הַשָּׁנָה יֵשׁ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה, וְרַק בַּאֲדָר יֵשׁ לְהַרְבּוֹת.

וְהִנֵּה יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֵיאַךְ נִצְטַוִּינוּ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּשִׂמְחָה, וְהֵיאַךְ יִתָּכֵן לְיַשֵּׂם מִצְוָה, וַהֲלֹא בְּדֶרֶךְ כְּלָל קָשֶׁה לִבְנֵי אָדָם לִשְׂמֹחַ שִׂמְחָה אֲמִתִּית בַּעֲבוֹדַת ה', וּבְיוֹתֵר בְּמַצָּבִים שֶׁלֹּא יִתָּכֵן בָּהֶם שִׂמְחָה, כְּגוֹן בִּזְמַנִּים שֶׁנִּתּוּן בָּהֶם הָאָדָם לְמִדַּת הַדִּין וְהָעֲנָשִׁים וְהַגְּזֵרוֹת חוֹבְטִים בּוֹ, אוֹ בִּזְמַן שֶׁנִּכְשָׁל הָאָדָם בְּחֵטְא חָמוּר וְכַיּוֹצֵא, וְהֵיאַךְ יִתָּכֵן לִהְיוֹת אָז בְּשִׂמְחָה?

הַתְּשׁוּבָה: "**אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'!!!**" (**מלאכי א, ב**).

לוּ הָיִינוּ מַכִּירִים בָּ"אֲבָהוּת" שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁכֻּלָּהּ אוֹמֶרֶת אַהֲבָה, אַהֲבָה לְלֹא גְּבוּלוֹת, אַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר: "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם...", "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ, חֶמְלָה גְּדוֹלָה וְיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ...", "טוֹב ה' לַכֹּל [וְלִרְעִים וְלַטּוֹבִים] וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו..." (תהלים קמה, ט), לֹא הָיִינוּ עֲצֵבִים, נְפוּלִים וּמְיֻאָשִׁים בְּשׁוּם מַצָּב. יְדִיעָה זוֹ הָיְתָה

מְחַיֶּה אוֹתָנוּ תָּמִיד. יֵשׁ לָנוּ אָב, אִכְפַּת לוֹ מֵאִתָּנוּ... מַעֲנִישׁ הוּא, אוּלָם בַּחֲרָדָה וּבְדָאָגָה לְבַל נֹאבַד. הַכֹּל מִתּוֹךְ אַהֲבָה וּלְתַכְלִית טוֹבָה נִצְחִית.

וּבְכָלָל, הַסִּבָּה שֶׁעֲבוֹדַת ה' שֶׁלָּנוּ לֹא נַעֲשֵׂית בְּשִׂמְחָה, זֶה מֵאוֹתָהּ סִבָּה: אָנוּ לֹא מַאֲמִינִים שֶׁיֵּשׁ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כָּל כָּךְ שִׂמְחָה מֵאִתָּנוּ וְכִי הוּא מֵפִיק רָצוֹן מֵאִתָּנוּ. רוֹאִים אָנוּ אֶת עַצְמֵנוּ כִּ"מְשַׁלְמֵי מִסִּים", כַּעֲבָדִים הַחַיָּבִים לַעֲשׂוֹת פְּקֻדַּת מַלְכָּם בְּעַל כָּרְחָם. אֵינֶנּוּ חָשִׁים תְּחוּשַׁת אַבָּהוּת כְּלַפֵּי הַבּוֹרֵא. כִּי לוּ הָיִינוּ מְחַדְּדִים תְּחוּשָׁה זוֹ, הָיִינוּ מַאֲמִינִים שֶׁאִכְפַּת לוֹ מֵהַצָּלָחָתֵנוּ וְשִׂמַּח הוּא לִמְאֹד מִכָּל תְּפִלָּה, מִצְוָה, לִמּוּד תּוֹרָה שֶׁלָּנוּ, וּכְמוֹ בֵּן שֶׁמֵּבִיא צִיּוּן טוֹב בְּמִבְחָן וּמַרְאֶה זֹאת לְאָבִיו - כַּמָּה אָבִיו שָׂמֵחַ.

וְלָכֵן עֲבוֹדַת ה' כְּבֵדָה עָלֵינוּ וּכְמַשָּׂא וְעֹל נֶחְשֶׁבֶת אֲצָלֵנוּ, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדַת ה' שֶׁלָּנוּ מְלֻוֵּית בִּירִידוֹת וַעֲלִיּוֹת, שֶׁאָז תְּחוּשָׁתֵנוּ שֶׁכְּאִלּוּ וְהַבּוֹרֵא מִיאֵשׁ מֵאִתָּנוּ וְרוֹאֶה בָּנוּ כַּעֲבָדִים לֹא מֻצְלָחִים וְלֹא רְצוּיִים, וְאִלּוּ הָיִינוּ חָשִׁים בֶּאֱמֶת אֶת תְּחוּשַׁת הָאַבָּהוּת שֶׁל הַבּוֹרֵא כְּלַפֵּינוּ וְהָיִינוּ יוֹדְעִים הֵיטֵב לְהִתְכַּבֵּד בְּמֻכָּבָדוּת שֶׁל "בָּנִים", הָיְתָה לָנוּ תָּמִיד אֶת הַשִּׂמְחָה וְהַפָּנִים לָשׁוּב לַבּוֹרֵא בְּכָל עֵת, וּבְכָל מַצָּב שֶׁאָנוּ בּוֹ לֹא הָיִינוּ נוֹהֲגִים בַּעֲנָוָה שֶׁל שֶׁקֶר וּבִתְחוּשַׁת 'מִי אֲנִי וּמָה אֲנִי שֶׁיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי...' 'מִי אֲנִי שֶׁיַּחְפֹּץ ה' בַּעֲבוֹדָתִי...'

ז. ידיעת האבהות מרוממת ומצילה מן החטא

וּמֵעִנְיָן לְעִנְיָן חָשׁוּב מְאֹד: בְּכָךְ שֶׁאֵין אָנוּ חָשִׁים אֶת עַצְמֵינוּ כְּבָנִים - בְּנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, זֶה עַצְמוֹ מֵבִיא אוֹתָנוּ לְמַעֲשִׂים שְׁפָלִים. אָדָם שֶׁחָשׁ עַצְמוֹ שָׁפָל, מַרְשֶׁה לְעַצְמוֹ לְהִתְחַבֵּר לַחֲבֵרִים וּלְמַעֲשִׂים שְׁפָלִים, וְאִלּוּ זֶה הֶחָשׁ מְכֻבָּדוּת וְיוֹדֵעַ אֶת מַעֲמָדוֹ בֶּאֱמֶת, שׁוֹמֵר עַל יַצִּיבוּתוֹ לְבִלְתִּי הִתְלַכְלֵךְ בִּלְכְלוּךְ הַשְּׁפָלִים.

לוּ הָיִינוּ מְחַדְּדִים לְעַצְמֵינוּ שֶׁאָנוּ לֹא רַק עֲבָדִים, אֶלָּא גַּם בָּנִים, וְכִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא: "כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים" - הָיִינוּ בּוֹחֲלִים וְנִגְעָלִים מִגֹּעַל שִׁפְלוּתָם שֶׁל דַּרְכֵי הַגּוֹיִם, וּלְפָחוֹת הָיִינוּ מִתְבַּיְּשִׁים וְנִרְתָּעִים מִלִּפֹּל לְשִׁפְלוּת וְחֵטְא, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן רוֹאִים בְּחוּשׁ שֶׁבְּנֵי אָדָם מְכֻבָּדִים נִמְנָעִים מִלְּנַהֵג בְּמִנְהֲגֵי פְּשׁוּטֵי הָעָם, וְאַף שֶׁבִּרְצוֹנָם וְחִשְׁקָם לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתָם - יִמָּנְעוּ בְּנֵקֶל מִכֹּחַ תְּחוּשַׁת מְכֻבָּדוּתָם. וּרְאֵה לְהַלָּן בְּסוֹף הַקּוּנְטְרֵס עַמּוּדִים 166 - 199 מַאֲמָרֵי "מְכֻבָּדוּת".

ח. ראיה ברורה שאין להקב"ה הנהגה מלבד הרחמים

נְצִיַּן בְּכָאן רְאָיָה מוֹחֶצֶת לְהַנְהָגַת הָרַחֲמִים שֶׁהִיא הִיא בִּלְבַד הַנְּהָגַת הַבּוֹרֵא.

הִנֵּה כַּאֲשֶׁר מַעֲנִישׁ הַבּוֹרֵא לְאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הֲלֹא יֵשׁ מִצְוָה לְכָל יְהוּדִי לָקוּם וְלַעְזֹר וּלְסַיֵּעַ לְאוֹתוֹ מְיֻסָּר וּלְחַלְּצוֹ מִצָּרָתוֹ, וּכְמוֹ לְמָשָׁל אָדָם שֶׁנִּפְטַר לוֹ יַקִּיר, יֶשְׁנָהּ מִצְוָה לְכָל מַכִּירָיו לָרוּץ וּלְנַחֲמוֹ, שִׁבְעָה יָמִים לִפְקֹד אֶת בֵּיתוֹ וּלְהָשִׁיב לוֹ אֶת לִבּוֹ לְבַל יִתְמוֹטֵט בְּצָרָתוֹ. אָדָם חוֹלֶה, יֶשְׁנָהּ מִצְוָה עָלָיו וְעַל אֲחֵרִים לִדְאֹג לִרְפוּאָתוֹ; אָדָם שֶׁיָּרַד מִנְּכָסָיו יֶשְׁנָהּ מִצְוַת צְדָקָה לָקוּם וּלְסַיֵּעַ לוֹ וְלַהֲקִימוֹ עַל רַגְלָיו; אָדָם שֶׁנֶּחְבַּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים יֶשְׁנָהּ מִצְוָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר לִפְדּוֹתוֹ - מִצְוַת "פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים".

וְהוּא פֶּלֶא, שֶׁכֵּן וְכִי מִי הֶעֱנִישׁוֹ לְזֶה הַמְיֻסָּר? הֲלֹא הַבּוֹרֵא הֶעֱנִישׁוֹ! וְהֵיאַךְ נָעִיז לָקוּם וּלְהַצִּילוֹ? הֲלֹא אִם הַבּוֹרֵא הֶעֱנִישׁוֹ, הֲרֵי שֶׁהַבּוֹרֵא חָפֵץ בְּעָנְשׁוֹ, וְלִכְאוֹרָה בִּפְעֻלּוֹת הַהַצָּלָה וְהַחֶסֶד עוֹשִׂים אָנוּ בְּזֶה הֶפֶךְ כַּוָּנַת ה'. וְאָמְנָם זֶהוּ עֻצְמוֹ צִוּוּי הַבּוֹרֵא - שֶׁנִּסַּיֵּעַ לְאֵלּוּ שֶׁהוּא הֶעֱנִישָׁם. אוּלָם יֵשׁ לְהָבִין אֶת רְצוֹנוֹ זֶה, שֶׁכֵּן הֲלֹא הוּא הֶעֱנִישָׁם עַל מְנָת שֶׁיִּרְצוּ אֶת עָנְשָׁם. הַתְּשׁוּבָה פְּשׁוּטָה. הַבּוֹרֵא אָכֵן מַעֲנִישׁ אֶת הָרָאוּי לְעָנְשׁ, אוּלָם לִהְיוֹת שֶׁיֶּשְׁנוֹ חֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל שֶׁהָאָדָם יִתְיָאֵשׁ בְּעָנְשׁוֹ וְסִבְלוֹ, יִתְמוֹטֵט וְיִקְרֹס חָלִילָה, וְלָזֶה לֹא הִתְכַּוֵּן כְּלָל ה' בְּהַעֲנִישׁוֹ לָזֶה, וְלִהְיוֹת שֶׁיּוֹדֵעַ הַבּוֹרֵא חֶלְשַׁת נַפְשָׁם שֶׁל רֹב בְּנֵי אָדָם לְהִשָּׁבֵר וּלְהִתְיָאֵשׁ, לָכֵן צִוָּנוּ ה' לָקוּם מִיָּד וְלָבֹא לְעֶזְרָתוֹ שֶׁל הַנֶּעֱנָשׁ, לְעוֹדְדוֹ וּלְחַזְּקוֹ לְבַל יִתְיָאֵשׁ וְיִתְמוֹטֵט בְּסִבְלוֹ אַחַר שֶׁאֵין זוֹ כַּוָּנַת ה' כְּלָל בְּהַעֲנִישׁוֹ לָזֶה. וְאָכֵן, זֶה אֲשֶׁר יַחְפֹּץ הַבּוֹרֵא בְּהֶמְשֵׁכִיּוּת עָנְשׁוֹ, לֹא תּוֹעִיל שׁוּם עֶזְרָה וְסִיּוּעַ לְהַצִּילוֹ, אוּלָם זֶה חֶשְׁבּוֹן הַבּוֹרֵא. אָנוּ מְצֻוִּינוּ חַיָּבִים לִפְעֹל לְהַצָּלָתוֹ לְבַל יִתְמוֹטֵט בְּנַפְשׁוֹ וְיִתְיָאֵשׁ.

ט. גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע - לא אפחד מהרע

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה (תהלים כד, ד): "גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָע רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי". מָה הַכַּוָּנָה "לֹא אִירָא רָע"? הֲרֵי כְּבָר נִמְצָא הוּא בְּתוֹךְ הָרָע, וּמַה מִּתְכַּוֵּן כָּאן דָּוִד הַמֶּלֶךְ "לֹא אִירָא רָע"?

אֶלָּא, הַבּוֹרֵא מַעֲנִישׁ אֶת הָאָדָם בְּצָרָה מְסֻיֶּמֶת, אוּלָם הָאָדָם נִכְנָס לִפְחָדִים וַחֲרָדוֹת מֵאוֹתָהּ צָרָה וּמִפַּחַד לְעַצְמוֹ דְּמְיוֹנוֹת אֲפֵלִים, נִכְנָס לִדְאָגוֹת שֶׁיִּתָּכֵן וְיִהְיוּ מֵהַהַשְׁלָכוֹת שֶׁל צָרָתוֹ, וּכְמוֹ לְמָשָׁל אָדָם שֶׁפָּטַר מֵעֲבוֹדָתוֹ יָרֵא וְחָרֵד מַה יִּהְיֶה עוֹד כַּמָּה שָׁנִים... אוֹ זֶה שֶׁמִּתְעַכֵּב זְוּוגוֹ יָרֵא וְדוֹאֵג פֶּן לְעוֹלָם לֹא יִמְצָא זְוּוגוֹ וְכַיּוֹצֵא, שֶׁכֵּן חוֹשֵׁב שֶׁצָּרָה זוֹ נוֹעֲדָה לְכַלּוֹתוֹ וּלְהַאֲבִידוֹ.

וְדָוִד הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר, כַּאֲשֶׁר אֲנִי נִקְלָע לְצָרָה, מִתְמַקֵּד אֲנִי נְקֻדָּתִית בַּצָּרָה שֶׁלִּי וְאֵינֶנִּי יָרֵא מֵהָרָע שֶׁפְּקֻדָּנִי פֶּן מִמֶּנּוּ יִתְפַּתְּחוּ הַשְׁלָכוֹת נוֹסָפוֹת. "לֹא אִירָא רָע", אֵינֶנִּי יָרֵא מֵהָרָע פֶּן מִמֶּנּוּ אֶתְמוֹטֵט וְאֹבַד מִן הָעוֹלָם, וּמַדּוּעַ? "כִּי אַתָּה עִמָּדִי", שֶׁכֵּן יוֹדֵעַנִי שֶׁהַבּוֹרֵא הוּא

הַמַּעֲנִישׁ, וְאִם כֵּן, אָב אוֹהֵב שֶׁמַּעֲנִישׁ אֵינוֹ אֶלָּא עַל מְנָת לְהָשִׁיב אֶת בְּנוֹ לְדֶרֶךְ טוֹבָה וּבְוַדַּאי אֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַאֲבִיד, וְלָמָּה אִם כֵּן אִירָא פֶּן אֹבַד וְאֶתְמוֹטֵט? הֲלֹא זֶה לֹא מֻנָּח בִּגְזֵרַת ה' עָלַי.

אֶת הַפְּחָדִים וְהַחֲרָדוֹת מְפַתֵּחַ הָאָדָם בְּעַצְמוֹ וּמוֹסִיף בָּזֶה יִסּוּרִים עַל עַצְמוֹ בְּנוֹסָף לְמַה שֶּׁהֶעֱנִישׁוֹ ה', וּבְיַד הָאָדָם וּבְבְחִירָתוֹ לְהִנָּצֵל לְפָחוֹת מֵהַדְּאָגוֹת וְהַחֲרָדוֹת שֶׁפְּעָמִים קָשׁוֹת הֵמָּה יוֹתֵר מֵהַיִּסּוּרִים עַצְמָם שֶׁמְּיַסֵּר ה' לָאָדָם, וְזוֹהִי בְּעֶצֶם מִצְוַת "בִּטָּחוֹן", שֶׁיִּבְטַח הָאָדָם בַּה', יַרְגִּיעַ עַצְמוֹ וְיעוֹדֵד עַצְמוֹ מִתּוֹךְ קִוּוּי וְצַפְיָה לְטוֹב, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּטוּחַ בְּרַחֲמֵי ה' שֶׁיּוֹשִׁיעוֹ וְלֹא יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלָיו.

י. השתתפות הבורא בצער האדם מעידה על מידתו שהיא רחמים בלבד

רְאָיָה נוֹסֶפֶת לְהוֹכִיחַ עַל כָּךְ שֶׁמִּדַּת הָרַחֲמִים הִיא בִּלְבַד מִדָּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא עַל פִּי הַמִּשְׁנָה בְּסַנְהֶדְרִין (פרק ו' משנה ה'): "אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בְּזָמָן שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר, שְׁכִינָה מַה לְּשׁוֹן אוֹמֶרֶת? קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי. וְאִם כָּךְ הַמָּקוֹם מִצְטַעֵר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפַּךְ, קַל וָחֹמֶר עַל דָּמָם שֶׁל צַדִּיקִים".

פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, כְּשֶׁאָדָם מִצְטַעֵר שֶׁפֶּרְעָנוּת בָּאָה עָלָיו, הַשְּׁכִינָה מָה אוֹמֶרֶת? כְּלוֹמַר, בְּאֵיזֶה לָשׁוֹן קוֹבֶלֶת הַשְּׁכִינָה וּמְנוֹדֶדֶת עָלָיו? "קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי". רֹאשִׁי כְּבֵד עָלַי, זְרוֹעִי כָּבֵד עָלַי, כְּאָדָם שֶׁהוּא עָיֵף (פרוש הר"ע מברטנורא).

הֲרֵי שֶׁהַבּוֹרֵא נָד בְּרֹאשׁוֹ בְּצַעַר, כְּאֵב וַעֲיֵפוּת כְּבָיְכוֹל מִצַּעֲרוֹ שֶׁל אָדָם וַאֲפִלּוּ הוּא רָשָׁע. וּבְכֵן, הַאֵין זֶה מוֹכִיחַ שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא רַחֲמִים, וְכִי מִדַּת הַדִּין שֶׁלּוֹ בְּמַטָּרָה לְהֵיטִיב בִּלְבַד?! אִם אָכֵן הָיָה הָאָדָם חֹשׁ אֲמִתּוּת זוֹ, כַּמָּה הָיָה מְעוֹדֵד וּמָלֵא תִּקְוָה שֶׁצָּרָתוֹ תַּחֲלֹף, כַּמָּה הָיָה רָחוֹק מִדְּאָגוֹת וַחֲרָדוֹת פֶּן יֹאבַד בְּעָנְשׁוֹ, כַּמָּה הָיְתָה הַעַצְבוּת וְהַדְּכָאוֹן מְמֻנּוּ וְהָלְאָה, וְאַפְשָׁר אַף הַשִּׂמְחָה הָיְתָה מְמַלֵּאת אֶת לִבּוֹ.

לוּ הָיָה מְדַמֶּה הָאָדָם לְעַצְמוֹ בִּשְׁעַת סִבְלוֹ שֶׁהַבּוֹרֵא כְּמוֹ כֵן סוֹבֵל עִמּוֹ וְצָר לוֹ בְּצָרָתוֹ, וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה סג, ט): "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר", וְעוֹד נֶאֱמַר (תהלים צא, טו): "עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה", וְהַשְּׁכִינָה כְּאֵם רַחֲמָנִיָּה מְנוֹדֶדֶת בְּרֹאשָׁהּ עָלָיו, וְדוֹמֶה הַדָּבָר לְבֵן שֶׁעָבַר טִפּוּל קָשֶׁה וּלְאַחַר הַטִּפּוּל נוֹשֵׂאת אוֹתוֹ אִמּוֹ עַל זְרוֹעוֹתֶיהָ וּמְלַטֶּפְתּוּ וּמְנַחֲמָתוּ מִכְּאֵבוֹ, וְכַנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק (ישעיה סו, יג): "כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ", וְעוֹד נֶאֱמַר (שם נא, יב): "אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֲמְכֶם", וְעוֹד נֶאֱמַר (שם מ, א - ב): "נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי... דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלָיִם". לוּ הָיָה הָאָדָם שׁוֹמֵעַ אֶת הָאֱמֶת, הָיָה שׁוֹמֵעַ הֵיאַךְ הַבּוֹרֵא מְפַיְּסוֹ וּמַרְגִּיעוֹ בְּנֹעַם וְאוֹמֵר

לוֹ: "בְּנִי אֱהוּבִי, סְבֹל אֶת סִבְלְךָ, הוּא מֻכְרָח! שֶׁכֵּן הִתְנַתַּקְתָּ מִמֶּנִּי, הָלַכְתָּ אַחַר הַחֹמֶר וְהַהֶבֶל, שֶׁכַּחְתָּ שֶׁאַתָּה נִבְרָא וְתָלוּי בְּבוֹרְאֲךָ, נָאִיתָ, חָטָאתָ, וְהָיָה מֻכְרָח לְהַזְכִּירְךָ אֶת יְעוּדְךָ וְתַפְקִידְךָ בָּעוֹלָם שֶׁבְּרָאתִיךָ בּוֹ כְּדֵי שֶׁתִּזְכֶּה לְכָל הַטּוֹב שֶׁיִּעַדְתִּי לְךָ. וְאַל תִּדְאַג, תִּקָּווּ לְטוֹב, אַל תִּתְיָאֵשׁ מִן הָרַחֲמִים, אַל תַּחְשֹׁשׁ שֶׁאֶטֹּשׁ אוֹתְךָ וְאֶעֱזָבְךָ, אֲנִי לְעוֹלָם לֹא נוֹטֵשׁ, וְכַנֶּאֱמַר (תהלים צד, יד): "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב", וְכֵיוָן שֶׁיֵּצֵא עוֹד בְּמִלִּים שֶׁל נֶחָמָה, שֶׁכֵּן חֵפֶץ ה' שֶׁיֵּדַע הָאָדָם אֱמֶת זוֹ, וְכָאֲמוּר שֶׁכֵּן גַּם אָנוּ נִצְטַוֵּינוּ לְנַחֵם וּלְעוֹדֵד אֶת הַמִּסְכֵּנִים וְהַמְיֻסָּרִים וּלְהָשִׁיב לִבָּם לְבָטָחוֹן בַּה', וְאַף שֶׁה' הוּא שֶׁהִכָּה אוֹתָם, הוּא זֶה שֶׁצִּוָּנוּ לְעוֹדְדָם וּלְחַזְּקָם וּלְמִצְוָה גְּדוֹלָה תַּחְשֹׁב לָנוּ לְהַצִּיל כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמֵחוֹבָתֵנוּ הוּא לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְכַנֶּאֱמַר (ויקרא יט, טז): "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". וְעוֹד נִצְטַוֵּינוּ בַּתּוֹרָה הָרְבֵּה עַל מִצְוַת הַחֶסֶד וְהַצְּדָקָה וְהַהַלְוָאָה לֶעָנִי, מִצְוַת נִחוּם אֲבֵלִים, בִּקּוּר חוֹלִים וְעוֹד כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

וּבְנוֹסָף לְהָאָמוּר נִתְבּוֹנֵן עוֹד, נִצְטַוֵּינוּ מֵהַבּוֹרֵא - שֶׁהוּא הַמַּעֲנִישׁ - לִבְטֹחַ בּוֹ, לְחִיּוֹת בְּתִקְוָה וּבְשִׂמְחָה בְּצָרָתֵנוּ. וּבְכֵן, הֲיֵשׁ עֶבֶד שֶׁמַּלְכּוֹ מַעֲנִישׁוֹ וּמְיַסְּרוֹ, וְקָם זֶה וְרוֹקֵד וְשָׂמֵחַ מוּל מַלְכּוֹ?! בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁזֶּה רְצוֹן ה' שֶׁנֵּדַע שֶׁהוּא עִמָּנוּ בַּצָּרָה וְהוּא יְפַדֵּנוּ מִמֶּנָּה, וְכֵיוָן שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהֵיטִיב וְלֹא לְהַאֲבִיד - הוּא זֶה שֶׁצִּוָּה כְּמוֹ כֵן שֶׁנִּבְטַח בּוֹ וְנָקוּם וְנִתְעוֹדֵד בְּצָרָתֵנוּ, שֶׁבְּוַדַּאי הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ מִמֶּנָּה.

וּבָזֶה בֵּאוּר נוֹסָף לְמַה שֶׁאוֹמֵר דָּוִד הַמֶּלֶךְ (תהלים כד, ד) "גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָע רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי". אוֹמֵר דָּוִד הַמֶּלֶךְ, כְּשֶׁאֲנִי רוֹאֶה אֶת הִשְׁתַּתְּפוּת הַבּוֹרֵא בְּצַעֲרִי - זֶה עַצְמוֹ מְנַחֵם אוֹתִי וּכְבָר אֵינֶנִּי חָשׁ אֶת צַעֲרִי וּכְאֵבִי, שֶׁכֵּן מַה יֵּשׁ יוֹתֵר מִכָּךְ שֶׁהַבּוֹרֵא הַמֶּלֶךְ כּוֹאֵב אֶת כְּאֵבוֹ שֶׁל עַבְדּוֹ...

הֲיֵשׁ נִחוּמִים גְּדוֹלִים מִזֶּה שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמַּעֲנִישׁ בָּא לְבֵית הַסֹּהַר שֶׁבּוֹ יוֹשֵׁב זֶה הַמְרַצֶּה עָנְשׁוֹ, וּלְבֵית הַכֶּלֶא נִכְנָס הַמֶּלֶךְ בְּעַצְמוֹ כּוֹאֵב וְדוֹאֵב יַחַד עִם הַנֶּעֱנָשׁ, מִצְטַעֵר עִמּוֹ, וּמְעוֹדֵד וּמְחַזֵּק אֶת אֲסִירוֹ וּמַפִּיחַ בּוֹ תִּקְוָה וְשִׂמְחָה?! וְכָךְ הָיָה חָשׁ דָּוִד הַמֶּלֶךְ בְּיָשְׁבוֹ בַּמְּצָר - "כִּי אַתָּה עִמָּדִי"!

יא. היודע ידיעת רחמיו של הבורא הינו "בן חכם ישמח אב"

כַּמָּה נַחַת עוֹשֶׂה בָּזֶה הָאָדָם הֶחָכָם כְּשֶׁמֵּבִין וּמַכִּיר אֶת הַבּוֹרֵא בְּמִדּוֹתָיו הָאֲמִתִּיּוֹת שֶׁהֵן אַךְ וְרַק חֶסֶד וְרַחֲמִים וְשֶׁכָּל הַנְהָגָתוֹ מוֹבִילָה רַק לְטוֹב, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר דָּוִד הַמֶּלֶךְ (תהלים כג, ו): "אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כֹּל יְמֵי חַיָּי". וְאֶפְשָׁר בְּניחוּתָא אֲמָרוֹ דָּוִד הַמֶּלֶךְ וְלֹא בִּלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. וְכַוָּנָתוֹ, דְּאַף שֶׁהָיָה נִרְדָּף וּמְיֻסָּר, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם מִלִּבַּד טוֹב וָחֶסֶד, וַהֲגַם שֶׁעַל פָּנָיו

נִרְדָּף הָיָה מֵאוֹיְבִים, הָאֱמֶת הִיא שֶׁנִּרְדָּף הָיָה מִטּוֹב וָחֶסֶד - אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי. טוֹב וָחֶסֶד הֵמָּה הָרוֹדְפִים אוֹתִי וְלֹא מַשֶּׁהוּ אַחֵר, שֶׁכֵּן גַּם הָרָע נוֹעָד כְּדֵי לְהוֹבִיל לְמַהֲלָךְ שֶׁל טוֹב, וְהוּא עִנְיַן "גַּם זוֹ לְטוֹבָה", שֶׁגַּם הָרָע הִנּוֹ בְּעֶצֶם טוֹב.

מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָב שֶׁהֶעֱנִישׁ לִבְנוֹ וְיִסְּרוֹ מֵרֹב אַהֲבָתוֹ וְחֶרְדָּתוֹ לְתִקּוּנוֹ וְהַצְלָחָתוֹ, בֵּן זֶה שֶׁהֻכָּה וְנִתְבַּיֵּשׁ נִגַּשׁ לְאָבִיו וּמְבַקֵּשׁ סְלִיחָה עַל שֶׁצָּעָרוֹ, מָה אוֹמֵר אָב זֶה: 'כַּמָּה חָכָם בְּנִי זֶה! הֲלֹא אֲנִי יִסַּרְתִּיו, בִּיַּשְׁתִּיו, וּמֵבִין הוּא וּמַאֲמִין שֶׁכַּוָּנָתִי הָיְתָה לְטוֹבָה. יֵשׁ לוֹ אֱמוּן בִּי בְּאֹפֶן מְלֵא - אַף בְּשָׁעָה שֶׁהִנְנִי זוֹעֵף וְזוֹעֵם עָלָיו, שֶׁזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא מֵאַהֲבָה'. זוֹ חָכְמָה גְּדוֹלָה שֶׁמְּגַלֶּה הָאָב בַּבֵּן, וְהוּא מַה שֶׁיִּמְנַע צָרְךְ לְהַבָּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִדַּת הַדִּין בְּבֵן שֶׁכָּזֶה אַחַר שֶׁמַּשְׂכִּיל הוּא לְהָבִין אֶת טָעוּתוֹ וּמַאֲמִין בְּבוֹרְאוֹ בְּכָל מַצָּב, וּכְמוֹ שֶׁיִּבֹּאַר לְהַלָּן עִנְיַן הַסְּגֻלָּה הַמְפֻרְסֶמֶת - סְגֻלַּת "אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ".

לְעֻמַּת זֹאת, אִם בֵּן זֶה שֶׁהֻכָּה וְהֻכְלַם מֵאָבִיו הִנּוֹ זוֹעֵם וְזוֹעֵף וּמַמְתִּין שֶׁיִּתְנַצֵּל הָאָב עַל אֲשֶׁר הִכָּהוּ וְהִכְלִימוֹ - כַּמָּה בֵּן זֶה מְצַעֵר לְאָבִיו, שֶׁבָּזֶה מוֹכִיחַ אֶת טִפְּשׁוּתוֹ הֵיאַךְ אֵינוֹ יוֹרֵד לְדַעַת אָבִיו, מְאַבֵּד אֶת הָאֱמוּן בְּאָבִיו, רוֹאֶה בְּאָבִיו כְּאַכְזָר וְרוֹדָן, מֵפֵר אֱמוּנִים מִבְּנוֹ, וְכַיּוֹצֵא בְּמַחֲשָׁבוֹת שֶׁכָּאֵלֶּה הַמּוֹרוֹת עַל הֶעְדֵּר הַחָכְמָה מֵהַבֵּן. בֵּן זֶה הֲלֹא מְצַעֵר אֶת אָבִיו בְּכִפְלַיִם - הֵן עַל כָּךְ שֶׁהִצְרִיךְ אֶת אָבִיו לְהַכּוֹתוֹ, וְהֵן עַל כָּךְ שֶׁשּׁוּם תּוֹעֶלֶת לֹא יָצְתָה מֵהַכְּאֵה זוֹ, וְכַנֶּאֱמַר (ירמיה ב, ל): "לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ".

יב. עקר הידיעה - לדעת את רחמיו גם כאשר נוהג הוא במדת הדין

נַחֲזֹר לְתְחִלַּת הַמַּאֲמָר וְנַעֲמִיק בּוֹ בְּאֹפֶן שֶׁנְּבִין וְנֵדַע אֶת תַּפְקִידֵנוּ בְּעוֹלָמֵנוּ, וְנִרְאֶה כַּמָּה עִנְּג מָנַח בְּתַפְקִיד זֶה לֹא רַק בָּעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה. זֶה הַחַי בִּידִיעַת תַּפְקִידוֹ בֶּאֱמֶת, שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ הוּא כָּל יָמָיו וּבְכָל מַצָּב בּוֹ הוּא נָתוּן.

מַהוּת דְּרָכָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא הוּא רַק טוֹב, וּכְמוֹ שֶׁגִּלָּה הַבּוֹרֵא לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַבְדּוֹ הַנֶּאֱמָן בְּעֵת רָצוֹן אֶת י"ג מִדּוֹתָיו שֶׁל רַחֲמִים. תַּפְקִידֵנוּ בָּעוֹלָמֵנוּ לְהַכִּיר וְלָדַעַת אֶת הַבּוֹרֵא, וְאִם כֵּן תַּפְקִידֵנוּ הוּא לְהַכִּירוֹ דֶּרֶךְ מִדּוֹתָיו שֶׁל הָרַחֲמִים, שֶׁכֵּן זוֹ הַדֶּרֶךְ הַיְחִידָה לְהַכִּיר לַבּוֹרֵא, דֶּרֶךְ מִדּוֹתָיו בִּלְבַד. אֵין לָנוּ אֶפְשָׁרוּת לְהַכִּירוֹ וּלְדַעְתּוֹ מֵעֵבֶר לְכָךְ. אֵין מִי שֶׁיָּכוֹל לְהַכִּירוֹ מִצַּד עַצְמוֹ. וּבְכֵן, כְּכָל שֶׁנְּדַע וְנַכִּיר שֶׁהַבּוֹרֵא רַחֲמָן, שֶׁכָּל מַטָּרָתוֹ בְּעוֹלָמוֹ לְהוֹבִילוֹ לְטוֹב וּלְחֶסֶד, כָּךְ נֶחְשַׁב לְיוֹתֵר יוֹדְעִים אוֹתוֹ, וּבְכָל מַצָּב שֶׁל מִדַּת הַדִּין הַנּוֹהֶגֶת בָּנוּ כְּשֶׁנַּשְׂכִּיל לִרְאוֹת בּוֹ אֶת רַחֲמֵי ה' - כֵּן בְּיוֹתֵר נִצְטַיֵּן בִּידִיעַת ה'.

וּבְכֵן נִתְבּוֹנֵן, מֵאַחַר וְזֶה תַּפְקִידֵנוּ לְהַכִּירוֹ דֶּרֶךְ מִדּוֹתָיו שֶׁהֵן רַחֲמִים גְּמוּרִים, אֵימָתַי הַחָכְמָה לֵידַע זֹאת - כַּאֲשֶׁר הַהַנְהָגָה אִתָּנוּ הַנְהָגַת חֶסֶד בְּפֹעַל?! הַפַּרְנָסָה, הַבְּרִיאוּת, הַזּוּגִיּוּת, הַבָּנִים וְכַיּוֹצֵא, הַכֹּל טוֹב, הַכֹּל "הוֹלֵךְ" כִּרְצוֹנֵנוּ, אָז זוֹ חָכְמָה לְהַכִּיר שֶׁהַבּוֹרֵא הוּא טוֹב?! בָּרוּר הוּא שֶׁאֵין בְּכָךְ כָּל כָּךְ חָכְמָה, שֶׁכֵּן רוֹאִים אֶת הַטּוֹב בְּפֹעַל. אֲכָן יֵשׁ בְּכָךְ עֲדַיִן חָכְמָה לֵידַע שֶׁהַטּוֹב הוּא מֵהַבּוֹרֵא וּלְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ, וְלֹא לְיַחֵס אֶת הַהַצְלָחָה לְכֹחֵנוּ אוֹ לְמִקְרִים, אוּלָם אֵין בָּזֶה עִקַּר הַחָכְמָה. עִקַּר הַחָכְמָה הַמְשַׁעְשַׁעַת אֶת הַבּוֹרֵא מֵאִתָּנוּ וְעִקַּר רְצוֹנוֹ שֶׁנֵּדַע וְנַכִּיר אוֹתוֹ דֶּרֶךְ מִדּוֹתָיו שֶׁהֵמָּה רַחֲמִים, הוּא כַּאֲשֶׁר מִתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת הַדִּין וְעַל פָּנָיו נִרְאֶה שֶׁהַהַנְהָגָה הִנָּהּ הַנְהָגָה שֶׁל דִּין וּנְקָמָה מֵהַחוֹטְאִים, וְאִם אָז נִהְיֶה חֲכָמִים לֵידַע שֶׁהָאֱמֶת שֶׁהַבּוֹרֵא מִדּוֹתָיו רַק שֶׁל רַחֲמִים וְכַוָּנָתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין רַק עַל מְנָת לְהוֹבִיל לְטוֹב וּלְחֶסֶד, כִּמְשֹׁל הַבֵּן הֶחָכָם שֶׁמַּשְׂכִּיל לְהָבִין אֶת כַּוָּנַת אָבִיו וּכְשֶׁמַּעֲנִישׁוֹ מַשְׂכִּיל לְהָבִין שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהֵיטִיב לוֹ - רַק אָז נִשְׁעָשְׁעוֹ בְּנַחַת גָּדוֹל, וְרַק אָז נָבֹא לִיעוּדֵנוּ בְּמִלֹּאוֹ.

וְלָכֵן מוּבָא בְּגְמָרָא סוֹטָה (יד ע"א): "אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ..." (דברים יג, ה) - הַלֵּךְ אַחַר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא; מַה הוּא מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים - אַף אַתָּה... מַה הוּא מְבַקֵּר חוֹלִים - אַף אַתָּה... מַה הוּא קוֹבֵר מֵתִים - אַף אַתָּה...

וְעוֹד מוּבָא בְּגְמָרָא שַׁבָּת (קלג ע"ב): אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" - הֱוֵי דּוֹמֶה לוֹ. וּלְשׁוֹן "וְאַנְוֵהוּ" מִלְּשׁוֹן "אֲנִי וְהוּא", אֶעֱשֶׂה עַצְמִי כְּמוֹתוֹ לְדַבֵּק בִּדְרָכָיו - מַה הוּא חַנּוּן וְרַחוּם, אַף אַתָּה הֱיֵה חַנּוּן וְרַחוּם.

הֲרֵאינוּ לָדַעַת שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לִהְיוֹת הוֹלְכִים בְּדַרְכֵי ה', וּמָהֶן דְּרָכָיו? חַנּוּן וְרַחוּם. אֵלּוּ הֵן דְּרָכָיו. וְאַף שֶׁהוֹלֵךְ הוּא גַּם בְּדֶרֶךְ הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט - גַּם דִּינָיו וּמִשְׁפָּטָיו הֵמָּה בְּמַטָּרָה לְהוֹבִיל לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים. וְאִם כֵּן, הֲרֵי שֶׁדְּרָכָיו הֵמָּה חֶסֶד וְרַחֲמִים בִּלְבַד, וְאֵלּוּ הֵמָּה דְּרָכָיו שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ גַּם אָנוּ לְהִדַּמּוֹת לוֹ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו, וְלָהֶן נִתְכַּוֵּן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּתִשּׁוּבָתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּשֶׁבִּקֵּשׁ "הוֹדִיעֵנִי אֶת דְּרָכֶךָ", וְהֵשִׁיב לוֹ שֶׁדְּרָכָיו הֵמָּה י"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים.

יג. ה' צדיק יבחן

לֹא מִזְּמַן פָּגַשְׁתִּי אָדָם שֶׁפָּנָה אֵלַיּוֹ בְּרִיתְחָא - כַּנִּרְאֶה שֶׁנִּתְקַף זֶה עַתָּה בְּאֵיזֶה נִסָּיוֹן קָשֶׁה - וּשְׁאָלַנִי: כְּבוֹד הָרַב, תַּגִּיד לִי, מָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חוֹשֵׁב בֶּאֱמֶת - שֶׁאָנוּ יְכוֹלִים לַעֲמֹד בַּנִּסְיוֹנוֹת שֶׁהוּא מַצִּיב לָנוּ?! הֲיִתָּכֵן?! וְכִי אָנוּ מַלְאָכִים?! מַה מַּטָּרָתוֹ בְּעֶצֶם בְּכָאֵלֶּה נִסְיוֹנוֹת, פִּתּוּיִים, גֵּרוּיִים לַעֲבֵרָה שֶׁלֹּא הָיוּ כְּמוֹתָם מֵעוֹלָם, פְּרִיצוּת, אִינְטֶרְנֶט, סְרָטִים, עִתּוֹנִים, הַחְלוֹנִיּוֹת בַּחֲשִׁיפוּת שֶׁלֹּא הָיְתָה כְּמוֹתָהּ, הַחְמָרְנִיּוּת מְפַתָּה בְּאָפְנֵי הֲנָאָה וְתַאֲוָה

שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד בָּהֶם, וּכְמוֹ כֵן מִצְטָרְפִים לָזֶה יְסוּרִים נוֹרָאִים בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, בִּשְׁלוֹם בַּיִת, בְּשִׁדּוּכִים, בְּגִדּוּל וּבְחִנּוּךְ הַיְלָדִים? וּבְכֵן שׁוֹאֵל אֲנִי, הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְשַׂמֵּחַ לָנוּ "רַגְלַיִם"...?! וְעוֹד הֵטִיחַ דְּבָרִים שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהַעֲלוֹתָם כָּאן.

הֵבַנְתִּי לְרוּחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ תּוֹקֵף, שֶׁכֵּן יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלִּפְעָמִים הַנִּסְיוֹנוֹת וְהַקְּשָׁיִים בַּחַיִּים מוֹצִיאִים אֶת הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ, וּכְבָר אָמְרוּ חֲזַ"ל: "אֵין אָדָם נִתְפָּס עַל צַעֲרוֹ", וְעוֹד אָמְרוּ: "אֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּא בְּטְרוּנְיָה עִם בְּרִיּוֹתָיו".

וְזֶה אֲשֶׁר הֵשַׁבְתִּי לוֹ:

הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא שָׂם לָנוּ "רַגְלַיִם" חֲלִילָה, אַדְרַבָּא, הוּא שָׂם לָנוּ "יָדַיִם" לְהָנִיחַ אוֹתָנוּ בְּהֶם גָּבוֹהַּ גְּבוֹהַּ וּלְהַעֲלוֹתֵנוּ לְדַרְגּוֹת נִשְׂגָּבוֹת, וְהֵיאַךְ? דָּוִד הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר בִּתְהִלִּים (יא, ה):

"ה' צַדִּיק יִבְחָן, וְרָשָׁע וְאֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ", וְהִנֵּה תְּחִלַּת הַפְּסוּק וְסוֹפוֹ אֵינָם בְּמִשְׁקָל שָׁוֶה שֶׁל "דָּבָר וְהִפוּכוֹ", שֶׁכֵּן הַהֶפֶךְ מ"שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ" הַנֶּאֱמָר בָּרָשָׁע - הוּא "אָהֲבָה נַפְשׁוֹ" אֲצֶל הַצַּדִּיק, וְהֵיכִי מִן הָרְאוּי לוֹמַר: ה' צַדִּיק יֶאֱהַב, כַּיַּחַס הַנֶּאֱמָר אֵצֶל הָרָשָׁע "שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ", וּמַהוּ לְשׁוֹן "ה' צַדִּיק יִבְחָן"?

אֶלָּא, מִשּׁוּם זֶה שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת הַצַּדִּיק, לְכָךְ בְּדַוְקָא בּוֹחֲנוֹ וּמְנַסֵּהוּ. הַבְּטוּי שֶׁל הָאַהֲבָה שֶׁאוֹהֵב ה' לַצַּדִּיק בָּא לִידֵי בִּטּוּיוֹ בְּכָךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בוֹחֲנוֹ. וּמַדּוּעַ? כֵּיוָן שֶׁהַנִּסָּיוֹן מְרוֹמֵם וּמְגַדֵּל אֶת הַמִּתְנַסֶּה, הַנִּסָּיוֹן הִנּוֹ "אֶתְגָּר" לַצַּדִּיק לְהִתְרוֹמֵם לְדַרְגּוֹת נוֹסָפוֹת. בְּלִי מִבְחָן לֹא נִתָּן לְהִתְקַדֵּם בַּמַּצָּב הַסְּטַטְנְדַּרְט. וּכְמוֹ כַּאֲשֶׁר בַּעַל הַבַּיִת חָפֵץ לְקַדֵּם אֶת אֶחָד מֵעוֹבְדָיו, מַצִּיעַ לוֹ לַעֲבֹר קוּרְסִים וּמִבְחָנִים הַמְקַדְּמִים בָּעֲבוֹדָה, וְכַאֲשֶׁר בַּעַל הַבַּיִת רוֹצֶה "לְתַקֵּעַ" אֶת אֶחָד מֵעוֹבְדָיו לְבַלְתִּי לְקַדְּמוֹ, מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֶת הָאֶפְשָׁרוּת לְהִבָּחֵן. לְהִתְקַדֵּם מ"תֹּאַר" ל"תֹּאַר" זֶה רַק עַל יְדֵי מִבְחָן.

"וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם" - הֶבִיאוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם לִידֵי נִסָּיוֹן. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "נִסָּיוֹן"? עַל שֵׁם שֶׁבְּכָךְ מְנַשֵּׂא וּמְרוֹמֵם אֶת הָאָדָם וּמַעֲלֵהוּ עַל נֵס - לִדְרָגוֹת רָמוֹת.

כְּשֶׁמּוֹרֶה עוֹרֵךְ מִבְחָן לְתַלְמִידָיו, בְּכָךְ מַצִּיב בִּפְנֵיהֶם אֶפְשָׁרוּת לְהִתְרוֹמֵם, וְכַאֲשֶׁר מְצַוֶּה הַמּוֹרֶה עַל אֶחָד מִתַּלְמִידָיו לְסִבַּת הֱיוֹתוֹ מֻפְרָע לְצֵאת הַחוּצָה מֵהַמִּבְחָן וּלְשַׂחֵק בֶּחָצֵר כְּאַוַּת נַפְשׁוֹ בְּשָׁעַת הַמִּבְחָן - בָּרוּר הוּא שֶׁלֹּא לְכָבוֹד יֶחְשֹׁב לוֹ לְתַלְמִיד זֶה אֶלָּא לְבִזָּיוֹן, שֶׁכֵּן בְּכָךְ מֻפְקָע הוּא מֵהֶאֱפְשָׁרוּת לְהִתְקַדֵּם, מַה שֶּׁמּוֹרֶה שֶׁאֵינֶנּוּ כָּשִׁיר לְהִתְקַדְּמוּת וְלָכֵן נִפְטָר מִן הַמִּבְחָן.

הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מַצִּיב הַיּוֹם מִבְחָנִים קָשִׁים, נִסְיוֹנוֹת וְיִסּוּרִים שֶׁמַּטָּרָתָם לְהָרִים אֶת הַנֶּאֱמָנִים לוֹ לְמַעֲלוֹת נִפְלָאוֹת שֶׁיִּזְכּוּ לָהֶן עַתָּה, וּבְיוֹתֵר לִזְמַן הַגְּאֻלָּה.

וְנַחֲזֹר לְהָאָמוּר, כְּשֶׁהַהֶבֵט שָׂלְנוּ עַל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כְּמֶלֶךְ בִּלְבַד, אָכֵן הַהִסְתַּכְּלוּת עָלָיו כְּמוֹ שֶׁתֹּאַר זֶה "הַתּוֹלֶקֶף" שֶׁהֵבֵאנוּ בִּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר, אוּלָם זֶה הַמַּבִּיט עַל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא גַּם כְּ"אָבִינוּ", נוֹתֵן דַּעְתּוֹ לְהָבִין שֶׁבְּוַדַּאי יֵשׁ כָּאן כַּוָּנָה טוֹבָה - לְרוֹמֵם וּלְגַדֵּל אוֹתָנוּ, שֶׁכֵּן וְכִי אָב שָׂם "רַגְלַיִם" לְבָנָיו?! הֲלֹא לְהֶפֶךְ - שָׂם לָהֶם רַק "יָדַיִם" לְרוֹמְמָם וּלְהַגְבִּיהָם.
אוּלָם עֲדַיִן הַשְׁאֵלָה נִשְׁאֶלֶת, הֲתִינַח שֶׁהַנִּסְיוֹנוֹת וְהַיִּסּוּרִים מְרוֹמְמִים אֶת הַצַּדִּיקִים, אוּלָם רֹב הָעוֹלָם נוֹפֵל וְדוֹעֵךְ בְּעִקְבוֹת הַיִּסּוּרִים וְהַנִּסְיוֹנוֹת, וּמָה אִם כֵּן הַתּוֹעֶלֶת שֶׁבַּנִּסְיוֹנוֹת וּבַיִּסּוּרִים?
כַּמָּה תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר:
א. נֶאֱמַר בַּפָּסוּק (הושע יד, י): "כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה' וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם". דַּרְכֵי ה' יְשָׁרִים, לְרוֹמֵם וּלְגַדֵּל אֶת הַצַּדִּיקִים, וּמַדּוּעַ שֶׁיִּמְנַע הַבּוֹרֵא מֵהַצַּדִּיקִים אֶת הָאֶפְשָׁרוּת לְהִתְעַלּוֹת בְּגָלַל שֶׁיֶּשְׁנָם כּוֹשְׁלִים? הֲלֹא הוּא כְּמוֹ מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ בְּכִתָּתוֹ מִצְטַיְּנִים וְחָרוּצִים, לֹא יִמְנַע הַמּוֹרֶה מִלְּקַדְּמָם כְּפִי רָמָתָם, אַדְרַבָּא, יַצִּיב בִּפְנֵיהֶם מִבְחָנִים כְּפִי רָמָתָם וְלֹא יִמְנַע מֵהֶם אֶפְשָׁרוּת לְהִתְעַלּוֹת בְּגָלַל הַכּוֹשְׁלִים וְהָעֲצָלָנִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּכִתָּתוֹ.
ב. יֵשׁ לָדַעַת, הַבּוֹרֵא מַצִּיב נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים, אוּלָם אֶת הַתּוֹצָאוֹת אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ בְּשָׁוֶה, אֶלָּא מִכָּל אָדָם כְּפִי כֹּחוֹ; הַצַּדִּיקִים צְרִיכִים לַעֲמֹד בְּמֵאָה אָחוּז, וְהָאֲחֵרִים כְּפִי כֹּחָם. כָּךְ שָׁגַם אֵלּוּ שֶׁאֵינָם צַדִּיקִים וּמִתְגַּבְּרִים כְּפִי כֹּחָם, בְּאֹפֶן יֵחָסֵי לְצַדִּיקִים יֵחָשְׁבוּ אַחַר שֶׁעוֹשִׂים אֶת אֲשֶׁר בְּכֹחָם, וְלֹא לָנוּ מִשְׁקַל הַמֹּאזְנַיִם בְּמַאֲזַן זֶה שֶׁל הַזְּכֻיּוֹת וְהַחוֹבוֹת שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל לְהָבִין כַּמָּה תּוֹעֲלִיּוֹת וְרֶוַח יוֹצֵא לָנוּ מֵהַנִּסְיוֹנוֹת הַקָּשִׁים שֶׁהַבּוֹרֵא אֲבִינוּ מַצִּיב לָנוּ.
ג. דָּוְקָא בְּשֶׁל כָּךְ שֶׁהַנִּסְיוֹנוֹת הִנָּם בִּתְכִיפוּת, בְּתַקִּיפוּת וּבְהֶשֵּׁג יָג, נִתָּן לַחוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה לְתַקֵּן מִיָּדִית אֶת כָּל אֲשֶׁר עִוְּתוּ בְּמֶשֶׁךְ כָּל יָמָיו בַּ"עֲזִיבַת הַחֵטְא" בִּלְבַד לְלֹא צֹרֶךְ בְּתַעֲנִיּוֹת וּבְסַגּוּפִים, וְכַמּוּבָא בְּמִכְתְּבֵי הַסְּטַיְיפֶּלֶר זצוק"ל. וְעוֹד, שֶׁלִּהְיוֹת שֶׁהַנִּסְיוֹנוֹת הִנָּם הַיּוֹם בְּתֹקֶף, בְּעֶצֶם "עֲזִיבַת הַחֵטְא" נֶחְשָׁב הַשָּׁב לְבַעַל תְּשׁוּבָה גָּמוּר, וּבָאֹפֶן הַיָּעִיל בְּיוֹתֵר, שֶׁכָּךְ בְּכָךְ הוּא בְּגֶדֶר הַמּוּבָא בַּגְּמָרָא (יומא פו ע"ב): הֵיכִי דָּמֵי בַּעַל תְּשׁוּבָה? בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. הַיּוֹם עֲזִיבַת הַחֵטְא מְזַכָּה אֶת הַשָּׁב לִהְיוֹת בַּדַּרְגָּה הַמֻּשְׁלֶמֶת שֶׁל הַבַּעַל תְּשׁוּבָה.
ד. וְעוֹד עָלֵינוּ לָדַעַת סוֹד גָּדוֹל, וְהוּא מוּבָא בַּסְּפָרִים, שֶׁיֶּשְׁנָם נְשָׁמוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁתִּקּוּנָם הוּא בְּדָוְקָא מִתּוֹךְ כָּךְ שֶׁיֵּרְדוּ לְמַעֲמַקֵּי הַטֻּמְאָה וּמִשָּׁם יַעֲלוּ, וּכְדֶגֶמֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדַיָּא, יוֹסֵף מְשִׁיתָא וְעוֹד, שֶׁדָּוְקָא יְרִידָתָם לְמַעֲמַקֵּי הַטֻּמְאָה פָּתְחָה לָהֶם אֶת עֵינֵי שִׂכְלָם לְהָבִין אֶת הָרַע וְהַכְּזָב שֶׁבַּטֻּמְאָה, וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁבְּגִלְגּוּלָם בָּעֲבָר חָטְאוּ בְּמִזִּיד וּבְכֹחַ בְּחִירָתָם הַחָפְשִׁית נָפְלוּ, וְלָכֵן תִּקּוּנָם שֶׁיִּפְּלוּ לְמָקוֹם שֶׁנָּפְלוּ וּמִשָּׁם יִתְקְנוּ. וְכֵן הוּא אֵצֶל רֹב הַחוֹזְרִים

בְּתִשׁוּבָה הַיּוֹם, וְהוּא מְסוֹדוֹת הַנֶּהֱגַת ה' לְהָבִיא אֶת כֻּלָּם לִתְקוּן. וּמִכָּאן תָּבִין מַדּוּעַ יֶשְׁנָם כָּאֵלֶּה הַנּוֹלָדִים לְמִשְׁפָּחָה חִלּוֹנִית, כֵּיוָן שֶׁתַּפְקִידָם הוּא לְתַקֵּן וְלַעֲלוֹת מִמָּקוֹם שֶׁיָּרְדוּ לְשָׁם בֶּעָבָר בִּרְצוֹנָם.

יד. שמחתו של רבי עקיבא בסריקת בשרו במסרקות של ברזל

וְכָךְ מוּבָא בַּגְּמָרָא (ברכות סא ע"ב):

בְּשָׁעָה שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא לַהֲרִיגָה, זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הָיָה, וְהָיוּ סוֹרְקִים אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, וְהָיָה מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבֵּנוּ! עַד כָּאן? אָמַר לָהֶם: כָּל יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה "בְּכָל נַפְשְׁךָ" - אֲפִלּוּ נוֹטֵל אֶת נִשְׁמָתְךָ, אָמַרְתִּי מָתַי יָבֹא לְיָדַי וַאֲקַיְּמֶנּוּ, וְעַכְשָׁו שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ?! הָיָה מַאֲרִיךְ בְּ"אֶחָד" עַד שֶׁיִּצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּ"אֶחָד". יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתְךָ בְּ"אֶחָד". רַבִּי עֲקִיבָא הִשְׁתּוֹקֵק כָּל יָמָיו מָתַי תָּבֹא לְיָדוֹ מִצְוַת אַהֲבַת ה' וּבְאֹפֶן זֶה שֶׁיִּטְלוּ אֶת נִשְׁמָתוֹ. וְלִכְאוֹרָה תְּמוּהַּ, לָמָּה חָפֵץ רַבִּי עֲקִיבָא אֶת הַמָּוֶת וַאֲפִלּוּ בְּאֹפֶן שֶׁהוּא עַל קִדּוּשׁ ה', וְכִי לֹא הָיָה עָדִיף שֶׁיִּחְיֶה וִיקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּחַיִּים חַיּוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּךְ עָשָׂה וּפָעַל? הֲלֹא בְּמֶשֶׁךְ חַיָּיו אֵלּוּ שֶׁחַי, הֶעֱמִיד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף תַּלְמִידִים, דָּרַשׁ כִּתְרֵי אוֹתִיּוֹת וְקִדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, וּמָה הָיָה מַרְוִיחַ לוּ הָיָה נַעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ זֶה לָמוּת עַל קִדּוּשׁ ה' לִפְנֵי כַּמָּה עַשְׂרוֹת שָׁנִים - שֶׁכֵּן הֲלֹא כָּל יָמָיו חָפֵץ בָּזֶה, וְזֶה שָׁנִים רַבּוֹת עוֹד קֹדֶם לָכֵן חָפֵץ לָמוּת עַל קִדּוּשׁ ה' - וְאִם כָּךְ הָיָה נַעֲשֶׂה לוֹ, הֵיאַךְ הָיְתָה מִתְקַיֶּמֶת תּוֹרָתוֹ בְּקִרְבּוֹ וּבְקֶרֶב תַּלְמִידָיו? אוּלָם הִתְּשׁוּבָה,

רַבִּי עֲקִיבָא יָדַע שֶׁהַתַּכְלִית בַּבְּרִיאָה זֶה לֵידַע אֶת ה', וְכָאָמוּר, לֵידַע אֶת ה' אִי אֶפְשָׁר אֶלָּא בְּדֶרֶךְ שֶׁנֵּדַע אֶת מִדּוֹתָיו וְהַנְהָגוֹתָיו, וּמִדּוֹתָיו הֲלֹא הֵמָּה רַחֲמִים גְּמוּרִים. אִם כֵּן, לְדַעְתּוֹ וּלְהַכִּירוֹ זֶהוּ רַק בְּכָךְ שֶׁנֵּדַע שֶׁאֵין שׁוּם דִּין לְשֵׁם דִּין בָּעוֹלָם, וְכָל הַדִּין מַטָּרְתּוֹ לְהוֹבִיל לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, שֶׁכֵּן זֶהוּ מַהוּת מִדּוֹתָיו - רַחֲמִים גְּמוּרִים לְלֹא שֶׁיֵּהֵא דִּין מְעֹרָב בָּהֶם כְּלָל. לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיָה בָּרוּר זֹאת, מֵאַחַר שֶׁזּוֹ הַתַּכְלִית - לֵידַע אֶת ה' בְּכָךְ שֶׁהוּא רַחֲמָן בְּעִקָּר כַּאֲשֶׁר נוֹהֵג בְּמִדַּת הַדִּין, שֶׁרַק אָז יָבֹא הָאָדָם עַל תַּכְלִיתוֹ בְּמִלּוֹאָהּ, וְהוּא בְּכָךְ שֶׁאַף שֶׁעַל פָּנָיו תֵּרָאֶה מִדַּת הַדִּין - יַאֲמִין שֶׁהַמַּטָּרָה לְהוֹבִיל לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים כִּי הַבּוֹרֵא הוּא רַחֲמָן בִּלְבַד לְלֹא דִּין כְּלָל, שֶׁכֵּן וְכִי מָה הַחָכְמָה לֵידַע שֶׁהַבּוֹרֵא רַחֲמָן כַּאֲשֶׁר יוֹשֵׁב הוּא וְלוֹמֵד תּוֹרָה וּמְלַמְּדָהּ לְעַשְׂרוֹת אַלְפֵי תַּלְמִידִים?! הֵיכִי עָבֵיד רַחֲמִים בְּפֹעַל גְּדוֹלִים מִזֶּה?! הֵיכִי רַחֲמִים גְּדוֹלִים מִכָּךְ שֶׁיּוֹשֵׁב הוּא וְדוֹרֵשׁ כִּתְרֵי אוֹתִיּוֹת?! הֲלֹא הַתּוֹרָה הִיא עֹנֶג גָּדוֹל לְלוֹמְדֶיהָ, וְחַיֵּיהֶם שֶׁל בַּעֲלֵי הַחָכְמָה מִבַּלְעֲדֵי הַתּוֹרָה אֵינָם חַיִּים כִּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם.

וּבְכֵן, הַחָכְמָה בֶּאֱמֶת הִיא לָדַעַת אֶת הַבּוֹרֵא בְּמִדַּת רַחֲמָיו כְּפִי שֶׁהוּא בַּאֲמִתּוּת הוּא רַק כַּאֲשֶׁר נוֹהֵג הוּא בְּמִדַּת הַדִּין וְהָאַכְזָרִיּוּת וְעִם כָּל זֶה לָדַעְתּוֹ שֶׁהוּא רַחֲמָן וְלֹא זָז מֵנֶאֱמָנוּתוֹ לְעַמּוֹ, שֶׁכֵּן מֵעִקְרֵי הָאֱמוּנָה הוּא לְהַאֲמִין שֶׁבַּבּוֹרֵא אֵין שְׁנוּיִים חָלִים בּוֹ, וְהוּא אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, הוּא אֶחָד וּמִדּוֹתָיו אֶחָד - רַחֲמִים בִּלְבַד. וְלָזֶה נִתְאַוָּה רַבִּי עֲקִיבָא - מָתַי יַגִּיעַ מַצָּב שֶׁיְּעַנּוּהוּ, יִסְרְקוּ אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת בַּרְזֶל, וְעִם כָּל זֶה לֹא תָּזוּז אֱמוּנָתוֹ בְּבוֹרְאוֹ לְרְאוֹתוֹ "אֶחָד" - טוֹב בִּלְבַד. יָדַע רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁרַק בְּכָךְ מַגִּיעַ הָאָדָם לְשִׂיא פִּסְגַּת הַדְּרִישָׁה הַנִּדְרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ, וְרַק בְּכָךְ עוֹשֶׂה נַחַת לְיוֹצְרוֹ בָּאֹפֶן הַמֻּשְׁלָם בְּיוֹתֵר, וּכְפִי שְׁיּ בֹּאַר הֵיטֵב בַּקָּטַע הַבָּא.

טו. ה' אחד ושמו אחד - הנהגה אחת, רחמים בלבד!

וּמַעֲתָּה תּוּבַן כַּוָּנַת הַגְּמָרָא 'יְצָאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁיְּצָתָה נִשְׁמָתְךָ בְּאֶחָד'. וְלִכְאוֹרָה אִם הָיְתָה יוֹצֵאת נִשְׁמָתוֹ קֹדֶם אֲמִירַת "אֶחָד", וּכְגוֹן בַּאֲמִירַת "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" וְכוּ', הָיְתָה מַעֲלָתוֹ פָּחוֹת?! וּמָה הַכַּוָּנָה בְּמַעֲלָה זוֹ שֶׁיְּצָתָה נִשְׁמָתוֹ בְּמִלַּת "אֶחָד" דַּוְקָא?

אוּלָם הַכַּוָּנָה כָּאָמוּר, שֶׁיְּצָתָה נִשְׁמָתְךָ בְּהַכָּרָה שֶׁה' אֶחָד וְאֵין בּוֹ שִׁנּוּי, וּכְשֵׁם שֶׁהוּא אֶחָד - כָּךְ הַנְהָגָתוֹ הִיא "אֶחָד" - רַחֲמִים בִּלְבַד, וְאֵין דִּין לְשֵׁם דִּין, וְגַם הַדִּין מַטְּרָתוֹ לְשֵׁם רַחֲמִים - לְהוֹבִיל לְטוֹב, לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים.

וְזוֹהִי כַּוָּנַת הַגְּמָרָא (פסחים נ) שֶׁדּוֹרֶשֶׁת הַפָּסוּק "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", וּמַקְשֶׁה הַגְּמָרָא, מַהוּ "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד"? וְכִי עַתָּה אֵין ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד?! וּמְשִׁיבָה, בַּזְּמַן הַזֶּה אָנוּ מְבָרְכִים עַל הַטּוֹב שֶׁעוֹשֶׂה לָנוּ ה' בְּרִכַּת "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", וְכַאֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עִמָּנוּ גְּזֵרוֹת וּפְרָעָנִיּוֹת, מְבָרְכִים בְּרָכָה אַחֶרֶת - בִּרְכַּת "דַּיַּן הָאֱמֶת", וְאִלּוּ לֶעָתִיד לָבֹא, בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, יְבָרְכוּ רַק "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". וְיֵשׁ לְהָבִין, מָה הַתְּשׁוּבָה בָּזֶה לִשְׁאֵלַת הַגְּמָרָא שֶׁדָּנָה בְּאַחְדוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא.

אוּלָם הַבֵּאוּר הוּא, עַתָּה בִּזְמַן הַגָּלוּת קָשֶׁה לָנוּ לִרְאוֹת שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא "אֶחָד" בְּהַנְהָגָתוֹ וְכֻלּוֹ רַק רַחֲמִים וְשֶׁגַּם הָרָע הוּא בְּעֶצֶם טוֹב, וְלָכֵן מְחַלְּקִים אָנוּ בְּרָכוֹת שׁוֹנוֹת לִשְׁנֵי הַמַּצָּבִים, אוּלָם לֶעָתִיד, כַּאֲשֶׁר תִּתְגַּלֶּה בֶּאֱמִתּוּת הַנְהָגַת ה' וְתִרְבֶּה הַדַּעַת, וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה יא, ט): "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", יְבָרְכוּ בְּרָכָה אַחַת - "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב" בִּלְבַד, שֶׁכֵּן תְּוַדַּע אַחְדוּתוֹ - "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד". "בַּיּוֹם הַהוּא" - לְעֵת הַגְּאֻלָּה יְוַדַּע שֶׁאֵין שְׁתֵּי הַנְהָגוֹת, אֶלָּא הַנְהָגָה אַחַת שֶׁהִיא רַחֲמִים בִּלְבַד וְגַם הַדִּין הוּא בְּעֶצֶם טוֹב. עַתָּה בַּגָּלוּת חָסֵר לָנוּ בִּידִיעַת אַחְדוּתוֹ, שֶׁכֵּן נִרְאֶה לָנוּ שֶׁקַּיְּמוֹת אֶצְלוֹ שְׁתֵּי הַנְהָגוֹת, וּבְעֶצֶם הָאֱמֶת - שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּא אֶחָד כֵּן הַנְהָגָתוֹ אַחַת - רַחֲמִים בִּלְבַד, וְזֶה מַה שֶּׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד.

טז. הסתכלותם של גדולי ישראל על מידת הדין

רַבִּי עֲקִיבָא אֶפְשָׁר שֶׁרָכַשׁ יְדִיעָה בְּרוּרָה זוֹ מֵרַבּוֹ נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ, וְכַמְסֻפָּר בִּגְמָרָא תַּעֲנִית שֶׁהָיָה נַחוּם אִישׁ גַּמְזוֹ מְיֻסָּר לִמְאֹד, לְלֹא רַגְלַיִם, לְלֹא יָדַיִם, סוּמָא, וְכָל גּוּפוֹ מָלֵא שְׁחִין. וּמוּבָא הֶמְשֵׁךְ לְסִפּוּר זֶה בַּיְרוּשַׁלְמִי סוֹף פֵּאָה, שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא לְבַקֵּר אֶת רַבּוֹ נַחוּם אִישׁ גַּמְזוֹ, וּכְשֶׁרָאָהוּ בְּמַצָּב זֶה, נִבְהַל וְאָמַר לְרַבּוֹ: אוֹי לִי שֶׁרָאִיתִיךָ בְּכָךְ... וֶהֱשִׁיבוֹ נַחוּם: אוֹי לִי שֶׁלֹּא רְאִיתִיךָ בְּכָךְ...

נִתְבּוֹנֵן, רַבִּי עֲקִיבָא רוֹאֶה אֶת רַבּוֹ מְיֻסָּר בְּאֹפֶן כֹּה מְזַעֲזֵעַ, נִבְהָל וְאוֹמֵר לְרַבּוֹ נַחוּם: אוֹי לִי שֶׁהִנְנִי רוֹאֶה אוֹתְךָ בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, וּמַה מְּשִׁיבוֹ נַחוּם רַבּוֹ: אוֹי לִי שֶׁאֵינִי רוֹאֶה אוֹתְךָ, תַּלְמִידִי, גַּם כֵּן בַּמַּצָּב שֶׁלִּי... כְּלוֹמַר, נַחוּם מֵשִׁיב לְרַבִּי עֲקִיבָא: עַד שֶׁאַתָּה מִצְטַעֵר עָלַי שֶׁאֲנִי כָּךְ סוֹבֵל - מִצְטַעֵר אֲנִי עָלֶיךָ עַל שֶׁאֵינְךָ סוֹבֵל כָּמוֹנִי... אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: רַבִּי, מְקַלְלֵנִי אַתָּה?! כְּלוֹמַר, וְכִי מְאַחֵל אַתָּה לִי אִחוּלִים שֶׁל חֲלָיִים כָּאֵלּוּ?! הֶשִׁיבוֹ נַחוּם: רַבִּי עֲקִיבָא, מְבַעֵט בַּיִּסּוּרִים אַתָּה?! כְּלוֹמַר, אֲנִי מְבָרֵךְ אוֹתְךָ וְאַתָּה סָבוּר שֶׁאֲנִי מְקַלֵּל אוֹתְךָ - הֲרֵי שֶׁאַתָּה מְבַעֵט בַּיִּסּוּרִים...

כָּךְ הָיְתָה הִסְתַּכְּלוּתָם שֶׁל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַיִּסּוּרִים, וּבְזֶמֶן שֶׁאַנְשֵׁי הֶהָמוֹן בּוֹעֲטִים בַּיִּסּוּרִים וְנוֹפְלִים בֶּאֱמוּנָתָם וּבְבִטָּחוֹנָם בַּה' כַּאֲשֶׁר הַיִּסּוּרִים מַגִּיעִים אֲלֵיהֶם, הֲרֵי שֶׁגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל קָפְצוּ עַל הַ"מְּצִיאָה"... הִנֵּה הַזְּמַן שֶׁבּוֹ נוּכַל לְהוֹכִיחַ אֶת עַצְמֵנוּ כְּבָנִים חֲכָמִים שֶׁיּוֹרְדִים לְעֹמֶק דַּעְתּוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא, שֶׁעִם כָּל הָרַע שֶׁבָּעוֹלָם אֵין כָּאן אֶלָּא רַק טוֹב, שֶׁכֵּן אֵין מְצִיאוּת רַע אֵצֶל הַבּוֹרֵא אַחַר שֶׁהוּא טוֹב, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהוּא אֶחָד, כֵּן הַנְהָגָתוֹ רַק אַחַת - רַק טוֹב.

יז. בעידן פרענות "נשפך" שפע ממדת הרחמים יותר מעידן שאינו של פרענות

וְיֵשׁ לָנוּ לְהוֹסִיף נְקֻדָּה חֲשׁוּבָה, אֵימָתַי גִּלָּה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶת דְּרָכָיו שֶׁהֵמָּה רַק חֶסֶד וְרַחֲמִים - י"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים? מִיָּד לְאַחַר עָוֹן הָעֵגֶל. דַּוְקָא אָז, בְּעֵת הַחָרוֹן אַף הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, רָאָה לְנָכוֹן הַבּוֹרֵא לְגַלּוֹת לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁבְּעֶצֶם גַּם בִּזְמַן זֶה, שֶׁעַל פָּנָיו מְחַיֵּב חָרוֹן אַף וְכַעַס, נְקָמָה, עֹנֶשׁ וַאֲבַדּוֹן - הַהַנְהָגָה הָאֱמִתִּית שֶׁלִּי הִיא רַק חֶסֶד בִּלְבַד, וְהוּא בְּכָל מַצָּב, וְגַם אִם תְּהֵא פֹּה עֲנִישָׁה - זֶה בְּמַטָּרָה לְהֵיטִיב וּלְתַקֵּן, כֵּיוָן שֶׁהַכֹּל נַעֲשֶׂה מֵאַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ, וְאָב לֹא יָפֵר אַהֲבָתוֹ מִבְּנוֹ גַּם כַּאֲשֶׁר יִפְשַׁע נָגְדּוֹ, וּבְיוֹתֵר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא - שֶׁזּוֹ אַהֲבַת עוֹלָם, אַהֲבָה לְלֹא גְּבוּלוֹת, אַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר.

וּבְיֶתֶר עֹמֶק, גִּלָּה כָּאן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁמִּדַּת הָרַחֲמִים נִשְׁפַּעַת בְּשֶׁפַע גָּדוֹל יוֹתֵר וּבְכַמֻּיּוֹת גְּדוֹלוֹת יוֹתֵר כַּאֲשֶׁר מִדַּת הַדִּין וְהַפֻּרְעָנוּת בָּעוֹלָם, וְכָעִנְיָן הַמּוּבָא בַּגְּמָרָא (שבת לב): מִנַּיִן לַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה?... הֲרֵי שֶׁהַחוֹלֶה "זוֹכֶה" לְגִלּוּי שְׁכִינָה בְּשֶׁפַע יוֹתֵר וְהִנָּה לְמַעְלָה מְרַאֲשׁוֹתָיו, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה זוֹכֶה לָזֶה אִלּוּ לֹא הָיָה חוֹלֶה. וְעוֹד מָצִינוּ בַּכָּתוּב (תהלים לד, יט): "קָרוֹב ה' לְנִשְׁבְּרֵי לֵב..."; וְעוֹד נֶאֱמַר (ישעיה נז, טו): "...אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ", וְכִמּוּבָא בְּסֵפֶר "נְתִיבוֹת שָׁלוֹם", שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ לְאָב שְׁנֵי בָּנִים, הָאֶחָד חוֹלֶה וְהַשֵּׁנִי בָּרִיא, הֲלֹא עִקַּר הַהִשְׁגָּחָה בְּרַחֲמִים הִיא עַל הַבֵּן הַחוֹלֶה, שֶׁכֵּן אִז דָּוְקָא נִצְרָךְ שֶׁתִּמָּשֵׁךְ מִדַּת הָרַחֲמִים בְּיוֹתֵר לִשְׁמֹר וּלְהַצִּיל אֶת הַמְיֻסָּר לְבִלְתִּי יִתְמוֹטֵט וְיִקָּרֵס בְּצָרָתוֹ.

יח. בזמננו נחוץ ביותר מכל התקופות - לידע ולהכיר ברחמנות הבורא

מוּבָא בָּרַמְחַ"ל (דעת תבונות, עמ' קפט), שֶׁבְּסוֹף הַיָּמִים לִקְרַאת הַגְּאֻלָּה יַסְתִּיר הַבּוֹרֵא אֶת הֶבְנַת אָפְנֵי הַנְהָגָתוֹ, וְיִנְהִיג אֶת הַבְּרִיאָה בְּהֶסְתֵּר שֶׁלֹּא הָיָה כָּמוֹהוּ וְכִבְיָכוֹל יַחְשֹׁב בְּעֵצוֹת עֲמֻקּוֹת הֵיאַךְ לְהַסְתִּיר הַנְהָגָתוֹ, וְיִתְבַּטֵּא הַדָּבָר בַּנְּסִיוֹנוֹת וּבַיִּסּוּרִים הָרַבִּים, וּכְמוֹ שֶׁנִּבְּאוּ לָנוּ חֲזַ"ל אֶת אֲשֶׁר יִקָּרֶה בְּעֵת יִשְׂרָאֵל בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.

בַּבַּשְׂמִיּוֹת - נִבְּאוּ לָנוּ חֲזַ"ל שֶׁהַיִּסּוּרִים וְצָרוֹת הַחַיִּים יִהְיוּ בִּרְבוּי גָּדוֹל בְּכַמּוּת וְאֵיכוּת; "הַיְקֵר יַאֲמִיר" - כְּלוֹמַר יִגְדַּל וְיִגְדַּל, "תִּכְלֶה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס", "חֲצָפָא יִשְׁגֵּא", "בֶּן קָם בְּאָבִיו, בַּת בְּאִמָּהּ, כַּלָּה בַּחֲמוֹתָהּ". תְּהֵא חֲצָפָה גְּדוֹלָה, שֶׁזֶּה כּוֹלֵל שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּבוֹד זֶה לָזֶה, בָּנִים יָקוּמוּ עַל אָבוֹתֵיהֶם, כַּלָּה עַל חֲמוֹתָהּ, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיָּקוּמוּ נָשִׁים עַל בַּעֲלֵיהֶן וּשְׁלוֹם הַבַּיִת יֵהָרֵס וְיֵחָרֵב, הַגֵּרוּשִׁין יִתְרַבּוּ, מַצַּב הַפַּרְנָסָה יִהְיֶה קָשֶׁה מְאֹד. וְאָכֵן, הָעֲנִיּוּת הַיּוֹם קָשָׁה בְּיוֹתֵר. אַף אִם אֹכֶל אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא כָּל כָּךְ חָסֵר, שֶׁכֵּן יֵשׁ, בָּרוּךְ ה', הַרְבֵּה חֲלֻקּוֹת מְצָרְכִים, בָּתֵּי תַּמְחוּי וְכַיּוֹצֵא, אוּלָם אֲנָשִׁים חַיִּים בְּחוֹבוֹת, לֹא מַצְלִיחִים לְגַמֵּר אֶת הַחֹדֶשׁ, נוֹשִׂים דּוֹפְקִים עַל הַדְּלָתוֹת, מְרִיבוֹת וּמַחֲלוֹקוֹת רַבּוֹת יֶשְׁנָן בְּבָתִּים בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בְּגָלַל הַחוֹבוֹת.

מַצַּב הַבְּרִיאוּת - חֳלָיִים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, מַחֲלוֹת קָשׁוֹת פּוֹקְדוֹת צְעִירִים וִילָדִים לֹא פָּחוֹת מִמְּבֻגָּרִים, תְּאוּנוֹת דְּרָכִים בְּכָל יוֹם וּבְכָךְ גְּזֵרַת אַלְמָנוֹת וְיתוֹמִים פּוֹקֶדֶת אֶת עַם יִשְׂרָאֵל כְּמַעַט מִדֵּי שָׁבוּעַ בְּשָׁבוּעַ. וְכָל זֶה בְּצָרוֹת הַגּוּף. וּמַה נֹּאמַר וּמַה נְּדַבֵּר מִצָּרוֹת הַנֶּפֶשׁ - חֲרָדוֹת, דְּכְאוֹנוֹת וְיֶתֶר בָּעָיוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמְּצוּיוֹת. כַּמָּה צְרִיכִים אָנוּ בְּמַצָּבֵינוּ אִלּוּ לְחַזֵּק אֶת הַיְדִיעָה שֶׁעוֹמֶד מֵאֲחֲרֵינוּ הָאוֹהֵב "אַהֲבַת עוֹלָם", וְכָל הַנַּעֲשֶׂה נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ אִכְפַּתִיּוּת, אַהֲבָה, חֲרָדָה לִשְׁלוֹמֵנוּ, וְעוֹשֶׂה שֶׁהַכֹּל יִהְיֶה לְתוֹעַלְתֵּנוּ.

בָּרוּחָנִיּוּת - הַנְּסִיּוֹנוֹת וְהַפִּתּוּיִים מְכַלִּים נְשָׁמוֹת, וּבְעִקָּר שֶׁל צְעִירִים וּצְעִירוֹת הַנִּסְחָפִים מִדֵּי יוֹם לַטֻּמְאָה, וְלֹא מְעַטִּים אַף נֶעֱקָרִים מֵהַקְּדֻשָּׁה שֶׁהִתְחַנְּכוּ בָּהּ וּמְסַלְּפִים דַּרְכָּם הֶפֶךְ מִדַּרְכָּהּ אֲבוֹתָם וּמְמָרְרִים בֶּזֶה אֶת חַיֵּי הוֹרֵיהֶם, הוֹרְגִים אוֹתָם בַּחֲצִי יְמֵיהֶם - "קָשָׁה תַּרְבּוּת רָעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג". יֶשְׁנָם הַיּוֹם כֵּלִים מַשְׁחִיתִים - אִינְטֶרְנֶט, מַחְשְׁבֵי סְרָטִים, טֶלֶוִיזְיָה, פֶּלֶאפוֹנִים וְעוֹד, שֶׁהִנָּם בְּהֶשֵּׂג יָד וּבְנָקֵל, וּבָהֶם נִתָּן לְהַשְׁחִית אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּקַלּוּת וּבְרֶגַע אֶחָד אֶפְשָׁר לְאַבֵּד עָמָל שֶׁל שָׁנִים לְלֹא הַגְזָמָה כְּלָל.

הָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת בַּעֲבוֹדַת ה' הִנָּן נַחֲלַת כָּל יָחִיד וְיָחִיד, אֵין עִקְבִיּוּת בַּעֲבוֹדַת ה', אֵין סִפּוּק אֵצֶל רַבִּים בַּעֲבוֹדָתָם הָרוּחָנִית, הַתּוֹצָאוֹת לְעֻמַּת הַשְׁאֵיפוֹת כִּמְעַט אַפְסִיּוֹת - מַה שֶּׁמַּקְשֶׁה מְאֹד עַל עֲבוֹדַת הַשִּׂמְחָה בַּעֲבוֹדַת ה'. קְשָׁיִים בַּלִּמּוּד, בָּרְכּוּז, בַּשֶּׂקֶט וּבָרֶגַע. אֵין מְנוּחָה. הַטָּרְדוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת - זוֹ הוֹלֶכֶת וְזוֹ בָּאָה.

בִּזְמַן שֶׁכָּזֶה כַּמָּה צְרִיכִים אָנוּ לְהִתְחַזֵּק בְּיִסּוֹד עִקְרֵי זֶה מֵעִקְרֵי הַדָּת - שֶׁעִם הַכֹּל, וְעַל אַף הַכֹּל, הַמַּנְהִיג לֹא הִשְׁתַּנָּה, וְכַנֶּאֱמַר (מלאכי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם". הָאַהֲבָה שֶׁל הַבּוֹרֵא לֹא הִשְׁתַּנְּתָה וְלֹא נִפְגְּמָה כְּלָל. וְאַף שֶׁכְּלַפֵּי חוּץ נִרְאֶה מַצָּב שֶׁל עֲזִיבָה, נְטִישָׁה, הֶפְקֵרוּת - עָלֵינוּ לְהַאֲמִין: "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב". אֵין הֶפְקֵרוּת! עֵין ה' מַשְׁגַּחַת עָלֵינוּ לַהֲבִיאֵנוּ לַטּוֹב הָאֲמִתִּי הַמְצֻפֶּה וְהַמְקֻוֶּה לָנוּ בִּידֵי הַנְּבִיאִים שֶׁנִּבְּאוּ לָנוּ עַל הַטּוֹב הַמִּיעָד לָנוּ, וְכָל סִבְלֵנוּ וְצָרֵנוּ בַּגָּלוּת הוּא - הֵן בְּאֹפֶן הָרוּחָנִי וְהֵן בְּאֹפֶן הַגַּשְׁמִי - עַל מְנָת לְהַבִיאֵנוּ לַטּוֹב. וְגַם מַה שֶּׁנִּרְאֶה בְּעֵינֵינוּ כְּרָחוֹק מִצִּדּוֹ, אֵין זֶה אֶלָּא בְּמַטָּרָה לְקָרֵב, וְלֹא לְנוּ הַחֻשְׁבּוֹנוֹת לְהָבִין דַּרְכֵי ה'. וּלְפָחוֹת זֶה נִתָּן לְהָבִין - שֶׁבְּמַצָּבֵנוּ הַיּוֹם יֶשְׁנָהּ סַנֵּגוֹרְיָא גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה מִכָּל מִצְוָה שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה, מִכָּל הִתְנַבְּרוּת שֶׁגּוֹבֵר אָדָם עַל יִצְרוֹ, וּבְמַקְבִּיל כְּמוֹ כֵן נִסְתָּם פֶּה הַמְקַטְרְגִים בִּזְמַן שֶׁכָּזֶה מִלְקַטְרֵג עָלֵינוּ הַרְבֵּה מֵחֲמַת רִבּוּי הַקֹּצֶר רוּחַ, וְכַנֶּאֱמַר (שמות ו, ט): "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה".

בָּנָקֵל הַיּוֹם לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וּלְתַקֵּן הַכֹּל בִּמְהֵרָה, אַחַר שֶׁכְּהַיּוֹם חָבְרוּ עָלֵינוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים קָשִׁים, וְאֵלּוּ הֵם: נְסִיּוֹנוֹת, יִסּוּרִים, וְהֶסְתֵּר פָּנִים, שֶׁכָּל אֵלּוּ גָּבְרוּ הַיּוֹם בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה כְּמוֹתוֹ, וּשְׁלֹשֶׁת אֵלּוּ שֶׁחָבְרוּ עָלֵינוּ נַעֲשׂוּ חֶבֶל עֶבֶה וּמְסֻבָּךְ הֶעָשׂוּי מִחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁהִזְכַּרְנוּ, וְחֶבֶל זֶה תָּלוּי בְּצַוָּארֵינוּ מִדֵּי יוֹם וְלֹא בְּמְהֵרָה יִנָּתֵק. עֲבוֹדָה קָשָׁה נִצְרֶכֶת עַל מְנָת לְהִנָּתֵק אֲפִלּוּ מְעַט מֵחֶבֶל מְשֻׁלָּשׁ זֶה, וְלָכֵן כָּל מַאֲמָץ וּמְסִירוּת, כָּל נְקֻדַּת אֱמֶת הַמִּתְנוֹצֶצֶת בְּלֵב יְהוּדִי עוֹשָׂה רֹשֶׁם רַב, כְּדֵי שֶׁבְּעֶצֶם מַצָּבֵנוּ הַיָּרוּד יִתְכֵּן וְיֵהָא סִבָּה לְהַצָּלָתֵנוּ.

יט. יציבות הנפש תלויה במבט נכון על האלקים

עָלֵינוּ לְדַעַת יְדִיעָה נְחוּצָה וּמֻכְרַחַת שֶׁמִּבַּלְעָדֶיהָ לֹא נִמְצָא יָדֵינוּ וְרַגְלֵינוּ בְּמַצָּבֵנוּ וַעֲלוּלִים אָנוּ אַף לְאַבֵּד אֶת הַדַּעַת וְהַשְׁפִּיּוּת מִתִּסְכּוּל הַקֻּשְׁיוֹת וְרִבּוּי הַתְּמִיהוֹת שֶׁבְּהַנְהָגַת ה' אֶת עוֹלָמוֹ, וְהוּא לְהִסְתַּכֵּל עַל הַבּוֹרֵא בַּמַּבָּט הַנָּכוֹן.

וְהוּא - שֶׁכָּל הַנְהָגַת ה' בְּעוֹלָמוֹ נוֹבַעַת מֵאַהֲבָה, וְאַף שֶׁהַנְהָגָתוֹ נִרְאֵית לָעַיִן כְּעוֶנֶת וְאַכְזָרִית, אֵין זֶה אֶלָּא כְּרוֹפֵא הַבָּא בְּסַכִּינוֹ לַחְתֹּךְ בִּבְשַׂר הַחוֹלֶה עַל מְנָת לְרַפְּאתוֹ.

הָבָה וְנִרְאֶה הֵיאַךְ הִסְתַּכְּלוּת נְכוֹנָה מְשַׁנָּה אֶת מַצַּב נַפְשׁוֹ שֶׁל הָאָדָם. נִתְבּוֹנֵן, מְחַבֵּל, אִישׁ חָמָס הַבָּא עָלֶיךָ עִם סַכִּינוֹ, כֵּיצַד תִּסְתַּכֵּל עָלָיו? - שׂוֹנֵא, צָמֵא לְדָם, אַכְזָר, פּוֹשֵׁעַ... וּלְעֻמַּת זֹאת כֵּיצַד תִּסְתַּכֵּל עַל הָרוֹפֵא הַבָּא עָלֶיךָ כְּמוֹ כֵן בְּסַכִּין? הֲלֹא כְּמַצִּיל חַיִּים, וְעוֹד תּוֹדָה לוֹ עַל כָּךְ.

וְהוּא אָמְרֵנוּ בַּתְּפִלָּה: "רְפָאֵנוּ ה' וְנֵרָפֵא... כִּי אֵל רוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אַתָּה".

לֹא בְּקַל אֶפְשָׁר לְמְצֹא רוֹפֵא רַחֲמָן... נֶאֱמָן...

לֹא קַל לְמְצֹא רוֹפֵא הַמְבַצֵּעַ פְּעֻלָּתוֹ בְּרַחֲמָנוּת וּבֶאֱמוּנָה לְלֹא שׁוּם אִינְטֶרֶס, לֹא שֶׁל כָּבוֹד וְלֹא שֶׁל כֶּסֶף. אוּלָם אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא תִּמְצָא זֹאת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּמְצָא זֹאת אֶצְלוֹ בְּשִׁיא הַשְׁלֵמוּת. אִם לֹא יִהְיֶה בָּרוּר לָנוּ שֶׁעִסְקָנוּ עִם הַבּוֹרֵא הָאוֹהֵב בֶּאֱמֶת - אִבַּדְנוּ כָּל תִּקְוָה! שֶׁכֵּן, מַה תִּקְוָה תִּהְיֶה לָנוּ בְּאָם נַבִּיט עַל הַנְהָגָתוֹ עִמָּנוּ כְּשׂוֹנֵא וְעוֹיֵן, חַס וְחָלִילָה?! מְשַׁנְּנִים אָנוּ תָּמִיד אֶת אֲמִתּוּת הֶאֱמוּנָה, שֶׁאֵין עוֹד מִלְּבַד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּהַנְהָגַת עוֹלָמוֹ, וְכֵן כָּל הַנַּעֲשֶׂה בָּעוֹלָם הוּא בְּהַשְׁגָּחַת ה', מִתּוֹךְ צֶדֶק וְיֹשֶׁר, וְהַכֹּל לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם, וְכַנֶּאֱמַר (ירמיה לב, יט): "גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילְיָה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו". וּכְמוֹ כֵן מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ תָּמִיד שֶׁכָּל הַנְהָגַת ה' עִם הָאָדָם הִנָּהּ לְטוֹבָתוֹ וּלְתוֹעַלְתּוֹ, אוּלָם בִּידִיעוֹת אֵלּוּ עֲדַיִן יִתָּכֵן וְיִתְמָרֵד הָאָדָם מֵחֲמַת קְשֵׁי הַטִּפּוּל, שֶׁכֵּן אַדְרַבָּא, דַּוְקָא לִהְיוֹתוֹ מַאֲמִין שֶׁכָּל הַנַּעֲשֶׂה עִמּוֹ הוּא מֵהַבּוֹרֵא, הֲלֹא כַּאֲשֶׁר יָקוּץ זֶה בְּמַצָּבוֹ, יָטִיל זַעְמוֹ וְזַעְפּוֹ עַל הַבּוֹרֵא דַּוְקָא בְּאָמְרוֹ: כָּל הַצָּרוֹת וְהַסֵּבֶל שֶׁלִּי הֲלֹא רַק הַבּוֹרֵא עוֹשֶׂה לִי זֹאת... וּלְהַבְדִּיל - כַּאֲשֶׁר זֶה הַלֹּא מַאֲמִין יָטִיל זַעְמוֹ וְזַעְפּוֹ עַל הַגּוֹרְמִים הַטִּבְעִיִּים, עַל פְּלוֹנִי אוֹ אַלְמוֹנִי שֶׁהֵרֵעוּ לוֹ, הֲלֹא זֶה הַמַּאֲמִין יָטִיל זַעְמוֹ וְזַעְפּוֹ עַל הַבּוֹרֵא דַּוְקָא, וַהֲיִתָּכֵן שֶׁהֶאֱמוּנָה שֶׁל הַמַּאֲמִין תְּבִיאֵהוּ לִהְיוֹת גָּרוּעַ מֵהַלֹּא מַאֲמִין?!

אֶלָּא שֶׁעַדַיִן חֲסֵרָה לַמַּאֲמִין יְדִיעָה נְחוּצָה וְנוֹסֶפֶת שֶׁהִיא וְרַק הִיא תְּיַצְּבֵהוּ וּתְיַסְּדֵהוּ עַל קְיוּמוֹ וְעָמְדוֹ בְּכָל מַצָּב, וְהִיא שֶׁיֵּדַע שֶׁעִסְקוֹ עִם אוֹהֵב נֶאֱמָן שֶׁלְּעוֹלָם לֹא מֵפֵר אֶת נֶאֱמָנוּתוֹ וְאַהֲבָתוֹ מֵהָאָדָם, וְגַם כַּאֲשֶׁר הַנְהָגָתוֹ עִם הָאָדָם בְּמִדַּת הַדִּין, אֵין נִפְגָּמֶת בְּכָךְ מִדַּת הָאַהֲבָה שֶׁלּוֹ לָאָדָם בִּכְהוּא זֶה, שֶׁכֵּן אֵצֶל הַבּוֹרֵא, מִדּוֹתָיו הֵנָּן הַנְהָגוֹת עִם בְּרוּאָיו

וְאֵינָן בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, וּלְכָךְ כַּאֲשֶׁר נוֹהֵג הוּא בְּמִדַּת הַדִּין עִם בְּרוּאָיו, אֵין הַדָּבָר נוֹגֵעַ בְּמִדַּת אַהֲבָתוֹ לִבְרוּאָיו.

וְלֹא כְּמוֹ אֵצֶל בְּנֵי הָאָדָם שֶׁכַּאֲשֶׁר תּוֹקְפִים זֶה לָזֶה בַּעֲנִישָׁה וּבְמִרְיבָה, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁנִּפְגֶּמֶת אֶצְלָם מִדַּת הָאַהֲבָה - לֹא כֵּן אֵצֶל הַבּוֹרֵא, לְעוֹלָם לֹא נִפְגֶּמֶת אֶצְלוֹ מִדַּת הָאַהֲבָה, וְגַם בְּמַצָּבִים שֶׁעַל פְּנֵי הַדְּבָרִים נִרְאֶה כִּבְיָכוֹל מֶסֶר הַמֵּבִיא לִתְחוּשָׁה שֶׁל נְטִישָׁה, עֲזִיבָה וְהֶפְקֵר - אֵין הַדָּבָר כֵּן, וּכְמוֹ שֶׁנּוֹכִיחַ זֹאת לְהַלָּן.

כ. הוכחות והמחשות לאהבת ה' את ברואיו

נְצַיֵּן כַּמָּה נְקֻדּוֹת הַמּוֹכִיחוֹת בַּעֲלִיל אֶת אַהֲבַת ה' לִבְרוּאָיו:

א. נִתְבּוֹנֵן, נִצְטַוִּינוּ לִקְרֹא בְּכָל יוֹם קְרִיאַת שְׁמַע, וּבָהּ כָּתוּב "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ", דְּהַיְנוּ אֲפִלּוּ נוֹטֵל נַפְשֶׁךָ, אֲפִלּוּ נוֹטֵל כָּל מָמוֹנְךָ - תֹּאהֲבֵהוּ! הֵיתֵכֶן לֶאֱהֹב אֶת זֶה הַנּוֹטֵל נַפְשׁוֹ וּמָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם? הֲיַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיְּקוּם מוֹשֵׁל וִיצַוֶּה לִבְנֵי עִירוֹ לִמְסֹר עֲבוּרוֹ אֶת כָּל רְצוֹנוֹתֵיהֶם - "בְּכָל לְבָבְךָ", לָמוּת בִּשְׁבִילוֹ - "בְּכָל נַפְשֶׁךָ", לִתֵּן כָּל מָמוֹנָם עֲבוּרוֹ - "בְּכָל מְאֹדֶךָ"?! הֲלֹא בַּקָּשָׁה שֶׁכָּזוֹ תֵּחָשֵׁב לְמוּזָרָה, וְאוּלַי אַף תְּקוֹמֵם.

הֵיאַךְ, אִם כֵּן, תְּצַוֶּה אוֹתָנוּ הַתּוֹרָה עַל דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ, וּבִפְרָט לְאָדָם "קְשֵׁה יוֹם" גַּלְמוּד וַעֲרִירִי, הֵיאַךְ יָבִין צִוּוּי שֶׁכָּזֶה אִם לֹא בְּהֶכְרֵחַ שֶׁבָּרוּר הוּא שֶׁצִּוּוּי זֶה הַבָּא לָנוּ מִן הַבּוֹרֵא הוּא כְּדַאי לוֹ לְכָל אָדָם לְתוֹעַלְתּוֹ וּלְטוֹבָתוֹ לִתֵּן נַפְשׁוֹ וּמָמוֹנוֹ לַה' אַחַר שֶׁבְּוַדַּאי יֵשׁ לוֹ לַבּוֹרֵא, בְּרֹב אַהֲבָתוֹ לָאָדָם, לִתֵּן לוֹ פִּי כַּמָּה וְכַמָּה מִמַּה שֶׁמִּתְבַּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ.

ב. הִתְבּוֹנְנוּת נוֹסֶפֶת, הֵיאַךְ נִצְטַוִּינוּ בְּכָל יוֹם לְשֹׁאת פָּנֵינוּ, לְהִתְפַּלֵּל לַה', לִשְׁפֹּךְ לִבֵּנוּ לְפָנָיו וּלְבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתֵינוּ? הֲיִתָּכֵן שֶׁיִּפָּנֶה אָדָם לְבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתָיו מֵאָדָם הַנֶּחְשָׁב לְשׁוֹנְאוֹ, אוֹ אֲפִלּוּ שֶׁאֵינוֹ אוֹהֲבוֹ, אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ?! הֲלֹא לֹא יִפָּנֶה אָדָם לְבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתָיו, רַק מִמִּי שֶׁהוּא מַכִּירוֹ וְיוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵפֶץ לְהֵיטִיב לוֹ, וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁהַמְּצִיאוּת הִיא: אַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ בְּחֶמְלָה גְּדוֹלָה וְיִתֵּרָה, וְרַק מִכֹּחַ מֶנַח פְּשׁוּט זֶה נִגָּשִׁים אָנוּ יוֹם יוֹם לְבַקֵּשׁ צְרָכֵינוּ מִלְּפָנָיו.

ג. וְעוֹד, הֵיתֵכֶן שֶׁיִּפָּנֶה אָדָם לְבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתָיו מִמִּישֶׁהוּ יוֹם אַחַר יוֹם, וְגַם בְּאוֹתוֹ יוֹם כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים?! הֲלֹא לְמַשָּׂא וְנָטָל יֵחָשֵׁב! גַּם הָאָב הָאוֹהֵב בְּיוֹתֵר, הֲיִסְבֹּל בֵּן שֶׁבְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים דּוֹפֵק לוֹ בְּדַלְתּוֹ וּמְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ אֶת צְרָכָיו?! וְאִם כֵּן הֵיאַךְ תִּקְּנוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל לְפָנוֹת לַבּוֹרֵא יוֹם יוֹם בִּתְפִלָּתֵנוּ, וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם לַעֲמֹד וְלַחֲזֹר וְלַעֲמֹד וּלְבַקֵּשׁ עַל נַפְשֵׁנוּ וְעַל נַפְשׁוֹת בְּנֵי בֵיתֵנוּ רְפוּאָה, פַּרְנָסָה, חָכְמָה וְכוּ'? אִם לֹא שֶׁהָיָה בָּרוּר לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, שֶׁהָיוּ מֵהֶם גַּם נְבִיאִים, שֶׁהַבּוֹרֵא מֵרֹב אַהֲבָתוֹ לָאָדָם מִתְעַנֵּג מִכָּךְ שֶׁהָאָדָם

פּוֹנֶה אֲלֵיו יוֹם יוֹם וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים בְּיוֹם, וַאֲפִלּוּ שֶׁתְּהֵא אוֹתָהּ בַּקָּשָׁה חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית, אִם לֹא שֶׁהַמָּנָח פָּשׁוּט שֶׁהַבּוֹרֵא מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בָּאָדָם הַפּוֹנֶה אֲלֵיו כְּבֵן אָהוּב הַמִּתְרַפֵּק עַל אָבִיו וּמְשַׁעְשְׁעוֹ בְּדִבּוּרָיו, לֹא הָיוּ מְצוּוִים אוֹתָנוּ עַל כָּךְ, כִּי הֲלֹא הַהִגָּיוֹן הַטִּבְעִי טוֹעֵן שֶׁלְּמַשָּׂא וְאַף לְמֹאוּס יֵחָשֵׁב זֶה הַנּוֹהֵג כָּךְ.

ד. עוֹד נִתְבּוֹנֵן, אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה צִוּוּנוּ לְהוֹדוֹת לַה' וּלְבָרֵךְ לוֹ יוֹם יוֹם עַל כָּל אֲשֶׁר נֹאכַל וְנִשְׁתֶּה, בָּרְכָה לִפְנֵי וּבְרָכָה לְאַחֲרֵי. נִתְבּוֹנֵן, הַאִם יֵשׁ בָּזֶה סְבִירוּת? הִנֵּה לְהַמְחָשָׁה, בֵּן הַחַי אֲצָל אָבִיו, נוֹטֵל כּוֹס מַיִם לִשְׁתּוֹת, פּוֹנֶה לְאָבִיו: אַבָּא, הֲרֵינִי מְבָרֵךְ עַל הַמַּיִם שֶׁהִנְנִי נוֹטֵל בִּרְשׁוּתְךָ... וּכְשֶׁמְּסַיֵּם לִשְׁתּוֹת פּוֹנֶה שׁוּב לְאָבִיו: אַבָּא, תּוֹדָה רַבָּה עַל הַמַּיִם... לְאַחַר דַּקּוֹת מִסְפָּר שׁוּב נוֹטֵל הַבֵּן פְּרִי מֵהַבַּיִת, וְשׁוּב פּוֹנֶה לְאָבִיו: אַבָּא, הֲרֵינִי מְבָרֵךְ עַל הַפְּרִי שֶׁהִנְנִי נוֹטֵל בִּרְשׁוּתְךָ... וּכְשֶׁמְּסַיֵּם לֶאֱכֹל פּוֹנֶה שׁוּב לְאָבִיו: אַבָּא, תּוֹדָה עַל הַפְּרִי... וְכֵן חוֹזֵר חֲלִילָה כְּעֶשֶׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָם בְּיוֹם... הַלְנוֹרְמָלִי יֵחָשֵׁב בֵּן זֶה?! בְּוַדַּאי יִקַּח הָאַבָּא בֵּן שֶׁכָּזֶה לְטִפּוּל...

וְהִנֵּה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא צִוּוּנוּ חֲכָמֵינוּ לְבָרֵךְ עַל כָּל הֲנָאָה שֶׁנֶּהֱנִים אָנוּ מֵעוֹלָמוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא - בְּרָכָה לִפְנֵי וּלְאַחֲרֵי. מֵאָה בְּרָכוֹת לְפָחוֹת חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם, עַל כָּל פְּעָלָה וּפְעָלָה הַנַּעֲשֵׂית עִמּוֹ, עַל כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכֵיוֹצֵא, וְהַבְּרָכוֹת הֵמָּה בְּכָל פְּרָטֵי חַיֵּינוּ, כְּמוֹ: פּוֹקֵחַ עִוְרִים, מַתִּיר אֲסוּרִים, זוֹקֵף כְּפוּפִים, וְכֵיוֹצֵא בְּיֶתֶר בִּרְכוֹת הַשַּׁחַר שֶׁפִּרְטוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ לְהוֹדוֹת לַה' וְעַד לִפְרָטֵי פְּרָטִים, כְּמוֹ עַל נְעִילַת הַמְּנָעֲלִים, לְבִישַׁת הַבְּגָדִים, חֲגִירַת חֲגוֹרָה וְכֵיוֹצֵא. הֵיאַךְ לֹא חָשְׁבוּ שֶׁמָּא יְקוּץ הַבּוֹרֵא בְּטוֹרְדָנוּת זוֹ הַבָּאָה מִצִּדֵּנוּ לְהַטְרִידוֹ בְּכָל רֶגַע וְעַל כָּל פְּרָט וּפְרָט?

הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ, כִּי אֵין לָנוּ מֻשָּׂג בְּגֹדֶל הָאַהֲבָה שֶׁאוֹהֵב הַבּוֹרֵא לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכָלָל, וּלְכָל יְהוּדִי בִּפְרָט, וְשָׁמֵחַ וּמִתְעַנֵּג בּוֹ עַל כָּל מִלָּה וּמִלָּה שֶׁמּוֹצִיא מִפִּיו הַמּוֹרֶה עַל אֱמוּנַת ה', וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזַ"ל בַּגְּמָרָא (ברכות כ): "וְהַלְוַאי שֶׁיִּתְפַּלֵּל הָאָדָם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁעַל בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת הַלָּלוּ שֶׁכְּבָיְכוֹל חוֹזֵר הָאָדָם וְשׁוֹנֶה עֲלֵיהֶם, יַרְבֶּה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שְׂכָרוֹ שֶׁל זֶה לְאֵין קֵץ, וְכָל הַמְבָרֵךְ לַה' מִתְבָּרֵךְ בְּכָל טוּב. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא זֶה הָאוֹכֵל וְהַנֶּהֱנֶה מֵהָעוֹלָם בְּלֹא בְּרָכָה נֶחְשָׁב לְגַנּוֹב לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא. אִם כֵּן, עַד כַּמָּה יֵשׁ לָנוּ לִרְאוֹת בְּכָךְ אֶת טוּבוֹ וְאַהֲבָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא לָאָדָם, שֶׁכֵּן זוֹ כָּל תַּכְלִיתוֹ בִּבְרִיאַת הָאָדָם - לְהֵיטִיב לוֹ.

אָנוּ מֻרְגָּלִים לְמַשְׁגֵּי אַהֲבָה, אוּלָם כָּל מַשְׁגֵּינוּ בְּמַשְׁגֵּי אַהֲבָה הַטִּבְעִיִּים, כְּמוֹ אַהֲבַת אָב וְאֵם לִבְנֵיהֶם, בָּנִים לְהוֹרֵיהֶם, אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אַהֲבַת חֲבֵרִים וְכֵיוֹצֵא. אַהֲבָה זוֹ מֻגְבֶּלֶת הַתְּלוּיָה בְּדָבָר, שֶׁכֵּן גַּם הוֹרִים הָאוֹהֲבִים לִבְנֵיהֶם, מִלְּבַד שֶׁאַהֲבָה זוֹ מֻגְבֶּלֶת וּמֻתְנֵית בְּמִדָּה מְסֻיֶּמֶת

בְּאֹפֶן יַחֲסֵי הַבָּנִים לַאֲבוֹתָם. בְּנוֹסָף לְכָךְ, הֲלֹא אַהֲבָה זוֹ נוֹבַעַת מֵאַהֲבַת עַצְמָם, שֶׁכֵּן מֻטְבַּעַת בָּהֶם אַהֲבָה לִבְנֵיהֶם בַּטֶּבַע, וּכְשֶׁיִּצְטַעֲרוּ בְּנֵיהֶם יָחוּשׁוּ הַצַּעַר בְּעַצְמָם.

לְשֵׁם הַמְחָשָׁה נִתְבּוֹנֵן, אָב שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן בֶּן שְׁנָתַיִם, בֵּן אָהוּב שֶׁלֹּא רָאָהוּ כָּל הַיּוֹם - חוֹזֵר הָאָב מֵעֲבוֹדָתוֹ, רָץ הַבֵּן לִקְרַאת אָבִיו - מִיָּד נוֹשְׂאוֹ הָאָב עַל זְרוֹעוֹתָיו וּמְחַבְּקוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ. וּבְכֵן, כַּמָּה זְמַן יִשָּׂא הָאָב לִבְנוֹ זֶה עַל זְרוֹעוֹתָיו? חָמֵשׁ דַּקּוֹת, עֶשֶׂר דַּקּוֹת לְכָל הַיּוֹתֵר! לְאַחַר מִכֵּן יוֹרִידֵהוּ, וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הַבֵּן לֵירֵד, יִתֵּן לוֹ מַמְתָּק אוֹ צַעֲצוּעַ וְיוֹרִידֵהוּ. וְאִם בֵּן זֶה גָּדוֹל יוֹתֵר כְּבֶן חָמֵשׁ, שֵׁשׁ, שֶׁבַע - בְּוַדַּאי לֹא יִסְבֹּל לְשָׂאתוֹ כְּלָל, וְאִלּוּ אֲצָל הַבּוֹרֵא אֵין מֻשָּׂג "נוּדְנִיק" "טוֹרְדָן" וְכַיּוֹצֵא, אֶלָּא כָּל הַדָּבֵק בְּבוֹרְאוֹ בְּיוֹתֵר - מְשַׂעְשְׁעוֹ בְּיוֹתֵר.

מֻשָּׂג הָאַהֲבָה הַמָּצוּי אֲצָל הַבּוֹרֵא אֵין לָנוּ הַשָּׂגָה בּוֹ, זוֹ אַהֲבָה לְלֹא גְּבוּלוֹת, אַהֲבָה שְׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר, אַהֲבָה לְמַעְלָה מִכָּל מֻשְׂגֵי אַהֲבָה טִבְעִית שֶׁאָנוּ מַכִּירִים, וְכָל כָּךְ יַחְפֹּץ וְיֹאהַב ה' לְעַמּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁנִּבְיָא לְקַמָּן פְּסוּקִים מְפֹרָשִׁים עַל כָּךְ, עַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יָקוּץ בָּם וְלֹא יָטְרַד מֵהֶם גַּם אִם יְשׁוֹחֲחוּ עִמּוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְאַדְרַבָּא, יִתְעַנֵּג לְמֹאד עַל בָּנָיו הַמַּשְׁכִּילִים לְהַכִּירוֹ וּלְדַעְתּוֹ, יִתְעַנֵּג מְאֹד עַל שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחָם לַהֲדֹף אֶת כָּל אוֹיְבֵי הָאֱמוּנָה הַמְּצוּיִים, הַטִּבְעִיִּים, הַמִּקְרִיִּים, הַכַּחֲנִיּוּת וְהַכְּפִירָה הַמְּצוּיָה בָּעוֹלָם הַמַּסְתִּירִים וּמַסְגִּירִים אֲמִתּוּת מְצִיאוּתוֹ, וּלְשַׂעְשׁוּעַ גָּדוֹל יִהְיֶה אֶצְלוֹ בְּכָךְ שֶׁיִּמְצְאוּ בְּנֵי אָדָם חֲכָמִים הַמְּלֵאִים בָּאֱמוּנָה בַּה', וְעָלֵיהֶם יִתְעַנֵּג הַבּוֹרֵא לְהֵיטִיב לָהֶם וּלְהַרְבּוֹת שְׂכָרָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.

הִנֵּה הַמֻּשָּׂג "לְהִדָּבֵק" אָדָם בַּחֲבֵרוֹ, זֶהוּ מֻשָּׂג שְׁלִילִי. בְּנֵי אָדָם לֹא חֲפֵצִים שֶׁ"יִּדָּבְקוּ" בָּהֶם, וְאָדָם שֶׁמַּטְרִיד בִּבְקוּרָיו, בְּדִבּוּרָיו, בְּבַקָּשׁוֹתָיו הַחוֹזְרוֹת וְנוֹשְׁנוֹת - הַתְּחוּשָׁה כְּלַפָּיו: אֵיזֶה "דָּבָק" אָדָם זֶה... כַּמָּה הוּא נִדְבָּק...

אוּלָם אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא הַמֻּשָּׂג "דְּבֵקוּת" הוּא מֻשָּׂג הַנַּעֲלֶה בְּיוֹתֵר, וְהוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁהָלְכוּ בּוֹ כָּל הַצַּדִּיקִים, וְכַנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה (דברים י, כ): "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַּעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק". וְעוֹד נֶאֱמַר (שם ד, ד): "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם". הֲרֵי אַדְרַבָּא, ה' דּוֹרֵשׁ מֵאִתָּנוּ שֶׁנִּדָּבֵק בּוֹ. וְאֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא טֹרַח וְלֹא מַשָּׂא בִּהְיוֹת הָאָדָם דָּבֵק בּוֹ כָּל הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה, וְזוֹ מַעֲלַת הַצַּדִּיקִים - כַּמְבֹאָר בְּסָעִיף רִאשׁוֹן בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ, וְהוּא מֵהָרַמְבַּ"ם בְּסִפְרוֹ "מוֹרֶה נְבוֹכִים" - לְהֵיוֹתָם דְּבוּקִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ תָּמִיד, וּכְכָל שֶׁיִּתְמִיד הָאָדָם בִּדְבֵקוּתוֹ בַּה' בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבְדִבּוּרָיו עִמּוֹ - כֵּן תִּגְדַּל מַעֲלָתוֹ.

ה. כְּמוֹ כֵן נִתְבּוֹנֵן הִתְבּוֹנְנוּת נוֹסֶפֶת בְּדוֹמֶה לְהַנִּזְכָּר, כָּל אַבָּא מְחַכֶּה וּמְמַתִּין אֵימָתַי בְּנוֹ כְּבָר יִהְיֶה עַצְמְאִי, מִסְתַּדֵּר בְּעַצְמוֹ בְּכָל עִנְיָנָיו וְלֹא "נוֹפֵל" עַל אֲבִיו, וְכַמָּה שֶׁהַבֵּן יוֹתֵר עַצְמְאִי - יוֹתֵר לְנַחַת רוּחוֹ שֶׁל הָאָב. לְעֻמַּת זֹאת אֵצֶל הַבּוֹרֵא הַדָּבָר הוּא לְהֶפֶךְ - כַּמָּה

שֶׁהָאָדָם חָשׁ יוֹתֵר תְּלוּת בַּבּוֹרֵא, חָבִיב הוּא בְּיוֹתֵר. כַּמָּה שֶׁהָאָדָם יוֹתֵר מְנַטְרֵל אֶת עַצְמוֹ מֵהַבִּטָּחוֹן הָעַצְמִי שֶׁלּוֹ וְתוֹלֶה עַצְמוֹ בַּבּוֹרֵא - זֶהוּ אִישׁ הַמַּעֲלָה הַבָּא עַל תַּכְלִיתוֹ בֶּאֱמֶת. וְשֶׁיְּהֵא זֶה אַף בַּדְּבָרִים הַמִּינִימָלִיִּים בְּיוֹתֵר הַדּוֹרְשִׁים בִּטָּחוֹן עַצְמִי, כְּגוֹן לָלֶכֶת, לָשֶׁבֶת, לַעֲמֹד, לִפְקֹחַ עֵינַיִם, לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים וּמִנְעָלִים וְכַיּוֹצֵא. בִּדְבָרִים מִינִימָלִים שֶׁכְּאֵלֶּה הֲיַחְפֹּץ אָב שֶׁיְּהֵא בְּנוֹ תָּלוּי בּוֹ?! הֲלֹא בְּכָךְ יְהֵא לְמִטְרָד וּלְנֶטֶל עַל אָבִיו בְּאֹפֶן הַמְצַעֵר בְּיוֹתֵר. וְאִלּוּ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אַדְרַבָּא - מְבַקֵּשׁ הַבּוֹרֵא מֵאִתָּנוּ (תהלים נה, כג): "הַשְׁלֵךְ עַל ה' יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָּ". הַשְׁלֵךְ עַל ה' כָּל "יְהָבְךָ" - מַשָּׂאֲךָ, וַאֲפִלּוּ עַד הַפְּרָטִים הַמִּינִימָלִים שֶׁהַזְּכַרְנוּ, תִּבְטַח וְתִתְלֶה בּוֹ וְלֹא בְּעַצְמְךָ, וּתְבָרֵךְ אוֹתוֹ עַל כָּל פְּרָט, וּכְגוֹן זוֹקֵף כְּפוּפִים, מַתִּיר אֲסוּרִים, פּוֹקֵחַ עִוְרִים, מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים וְכַיּוֹצֵא. תֵּן תּוֹדָה עַל כָּל פְּרָט וְתוֹרָה בְּכָךְ שֶׁהִנְּךָ תּוֹלֶה עַצְמְךָ בּוֹ אַף בַּפְּרָטִים הַלָּלּוּ, וּבָזֶה אַתָּה מְשֻׁבָּח יוֹתֵר. וְלֹא רַק שֶׁאֵין נֶטֶל וְטִרְדָּה אֵצֶל הַבּוֹרֵא כְּשֶׁתִּתְלֶה עַצְמְךָ בּוֹ בְּכָל פְּרָט, אֶלָּא אַדְרַבָּא, בָּזֶה אַתָּה בָּא עַל תַּכְלִיתְךָ בְּיוֹתֵר.

כא. בעית הבעיות...!

אֵין לְשׁוּם יְהוּדִי בְּעָיָה עִם הָאֱמוּנָה. לְכָל יְהוּדִי יֶשְׁנָהּ אֱמוּנָה. אֱמוּנָה הֲלֹא הִיא דָּבָר מְפֻרָסָם וּמֻסְכָּם גַּם אֵצֶל הַנּוֹצְרִים וְהַמֻּסְלְמִים, חוּץ מֵאוֹתָם אֵלּוּ הַשּׁוֹטִים (כלשון הגר"א ווסרמן זצ"ל) הַחֲפֵצִים בְּהֶפְקֵרוּת וּבוֹרְחִים כְּמוֹ מֵאֵשׁ מִכָּל אֲשֶׁר יְאַלְּצֵם וְיַחַיְּבֵם לְאֵיזֶה עֹל מִסֵּיִם שֶׁל אֵיזוֹ מִצְוָה מִמִּצְוֹות הַתּוֹרָה. וְאִם הָאֱמוּנָה הִיא דָּבָר מֻסְכָּם אַף אֵצֶל הַגּוֹיִם - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה אֵצֶל עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁאֶצְלָם הָאֱמוּנָה וְהַקֶּשֶׁר עִם הַבּוֹרֵא הוּא קֶשֶׁר שֶׁל אָב וּבָנִים, וְכַנֶּאֱמַר (דברים יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם". כָּל הַהֵיסְטוֹרְיָה שֶׁלָּנוּ זוֹעֶקֶת אֱמוּנָה, הָחֵל מִנִּסֵּי יְצִיאַת מִצְרַיִם, מַתַּן תּוֹרָה, הַכְנִיסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּנִסֵּי נִסִּים, וְעַד הַיּוֹם שֶׁהֵנֵנוּ מֻקָּפִים בְּאוֹיְבִים שׂוֹנְאִים בַּנֶּפֶשׁ, כִּבְשָׁה בֵּין שִׁבְעִים זְאֵבִים - גָּדוֹל הָרוֹעֶה הַמַּצִּילֵנוּ מִיָּדָם.

הַבְּעָיָה שֶׁלָּנוּ הִיא לֹא הָאֱמוּנָה בֵּאלֹקֵי עוֹלָם. הַבְּעָיָה שֶׁלָּנוּ הִיא הָאֱמוּן בּוֹ. זוֹ בְּעָיַת הַבְּעָיוֹת אֲצֻלָּנוּ. אֵין לָנוּ אֱמוּן מָלֵא בַּבּוֹרֵא. חָסֵר לָנוּ אֱמוּן בּוֹ שֶׁהוּא אוֹהֲבֵנוּ אַהֲבָה לְלֹא גְּבוּלוֹת. חָסֵר לָנוּ אֱמוּן וּבִטָּחוֹן בּוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד מֵאַחֲרֵינוּ וְנוֹתֵן עֵינוֹ עָלֵינוּ בְּהַשְׁגָּחָה מִן הַחֲלוֹנוֹת וַהֲצָצָה מִן הַחֲרַכִּים לִרְאוֹת וּלְהַשְׁגִּיחַ עָלֵינוּ לְבַל נֹאבַד בְּאֹרֶךְ הַגָּלוּת, וְאַף שֶׁסְּבָלֵנוּ בַּגָּלוּת מוֹרֶה הֶפֶךְ זֹאת, וּכְמוֹ שֶׁנִּבְאַר זֹאת בְּפֶרֶק מְיֻחָד לְהַלָּן - אֵין זֶה עַל חֶשְׁבּוֹן הָאַהֲבָה.

זֹאת הַסִּבָּה שֶׁבְּנֵי אָדָם נְפוּלִים וְחַסְרֵי בִּטָּחוֹן בְּעַצְמָם מִלְּפָנוֹת לַה', שֶׁכֵּן אֵינָם בְּטוּחִים בְּעַצְמָם שֶׁהִנָּם אֲהוּבִים לַה', וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר נִקְלָעִים הֵמָּה לְמַצָּבִים כָּאֵלֶּה שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם

שֶׁבְּמַצָּבִים כָּאֵלֶּה הַבּוֹרֵא נוֹטְשָׁם וּמַפְקִירָם לְעַצְמָם, מִתְנַתֵּק מֵהַבּוֹרֵא מִתּוֹךְ תְּחוּשָׁה שֶׁהוּא שׁוֹנְאָם, אוֹ לְפָחוֹת אֵינוֹ אוֹהֲבָם. עָלֵינוּ לָדַעַת: הָאַהֲבָה שֶׁל הַבּוֹרֵא לְעַמּוֹ אֵינָהּ נִפְגֶּמֶת בְּשׁוּם מַצָּב!!

הֶעְדֵּר יְדִיעָה זוֹ הִוא הַגּוֹרֵם לָכָךְ שֶׁאָנוּ חַיִּים בְּפַחַד וּמֻתָּח, שֶׁכֵּן חוֹשְׁבִים אָנוּ שֶׁהַכֹּל מֻטָּל עָלֵינוּ, וְחַסְרֵי אֱמוּן אָנוּ בַּבּוֹרֵא שֶׁמּוּכָן הוּא לַעֲזֹר לָנוּ בְּכָל מַצָּב שֶׁאָנוּ בּוֹ בְּאֹם נִפְנֶה אֵלָיו. הֶעְדֵּר יְדִיעָה זוֹ, מִמֶּנּוּ הַתּוֹפָעָה שֶׁכַּאֲשֶׁר נִקָּלְעִים אָנוּ לְמְצוּקָה כָּל שֶׁהִיא, מִיָּד אוֹחֵז בָּנוּ הַיֵּאוּשׁ, שֶׁכֵּן חָסֵר לָנוּ הָאֱמוּן בַּבּוֹרֵא שֶׁהוּא אוֹהֲבֵנוּ וְהוּא יָכוֹל לְפַתֵּר מְצוּקוֹתֵינוּ בְּרֶגַע אֶחָד.

וְעוֹד מֵהֶעְדֵּר יְדִיעָה זוֹ שֶׁאַהֲבַת ה' מֵהָאָדָם לֹא נִפְגֶּמֶת בְּשׁוּם מַצָּב, נִגְרָם לָנוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר נִכְשָׁלִים אָנוּ בְּעָוֹן, מִיָּד אָנוּ נִשְׁבָּרִים וְחָשִׁים תְּחוּשָׁה שֶׁל שְׁנוּאִים וּדְחוּיִים, וּתְחוּשָׁה זוֹ הֲלֹא מוֹרִידָה אוֹתָנוּ מִדְּחִי אֶל דֶּחִי, שֶׁכֵּן מֵהֵיכָן נִשְׁאַב כֹּחַ, עִדּוּד וְתִקְוָה לְמַצָּב יוֹתֵר טוֹב כַּאֲשֶׁר תְּחוּשָׁתֵנוּ תְּחוּשַׁת נְטוּשִׁים, מְאוּסִים וּמֻפְקָרִים?!

כב. הכל מאהבה

וּבָזֶה מוֹסִיפִים אָנוּ סָעִיף נָחוּץ לִסְעִיפֵי הָאֱמוּנָה הַיְדוּעִים, וְהוּא - לֹא דַּי לְהַאֲמִין שֶׁהַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָה, הַכֹּל בְּצֶדֶק, הַכֹּל לְטוֹבָה, אֶלָּא אַף הַכֹּל מֵאַהֲבָה!

וּנְבָאֵר. אָדָם נִצָּרְךְ לְנִתּוּחַ, מַזְמִין תּוֹר לַנִּתּוּחַ, מַגִּיעַ זְמַן הַנִּתּוּחַ, שׁוֹאֵל הוּא מִי יִהְיֶה הַמְנַתֵּחַ? מְשִׁיבִים לוֹ רוֹפֵא פְּלוֹנִי...! שֶׁאֵין הַחוֹלֶה מַכִּירוֹ וְיוֹדְעוֹ כְּלָל.

נִתְבּוֹנֵן, בְּוַדַּאי שֶׁרוֹפֵא זֶה בָּא לְטוֹבָתוֹ שֶׁל הַחוֹלֶה, לְנַתְּחוֹ וּלְרַפְּאתוֹ, אוּלָם בַּמָּה עֲדַיִן יֶהֱא חֲשׁוּשׁוֹ שֶׁל חוֹלֶה זֶה? הַאִם תְּהֵא כָּאן נֶאֱמָנוּת? רַחֲמָנוּת? אַכְפַּתִיּוּת לְרוֹפֵא זֶה? הֲלֹא זָר אֲנִי לוֹ...

לְעֻמַּת זֹאת נַנִּיחַ שֶׁהַסִּפּוּר יְהֵא שׁוֹנֶה; רוֹפֵא גָּדוֹל הִתְמַחָה בִּרְפוּאָתוֹ לְמַחֲלָה מְסֻיֶּמֶת וְהִנּוֹ "מִסְפָּר אֶחָד" בָּעוֹלָם בִּתְחוּם זֶה, וְהִנֵּה לֹא אַחֵר מֵאֲשֶׁר בְּנוֹ חֲבִיבוֹ הוּא זֶה שֶׁחָלָה בְּאוֹתָהּ מַחֲלָה, וְהַדֶּרֶךְ הַיְחִידָה לְהַצָּלָתוֹ הוּא בְּכָךְ שֶׁאַךְ וְרַק אָבִיו יַעֲסֹק בְּהַצָּלָתוֹ - נִתְבּוֹנֵן הֵיאַךְ נִגַּשׁ בֵּן שֶׁכָּזֶה לַנִּתּוּחַ - הֲלֹא בְּבִטָּחוֹן מָלֵא, שֶׁכֵּן יוֹדֵעַ הוּא שֶׁטִּפּוּלוֹ יֵעָשֶׂה בְּנֶאֱמָנוּת, בְּרַחֲמָנוּת וּבְאַהֲבָה לְלֹא גְּבוּל. בְּטִפּוּל שֶׁכָּזֶה אֵין לַחוֹלֶה שׁוּם חֲשָׁשׁוֹת.

יְדִיעָה זוֹ חֲשׁוּבָה וּנְחוּצָה מְאֹד לְקִיּוּם וּלְבִסּוּס נֶפֶשׁ הָאָדָם, וְהִיא הָאֱמוּנָה שֶׁאֱמִינוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא לֹא זָזָה מֵהָאָדָם לְעוֹלָם, הֵן בְּמַצְבֵי עֲנִישָׁה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּעַ מֵהֶם שֶׁהַבּוֹרֵא הֵסִיר אֱמוּנָתוֹ וְהַבְטָחָתוֹ מֵהָאָדָם, וְהֵן בְּמַצְבֵי מְעִידָה וְכִשָּׁלוֹן בְּחֵטְא, שֶׁכְּמוֹ כֵן מַצָּב שֶׁכָּזֶה מְחַיֵּב נְזִיפָה וַחֲרוֹן אַף. אָכֵן, הַחוֹטֵא נָזוּף, אוּלָם אֵין זֶה עַל חֶשְׁבּוֹן אֱמִינוּתוֹ וְאַהֲבָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא

לָאָדָם שֶׁאֵינָהּ סָרָה לְעוֹלָם, וּרְצוֹנוֹ שֶׁנַּצְלִיחַ וְנֵצֵא מִמַּצְבֵי הָעֲנִישָׁה וְהַחֵטְא, וְהַנְהָגָתוֹ עִמָּנוּ בְּמַצָּבִים אֵלּוּ הוּא בְּמַטָּרָה שֶׁנִּנָּצֵל מֵהֶם, וּכְאָב הַמְטַפֵּל בִּבְנוֹ עִם כָּל הָאִכְפַּתִיּוּת וְהָרָצוֹן לְהַצְלִיחַ.

לֹא דַּי לְהַאֲמִין שֶׁהַכֹּל לְטוֹבָה, וּכְרוֹפֵא הַנּוֹתֵן הוֹרָאוֹת לַחוֹלֶה הַמְטֻפָּל אֶצְלוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: שְׁמַע, אֲנִי רוֹצֶה לְטוֹבָתְךָ, תִּרְצֶה - תִּשְׁמַע, לֹא תִּרְצֶה - לֹא תִּשְׁמַע, לִי לֹא לֹא אִכְפַּת... אֵין כֵּן הַדָּבָר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא. אֵצֶל הַבּוֹרֵא, מִלְבַד שֶׁעוֹשֶׂה מַה שֶּׁעוֹשֶׂה לְטוֹבָתֵנוּ, חָפֵץ הוּא שֶׁנַּצְלִיחַ הַטִּפּוּל. יְדִיעָה זוֹ מַשְׁרָה עַל הָאָדָם בִּטָּחוֹן וְתִקְוָה לְהַצָּלָתוֹ וּלְהַצְלָחָתוֹ, שֶׁכֵּן בְּיֵדְעוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ בּוֹ, אִכְפַּת לוֹ מִמֶּנּוּ, רוֹצֶה וְעוֹשֶׂה הוּא הַכֹּל לְהַצְלָחָתוֹ - יְקַבֵּל הַכֹּל בְּאַהֲבָה וְיַחֲזִיק מַעֲמָד בְּכָל מַצָּב בְּיֵדְעוֹ שֶׁטִּפּוּלוֹ נַעֲשָׂה מֵאוֹהֵב וְרַחֲמָן.

כג. אם הבורא חפץ בהצלחתי - מה יש לפחד שמא לא אצליח...?

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבִּידִיעָה זוֹ תִּרְוַח לוֹ הַרְוָחָה נוֹסֶפֶת, וְהִיא הָאֱמוּנָה שֶׁל הָאָדָם בְּעַצְמוֹ שֶׁיַּצְלִיחַ בִּמְשִׁימָתוֹ וּבְיִעוּדוֹ, וְיָבֹא לְבַסּוֹף עַל תַּכְלִיתוֹ וְטוֹבָתוֹ, שֶׁכֵּן אִם הַבּוֹרֵא חָפֵץ וְרוֹצֶה בְּהַצְלָחָתוֹ, הֵיאַךְ סָפֵק שֶׁיַּצְלִיחַ הַדָּבָר?!

וְזוֹ תְּשׁוּבָה לָרַבִּים הַנִּכְנָסִים לִתְחוּשַׁת פַּחַד וַחֲרָדָה פֶּן יַעֲזֹבֵם ה', יִטְּשֵׁם וְיַפְקִירֵם, שֶׁכֵּן רוֹאִים הֵם אֶת הַנְהָגַת ה' בְּמִדַּת הַדִּין עִמָּהֶם, וְזוֹ הַתְּשׁוּבָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְהַרְגִּיעַ עַצְמָם - שֶׁאִם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ וְרוֹצֶה בְּהַצָּלָחַת טִפּוּלוֹ עִמָּהֶם, בְּוַדַּאי שֶׁיַּצְלִיחַ הַטִּפּוּל, וְרַק בִּתְנַאי שֶׁהֵם לֹא יַעַזְבוּ אֶת ה', אָז ה' בְּוַדַּאי לֹא יַעֲזֹב אוֹתָם וְיַצְלִיחוּ בְּכָךְ בְּכֹחַ זֶה שֶׁיַּשְׂכִּילוּ לִהְיוֹת מַאֲמִינִים בֶּאֱמֶת שֶׁה' שֶׁלֹּא יִטֹּשׁ הוּא אֶת עַמּוֹ, וְכַנֶּאֱמַר (תהלים צד, יד): "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב".

וְעוֹד בָּזֶה תּוּסַר הַתּוֹפָעָה הָאֲרוּרָה הַמְלַפֶּתֶת אֶת רֹב בְּנֵי הָאָדָם - שֶׁאֵינָם מַאֲמִינִים בְּעַצְמָם שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחָם לַעֲמֹד בִּמְשִׁימָתָם בְּקִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְוֹות וְאֵין בְּכֹחָם לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרָם. הֲלֹא אִם יַאֲמִינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַבּוֹרֵא רָצוֹן וְחֵפֶץ בְּהַצְלָחָתָם - יַאֲמִינוּ בְּעַצְמָם, יִשְׁתַּדְּלוּ וְיִתְאַמְּצוּ, יַאֲמִינוּ שֶׁלְּבַסּוֹף יִנָּצְחוּ, לֹא יֵרָתְעוּ לְאָחוֹר מִשּׁוּם נְסָיוֹן שֶׁכָּשְׁלוּ בּוֹ, יִדְבְּקוּ בַּמַּטָּרָה גַּם לְאַחַר נְפִילוֹת רַבּוֹת - "שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וְקָם" - מִתּוֹךְ אֱמוּנָה שֶׁאִם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא צִוָּה אוֹתִי, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁאֲנִי יָכוֹל וּבְוַדַּאי שֶׁאַצְלִיחַ! וְאִם רַק אֶתְאַמֵּץ וְאֶשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת אֶת אֲשֶׁר בְּכֹחִי, מִיָּד אֶסְתַּיַּע בְּסִיּוּעַ מֵהַבּוֹרֵא לְהַשְׂלִים תַּפְקִידִי וְיִעוּדִי, וּכְהַבְטָחַת חֲכָמֵינוּ זַ"ל: "הַבָּא לְטַהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ", וְעוֹד אָמְרוּ: "פִּתְחוּ לִי פֶּתַח כִּפְתְחוֹ שֶׁל מַחַט וַאֲנִי אֶפְתַּח לָכֶם פֶּתַח כִּפְתְחוֹ שֶׁל אוּלָם".

לְהַלָּן בַּפְּרָקִים הַבָּאִים נְבָאֵר אֱמִתּוּת זוֹ שֶׁל אַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַצָּב וְהֵיאַךְ הִיא לְאֵין קֵץ.

כד. אמון במצבי ענישה

גַּם בְּמַצְבֵי עֲנִישָׁה חַיָּב שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ אֱמוּן מָלֵא בַּבּוֹרֵא, וְחַיָּב שֶׁיִּהְיֶה בָּרוּר וּמֻסְכָּם לָנוּ שֶׁאַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ לֹא נִפְגֶּמֶת כְּלָל, וְאֵין בְּמַצְבֵי עֲנִישָׁה מֶסֶר עַל נְתִוּק הַקֶּשֶׁר וְהָאַהֲבָה בֵּינֵינוּ לַבּוֹרֵא אוֹ חָלִילָה מֶסֶר שֶׁל נְטִישָׁה, עֲזִיבָה וְהֶפְקֵר. וְנוֹכִיחַ זֹאת.

כְּ - 3,323 שָׁנִים יוֹשְׁבִים אָנוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה בְּלֵיל הַסֵּדֶר וּמְסַפְּרִים אֶת סִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהָיָה מְלֻוֶּה בְּנִסִּים וְנִפְלָאוֹת מֻפְלָאִים שֶׁמֵּהֶם נִתְחַוֵּינוּ וְנוֹצַרְנוּ לְעַם מַאֲמִין בַּה', וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה מג, כא): "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ". תְּחִלַּת הַהִוָּצְרוּת שֶׁלָּנוּ הָיְתָה מִכֹּחַ הַנִּסִּים וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁרָאוּ עֵינֵינוּ.

הִנֵּה הָיְתָה עָלֵינוּ גְּזֵרָה לְהִשְׁתַּעְבֵּד לְמִצְרַיִם, וּגְזֵרָה זוֹ כְּבָר נֶאֱמְרָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ (בראשית טו, יג): "כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם... וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל". הִנֵּה מֵעֶצֶם נָסְחַת הַגְּזֵרָה אֶפְשָׁר לְהַבְחִין בַּמַּטָּרָה שֶׁל הַגְּזֵרָה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא חֶסֶד וְטוֹבָה לְעַם יִשְׂרָאֵל.

מֵרֹאשׁ אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם, יְהֵא מַצָּב שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יִשְׁתַּעְבֵּד וְיִתְעַנֶּה תַּחַת אֻמָּה מֵהָאֻמּוֹת, וּבְאוֹתָהּ אִמְרָה מַמְשִׁיךְ הַבּוֹרֵא - וְאוֹתָהּ אֻמָּה תִּהֵא נִדּוֹנֶית בָּעֲנָשִׁים, וְעוֹד - שֶׁלְּבַסּוֹף יֵצְאוּ עַם יִשְׂרָאֵל עִם כָּל רְכוּשָׁהּ שֶׁל אוֹתָהּ אֻמָּה.

וְדָבָר זֶה נֶאֱמַר לְסַב הָאֻמָּה - אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ, זֶה אֲשֶׁר גּוֹנֵן עַל סְדוֹם בִּתְפִלָּתוֹ לְמַעַן לֹא יַהֲפְכָהּ ה', סְדוֹם - שֶׁהָיוּ אֲנָשֶׁיהָ אַכְזָרִים וְרָעִים, וְאִלּוּ כַּאֲשֶׁר הַבּוֹרֵא מְנַבֵּא לוֹ שֶׁבָּנָיו יִתְעַנּוּ וְיִסְבְּלוּ, אַף לֹא מְנַסֶּה אַבְרָהָם לְגוֹנֵן עֲלֵיהֶם בִּתְפִלָּתוֹ, הֵיתָכֵן?!

בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהֵבִין אַבְרָהָם שֶׁכָּל מַהֲלַךְ גְּזֵרָה זוֹ הִנּוֹ מֻכְרָח וְטוֹב הוּא לְבָנָיו, כְּדֵי שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְחַוּוּ וְיִוָּצְרוּ לְעַם לַה'. וּמַדּוּעַ הָיְתָה מֻכְרַחַת גְּזֵרָה זוֹ, וְכֵיצַד מִמֶּנָּה נִתְחַוֵּינוּ לְעַם - הַהֶסְבֵּר הוּא פָּשׁוּט.

עַם יִשְׂרָאֵל יָשַׁב לוֹ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, בְּטוּבָהּ וּבִדְשְׁנָהּ שֶׁל אֶרֶץ מִצְרַיִם. בְּאֶרֶץ זוֹ יִשְׁבְּנוּ בְּאֶפֶס מַעֲשֶׂה, אוֹכְלִים וּדְשֵׁנִים. הַסַּכָּנָה שֶׁל הַהִתְבּוֹלְלוּת הָיְתָה קְרוֹבָה וּכְפֶסַע בֵּינֵינוּ לְבֵין הַהִתְעָרְבוּת בַּמִּצְרִים, שֶׁכֵּן עֲדַיִן הָיִינוּ טֶרֶם שׁוּם קִרְבָה אֱלֹקִית מְיֻחֶדֶת וְלֹא הָיָה שׁוּם חֹק אֱלֹקִי עֲדַיִן שֶׁיַּבְדִּיל אוֹתָנוּ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן עֲדַיִן לֹא נִתְּנָה הַתּוֹרָה וְחֻקֶּיהָ הַמַּבְדִּילִים אוֹתָנוּ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם.

בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים בְּמִצְרַיִם, לֹא הָיָה שַׁיָּךְ לְצַוּוֹת לָהֶם לָצֵאת מִמִּצְרַיִם וּלְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְחֻקֶּיהָ בְּמִדְבַּר סִינַי, שֶׁכֵּן לְלֹא סָפֵק הָיָה מִצַּדָּנוּ סֵרוּב מֻחְלָט, שֶׁכֵּן אֲפִלּוּ לְאַחַר הַשִּׁעְבּוּד הַקָּשֶׁה שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, עֲדַיִן רַק עֶשְׂרִים אָחוּז מֵהֶם חָפְצוּ בַּיְצִיאָה, וְהַיֶּתֶר חָשְׁשׁוּ מִפְּנֵי הַבָּאוֹת וְלֹא חָפְצוּ לָצֵאת. אִם כֵּן עַתָּה, טֶרֶם נִשְׁתַּעְבְּדוּ וְחֵיֵּי רְוָחָה וְעֹנֶג, בְּוַדַּאי הַסִּכּוּי הָיָה שֶׁהַסֵּרוּב יֶהֱא מֻחְלָט לְגַמְרֵי וּבְשׁוּם אֹפֶן לֹא הָיוּ מַטִּים אֹזֶן לְהַצָּעָה זוֹ לָצֵאת לְמִדְבָּר שָׁמֵם וְלִבְטֹחַ בַּה' - שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְגַּלָּה לָהֶם בְּקִרְבָתוֹ וּבְאַהֲבָתוֹ הַמְיֻחֶדֶת לָהֶם, לָקוּם וְלִסְמֹךְ שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם כָּל צָרְכֵיהֶם בַּמִּדְבָּר, וּמִשָּׁם לִהְיוֹת בְּטוּחִים בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת בְּעַמִּים עֲנָקִים וּנְפִילִים הַמְאֻיָּמִים עַל כָּל רוֹאֵיהֶם. שֶׁכֵּן, הֲלֹא אֲפִלּוּ לְאַחַר קַבָּלַת הַתּוֹרָה וּרְאִיַּת כָּל הַנִּסִּים עֲדַיִן פָּחֲדוּ יִשְׂרָאֵל לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַמְרַגְּלִים הֵנִיאוּ אֶת לִבָּם מִלְּכָנֵס בְּמִלְחָמָה עִם הָאֻמּוֹת יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהַצָּעָה כָּזֹאת לְעֵת עַתָּה לֹא הָיְתָה מִתְקַבֶּלֶת כְּלָל.

וּמֶה הָיוּ הַתּוֹצָאוֹת? הַגְּרוּעוֹת בְּיוֹתֵר. עַם יִשְׂרָאֵל הָיָה עַם כְּכָל הָעַמִּים, מִתְבּוֹלֵל בֵּין הָעַמִּים לְלֹא קִרְבָה אֱלֹקִית מְיֻחֶדֶת, וְכָל תְּכְנִיתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁבָּחַר בָּאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים וּבְזַרְעָם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם מְיֻחָד עִם תּוֹרָה וְחֻקִּים מְיֻחָדִים, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמְיֻחֶדֶת לָהֶם - הָיְתָה מִתְבַּטֶּלֶת חָלִילָה.

לְכָךְ הֻצְרַךְ וְהֻכְרַח, וּכְפִי שֶׁהֶבִינָה חָכְמָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁאֵין יוֹתֵר טוֹב מִכָּךְ, שֶׁיִּשְׁתַּעְבְּדוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, יָבִינוּ וְיִבְחִינוּ בְּשִׁנְאַת הַגּוֹיִם הַנּוֹבַעַת מִקִּנְאָה בְּהַצְלָחָתָם וּבְיִחוּדָם שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לְעַם ה' יוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁזּוֹ בְּעֶצֶם סִבַּת הָאַנְטִישֶׁמִיּוּת, כַּמְּבֹאָר בָּרַמְבַּ"ם בְּסִפְרוֹ "מוֹרֶה נְבוֹכִים": "אֵין קִנְאָה כְּקִנְאַת הַדָּת, וְאֵין שִׂנְאָה כְּשִׂנְאָה מִקִּנְאַת הַדָּת". וְאַף שֶׁעֲדַיִן לֹא הָיָה לְעַם יִשְׂרָאֵל דָּת מְיֻחֶדֶת בִּשְׁלֵמוּת, שֶׁכֵּן הָיוּ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, אוּלָם הָיוּ פְּרוּשִׁים מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁאָרַע בָּעִיר שְׁכֶם בְּמַעֲשֵׂה שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר שֶׁהֲרָגוּם בְּנֵי יַעֲקֹב עַל אֲשֶׁר לָקְחוּ אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם.

עַד כָּאן הִסְבַּרְנוּ בְּקִצּוּר אֶת הַהֶכְרֵחַ לַשִּׁעְבּוּד, שֶׁהָיָה כְּדֵי לְהָבִיא אֶת עַם יִשְׂרָאֵל לְמַצָּב שֶׁל הֲבָנָה וְהַכָּרָה בְּיִחוּדִיּוּתָם בְּדַרְכָּךְ זוֹ שֶׁל שִׂנְאַת מִצְרַיִם, וְכַנֶּאֱמַר (תהלים קה, כה): "הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו", וּבְכָךְ נוֹצַר רִחוּק וְהַבְדָּלָה בֵּין יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם וְלֹא הִתְעָרְבוּ בֵּינֵיהֶם.

וְעַתָּה נָבֹאר הֵיאַךְ הֵבִיא מַצָּב זֶה לֹא רַק לְרִחוּק וְהַבְדָּלָה מִמִּצְרַיִם, אֶלָּא לְקִרְבָה הָאֱלֹקִית, לְאַהֲבָה וְקֶשֶׁר אַמִּיץ וְחָזָק אֲשֶׁר מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ. בְּשִׁעְבּוּד זֶה מִתּוֹךְ הָעִנּוּי זָכְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת יִחוּדָם שֶׁהִנָּם מְזֶרַע הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁקִּרְבָם ה' וְהִבְטִיחָם שֶׁיִּנְאַל אֶת זַרְעָם, שֶׁכֵּן יָדְעוּ שֶׁיִּנָּאֲלוּ, כִּי מָסֹרֶת הָיְתָה בְּיָדָם שֶׁיִּשְׁלַח

ה' גּוֹאֵל לְנֶאֱלָם, וְזָעֲקוּ לַה' שְׁיַצִּילֵם, תְּפִלָּה מְקֻרֶב וּמִשְׁבְּרוֹן הַלֵּב, וְאָז שָׁלַח לָהֶם גּוֹאֵל אֶת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְנִכְנַס הַבּוֹרֵא בָּעֲבִי הַקּוֹרָה עַל שִׁעְבּוּדָם, וְאָז הֵחֵלּוּ הַמַּכּוֹת עַל פַּרְעֹה וְעַל עַמּוֹ הַמְשַׁעְבְּדִים בְּעַם ה'.

הֲיֵשׁ לְתָאֵר אֶת תְּחוּשַׁת הַקִּרְבָה וַעֲרֵיגַת הַנֶּפֶשׁ לֵאלֹקִים שֶׁחָשׁוּ עַם יִשְׂרָאֵל בְּמַצָּב זֶה שֶׁנִּכְנַס הַבּוֹרֵא לְעֶזְרָתָם וְנִלְחַם לָהֶם בְּאוֹיְבֵיהֶם? וְהִנֵּה מַכּוֹת מִצְרַיִם הָיוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁל הִתְעַלְּלוּת, וְכַנֶּאֱמַר (שמות י, ב): "וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֹתֹתַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה'".

דֶּרֶךְ זוֹ שֶׁל הִתְעַלְּלוּת דַּוְקָא, כְּגוֹן מַכַּת דָּם, צְפַרְדֵּעַ, כִּנִּים, שְׁחִין, וְכֵן הַשְּׁאָר - מַכּוֹת שֶׁשָּׁמוּ אֶת מִצְרַיִם לְקִלּוֹן וְלִשְׂחוֹק וּלְקֶלֶס. הֲיֵשׁ שְׂחוֹק גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁמִּצְרֵי חֹפֶץ לִשְׁתּוֹת מַיִם וְעוֹלֶה בְּיָדוֹ דָּם?! חֹפֶץ לִרְחֹץ עַצְמוֹ בְּמַיִם וְנֶהְפָּכִים לוֹ לְדָם?! צְפַרְדְּעִים שׁוֹרְצִים בְּכָל פִּנָּה וּפִנָּה?! כִּנִּים מוֹצְצִים בְּדָמָם וְכָל עֶפֶר מִצְרַיִם נֶהְפַּךְ לְכִנִּים?! וְכָךְ מַכָּה אַחַר מַכָּה... עֶשֶׂר מַכּוֹת... נִתְבּוֹנָן, מַדּוּעַ לֹא הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מַכָּה אַחַת וּבָהּ הָיָה נֶאֱלָץ פַּרְעֹה לְשַׁלֵּחַ הָעָם, וּכְמוֹ שֶׁהֵבִיא הַבּוֹרֵא מַכָּה אַחַת עַל דֶּבֶר הַמַּבּוּל, מַכָּה אַחַת עַל סְדוֹם וַעֲמוֹרָה? וְאַף שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי סְדוֹם מִתְעַלְּלִים בִּבְנֵי אָדָם כַּיָּדוּעַ, עִם כָּל זֶה לֹא הִתְעַלֵּל בָּהֶם הַבּוֹרֵא, וְאִלּוּ בְּמִצְרַיִם נָהַג הַבּוֹרֵא בְּדֶרֶךְ שֶׁל הִתְעַלְּלוּת. וּבְיוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי הִתְעַלְּלוּת אֵין בָּהּ גְּבוּרָה, זֶהוּ יוֹתֵר עִנְיָן שֶׁל אַכְזְרִיּוּת מֵאֲשֶׁר גְּבוּרָה, וְלָמָּה נִצְרְכָה בְּדֶוְקָא הַנְהָגָה זוֹ בְּמִצְרַיִם?

כה. ההתעללות במצרים היתה מדה במדה בהנהגה גלויה ביותר לבטאות אהבת ה' לעמו ישראל

הַנְהָגַת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁהָיְתָה בְּהִתְעַלְּלוּת עִם מִצְרַיִם, בְּוַדַּאי הָיְתָה הַנְהָגַת מִדָּה בְּמִדָּה מַמָּשׁ, דִּבְוַדַּאי גַּם בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם כְּשֶׁנִּפְרָע מֵהֶם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא - הוּא כְּפִי חֶטְאָם וְהַכֹּל בְּדִין וּבְיֹשֶׁר, אֶלָּא שֶׁהַנְהָגָה זוֹ שֶׁל מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה לֹא תָּמִיד הִיא בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ עַד כְּדֵי שֶׁגַּם כָּל בְּנֵי הָאָדָם יִרְאוּ בַּעֲלִיל וּלְלֹא רְמָזִים הַנְהָגָה זוֹ, וְכָאן הָיְתָה הַהַנְהָגָה בְּאֹפֶן הַגָּלוּי בְּיוֹתֵר, וְזֹאת מֵאַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. וְהַטַּעַם, דְּאִם הָיוּ הַמַּכּוֹת בְּמִצְרַיִם כְּדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשִּׁטָּפָם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, אוֹ כִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה שֶׁהִמְטִיר עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֵשׁ וְגָפְרִית, שֶׁאֵלּוּ מַכּוֹת שֶׁאֵינָן שֶׁל הִתְעַלְּלוּת - הָיָה לָנוּ לַחְשֹׁב שֶׁהַכֹּם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֵשׁ וְגָפְרִית, שֶׁאֵלּוּ מַכּוֹת שֶׁאֵינָן שֶׁל הִתְעַלְּלוּת - הָיָה לָנוּ לַחְשֹׁב שֶׁהַכֹּם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְמִצְרַיִם לִהְיוֹתוֹ חָפֵץ בְּמִשְׁפָּט בִּלְבַד וְזוֹ הַסִּבָּה שֶׁהֶעֱנִישָׁם, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶעֱנִישׁ אֶת דּוֹר הַמַּבּוּל וּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה שֶׁהֵרֵעוּ וְהִשְׁחִיתוּ וּמָלְךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ, וְיִתָּכֵן לוֹ הָיוּ מִצְרַיִם מִשְׁתַּעְבְּדִים בְּאַכְזְרִיּוּת כָּזוֹ בָּעָם הַחִתִּי הַפְּרִזִּי אוֹ הַיְבוּסִי, כְּמוֹ כֵן הָיָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נִפְרָע מֵהֶם.

אוּלָם בִּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, לִהְיוֹת שֶׁאָז יָצַר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת עַמּוֹ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם, וְכַנֶּאֱמַר "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ", הָיָה נִצְרָךְ שֶׁיּוֹכִיחַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת אַהֲבָתוֹ אֲלֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיִּקְנוּ בּוֹ אֱמוּן לָנֶצַח וְיֵדְעוּ שֶׁהַנְהָגָתָם עִם אוֹהֵב, וְלֹא עִם נָגִיד וּמְצַוֶּה הֶחָפֵץ שֶׁיֵּעָשֶׂה רְצוֹנוֹ וְתוּ לֹא, אֶלָּא עִם אוֹהֵב נֶאֱמָן שֶׁכָּל כַּוָּנָתוֹ לְתוֹעַלְתָּם וְאֵין לוֹ שׁוּם תְּמוּרָה, רֶוַח וְשָׂכָר מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם. כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים הוֹלְכִים נָטוֹ לַכַּסֶּפֶת שֶׁלָּהֶם, וְכִי אֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָסֵר כְּלוּם שֶׁהַצָּרִךְ שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ מַשֶּׁהוּ מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְווֹת שֶׁל בְּנֵי אָדָם. בִּשְׁלֵמוּתוֹ שֶׁהָיָה אָז - כֵּן הוּא בַּהֹוֶה וּבֶעָתִיד וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה כְּלוּם מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם, וְכָל כַּוָּנָתוֹ בַּיְצִירָה לְהֵיטִיב לִבְנֵי אָדָם, כִּי מִדָּרְכּוֹ הַטּוֹב לְהֵטִיב.

וְעִקַּר הָאַהֲבָה הָיְתָה נִכֶּרֶת לָהֶם בָּזֶה שֶׁהִכָּה לְמִצְרַיִם בְּדֶרֶךְ הִתְעַלְּלוּת דַּוְקָא, שֶׁלֹּא כְּמוֹ שֶׁהִכָּה אֶת דּוֹר הַמַּבּוּל אוֹ אֶת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה, וְהַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא פָּשׁוּט, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁאָדָם עוֹזֵר לַחֲבֵרוֹ, יוֹדֵעַ הוּא שֶׁחֲבֵרוֹ אוֹהֲבוֹ, וְאִם יַעְזֹר לוֹ בְּיוֹתֵר, יֵדַע שֶׁחֲבֵרוֹ אוֹהֲבוֹ לְמְאֹד, וְאִם אַף יִתְעַלֵּל זֶה בְּאוֹיְבָיו - בְּוַדַּאי יָבִין שֶׁזֶּה שֶׁהִתְעַלֵּל בְּאוֹיְבָיו מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָח וְלֹא שָׁקַט מִכַּעֲסוֹ עַל שֶׁהִכּוּהוּ עַד שֶׁבְּעַצְמוֹ הִתְעַלֵּל בִּמְבַקְּשֵׁי רָעָתוֹ.

כֵּן יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁרָאוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא נִפְרַע מִמִּצְרַיִם כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּפְרַע מִדּוֹר הַמַּבּוּל אוֹ מִסְּדוֹם וַעֲמוֹרָה, הֵבִינוּ וְרָאוּ בְּחוּשׁ גָּדֹל אַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ, הֵיאַךְ לֹא נָח וְלֹא נִשְׁקַט מִזַּעְמוֹ וְכַעֲסוֹ עַל מִצְרַיִם עַד שֶׁהִתְעַלֵּל בָּהֶם וְהִכָּה בָּהֶם מַכּוֹת בְּדֶרֶךְ הִתְעַלְּלוּת, וּנְקֻדָּה חֲשׁוּבָה זוֹ רָצָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁנִּרְאֶה בּוֹ בְּהִתְעַלְּלוּתוֹ בְּמִצְרַיִם.

וְאֵין לוֹמַר שֶׁהַטַּעַם הַבִּלְעָדִי שֶׁהִתְעַלֵּל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּמִצְרַיִם הוּא מִפְּנֵי שֶׁכְּמוֹ כֵן מִצְרַיִם הִתְעַלְּלוּ בְּעַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כְּמוֹ כֵן הָיוּ אַכְזָרִים בְּיוֹתֵר וּמִתְעַלְּלִים בִּבְנֵי אָדָם כַּמּוּבָא בַּמִּדְרָשׁ, וְעִם כָּל זֶה לֹא הֻמְתָּם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּדֶרֶךְ שֶׁל הִתְעַלְּלוּת. אֶלָּא כָּאָמוּר, דִּלְכָךְ הֶעֱנִישָׁם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְמִצְרַיִם בְּדֶרֶךְ הִתְעַלְּלוּת וְלַעַג וְקָלֶס, רֵאשִׁית כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ עַם יִשְׂרָאֵל אֶת הַצֶּדֶק וְהַמִּשְׁפָּט שֶׁהָיָה בְּכָל מָכָּה וּמָכָּה, כַּמְבֹאָר בַּמִּדְרָשׁ כִּיצַד ה"מִּדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה" שֶׁבְּכָל מַכָּה וּמַכָּה, וּבְכָךְ יִלְמְדוּ אֱמוּנַת שָׂכָר וְעֹנֶשׁ שֶׁהִיא מִיסוֹדוֹת הָאֱמוּנָה, וּמִלְּבַד זֹאת עוֹד יִרְאוּ וְיִתְבּוֹנְנוּ בָּאַהֲבָה הָעֲצוּמָה שֶׁאוֹהֲבָם הַבּוֹרֵא וּמְדַקְדֵּק לְשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאֵיהֶם עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט שֶׁהֵרֵעוּ לָהֶם, וּבְאֹפֶן הַנִּרְאֶה גַּם לְעֵין בָּשָׂר כִּי מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְעוֹלָם הֵן מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

אוּלָם כָּאָמוּר, פְּעָמִים נַעֲשֵׂית הַנְהָגָה זוֹ בְּאֹפֶן הַנִּסְתָּר מִבְּנֵי אָדָם וּגְלוּיָה רַק לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, וְכָאן בְּמִצְרַיִם נָתַן לָהֶם לִרְאוֹת הַנְהָגָה זוֹ בְּמוֹ עֵינֵיהֶם בְּגָלוּי מַמָּשׁ כְּדֵי לְגַלּוֹת לָהֶם עָצְמַת אַהֲבָתוֹ אֲלֵיהֶם, וְכַמְבֹאָר לְעֵיל, דִּכְכָל שֶׁאוֹהֵב הַמּוֹשִׁיעַ אֶת הַנּוֹשָׁע בְּיוֹתֵר - כֵּן יִנְקֹם מִשּׂוֹנְאָיו שֶׁל הַנּוֹשָׁע בִּנְקָמָה גְּלוּיָה כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע לַנּוֹשָׁע אַהֲבַת מוֹשִׁיעוֹ, וּכְכָל שֶׁיִּנְקֹם

מִשְׁוֹנְאָיו בְּנִקְמוֹת שׁוֹנוֹת וּמְשֻׁנּוֹת, וּכְגוֹן שֶׁל הִתְעַלְּלוּת - כֵּן יוּכַח לַנּוֹשָׁע עוֹד יוֹתֵר גְּדֶל אַהֲבַת מוֹשִׁיעוֹ אֵלָיו.

כו. עמי זכר-נא מה יעץ בלק...

אַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ נִכֶּרֶת בְּהִתְעַלְּלוּתוֹ בְּבִלְעָם שֶׁחָפֵץ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל. שֶׁכֵּן נִתְבּוֹנֵן, מֶה הָיָה צוֹרֶךְ בְּנֵס חָרִיג שֶׁכָּזֶה לַהֲפֹךְ לְבִלְעָם בְּפִיו אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה? וַהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא עוֹשֶׂה נִסִּים בְּחִנָּם, וְאִם כֵּן לְשֵׁם מָה הָיָה נָחוּץ נֵס שֶׁכָּזֶה? וְכִי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כָּפוּף לְקִלְלוֹתָיו שֶׁל רָשָׁע זֶה?! הֲלֹא הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיְּקַלֵּל, וְתֶחְשַׁב קִלְלָתוֹ כְּקִלְלַת חֲמוֹר שֶׁאֵינָהּ מַעֲלָה וְאֵינָהּ מוֹרִידָה, וְכַנֶּאֱמַר (משלי כו, ב) "קְלֻלַת חִנָּם לֹא תָבוֹא", וּבְפָרָט לְזֶה שֶׁמְּקַלֵּל מִתּוֹךְ שִׂנְאָה לְשֵׁם מָמוֹן וּלְשֵׁם כָּבוֹד, לְאֶחָד שֶׁכָּזֶה קִלְלָתוֹ תְּשׁוּב לוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וּמַה צֹּרֶךְ הָיָה לַעֲשׂוֹת נֵס שֶׁכָּזֶה לַהֲפֹךְ לוֹ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה, וְעוֹד לִפְתֹּחַ בִּשְׂבִילוֹ פִּי הָאָתוֹן שֶׁתּוֹכִיחֵנוּ עַל הַנְּהָגָתוֹ? לְשֵׁם מָה הָיָה צֹּרֶךְ בְּכָל סִפּוּר אָרְכּוֹ זֶה?

אוּלָם כָּאָמוּר, כָּאן חָפֵץ הָיָה ה' לְהַרְאוֹת חִבָּתוֹ לְבָנָיו וּלְהַרְאוֹתָם, שֶׁזֶּה אֲשֶׁר חָפֵץ לְהַזִּיקָם - לֹא דַּי בְּכָךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מוֹנֵעַ זֹאת מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אַף מִתְעַלֵּל בּוֹ, שֶׁכֵּן אִם הָיָה בִּלְעָם מַצְלִיחַ לְקַלֵּל, הָיָה מְקַבֵּל כֶּסֶף וְזָהָב מִבָּלָק, וְכֵן כָּבוֹד גָּדוֹל מִשָּׂרֵי מוֹאָב. אָמַר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא: רָשָׁע זֶה יְקַבֵּל כָּבוֹד וְכֶסֶף עַל רִשְׁעוּתוֹ זוֹ לְקַלֵּל אֶת בָּנַי?! לָכֵךְ הִתְעַלֵּל בּוֹ בְּאֹפֶן הַמְבַזֶּה בְּיוֹתֵר: מַמְתִּינִים לוֹ בָּלָק וְשָׂרֵי מוֹאָב עִם הַרְבֵּה כָּבוֹד וְכֶסֶף וְרַק שֶׁיֹּאמַר כַּמָּה מִלּוֹת שֶׁל קְלָלָה, וְאָז הוֹפֵךְ לוֹ ה' אֶת פִּיו לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל. נִתְאַר לְעַצְמֵנוּ אֵיזוֹ הַרְגָּשָׁה חֵשׁ בִּלְעָם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה; בְּזִיּוֹן, כַּעַס, הֶפְסֵד מָמוֹן שֶׁחָשַׁב לְהַרְוִיחַ. וְכָל זֶה לְהוֹרוֹת לָנוּ בְּפִרְסוּם גָּדוֹל אֶת גֹּדֶל חִבָּתֵנוּ לְפָנָיו וְהֵיאַךְ מִתְעַלֵּל הוּא בִּמְבַקְּשֵׁי רָעָתֵנוּ.

כז. מה בין שכל אנושי לבין דעת תורה

בְּסֵפֶר "אִישׁ צַדִּיק הָיָה" עַל הַצַּדִּיק רַבִּי אַרְיֵה לֵוִין זַצַ"ל מְסֻפָּר שֶׁבְּהִתְקַשְּׁרוּתוֹ וְעִדּוּדוֹ עִם אַחַד הָאֲסִירִים הֵחֵל רַבִּי אַרְיֵה זַצַ"ל לְעָנְיָנוֹ בִּשְׁמִירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת. לְרֹב עֲדִינוּתוֹ שֶׁל רַבִּי אַרְיֵה, כַּמּוּבָן שֶׁלֹּא סֵרֵב אוֹתוֹ אָסִיר לְקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה וּמִצְווֹת מִלְּבַד... הֲנָחַת תְּפִלִּין. וְכָךְ אָמַר לוֹ הָאָסִיר: כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה, אֲפִלּוּ מִצְווֹת חֲמוּרוֹת, רַק לֹא תְּפִלִּין...

הִתְפַּלֵּא מְאֹד רַבִּי אַרְיֵה, וַחֲקָרוֹ לְאוֹתוֹ אָסִיר וְכִי מַה קָּשֵׁי יֵשׁ בַּהֲנָחַת תְּפִלִּין? מַדּוּעַ הִנְּךָ נִרְתָּע מֵהֲנָחַת תְּפִלִּין? הֻשִׁיבוֹ הָאָסִיר, שֶׁלִּהְיוֹת שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בַּכֶּלֶא מִסִּבַּת רָצְחוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ, הֵיאַךְ יָנִיחַ תְּפִלִּין קְדוֹשׁוֹת עַל יָד שֶׁרָצְחָה נָפֶשׁ...?!

זוֹהִי אָכֵן דַּעַת אֱנוֹשׁ, אוּלָם מַה דַּעַת תּוֹרָה בְּמִקְרֶה כָּזֶה? וְכִי רוֹצֵחַ פָּטוּר מִתְּפִלִּין? בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא, וּמַדּוּעַ? אַדְרַבָּא, אִם לֹא תְּתַקֵּן עַתָּה אֶת מַעֲשֶׂיךָ הַנִּפְשָׁעִים - אֵימָתַי תְּתַקְּנֵם? אָנוּ בְּעוֹלָם שֶׁל תִּקּוּן. הַבּוֹרֵא בְּאַהֲבָתוֹ לְעַמּוֹ הֵיטִיב עִמָּהֶם טוֹבָה גְּדוֹלָה לְהַמְצִיא לָהֶם מָנוֹס מִפַּח פִּשְׁעֵיהֶם - כִּלְשׁוֹן רַבֵּנוּ יוֹנָה, וְאֵין שׂוּם מַעֲשֶׂה שֶׁחוֹסֵם לְאָדָם מִלְּשׁוּב.

נֶאֱמַר בַּפָּסוּק (במדבר כג, כא): "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹקָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ". וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: לֹא הִבִּיט - הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אָוֶן שֶׁבְּיַעֲקֹב; כְּשֶׁהֵן עוֹבְרִים עַל דְּבָרָיו, אֵינוֹ מְדַקְדֵּק לְהִתְבּוֹנֵן בְּאַנְוִיּוּת [לְשׁוֹן אָוֶן] שֶׁלָּהֶם וּבַעֲמָלָן [לְשׁוֹן עֲבֵרָה] שֶׁהֵם עוֹבְרִים עַל דָּתוֹ. ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ - אֲפִלּוּ הֵן מַכְעִיסִין וּמַמְרִין לְפָנָיו, אֵינוֹ זָז מִתּוֹכָן. וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ - לְשׁוֹן חִבָּה וְרֵעוּת.

וּמוּבָא בַּמִּדְרָשׁ (רבה כ, טז): בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם, לְגְיוֹן שֶׁמָּרַד בְּמַלְכּוֹ - חַיָּב מִיתָה, וְאִלּוּ כָּפְרוּ בּוֹ וּמָרְדוּ בּוֹ וְאָמְרוּ "אֱלֶה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל" - לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכַלּוֹתָן?! אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא זָז מֵחִבָּתָן.

וְיֵשׁ לְהָבִין, הֲלֹא יָדוּעַ שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא וַתְּרָן, וְכַמְבֹאָר בַּגְּמָרָא (בבא קמא נ), וּמֵעִקָּר יְסוֹדוֹת הָאֱמוּנָה שֶׁהָאָדָם נִדּוֹן עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט מִמַּעֲשָׂיו, וּמַהוּ, אִם כֵּן, "אֵינוֹ מְדַקְדֵּק אַחֲרֵיהֶם לְהִתְבּוֹנֵן בָּאָוֶן שֶׁלָּהֶם"?

אוּלָם יוּבַן הָעִנְיָן עַל פִּי בֵּאוּר שֶׁל הָרַב "נְתִיבוֹת שָׁלוֹם" מִסְּלוֹנִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי שָׁבוּר וְרָצוּץ בְּעֵת הֲלִיכָתוֹ לַעֲבֹדָה וְלִבּוֹ דַּוֵי עָלָיו שֶׁיִּצְרוֹ מַכְשִׁילוֹ, אֲזַי עַל אֶחָד שֶׁכָּזֶה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מְרַחֵם וּמַאֲרִיךְ אַפּוֹ עִמּוֹ.

וְזֶהוּ בֵּאוּר הַפָּסוּק: "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל" - אֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מְדַקְדֵּק בַּעֲבֵרוֹת שֶׁל מִי? שֶׁל זֶה שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר בִּשְׁעַת הָעֲבֵרָה - "ה' אֱלֹקָיו עִמּוֹ", זוֹכֵר שֶׁהִנּוֹ מְקַצִּיף לַה' וְלִבּוֹ שָׁבוּר בְּקִרְבּוֹ - "וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ". תְּרוּעָה מִלְּשׁוֹן שִׁבָּרוֹן, דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְחוֹטֵא זֶה שִׁבָּרוֹן מֵחֲמַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. עִם אֶחָד שֶׁכָּזֶה אֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מְדַקְדֵּק לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ מִיָּד, אֶלָּא מְרַחֵם עָלָיו וּמְחַבְּבוֹ וּמַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּשׁוּב.

וְעַל פִּי זֶה יוּבְנוּ הֵיטֵב דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּרָכוֹת (סג ע"א): דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא, אֵיזוֹהִי פָּרָשָׁה קְטַנָּה שֶׁכָּל גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ? "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אׇרְחוֹתֶיךָ" (משלי ג, ו). אָמַר רָבָא, אָפִלּוּ לִדְבַר עֲבֵרָה. וְהַנָּסְחָא בָּ"עֵין יַעֲקֹב": אָמַר רַב פַּפָּא, הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינָשֵׁי, גְּנָבָא אַפּוּם מַחְתְּרְתָּא - רַחֲמָנָא קָרֵי. תַּרְגּוּם: הַגַּנָּב כְּשֶׁהִנּוֹ חוֹתֵר בַּמַּחְתֶּרֶת לִגְנֹב, קוֹרֵא לֵאלֹקָיו. וְהוּא פֶּלֶא, הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לְקַיֵּם "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ" גַּם לִדְבַר עֲבֵרָה? מַה שַּׁיָּךְ לְדַעַת אֶת ה' גַּם בְּדֶרֶךְ עֲבֵרָה, וּכְדָגְמַת הַגַּנָּב שֶׁקּוֹרֵא לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּעֵת גְּנֵבָתוֹ, הֵיתָכֵן?!

אֶלָּא לְהָאֱמוּר מִבְּאָר. חֲזַ"ל מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר תּוֹקֵף הַיֵּצֶר אֶת הָאָדָם וְרוֹאֶה הָאָדָם שֶׁיִּצְרוֹ תַּקִּיף וְחָזָק עָלָיו, יְזַכֵּר שֶׁהוֹלֵךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה לֹא טוֹב וְשֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ שָׁבוּר וְנִדְכֶּה עַל הֱיוֹתוֹ נִכְנָע לְיִצְרוֹ, וְזֶה בְּעֵת הָעֲבֵרָה לִבּוֹ יִהְיֶה דַּוֵּי עָלָיו עַל מַעֲשֵׂהוּ. וְזֶה "בְּכָל דְּרָכֶיךָ" - וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר עֲבֵרָה - "דָּעֵהוּ", דַּע אֶת ה'. זָכְרֵהוּ שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתְךָ בְּמַעֲשֶׂיךָ וּתְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיְּשִׁיבְךָ אֵלָיו.

וְזֶהוּ שֶׁמֵּבִיא רַב פַּפָּא, גַּם הַגַּנָּב שֶׁיִּצְרוֹ תְּקָפוֹ לִגְנֹב וְאֵין לוֹ יְכֹלֶת לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, קוֹרֵא הוּא לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁיְּרַחֵם עָלָיו וְלֹא יַעֲנִישֶׁנּוּ עַל מַעֲשֵׂהוּ וְיַאֲרִיךְ אַפּוֹ עִמּוֹ עַד שֶׁיְּשׁוּב.

כח. בטחון בה' לא יתכן, רק מתוך תחושתנו בו כ"אבינו"

יֶשְׁנָהּ מִצְוָה שֶׁהִנָּהּ עִקָּרִית וְיסוֹדִית בְּתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וְהִיא לִבְטֹחַ בַּה'. וְכֵן מֵבִיא הַגְּרַ"א בְּמִשְׁלֵי (כה) שֶׁעִקַּר תַּכְלִית הַמִּצְווֹת שֶׁנִּבְטַח בֵּאלֹקֵינוּ. וּמַהוּ הַבִּטָּחוֹן?

מָבָאר רַבֵּנוּ יוֹנָה (משלי ג), שֶׁיְּקַוֶּה לַה' תָּמִיד, וְגַם כַּאֲשֶׁר יִרְאֶה שֶׁהִנּוֹ בְּמַצָּב שֶׁל חֹשֶׁךְ וְאֵין שׁוּם סִכּוּי לְאוֹר בִּישׁוּעָתוֹ - לֹא יְאַבֵּד תִּקְוָתוֹ מִבּוֹרְאוֹ, שֶׁכֵּן אֵין מַעְצוֹר לַה' מִלְּהוֹשִׁיעַ בֵּין רַב לִמְעַט.

זֶה הַמַּבִּיט עַל הַבּוֹרֵא כְּמֶלֶךְ בִּלְבַד, רָחוֹק הוּא מִלִּבְטֹחַ בַּה', שֶׁכֵּן חָשׁ הוּא: מַה לּוֹ לְמֶלֶךְ רָם וְנִשָּׂא שֶׁיָּחוּשׁ לְעֶזְרָתוֹ שֶׁל אֶזְרָח אֻמְלָל, שֶׁכֵּן מִטֶּבַע הָעוֹלָם הָאֶזְרָח חָשׁ מְרֻחָק מֵהַמֶּלֶךְ. וּבְיוֹתֵר כַּאֲשֶׁר חוֹטֵא הָאָדָם, שֶׁאָז בְּוַדַּאי מְאַבֵּד בִּטָּחוֹנוֹ בְּבוֹרְאוֹ מִכֹּל וָכֹל, שֶׁכֵּן חוֹשֵׁב הוּא: מַה לּוֹ לְמֶלֶךְ לָבֹא לְעֶזְרַת אֶזְרָח כְּשֶׁהִנּוֹ עֲבַרְיָן בִּמְדִינָתוֹ...

אוּלָם זֶה הֶחָשׁ אֶת הַבּוֹרֵא כְּ"אָבִינוּ", וְאַבָּא הֲלֹא לְעוֹלָם מֵחִישׁ עֶזְרָתוֹ לִבְנוֹ, וְאַף כְּשֶׁבְּנוֹ סָטָה מֵהַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה, לְעוֹלָם הָאָב חָשׁ בִּכְאֵבוֹ עַל בְּנוֹ - הֵן מִתּוֹךְ רַחֲמָנוּת עָלָיו, וּכְדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה (סנהדרין פ"ו מ"ה): "אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בְּזְמַן שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר, שְׁכִינָה מָה הַלָּשׁוֹן אוֹמֶרֶת? קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי, קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי", וּמְבֹאָר שָׁם בַּמִּשְׁנָה שֶׁזֶּה אַף בְּרָשָׁע, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּכָל אָדָם, וְהֵן מִפְּנֵי שֶׁבְּכָךְ יֵשׁ סִכּוּי שֶׁהַבֵּן הַחוֹטֵא יָשׁוּב לְאָבִיו, שֶׁכֵּן יִרְאֶה שֶׁעַל אַף רִשְׁעוּתוֹ אָבִיו לֹא מֵסִיר חַסְדּוֹ מִמֶּנּוּ, וְאָז יִמַּס לִבָּבוֹ וְיָשׁוּב.

וְהוּא שֶׁדָּרְשׁוּ חֲזַ"ל (ילקוט תהלים) עַל הַפָּסוּק (תהלים לב, י) "רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּה' חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ" - אֲפִלּוּ רָשָׁע וּבוֹטֵחַ בַּה' - חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ.

וְהוּא תֵּמַהּ, הַיִּתָּכֵן רָשָׁע וּבוֹטֵחַ בַּה'?! הֵיאַךְ יַעֲזֹ הָרָשָׁע לִבְטֹחַ בַּה'?

שְׁאֵלָה זוֹ נִשְׁאֶלֶת לְמִי שֶׁחָשׁ אֶת הַבּוֹרֵא כְּ"מֶלֶךְ" בִּלְבַד, אוּלָם לְזֶה הֶחָשׁ אֶת הַבּוֹרֵא גַּם כְּ"אָב", לֹא תֵּקָשֶׁה קוּשְׁיָא זוֹ.

הָאָב מְרַחֵם וְחָס עַל בָּנוֹ אַף שֶׁהִנּוֹ רָשָׁע, וְאִם כֵּן, זֶה הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַבּוֹרֵא הוּא גַּם אָבִיו, לֹא יִמְנַע עַצְמוֹ מִלְּבָטֵחַ בַּה' בְּכָל מַצָּב.

יֵשׁ לְהַדְגִּישׁ, הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ וַתְּרָן, וְכַמּוּבָא בִּגְמָרָא (בבא קמא נ.): "כָּל הָאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא וַתְּרָן הוּא - יְוָתְרוּ חַיָּיו". הַכַּוָּנָה - יֶחְתְּכוּ חַיָּיו. כְּלוֹמַר, הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּהֶחְלֵט לֹא מְוַתֵּר, אוֹלָם אִי - וִתּוּר זֶה, זֶהוּ בְּעֶצֶם הַחֶסֶד וְהָרַחֲמָנוּת הַגְּדוֹלָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ עַל הָאָדָם, שֶׁכֵּן וִתּוּר מוֹרֶה עַל אֲזָלַת יָד, מִסְכֵּנוּת, וּלְעוֹלָם אֵין הַבּוֹרֵא חָפֵץ שֶׁבָּנָיו יַגִּיעוּ לְמַצָּב שֶׁהַמִּסְכֵּנוּת תַּצְדִּיק לָהֶם אֶת מֶחְדְּלֵיהֶם, שֶׁכֵּן הַמֶּחְדָּלִים מֻצְדָּקִים לָזֶה שֶׁאֵינוֹ שָׁפוּי, מְיֻאָשׁ, מֻדָּכָא וְכַיּוֹצֵא, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ שֶׁנַּצָּא זַכָּאִים בַּדִּין מִתּוֹךְ שֶׁאָנוּ שְׁפָלִים שֶׁכָּאֵלֶּה, אֶלָּא אַדְרַבָּא, רְצוֹנוֹ שֶׁעַל אַף מֶחְדְּלֵינוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֶפְשָׁרוּת הַנִּפְלָאָה שֶׁנָּתַן לָנוּ הַבּוֹרֵא שֶׁהִיא "תְּשׁוּבָה", וּבְתִקּוּן מַעֲשֵׂינוּ נַחֲזֹר לְאֵיתָנֵנוּ וּכְגִבּוֹרִים מְנַצְּחִים נֵחָשֵׁב.

וּבִכְדֵי לְהַמְחִישׁ שֶׁאֲפִלּוּ רָשָׁע יֵשׁ לוֹ מָקוֹם לִבְטֹחַ בַּה', מְבִיאָה עַל כָּךְ הַגְּמָרָא הַמְחָשָׁה (ברכות סג ע"א בעין יעקב), שֶׁכֵּן הַגַּנָּב, גַּם כְּשֶׁהוּא חוֹתֵר מַחְתֶּרֶת וְגוֹנֵב, קוֹרֵא לֵאלֹקִים שֶׁיַּעְזְרֵהוּ. וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֵיתֵכֶן?! אֵיזֶה גַּנָּב נוֹרְמָלִי יִתְפַּלֵּל לַה' שֶׁיַּעְזְרֵהוּ וְיַצְלִיחֵהוּ מִגְּנֵבָתוֹ? וְעוֹד, מַה בָּאָה כָּאן הַגְּמָרָא לְלַמְּדֵנוּ, וְכִי נָכוֹן הוּא כָּךְ לִנְהֹג בִּשְׁעַת גְּנֵבָה?

אוֹלָם כָּאָמוּר, אָב כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ שֶׁבְּנוֹ חוֹתֵר מַחְתֶּרֶת וְגוֹנֵב, בְּוַדַּאי שֶׁצָּעָרוֹ גָּדוֹל, אוֹלָם חָשׁ הוּא בַּכָּאֵב בְּאֹם יִשְׁמַע שֶׁבְּנוֹ נִתְפַּס וְקִבֵּל מַכּוֹת, שֶׁכֵּן בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּנוֹ יָשׁוּב לְלֹא מַכּוֹת. וְזֶה שֶׁמְּבַקֵּשׁ הַגַּנָּב: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁמַּעֲשַׂי רָעִים, אוּלָם הָאֲרֵךְ נָא אַפְּךָ עִמִּי וְהַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֶתְעוֹרֵר לְתְשׁוּבָה בְּדֶרֶךְ נֹעַם וְשֶׁלֹּא יִתְפְּסוּנִי זֶה עַתָּה וְיִשְׁבְּרוּ עַצְמוֹתַי...

הַגְּמָרָא נָתְנָה כָּאן הַמְחָשָׁה קִיצוֹנִית, לְהוֹרוֹת שֶׁבְּשׁוּם מַצָּב לֹא יִמְנַע הָאָדָם מִלְּבְטֹחַ בַּה', כָּךְ שֶׁזֶּה הָרוֹאֶה אֶת הַבּוֹרֵא כְּאָב, לֹא נִמְנָע לְעוֹלָם מִלְּקַח תִּקְוָה בּוֹ וּלְקַוּוֹת לַבּוֹרֵא שֶׁיּוֹשִׁיעוֹ גַּם בְּאֶפֶס מַצָּב שֶׁל יְשׁוּעָה, שֶׁכֵּן הַבּוֹרֵא לֹא מְשֻׁעְבָּד לְמִקְרִים וּלְסִבּוֹת וְכֵן לֹא לְמַצָּב הָאָדָם כְּפִי הַנִּרְאֶה לָנוּ, וּלְעוֹלָם בְּיָדוֹ לְהוֹשִׁיעַ וּלְכָל אָדָם, לָרָעִים וְלַטּוֹבִים, שֶׁכֵּן כֻּלָּם בָּנָיו.

כט. הפליא ה' לעשות עמנו שהורשינו לשמוח במפלת שונאינו מה שבדרך כלל אין הקב"ה חפץ בכך

וּבִפְרָט שֶׁנָּתַן הַבּוֹרֵא לְעַם יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת בְּשׂוֹנְאֵיהֶם וְלִשְׂמֹחַ בְּמַפָּלְתָּם, דָּבָר שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי בִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה נֶאֱמַר (בראשית יט, יז): "אַל תַּבִּיט מֵאַחֲרֶיךָ", שֶׁכֵּן נִצְטַוָּה לוֹט שֶׁלֹּא לְהַבִּיט בְּפַרְעָנוּת הָרְשָׁעִים, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם: אֵינְךָ כְּדַאי

לִרְאוֹת בְּפֶרְעָנוּתָם וְאַתָּה נָצוֹל. הֲרֵי שֶׁאֵין חֵפֶץ הַבּוֹרֵא שֶׁהַנִּצּוֹלִים "יִרְקְדוּ" עַל דָּמָם שֶׁל הַנֶּעֱנָשִׁים.

וְעוֹד רַבּוֹת מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָס עַל כְּבוֹדָן שֶׁל רְשָׁעִים, כְּגוֹן גַּבֵּי שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה - "וְגַם אֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ", כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה הַחוֹטֵא (סנהדרין מ ע"ב) בְּכָךְ שֶׁתִּשָּׁאֵר בְּהֵמָה זוֹ לְקַלּוֹן עָלָיו וְיֹאמְרוּ 'זוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁפִּלּוֹנִי נֶהֱרַג בִּגְלָלָהּ', וּלְכָךְ מַשְׁמִידִים גַּם אֶת הַבְּהֵמָה. נִתְבּוֹנֵן, אָדָם זֶה שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה מְכֹעָר שֶׁכָּזֶה, מַה יֵּשׁ לָחוּס עַל כְּבוֹדוֹ? אֶלָּא כָּאמוּר, הַהִסְתַּכְּלוּת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עָלֵינוּ הוּא כְּאָב עַל בָּנִים, וְאָב שֶׁבָּנוֹ חָטָא, הֲיַחְפֹּץ שֶׁיִּתְבַּזֶּה בְּנוֹ? הֲיַחְפֹּץ שֶׁכָּל בְּנֵי הָעוֹלָם יִרְכְּלוּ עָלָיו וִידַבְּרוּ בִּגְנוּתוֹ? בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא! כֵּן הַדָּבָר אֲצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, צַר לוֹ שֶׁאָדָם זֶה חָטָא, וְדַי לוֹ לַבּוֹרֵא בְּכְאֵב זוֹ שֶׁבְּנוֹ חָטָא וְנֶעֱנַשׁ, אוּלָם בְּשׁוּם אֹפֶן אֵינוֹ מַסְכִּים שֶׁיִּתְבַּזֶּה בְּנוֹ בְּשֶׁל כָּךְ.

וַאֲפִלּוּ עַל בִּלְעָם חָס הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בַּהֲרִיגַת הָאָתוֹן שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה בָּהּ, כַּמּוּבָא בַּחֲזַ"ל (במד"ר כ, יב), וְכֵן גַּבֵּי הַתָּלוּי עַל עֵץ שֶׁיֵּשׁ לְקַבְּרוֹ וְגַם אֶת הָעֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ 'זֶה הָעֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו פִּלּוֹנִי' וְיִתְבַּזֶּה.

בְּמַכּוֹת מִצְרַיִם לֹא דַּי בָּזֶה שֶׁלֹּא חָס הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עַל כְּבוֹדָן שֶׁל מִצְרַיִם בְּהִתְעַלְּלוֹ בָּהֶם, שֶׁזֶּהוּ בִּזָּיוֹן לָהֶם בְּעַצְמָם, אֶלָּא עוֹד נָתַן לְיִשְׂרָאֵל רְשׁוּת לִרְאוֹת בְּמַפָּלֶת שׂוֹנְאֵיהֶם, וְאַדְרַבָּא - מִצְוָה לְפַרְסֵם בְּאָזְנֵי בָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ וּלְפָאֵר הַנֵּס בְּפִרְסוּם הַמַּכּוֹת וְהַהֲרָחָבָה בָּהֶם, וְכָל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

וְהַהַדְגָּשָׁה בְּכָאן בְּעֶצֶם הִיא הַרְבֵּה יוֹתֵר עֲצָמִתִית, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁטָּבְעוּ הַמִּצְרִים בַּיָּם, בְּקֹשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא: מַעֲשֵׂי יָדַי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתֶּם רוֹצִים לוֹמַר שִׁירָה?! (מגילה י ע"ב), וְלֹא נִתְּנָה לָהֶם רְשׁוּת לוֹמַר שִׁירָה, שֶׁכֵּן כָּאמוּר, חָס הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עַל מַעֲשֵׂי יָדָיו וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁחָטְאוּ לוֹ, וַאֲפִלּוּ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ גַּבֵּי הָעִיר נִינְוֵה שֶׁחָס עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מִלְּאַבְּדָם. וְאִלּוּ יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ שִׁירָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁשָּׁרְתָה עֲלֵיהֶם. וְהַשִּׁירָה תָּכְנָהּ אֵינָהּ אַךְ וְרַק שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לַה' שֶׁהִצִּילָם, אֶלָּא בְּתָכְנָהּ מֻנַּחַת שִׁירָה עַל אֲבוּד מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, וְכַנֶּאֱמַר (שמות טו): "סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם... צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים...". וְהֵינוּ כַּמְבֹאָר כָּאן, רָצָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְבַטֵּאת אַהֲבָתוֹ לְעַמּוֹ שֶׁיּוּכַח אֱצְלָם שֶׁהוּא אוֹהֲבָם, לְכָךְ כְּבָיְכוֹל חָרַג הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מֵהַנְהָגָתוֹ וְנָתַן שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַפָּלֶת שׂוֹנְאֵיהֶם, וְאַף יָשִׁירוּ לוֹ שִׁירָה עַל אֲבוּד מַעֲשֵׂה יָדָיו לְמַעַן יִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּתוֹכָם לְדוֹרֵי דוֹרוֹת.

ל. "אהבת עולם אהבתנו"

וְדָבָר זֶה הָיָה נִצְרָךְ בְּיוֹתֵר לְעַם יִשְׂרָאֵל, כִּי יָדוֹעַ יָדַע הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁיִּהְיוּ בָּעָתִיד מַצָּבִים קָשִׁים לְעַם יִשְׂרָאֵל בְּאֹם לֹא יֵלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה, וּמִדַּת הַדִּין תְּהֵא מְתוּחָה עֲלֵיהֶם לְהַעֲנִישָׁם, וְאָז יַעֲלֶה בְּלִבָּם שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נְטָשָׁם וְהֵסִיר אַהֲבָתוֹ מֵהֶם וְאֵינוֹ חָפֵץ בָּם, וְהוּא הַסּוֹבֵב הַגָּדוֹל לִנְטִישַׁת הַמְצָווֹת כֻּלָּן אוֹ חֶלְקָן בִּהְיוֹת הָאָדָם נִתְפָּס לַחֲלִישׁוּת דַּעַת זוֹ, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר עוֹד לְהַלָּן, לְכָךְ הוֹכִיחַ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אַהֲבָתוֹ אֲלֵיהֶם בְּהַפְלִיאוֹ אֶת מַכּוֹתָיו בְּדֶרֶךְ נִקָּמָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל מִצְרַיִם, וְכָאֲמוּר חָרַג מֵהַנְהָגָתוֹ לִתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לִשְׁמֹחַ וְלָשִׁיר שִׁירָה בְּמַפֶּלֶת שׂוֹנְאֵיהֶם כְּדֵי לְחַזֵּק אֱמוּנַת אַהֲבָתוֹ אֲלֵיהֶם, וּכְאָמְרֵנוּ: "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ".

וּבְיֶתֶר שְׁאֵת מִתְגַּלִּית הַמַּטָּרָה, שֶׁהִיא חִזּוּק הַקֶּשֶׁר וְהָאַהֲבָה, שֶׁהֲרֵי לְבַסּוֹף הֲלֹא יָצָאנוּ בְּרְכוּשׁ גָּדוֹל, וּבְכָךְ הֲלֹא קִבַּלְנוּ פִּצּוּי מֻשְׁלָם עַל כָּל עֲבוֹדָתֵנוּ בְּמִצְרַיִם. הַמְּחִיר הָיָה מְחִיר מָלֵא, כַּמּוּבָא בַּחַז"ל, מִגֹּדֶל הָרְכוּשׁ שֶׁיָּצָאנוּ בּוֹ מִמִּצְרַיִם. וְעוֹד לְאַחַר מִכֵּן טִבַּע הַבּוֹרֵא אֶת צָרֵינוּ בַּיָּם, וְשָׁם שׁוּב חִכְּתָה לָנוּ בִּזָּה וּרְכוּשׁ הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר זֶה שֶׁיָּצָאנוּ עִמּוֹ מִמִּצְרַיִם. אִם כֵּן, הֵיאַךְ יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהָיָה כָּאן אֵיזֶשֶׁהוּ שֶׁמֶץ שֶׁל שִׂנְאָה אוֹ נְקָמָה חַס וְחָלִילָה, הֲלֹא הַסּוֹף מְגַלֶּה שֶׁכָּל מַהֲלַךְ זֶה הָיָה אַהֲבָה מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ?

וְגָלוּת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם מְחַיֶּבֶת הִסְתַּכְּלוּת נְכוֹנָה עַל כָּל הַגָּלֻיּוֹת שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְשַׁמְּרֵנוּ מֵהִתְבּוֹלְלוּת וּמִלְּמוּד מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּשְׁמִירָה זוֹ בָּאָה דַּוְקָא מִשִּׁנְאָתָם וּדְחִיָּתָם אוֹתָנוּ עַל אַף רְצוֹנֵנוּ הַתּוֹעֶה לְהִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם, וְגָלוּת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם יוֹכִיחוּ אֱמִתּוּת זוֹ - שֶׁאֵין מַטָּרַת הַצַּעַר וְהָעִנּוּי לְשֵׁם כִּלּוּי וְהַכְחָדָה, אֶלָּא לְלִמּוּד, לְחִנּוּךְ, וְלַהֲשָׁבַת הַקֶּשֶׁר וְהָאַהֲבָה לִכְמוֹת שֶׁהָיוּ.

וְהָעֲבָדָה - הִנֵּה זֶה לָנוּ אַלְפַּיִם שָׁנוֹת גָּלוּת מֵאָז גֵּרַשְׁנוּ מֵאַרְצֵנוּ. עַם יִשְׂרָאֵל בְּתִקּוּפוֹת רַבּוֹת נָדַד וְסָבַל רַבּוֹת, וְעִם כָּל זֶה נוֹתַרְנוּ וְשָׁרַדְנוּ בְּנֶאֱוָה וְאֹמֶץ לֵב. כַּמָּה אִימְפֶּרְיוֹת הֻכְחֲדוּ עַד שֶׁלֹּא נִזְכַּר שְׁמָן כְּלָל, וּכְמוֹ מַלְכוּת יָוָן, מַלְכוּת רוֹמִי, מַלְכֻיּוֹת הַכְּנַעֲנִי, הַחִתִּי, הָאֱמוֹרִי וְעוֹד רַבִּים. וְגַם אֵלֶּה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, נִשְׁאֲרוּ בִּשְׁמָם בִּלְבַד, אוּלָם אֵינָם אֶלָּא תַּעֲרוֹבוֹת שֶׁל עַמִּים שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה וְרַק נוֹשְׂאִים שֵׁם הַמַּלְכוּת הָעַתִּיקָה עַל שְׁמָם, וְאִלּוּ עַם יִשְׂרָאֵל שָׁמְרוּ עַל יִחוּסָם לְבִלְתִּי הִתְעָרֵב בְּשׁוּם אֻמָּה וְנִשְׁאֲרוּ בְּיִחוּסָם הַטָּהוֹר לְאַחַר כָּל נְסִיּוֹנוֹת הַהַכְחָדָה שֶׁעָבְרוּ עַל רֹאשָׁם.

הֲרֵי לָנוּ לִלְמֹד מִגְּאֻלַּת מִצְרַיִם עַל כָּל הַגְּזֵרוֹת וְהָעִנּוּיִים שֶׁסּוֹבֵל עַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּטָּרָתָם וְסוֹפָם יִהְיוּ גְּאֻלָּה, אַהֲבָה וְחִזּוּק הַקֶּשֶׁר, כְּשֵׁם שֶׁכֵּן הוֹכִיחָה גְּאֻלַּת מִצְרַיִם עַל תְּחִלַּת גְּלוּתָהּ,

וְהָרְאָיָה הַמְיֻחֶדֶת לְכָךְ הִיא הַנְּבוּאוֹת שֶׁנִּבְּאוּ לָנוּ הַנְּבִיאִים הַקְּדוֹשִׁים עַל הַטּוֹבוֹת וְהָעֲנָגִים לְאֵין קֵץ שֶׁמְּחַכִּים לָנוּ בֶּעָתִיד.

וְהִנֵּה עַד הַיּוֹם מַזְכִּירִים אָנוּ בְּכָל יוֹם עִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם, שִׁירַת הַיָּם כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, וְהוּא עַל מְנָת לְהַזְכִּירֵנוּ שֶׁמַּה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה לְתָמִיד. אַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ הִיא אַהֲבָה נִצְחִית, וְכָל הָעֲנִישׁוֹת אֵינָן אֶלָּא לְשֵׁם חִנּוּךְ, הַבְדָּלָה מִבֵּין הָעַמִּים, שְׁמִירָה עֶלְיוֹנָה מִפְּנֵי הִתְבּוֹלְלוּת.

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אָנוּ הַיּוֹם בְּמַצָּב שֶׁיֵּשׁ לָנוּ תְּמוּנָה שְׁלֵמָה מְמֻסְגֶּרֶת מֵהֶעָבָר - גְּלוּת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, שֶׁבִּתְמוּנָה זוֹ רוֹאִים אָנוּ הֶכֵּיצַד תַּכְלִית הַגָּלוּת וְהַחֹשֶׁךְ הִיא לְצָרְךְ הַגְּאֻלָּה וְהַגִּלּוּי שֶׁיָּבֹא לְאַחֲרֶיהָ.

תְּמוּנָה מְמֻסְגֶּרֶת יֵשׁ לָנוּ מִגָּלוּת וּגְאֻלַּת מִצְרַיִם, וּתְמוּנָה זוֹ צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא לָנוּ לְנֶגֶד עֵינֵינוּ תָּמִיד, שֶׁכֵּן מִנִּי אָז עוֹבְרִים יִשְׂרָאֵל גָּלֻיּוֹת רַבּוֹת, וּבִתְמוּנַת מַצָּבָם זֶה עַתָּה רוֹאִים רַק חֵלֶק מֵהַתְּמוּנָה, וְהוּא הַחֹשֶׁךְ בּוֹ נִמְצָאִים, אוּלָם עָלֵינוּ לִזְכֹּר שֶׁיֵּשׁ שְׁלֵמוּת לִתְמוּנָה זוֹ, וּתְמוּנַת מִצְרַיִם תּוֹכִיחַ, שֶׁבָּהּ רוֹאִים אֶת שְׁלֵמוּת הַתְּמוּנָה הַמּוֹרָה עַל תַּכְלִית הַחֹשֶׁךְ שֶׁמַּטָּרָתוֹ אוֹר וְגִלּוּי.

וְזֶה - הֵן בְּיַחַס לְצָרוֹת הַכְּלָל וְהֵן בְּיַחַס לְצָרוֹת הַפְּרָט - יֵשׁ לָנוּ לִזְכֹּר תָּמִיד וּלְהַבִּיט בִּתְמוּנָה זוֹ, וּמִמֶּנָּה לִשְׁאֹב עִדּוּד וְכֹחַ לַחֲצָאֵי וְרִבְעֵי הַתְּמוּנוֹת שֶׁמּוּל עֵינֵינוּ הַמּוֹרִים עַל הַחֹשֶׁךְ וְהַגָּלוּת בִּלְבַד, טֶרֶם נִצְטַיְּרָה הַתְּמוּנָה בִּשְׁלֵמוּתָהּ, הִיא הַגְּאֻלָּה הַבָּאָה לְאַחַר הַגָּלוּת הַמְנֻבֵּאת לָנוּ מֵהַנְּבִיאִים הַקְּדוֹשִׁים בְּרֹב טוּבוֹת וְנֶחָמוֹת, יְשׁוּעוֹת וְנִפְלָאוֹת לָהֶן נִזְכֶּה לֶעָתִיד, וְעַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְכְּרוּ נִסֵּי מִצְרַיִם לְעֻמַּת הַנִּסִּים הַמְעֻתָּדִים לָנוּ, וְכָאָמוּר (ירמיה כג, ז - ח): "לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹנָה וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם וְיָשְׁבוּ עַל אַדְמָתָם".

יְדִיעָה זוֹ חֲשׁוּבָה לָנוּ לְשֵׁם הַתְמָדַת הָאֱמוּן שֶׁלָּנוּ בַּבּוֹרֵא בְּכָל מַצָּב, וְכָאָמוּר, אֵין הַסַּכָּנָה בְּעַמֵּנוּ פֶּן נְאַבֵּד אֶת הָאֱמוּנָה. אֱמוּנָה יֵשׁ לְכָל יְהוּדִי. הַסַּכָּנָה הַגְּדוֹלָה פֶּן נְאַבֵּד אֶת אֱמוּנָתֵנוּ בַּבּוֹרֵא וְנָבֹא לַחֲשִׁיבָה מֻטְעֵית וְשִׁקְרִית שֶׁהַמֶּסֶר שֶׁל הַגָּלוּת הִנּוֹ מֶסֶר עַל נְטִישָׁה, הֶפְקֵר לְפֶרְעָנוּת חָלִילָה. כָּאן הִיא הַסַּכָּנָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר.

וּמְצִינוּ חֲשִׁיבָה מֻתְעֵית זוֹ אֵצֶל עַם יִשְׂרָאֵל, וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה מט, יד): "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי". צִיּוֹן, בְּרֹאשָׁהּ גְּדֹל הֶסְתֵּר הַפָּנִים; הַגָּלוּת, גֵּרוּשׁ מֵאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַגִּיעָה לַחֲשִׁיבָה: עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי. וּמַה מֵּשִׁיב לָהּ הַבּוֹרֵא בְּיַד נְבִיאוֹ?

"הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ מֵרַחֵם בֶּן בִּטְנָהּ?! גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ". וּכְמוֹ שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בְּגָלוּת מִצְרַיִם פְּסוּקִים הַמּוֹרִים עַל הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה עָלֵינוּ גַּם בִּתְקוּפַת גָּלוּתֵנוּ. וּמַה שֶּׁמַּכְחִישׁ וּפוֹרֵךְ הַרְגָּשָׁה מֻטְעֵית זוֹ שֶׁכְּבָיְכוֹל מִשְׁתַּדֶּרֶת לָאָדָם שֹׁנְאָה מֵאֵת הַבּוֹרֵא בִּימֵי יְסוּרָיו - אֵלּוּ הֵם נִסֵּי מִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּעְבַּדְנוּ קָשֶׁה בְּמִצְרַיִם, וְכַנֶּאֱמַר "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה", "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ". לִכְאוֹרָה בְּיָמִים שֶׁכָּאֵלֶּה שֶׁדָּרָה לְעַם יִשְׂרָאֵל שִׂנְאָה וּדְחִיָּה מֵהַבּוֹרֵא, וְהָאֱמֶת הִיא הֵלֹא הַהֶפֶךְ הַגָּמוּר, וְכַכָּתוּב בַּתּוֹרָה (שמות ג, ז - ט): "וַיֹּאמֶר ה' רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו, וָאֵרֶד לְהַצִּילוֹ... וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא... וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם", וְעוֹד נֶאֱמַר לְקַמָּן (כד, י): "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהִיא לִבְנָה שֶׁהָיְתָה מֻנַּחַת לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד לִזְכֹּר צָרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לְמַעֲשֵׂה לְבֵנִים. הֲרֵי שֶׁמִּגְּלוּת מִצְרַיִם יֵשׁ לָנוּ לִלְמֹד לְכָל הַגָּלֻיּוֹת וּלְכָל צָרוֹת הַכְּלָל וְהַפְּרָט שֶׁאַהֲבָתוֹ וְחֶמְלָתוֹ עָלֵינוּ הִיא חֶמְלָה גְּדוֹלָה וִיתֵרָה בְּכָל מַצָּב, וְאֵין חֲלִילָה לְפָרֵשׁ אֶת הָעֲנִישָׁה לְשִׂנְאָה אוֹ לִדְחִיָּה, חַס וְחָלִילָה.

לא. ראיה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה

הָרְאָיָה הַמּוֹחֶצֶת לְאַהֲבַת ה' אֶת עַמּוֹ גַּם בְּמַצְבֵי עֲנִישָׁה הִיא הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה לִשְׁמֹר וּלְהֵטִיב גַּם בִּתְנַאֵי עֹנֶשׁ.

נִתְבּוֹנֵן, אָסִיר שֶׁנִּדּוֹן לְמַאֲסָר, אֵיזֶה חֲסָדִים רוֹאֶה הוּא בְּמַאֲסָרוֹ. מֻנָּחָ הוּא מִבְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ, מֵחֲבֵרָיו, לֹא רוֹאֶה אוֹר יוֹם. קִצּוּרוֹ שֶׁל דָּבָר - בִּזְמַן דִּין אֵין רַחֲמִים!

בְּעָנְשֵׁי ה' לְעַמּוֹ יֵשׁ לָנוּ לִרְאוֹת אֶת חַסְדֵי ה' עִמָּנוּ גַּם בִּתְקוּפוֹת הָעֹנֶשׁ.

וְנַחֲזֹר שׁוּב לְגָלוּת מִצְרַיִם. הִנֵּה בְּמַצַּב עֲנִישָׁה נוֹרָא זֶה שֶׁל "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה", הָיָה מַצָּב שֶׁל "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם", וְגַם בְּתֹקֶף גְּזֵרַת הַשִּׁעְבּוּד נֶאֱמַר "וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: בְּכָל מַה שֶּׁהֵם נוֹתְנִים לֵב לְעַנּוֹת [וּלְהַמְעִיט, שֶׁכֵּן הֶעְנוּי מְמַעֵט הַפְּרִיָּה וּרְבִיָּה. עֵקֶר שִׁפְתֵי חֲכָמִים] - כֵּן לֵב הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ.

וְאוֹת וּמוֹפֵת לְכָךְ - הִנֵּה שֵׁבֶט לֵוִי לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד בְּשִׁעְבּוּד מִצְרַיִם, וְאַתָּה מוֹצֵא שֶׁהָיָה שֵׁבֶט לֵוִי הַמְעַט שֶׁבְּכָל הַשְּׁבָטִים, וּלְכְאוֹרָה הָיָה לָהֶם לִהְיוֹת יוֹתֵר מִכֻּלָּם אַחַר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּעְבְּדוּ. מֵשִׁיב עַל כָּךְ הָרַמְבַּ"ן, כִּי כֵּן גָּזַר הַבּוֹרֵא - "וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ". מִי שֶׁהָיָה

בְּגֶזֶרַת הָעִנּוּי "וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ" - הוּא בִּלְבַד הָיָה בְּבִרְכַּת "כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ". שֵׁבֶט לֵוִי שֶׁלֹּא הָיָה בַּקְּלָלָה, כְּמוֹ כֵן לֹא הָיָה בַּבְּרָכָה.

וְכֵן יֵשׁ לָנוּ לִרְאוֹת בְּגָלוּתֵנוּ אֶת טוֹבוֹת ה', שֶׁהִנֵּה גַּם בַּזְּמַנִּים הַקָּשִׁים שֶׁהַמָּה יָמִים שֶׁל מִדַּת הַדִּין, מְשֻׁתֶּפֶת עִמָּהּ מִדַּת הָרַחֲמִים בַּשְּׁמִירָה הָעֶלְיוֹנָה עָלֵינוּ, בַּפַּרְנָסָה הַמְזֻמֶּנֶת לָנוּ, בַּנִּסִּים הַמַּתְמִידִים עָלֵינוּ לְשָׁמְרֵנוּ מִכְּלָיָה, שֶׁזּוֹ בְּעֶצֶם זְמָמָם שֶׁל אוֹיְבֵינוּ.

הִנֵּה נִמְצָאִים אָנוּ כָּאן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נִתְבּוֹנֵן, מִכַּמָּה סַכָּנוֹת נִצַּלְנוּ בְּעַשְׂרוֹת הַשָּׁנִים שֶׁאָנוּ פֹּה, כַּמָּה מִלְחָמוֹת מְסֻכָּנוֹת עָבְרוּ עַל רֹאשֵׁנוּ מִתְּחִלַּת יְשִׁיבָתֵנוּ כָּאן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי קְרוֹב לְשִׁבְעִים שָׁנָה וְעַד עַתָּה, הֲרֵי יוֹם יוֹם קִיּוּמֵנוּ כָּאן בְּנֵס, וּכְמוֹ כֵן אַחֵינוּ שֶׁבַּגּוֹלָה יוֹשְׁבִים הֵמָּה בְּחַסְדֵי ה' בְּשֶׁקֶט וּבְשַׁלְוָה יַחֲסִית, וְרַבִּים מֵהֶם שׁוֹמְרֵי מִצְוֹות וְחַיֵּיהֶם חַיֵּי עֹשֶׁר וּרְוָחָה.

וְהוּא הַנֶּאֱמָר בַּפָּסוּק (ויקרא כו, מד): "וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם". וְזֹאת מִלְּבַד הַהַבְטָחָה (דברים ד, ג - ה): "וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ שָׁמָּה. אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ. וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹקֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ", וְעוֹד נֶאֱמַר (ירמיה ל, ז): "וְעֵת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ", וְעוֹד נֶאֱמַר (ישעיה סג, ט): "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם".

הִנֵּה לִפְנֵי 20 שָׁנָה בְּדִיּוּק הָיְתָה מִלְחֶמֶת הַמִּפְרָץ, נוּרוּ עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל 39 טִילִים מֵהָרוֹדָן הָעִירָקִי - וְנֶהֱרַג אָדָם אֶחָד בִּלְבַד, וְטִיל אֶחָד שֶׁכִּוְּנָה כְּשֶׁנִּשְׁלַח לְסָעוּדִיָּה, הָרַג בָּהֶם כַּמָּה עַשְׂרוֹת אֲנָשִׁים. וּמַה גַּם, שֶׁעָלֵינוּ לְזָכֹר שֶׁאָנוּ בַּתְּקוּפָה הָאַיְמָתְנִית בְּיוֹתֵר הַמְכֻנָּה בְּפִי חֲזַ"ל עִקְּבוֹת מְשִׁיחָא, תְּקוּפָה הַקָּשָׁה בְּיוֹתֵר לְעַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁכַּאֲשֶׁר חָזוּ אוֹתָהּ חֲכָמֵינוּ בְּרוּחַ קָדְשָׁם הִתְבַּטְּאוּ: "יֵיתֵי וְלָא אֲחֶמֵינַהּ". הַכַּוָּנָה, יָבֹא מָלֵךְ הַמָּשִׁיחַ בִּזְמַן שֶׁיָּבֹא, וְאֵין בְּרִצּוֹנֵנוּ לְהִיוֹת בְּאוֹתָהּ תְּקוּפַת מַעֲבָר שֶׁבֵּין הַגָּלוּת לַגְּאֻלָּה, לְפִי שֶׁתְּהֵא תְּקוּפָה קָשָׁה בְּיוֹתֵר לְעַם יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה אָנוּ חַיִּים בִּתְקוּפָה זוֹ, שֶׁכֵּן מֻסְכָּם הוּא אֵצֶל כָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וְעִם כָּל זֶה, כָּאמוּר, רוֹאִים אָנוּ הַרְבֵּה מִדַּת הָרַחֲמִים בְּמִדַּת הַדִּין. עִם יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם, מְשֻׁפָּע בְּכָל טוּב וּבְשֻׂפַע רַב, שְׂמָחוֹת, חֲתֻנּוֹת לְרֹב בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְעוֹד לְאֵין סְפוֹר חֲסָדִים וְטוֹבוֹת מְסוֹבְבִים אוֹתָנוּ בִּתְקוּפַת תִּקֻּף גְּלוּתֵנוּ - זְמַן חֶבְלֵי מָשִׁיחַ.

לב. עוד ראיה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה

עוֹד רְאָיָה מוֹחֶצֶת יֵשׁ לָנוּ לִרְאוֹת הַמּוֹכִיחָה בַּעֲלִיל שֶׁאַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ בִּכְלָל, וּלְכָל אָדָם בִּפְרָט, גַּם כַּאֲשֶׁר מִדַּת הַדִּין שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם וְהִנָּם בְּמַצָּב שֶׁל עֹנֶשׁ - שֶׁעַל פָּנָיו מְשַׁדֵּר הוּא כַּעַס וּנְטִישָׁה, עֲזִיבָה וְהֶפְקֵר.

וְנַמְחִישׁ זֹאת בְּדֶרֶךְ מָשָׁל. מַעֲסִיק הַכּוֹעֵס עַל הַפּוֹעֵל, נוֹזֵף בּוֹ, מַעֲנִישׁוֹ, פָּנָיו זוֹעֲפוֹת כְּלַפָּיו וְכַיּוֹצֵא - נִתְבּוֹנֵן, הַאִם זֶה הַזְּמַן הַמַּתְאִים שֶׁיָּבֹא פּוֹעֵל זֶה לְמַעֲסִיקוֹ וִיבַקֵּשׁ לוֹ עֲלִיָּה בַּמִּשְׂכֹּרֶת, קִדּוּם בָּעֲבוֹדָה?! בְּוַדַּאי שֶׁאֵין זֶה מִן הַהֶגְיוֹן שֶׁזֶּה עַתָּה בְּמַצָּב שֶׁל כַּעַס שֶׁיָּבֹא הַפּוֹעֵל לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא מַתְאִים שֶׁבִּזְמַן כָּזֶה יְבַקֵּשׁ הַפּוֹעֵל מֵהַמַּעֲסִיק שֶׁיֵּיטִיב לִקְרוֹבָיו וְלִבְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁיַּמְצִיא לָהֶם גַּם עֲבוֹדָה וִיפַרְנְסֵם.

וְהִנֵּה אָדָם הַמְּצוּי בְּמַצָּב שֶׁמִּדַּת הַדִּין שׁוֹרָה עָלָיו, וְכִבְיָכוֹל כַּעֲסוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עָלָיו, הֵיכָן מָצִינוּ בַּהֲלָכָה לְאָדָם זֶה פְּטוּר מִתְּפִלָּה? הֲלֹא בְּוַדַּאי שֶׁאָדָם זֶה חַיָּב בִּתְפִלָּה, עָלָיו וְעַל כָּל בְּנֵי בֵיתוֹ. מִצָּוָה עָלָיו לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלָיו וְעַל כָּל הַקְּרוֹבִים אֵלָיו. וְאַדְרַבָּא, תְּפִלָּתוֹ אָז רְצוּיָה, וְכַנֶּאֱמַר (תהלים נא, יט): "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה". וְהֵיאַךְ? אֶלָּא בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁמִּדַּת אַהֲבַת ה' לֹא נִפְגֶּמֶת לְעוֹלָם, וְגַם כַּאֲשֶׁר מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה עַל הָאָדָם, אֵין זֶה עַל חֶשְׁבּוֹן הָאַהֲבָה, וְאַדְרַבָּא, מַצָּב זוֹ נוֹעָד לְקָרֵב אֶת הָאָדָם, וְאִם כֵּן זֶהוּ הַזְּמַן לְבַקֵּשׁ הָאָדָם אֶת בַּקָּשׁוֹתָיו.

לג. מדוע פעמים מוכרחת היד הקשה?

עַתָּה נָבֹאר מַדּוּעַ מֻכְרָח פְּעָמִים שֶׁיְּנַהֵג הַבּוֹרֵא עִם עַמּוֹ אֲהוּבוֹ בְּיָד קָשָׁה. נַסְבִּיר זֹאת בְּדֶרֶךְ מָשָׁל.

בְּאַחַת הָאֲרָצוֹת נֶעֶרְכוּ בְּחִירוֹת, נְצִיגִים יְדוּעֵי שֵׁם הִגִּישׁוּ אֶת מֶעֱמָדוּתָם לְהִבָּחֵר לַחֲבֵרִים בַּמֶּמְשָׁלָה. אֶחָד מֵהַמֶּעֱמָדִים שֶׁנִּבְחַר קִבֵּל "תִּיק" מְסֻיָּם, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת שַׂר עַל הַנּוֹשֵׂא שֶׁבְּ"תִּיק" זֶה. מִשּׁוּם מָה חָשׁ מֶעֱמָד זֶה מְקֻפָּח וּמֻפְלֶה לְרָעָה בְּמִנּוּי זֶה, שֶׁכֵּן חָפֵץ הָיָה לִהְיוֹת שַׂר בְּתְחוּם אַחֵר.

בְּמַקְבִּיל, לֹא דַּי שֶׁחָשׁ הוּא מְקֻפָּח בְּמִנּוּיוֹ - חָשׁ הוּא עוֹינוּת, הַפְנָיַת עֹרֶף, הַחְמָצַת פָּנִים מֵחֲבֵרָיו וִידִידָיו שֶׁעַד לִפְנֵי מִנּוּיוֹ הָיוּ מְאִירִים לוֹ פָּנִים כְּדֶרֶךְ הָאוֹהֲבִים.

תְּחוּשַׁת צַעַר וָפֶלֶא גַּם יַחַד אֲחָזַתְהוּ לְשַׂר זֶה; לֹא דַּי שֶׁהִנְנִי מְקֻפָּח בְּמִנּוּי זֶה, עוֹד חֲבֵרַי מְשַׁדְּרִים לִי עוֹינוּת, קִנְאָה וְשִׂנְאָה...?!

הֶחְלִיט לַחְקֹר אֶת הַדָּבָר לַאֲשׁוּרוֹ, וּמַה מִּתְבָּרֵר לוֹ? שֶׁבְּעֶצֶם כָּל חֲבֵרָיו נָתְנוּ עֵינֵיהֶם עַל הַמְּנוּי שֶׁנִּתְמַנָּה הוּא וְהָיוּ חֲפֵצִים הֵם בָּזֶה, וּכְשֶׁנִּתְמַנָּה הוּא לָזֶה, הַקְּנָאָה וְהַשִּׂנְאָה פָּעְפָּעָה בְּקִרְבָּם...

נִתְבּוֹנֵן, מַהִי הִרְגָּשָׁתוֹ שֶׁל שַׂר זֶה לְאַחַר גִּלּוּי מִמְצָא זֶה? תְּחוּשָׁתוֹ אָכֵן לֹא נְעִימָה אַחַר שֶׁרָכַשׁ לוֹ כָּאן שׂוֹנְאִים וּמְקַנְּאִים, אוּלָם בְּמַקְבִּיל חָשׁ הוּא תְּחוּשַׁת רֵגַע וְנִצָּחוֹן. תְּחוּשַׁת הַקִּפּוּחַ שֶׁחָשׁ בָּהּ מִקֹּדֶם הָלְכָה וְנֶעֶלְמָה לָהּ, שֶׁכֵּן נִתְבָּרֵר לוֹ שֶׁזָּכָה בְּדָבָר שֶׁכָּל חֲבֵרָיו הָיוּ חֲפֵצִים בּוֹ, וְלִתְחוּשַׁת נִצָּחוֹן זוֹ זָכָה אַךְ וְרַק מִקִּנְאָתָם וְשִׂנְאָתָם שֶׁל הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ.

עַם יִשְׂרָאֵל קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּהַר סִינַי, וּבָזֶה בְּעֶצֶם זְכָה אוֹתָם ה' בַּ"תִּיק" הַנַּעֲלֶה בְּיוֹתֵר. בְּמֶשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת עַם יִשְׂרָאֵל חָשׁוּ קִפּוּחַ בְּ"תִּיק" זֶה, נֶטֶל וְעֹל, וְחָפְצוּ לִהְיוֹת כְּכָל הַגּוֹיִם, מִשֶּׁחָרְרִים מֵעֹל תּוֹרָה וּמִצְווֹת, וּתְחוּשָׁתָם הָיְתָה שֶׁ"תִּיק" זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְמַעֲמָסָה בִּשְׁבִילָם, וּמַה טּוֹב יֵשׁ בּוֹ? הֲלֹא יוֹתֵר טוֹב לִהְיוֹת מְשֻׁחְרָרִים מִמֶּנּוּ.

מָה עוֹשֶׂה הַבּוֹרֵא? יוֹצֵר מַצָּב שֶׁל קִנְאָה וְשִׂנְאָה מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם עַל יִשְׂרָאֵל, וְכַמָּה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל מְנַסֶּה לִנְטֹשׁ אֶת הַתּוֹרָה וּלְהִתְעָרֵב עִם הָעַמִּים - כֵּן גְּדֵלָה הַשִּׂנְאָה עַד כְּדֵי לְהַכְחִידָם.

הַמַּטָּרָה פְּשׁוּטָה, כְּדֵי שֶׁנִּתְבּוֹנֵן מַה קּוֹרֶה כָּאן. מַדּוּעַ הַשִּׂנְאָה עָלֵינוּ? הֲלֹא אַדְרַבָּא, אָנוּ מְנַסִּים לְהִדָּמוֹת לָהֶם, לִלְבֹּשׁ כְּמוֹתָם, לְדַבֵּר בִּשְׂפָתָם, וְאַף לְהִתְחַתֵּן עִמָּהֶם, וְעַל מָה יִשְׂנְאוּנוּ? אֶלָּא שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ נַגִּיעַ לְמַסְקָנָה פְּשׁוּטָה: הַגּוֹיִם שׂוֹנְאִים אוֹתָנוּ הֱיוֹת שֶׁבְּיֵדֵינוּ נִמְצָא הַ"תִּיק" הֶחְשׁוּב בְּיוֹתֵר, "תִּיק" הַתּוֹרָה וּמִצְווֹתֶיהָ, וְאַף שֶׁיֵּשׁ מִבֵּינֵינוּ שֶׁאֵין מְקַיְּמִים אוֹתָהּ, מִכָּל מָקוֹם הִיא נַחֲלָתֵנוּ וִירֻשָּׁתֵנוּ וּבְמִקּוֹמָהּ עוֹמֶדֶת לְכָל הָרוֹצֶה לָבֹא וְלִטְלָהּ, וְגַם שֶׁעוֹמֶדֶת הִיא בְּקֶרֶן זָוִית - כָּל הָרוֹצֶה לִטְלָהּ יָבֹא וְיִטְלָהּ.

שִׂנְאָתָם שֶׁל הַגּוֹיִם עָלֵינוּ הִיא עַל מְנָת לְעוֹרְרֵנוּ וּלְהַזְכִּירֵנוּ שֶׁבְּיֵדֵינוּ הָאֹשֶׁר הָאֲמִתִּי, וְגַם אִם אֵינוֹ בְּפֹעַל - הִנּוֹ בְּכֹחַ, וּבְכָךְ נָשׁוּב לַה' וְנִשְׂמַח בְּחֶלְקֵנוּ. בַּקֶּטַע הַבָּא נְתָאֵר בְּמִקְצָת אֶת הָאֹשֶׁר הָאֲמִתִּי שֶׁנָּפַל בְּחֶלְקֵנוּ, וְהוּא הַמַּעֲמָד הַהִיסְטוֹרִי הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁלֹּא הָיָה וְלֹא נִשְׁמַע כָּמוֹהוּ - מַעֲמַד קַבָּלַת הַתּוֹרָה.

לד. מה חזינו ומה נודע לנו במעמד הר סיני?

בְּתְחִלַּת סִפְּרֵנוּ תֵּאַרְנוּ בְּמִקְצָת אֶת הַמַּעֲמָד הַגָּדוֹל - מַעֲמַד הַר סִינַי. וְנוֹסִיף בְּקֶטַע זֶה עוֹד מִתֹּאוּרוֹ הַנִּכְבָּד מִדִּבְרֵי הָרַמְחַ"ל (בהקדמתו למאמר הויכוח) הַמְתָאֵר בְּעָצְמָה אֶת אֲשֶׁר חָזוּ יִשְׂרָאֵל בַּמַּעֲמָד הַהוּא:

"ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל... הִסְתִּיר הוֹד שְׁכִינָתוֹ מִן הָאָרֶץ, וְצִמְצֵם אוֹתָהּ בַּשָּׁמַיִם... נִמְשָׁךְ מִזֶּה שֶׁבְּנֵי אָדָם לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ אֶל פְּעֻלּוֹת ה' לַאֲמִתָּם... [וְהוּא מִשּׁוּם מַעֲטֵה הַטֶּבַע הַפָּרוּשׂ עַל הַבְּרִיאָה, שֶׁאוֹחֵז אֶת עֵינֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם מִלִּרְאוֹת אֶת אֲמִתּוּת הַשְׁגָּחָתוֹ וְלִטְעוֹת אַחַר מַרְאֵה עֵינֵיהֶם].
אֲבָל כְּשֶׁרָצָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְהַקְרִיב אֵלָיו אֱמָתּוֹ הַחֲבִיבָה לוֹ מְאֹד, הִנֵּה קָרַע אֶת הַשָּׁמַיִם [בְּשִׁעַת מַתַּן תּוֹרָה] וְגִלָּה לָהֶם מִסְתּוֹרִין שֶׁלּוֹ, עַד שֶׁיָּדְעוּ כֻּלָּם וְנִתְבָּרֵר לָהֶם בֶּאֱמֶת, שֶׁכָּל הַהַנְהָגָה שֶׁל הַתַּחְתּוֹנִים, בְּכָל הַפְּרָטוּת שֶׁאֶפְשָׁר לַחְשֹׁב, אֵינָהּ אֶלָּא בְּיַד הַשְׁכִינָה.
[בְּשִׁעַת מַתַּן תּוֹרָה קָרַע הַבּוֹרֵא אֶת מַעֲטֵה הַטֶּבַע הַפָּרוּשׂ עַל הַבְּרִיאָה, וְנִסְתַּלְּקָה הַהַטְעָיָה שֶׁל הָאֲחִיזַת עֵינַיִם, וְרָאוּ אֶת הָאֱמֶת כְּפִי שֶׁהִיא בֶּאֱמֶת לְלֹא שׁוּם מַעֲטֵה מָסָךְ וְעָנָן טִבְעִי].
וְעוֹד רָאוּ הֵיאַךְ אֵין לְךָ דָּבָר קָטָן בָּעוֹלָם שֶׁאֵין עוֹמְדִים [קְשׁוּרִים] עָלָיו כַּמָּה עִנְיָנִים [רוּחָנִיִּים] רָמִים וּגְבוֹהִים מְאֹד. וְאָז יָדְעוּ וְהֵבִינוּ כָּל סוֹד הַבְּרִיאָה: עַל מָה נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם [לְאֵיזוֹ תַּכְלִית], וְעַל מָה עוֹמֵד [מַה נּוֹתֵן קִיּוּם לָעוֹלָם], וְעַל אֵיזֶה דֶּרֶךְ מִתְנַהֵג, וּמָה אַחֲרִית כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים, וְיָדְעוּ עֹמֶק עֲצָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ...
וְגַם רָאוּ אֵיךְ בְּנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה הוֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֱמֶת נִסְתָּר מֵעֵינֵיהֶם, וְאֵיךְ הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה הַמַּכְשֵׁלוֹת [דְּבָרִים הַמַּכְשִׁילִים] אֶת הָרְשָׁעִים. כִּי מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִסְתָּר מִבְּנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, נָתַן רְשׁוּת לַשָּׂטָן לְשׁוֹט בָּאָרֶץ וּלְהִתְהַלֵּךְ בָּהּ וְלַעֲשׂוֹת וּלְפַתּוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם בְּכַמָּה מִינֵי מִרְמָה וְכָזָב, שֶׁלֵּב הָאָדָם נִפְתֶּה אַחֲרֵיהֶם וְטוֹעֶה בְּכַמָּה טָעֲיוֹת, וְחוֹשֵׁב שֶׁהָעוֹלָם אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֶלָּא עַל פִּי הַטֶּבַע הַזֶּה שֶׁנִּרְאֶה לָעֵינַיִם.
[כְּלוֹמַר, בְּכָךְ שֶׁעָמְדוּ אָז בְּרִאְיָה שֶׁל אֱמֶת, נִדְמוּ לָאָדָם הָעוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַמִּגְדָּל שֶׁבְּגַן הַמְּבוּכָה, כַּמּוּבָא בַּ"מְסִלַּת יְשָׁרִים", שֶׁרוֹאֶה מִלְמַעְלָה אֶת כָּל הַדְּרָכִים הָעֲקַלְקַלּוֹת שֶׁמִּלְמַטָּה בַּגָּן - כֵּן עַם יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהוּסַר מֵהֶם מַרְאֵה הַשֶּׁקֶר וְעָמְדוּ עַל הָאֱמֶת וּמִשָּׁם הִבִּיטוּ עַל הַשֶּׁקֶר שֶׁלְּמַטָּה, רָאוּ וְהִבְחִינוּ בְּשֶׁקֶר הַמַּטְעֶה שֶׁבָּעוֹלָם].
וְהִנֵּה כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּלָּה לְעֵינֵיהֶם [בְּשִׁעַת מַתַּן תּוֹרָה], וְרָאוּ אוֹתָם וְהִשִּׂיגוּ אוֹתָם בֶּאֱמֶת, וְהַטַּעַם לְכָל זֶה [הֵבִינוּ גַּם אֶת הַטַּעֲמִים לִנְתִינַת אֶפְשָׁרֵיוֹת לִטְעוֹת], וְעֹמֶק הָעֵצָה הָעֶלְיוֹנָה הַמְסֻבֶּבֶת כָּל זֶה בְּחָכְמָה רַבָּה עַד סוֹף הַכֹּל. וְכָאן רָאוּ גֹּדֶל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, מָה עִנְיָנָם, וְאֵיךְ הֵם פּוֹעֲלִים הַפְּעֻלּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּכָל הַבְּרִיאָה. וְרָאוּ כָּל דִּקְדּוּקֵי מִצְוֹת בַּמָּה הֵם תְּלוּיִים, וְכַמָּה הֵם צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד... [דְּהַיְנוּ, אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה מֵנִיחַ תְּפִלִּין, מִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וְאַפִלּוּ בְּיֶתֶר דִּקְדּוּקֵי מִצְוֹת כַּעֲנַיַּת אָמֵן, נִזְהָר מִדִּבּוּר חֹל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכֵן חוֹסֵם פִּיו מִדְּבָרִים אֲסוּרִים וְאֶת עֵינָיו מִמַּרְאוֹת אֲסוּרוֹת וְכַדּוֹמֶה - אֵינוֹ רוֹאֶה מַה נִּפְעָל

וּמַה נַּעֲשָׂה מִכָּל כְּבִישַׁת יֵצֶר וּמִכָּל קִיּוּם מִצְוָה, וּבִשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם [בִּנְבוּאָה] מַה נִּפְעָל וּמַה נַּעֲשָׂה לְמַעְלָה וּבְנִשְׁמַת הָאָדָם פְּעֻלּוֹת נִפְלָאוֹת מִכָּל מַעֲשֶׂה וְדִקְדּוּק קָטָן שֶׁל מִצְוָה, אוֹ חַס וְחָלִילָה לְהֶפֶךְ - מִמַּעֲשֶׂה שֶׁל אִסּוּר].

וְעִם כָּל זֶה הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה אוֹמֵר לָהֶם (דברים ד): 'אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת... כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד'. כִּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא הֶרְאָה לָהֶם כָּל הַמְּצִיאוּת וְעַל מָה הוּא עוֹמֵד, וְיָדְעוּ בְּבֵרוּר שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הַמַּנְהִיג וְאֵין שׁוּם הַנְהָגָה אֲחֶרֶת, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ מַנְהִיג בְּעֹמֶק הָעֵצָה שֶׁגִּלָּה לָהֶם. וְצִוָּה לָהֶם כְּמוֹ כֵן לְהָשִׁיב אֶל לִבָּם הָאֱמֶת הַזֶּה, שֶׁיִּהְיֶה מִתְיַשֵּׁב בָּהֶם בְּלִי שׁוּם סָפֵק כְּמוֹ שֶׁרָאוּ אוֹתוֹ בְּבֵרוּר שָׁלֵם.

וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר לָהֶם (שם): 'וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ'...

וְהִנֵּה כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה רָאוּ אוֹתָם בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, וְכֵן כָּתוּב (שם ה): 'הֵן הֶרְאָנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ אֶת כְּבֹדוֹ'.

וְעַל כֵּן צִוָּה אוֹתָם, שֶׁמַּה שֶּׁרָאוּ הֵם בְּעֵינֵיהֶם יִהְיוּ מוֹסְרִים לִבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם לְדוֹרוֹת.

וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר לָהֶם (שם ד): 'רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ'...

כִּי זֶה מַה שֶּׁיּוֹדְעִים יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין שְׁאָר הָאֻמּוֹת יוֹדְעִים כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל זָכוּ לִרְאוֹת כָּל זֶה בְּהַר סִינַי מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם... וּמִשָּׁם וָהָלְאָה נִשְׁאֲרוּ הַדְּבָרִים חֲתוּמִים בְּלִבָּם, וְהַמִּצְוָה הַזֹּאת עֲלֵיהֶם לְלַמְּדָם אִישׁ אֶת בְּנוֹ.

וְעוֹד, מִשָּׁם זָכוּ לְהַעֲמִיד נְבִיאִים שֶׁיְּחַדְּשׁוּ בָּהֶם יְדִיעָה הַזֹּאת תָּמִיד...". עַד כָּאן.

לה. מדוע בחר ה' בעמו ישראל מכל אומות העולם

וּבְכָאן נַבְהִיר יְדִיעָה חֲשׁוּבָה וּנְחוּצָה. הִנֵּה הָאֱלֹקִים, שֶׁהוּא "הַבַּעַל הַבַּיִת" שֶׁל הָעוֹלָם, הֶחְלִיט עַל בְּחִירַת אֻמָּה נִבְדֶּלֶת וּמְצֻיֶּנֶת לוֹ מִכָּל הָאֻמּוֹת, אֲזַי רֵאשִׁית זוֹ בְּחִירָה שֶׁל הָאֱלֹקִים, כָּךְ שֶׁאֵין לְשׁוּם אֻמָּה לְעָרְעֵר עַל כָּךְ!

וְשֵׁנִית, יֵשׁ לָדַעַת שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל נִבְחַר וְנִתְיַחֵד לְעֻמַּת הַשַּׁיָּךְ לָאֱלֹקִים בְּיוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת לֹא רַק בְּגַלַּל יִחוּסוֹ הַפִּיזִית בָּזֶה שֶׁהִנְנוּ בָּנִים וּבְנֵי בָנִים מִזֶּרַע אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁבָּחַר ה' בָּהֶם וּבְזַרְעָם. יֵשׁ כָּאן עִנְיָן עָמֹק יוֹתֵר. וְהוּא, כִּי מִלְּבַד הֱיוֹתֵנוּ פִּיזִית בָּנִים לְזֶרַע יִשְׂרָאֵל, נִשְׁמָתֵנוּ הִנָּהּ מִמְּקוֹר וּמִמַּחְצָב נַעֲלֶה וּמְיֻחָד יוֹתֵר מִשֶּׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁיֶּשְׁנָם מַחְצַבֵּי יַהֲלוֹמִים יְקָרִים יוֹתֵר וְיִקָּרִים פָּחוֹת, כֵּן נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הִנָּם מִמַּחְצָב גָּבוֹהַּ וְנַעֲלֶה שֶׁלֹּא כְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁנִּשְׁמָתָם מִמַּחְצָב הַפָּחוּת, וְזֶה עִצְמוֹ יְצִירָה שֶׁיְּצָרָהּ הָאֵל לִהְיוֹת נְשָׁמוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר וּלְעֻמָּתָן פְּחוּתוֹת בַּמַּעֲלָה, וְכָל מִי שֶׁהוּא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, מְקֻבָּל נְשָׁמָה מִמַּחְצָב

הַנַּעֲלֶה שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כָּךְ שֶׁמִּלְבַד יִחוּסָנוּ, הֲרֵי שֶׁבְּעַצְמוּתֵנוּ וּבְמַהוּתֵנוּ שׁוֹנִים אָנוּ מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וּמִכָּאן הַהַשְׂלָכוֹת לְיִכֹּלֶת שֶׁלָּנוּ לְקִיּוּם תּוֹרָה וּמִצְווֹת שֶׁאֵינָם בְּיִכֹּלֶת אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

וּבְפֶרֶק הַבָּא נְבָאֵר הֵיאַךְ מַצָּב שֶׁכָּזֶה לֹא אָמוּר לִיצֹר הַפְלָיָה הַגּוֹרֶמֶת לְשִׂנְאָה מִצַּד אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְהֶחָשֵׁב כִּמְקַפְּחִים וּנְחוּתִים מֵעַם יִשְׂרָאֵל.

לו. האם זהו גורלנו להיות שנואי העמים?!

וְכָאן יֵשׁ לִשְׁאֹל שְׁאֵלָה: אָכֵן זָכִינוּ בַּ"תִּיק" הַנִּכְבָּד בְּיוֹתֵר - הַתּוֹרָה וּמִצְווֹתֶיהָ, וְכָאָמוּר, שֶׁזֶּה מִכֹּחַ הַבְּחִירָה הָאֱלֹקִית שֶׁבָּחַר בָּנוּ הָאֱלֹקִים לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים.

אוּלָם יֵשׁ לְתִמֹּהַּ, שֶׁכֵּן הֲרֵי בְּמַתָּנָה זוֹ כְּרוּכָה קִנְאָה וְשִׂנְאָה מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם עָלֵינוּ, וְכַמּוּבָא בַּגְּמָרָא (שבת פח), לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ הַר סִינַי? שֶׁמִּמֶּנּוּ יָרְדָה שִׂנְאָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם עַל יִשְׂרָאֵל, וְכָאָמוּר לְעֵיל בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם: "אֵין קִנְאָה כְּקִנְאַת הַדָּת, וְאֵין שִׂנְאָה כְּשִׂנְאָה מִקִּנְאַת הַדָּת". וְאִם כֵּן, הֲרֵי קִבַּלְנוּ אֲמָנָם מַתָּנָה, אוּלָם כָּרוּךְ בָּהּ קוֹץ מַכְאִיב, וְאִם הַדָּבָר בִּלְתִּי נִמְנָע, מַה טַּעַם יֵשׁ לְמַתָּנָה זוֹ כַּאֲשֶׁר בְּעִקְבוֹתֶיהָ שְׂנוּאִים אָנוּ עַד אֲשֶׁר נִשְׁפַּךְ דָּמֵנוּ כַּמַּיִם בַּעֲבוּרָהּ?!

אֶת הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ נַסְבִּיר בְּדֶרֶךְ הַמְחָשָׁה;

אָדָם שֶׁעָלָה לִגְדֻלָּה וְנִתְמַנָּה לְשַׂר חָשׁוּב, יַחַס הַחֲבֵרִים כְּלַפָּיו יִתְכַּן בִּשְׁנֵי אֲפָנִים: יִהְיוּ כָּאֵלֶּה שֶׁמֵּחֲמַת שֶׁנִּתְמַנָּה לְשַׂר יְקָנְאוּ בּוֹ, יִשְׂנְאוּ אוֹתוֹ וְיַחְתְּרוּ לְהַפִּילוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, וְיִתְכָּנוּ אֲחֵרִים שֶׁהַנְהָגָתָם כְּלַפָּיו תִּהְא לְהֶפֶךְ - יַחֲנִיפוּ לוֹ, יְשָׁרְתוּהוּ, יְכַבְּדוּ אוֹתוֹ, בִּהְיוֹתָם יוֹדְעִים שֶׁבְּיָדוֹ הַשַּׂרְבִּיט לְחֶסֶד אוֹ לְשֶׁבֶט, וּכְדַאי לָהֶם לִנְהֹג בּוֹ כָּבוֹד שֶׁכֵּן בְּכָךְ יִתְכַּבְּדוּ גַּם הֵם מִכְּבוֹדוֹ וְיֵהָנוּ גַּם הֲנָאָה שֶׁל מַמָּשׁ מֵהַהֲנָאוֹת הָאֶפְשָׁרִיּוֹת לַהֲנוֹת מִמֶּנּוּ מִתּוֹקֶף תַּפְקִידוֹ.

הַבּוֹרֵא שָׁמָנוּ וּנְתָנָנוּ עֶלְיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, וְכַנֶּאֱמַר (דברים כו, יט): "וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם", וּכְמוֹ כֵן הַיַּחַס בֵּינֵינוּ לְבֵין הַבּוֹרֵא הוּא יַחַס שֶׁל בָּנִים, וְכַנֶּאֱמַר (שם יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם", וְיַחַס זֶה שֶׁל בָּנִים הִנּוֹ יַחַס עֶלְיוֹן שֶׁלֹּא מִשְׁתַּנֶּה מִשּׁוּם מַצָּב, בֵּין אִם נַעֲשֶׂה אֶת רְצוֹן ה' בֵּין אִם לֹא, וּכְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר (קידושין לו ע"א): בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתֶּם קְרוּיִים בָּנִים.

וּבְכֵן, הֲכֵיצַד תְּהֵא הִתְיַחֲסוּת הָאֻמּוֹת אֲלֵינוּ - תְּלוּיִ וּמֻתָּנֶה הַדָּבָר בָּנוּ. בְּאִם נִשְׁמֹר עַל יְחוּדֵנוּ הַמִּתְבַּטֵּא בַּתּוֹרָה וּמִצְווֹתֶיהָ - נִזְכֶּה לְיַחַס מְכֻבָּד מִצַּד הָאֻמּוֹת, וְאַדְרַבָּא יַחְפְּצוּ לְשָׂרֵת אוֹתָנוּ כַּיָּאוֹת לְעַם קָדוֹשׁ, בְּיָדְעָם שֶׁבְּכָךְ יֵהָנוּ אַף הֵם מִכְּבוֹדֵנוּ, וּמֵהַהַשְׁפָּעוֹת הַטּוֹבוֹת הַנִּשְׁפָּעוֹת לָנוּ יִשָּׁפַע אֲלֵיהֶם, וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה סא, ה): "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם", וּכְמוֹ שֶׁכֵּן

יְהֵא לֶעָתִיד בְּבֹא הַגּוֹאֵל, וְכַמְבֹאָר הַרְבֵּה בִּפְסוּקֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁיְּכַבְּדוּנוּ וְיוֹקִירוּנוּ כָּל הַגּוֹיִם וְיֵדְעוּ בֶּאֱמֶת אֶת עֶרְכֵּנוּ, וְאַדְרַבָּא, יָחוּשׁוּ זְכוּת בְּקִרְבָתֵנוּ, וְכַנֶּאֱמַר בְּאַחַד מֵהֶם (ישעיה מט, כג): "וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתָיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ". וּבְאֹם חָלִילָה נִנְטֹשׁ אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְווֹתֶיהָ, עַדַיִן נַחֲשֹׁב לְעֶלְיוֹנִים וּלְבָנִים, אוּלָם הַיַּחַס אֵלֵינוּ יִהֵא מַשְׁפִּיל וְעוֹיֵן מִתּוֹךְ קִנְאָה וְשִׂנְאָה.

הֲרֵי שֶׁמַּתְנַת יְחוּדֵנוּ עַל כָּל הָאֻמּוֹת אֵינָהּ מַכְרִיחָה מַצָּב אֶחָד שֶׁבִּשְׁבִיל כָּךְ יִשְׂנְאוּ אוֹתָנוּ מִתּוֹךְ קִנְאָתָם בָּנוּ, אֶלָּא הַדָּבָר תָּלוּי וְעוֹמֵד - בְּאִם נִשְׁמֹר מִצְווֹת, הֲרֵי שֶׁהַמַּתָּנָה תִּהֵא מַתָּנָה מֻשְׁלֶמֶת, וּבְאִם לֹא, נִצְטָרֵךְ שֶׁיְּזַכִּירוּנוּ עַל מַעֲלָתֵנוּ בְּדֶרֶךְ קָשֶׁה שֶׁל עוֹינוּת וְשִׂנְאָה, כַּמְבֹאָר לְעֵיל.

לז. גזירת השואה - רק רחמן כהבורא יכול לבצע ניתוח שכזה

סִפֵּר לִי הַגָּאוֹן הָרַב קוֹלֶדֶצְקִי שְׁלִיטָ"א: כְּשֶׁסִּפְּרוּ לְהַחָזוֹן אִישׁ זַצַ"ל לְאַחַר מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשֵּׁנִיָּה עַל כָּל הַזְּוָועוֹת שֶׁאֵרְעוּ בַּשּׁוֹאָה בַּהֲרִיגַת מִילְיוֹנִים מֵעַמֵּנוּ, שֶׁכֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא יָדְעוּ מִכָּךְ בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה, רַק לְאַחֲרֶיהָ, הִתְבַּטֵּא הַ"חָזוֹן אִישׁ" בְּמִשְׁפָּט אֶחָד וְאָמַר: "רַק רַחֲמָן כְּהַבּוֹרֵא יָכוֹל לְבַצֵּעַ נִתּוּחַ שֶׁכָּזֶה!"

וּבֵאֵר מִשְׁפָּט זֶה הַגָּאוֹן רַבִּי נִסִּים קָרֶלִיץ שְׁלִיטָ"א, אַחְיָנוֹ שֶׁל ה"חָזוֹן אִישׁ". אָב שֶׁבָּנוֹ חוֹלֶה וְנִצְרָךְ לַעֲקֹר "גִּדּוּל" מִגּוּפוֹ, אוּלָם מִסִּבּוֹת בְּעָיוֹת בְּרִיאוּתִיּוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ לַבֵּן לֹא נִתָּן לְהַרְדִּימוֹ, וּלְכָךְ נִצְרָךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ פְּעֻלָּה זוֹ בְּעוֹדֶנּוּ עֵרְנִי - הֲרֵי אַף אָדָם לֹא יִהְיֶה מְסֻגָּל לַחְתֹּךְ בִּבְשָׂרוֹ הַחַי שֶׁל זֶה וְלַעֲקֹר ה"גִּדּוּל" מִמֶּנּוּ. מִי יוּכַל לִשְׁמֹעַ צְרִיחוֹתָיו וּכְאֵבוֹ הֶעָצוּם שֶׁל זֶה? אוּלָם הַיָּחִיד שֶׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת זֹאת זֶהוּ רַק אָבִיו, שֶׁגָּדֵל רַחֲמָנוּתוֹ עַל בְּנוֹ הוּא לְאֵין סוֹף, זֶה אֲשֶׁר יִתֵּן נַפְשׁוֹ עֲבוּר בְּנוֹ וְיִתְגַּבֵּר עַל רְגָשׁוֹתָיו עַל מְנָת לְהַצִּיל אֶת בְּנוֹ.

אוֹמַר הַחָזוֹן אִישׁ, בַּשּׁוֹאָה עָבְרָנוּ נִתּוּחַ קָשֶׁה מְנֻשָּׁא, רַק רַחֲמָן כְּ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יָכוֹל הָיָה לְבַצֵּעַ נִתּוּחַ שֶׁכָּזֶה עַל מְנָת לַהֲבִיאֵנוּ לְיִעוּדֵנוּ וּלְתִקּוּנֵנוּ בְּעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת, שֶׁזֶּהוּ עוֹלָם שֶׁל הָעֹנֶג הָאֲמִתִּי לִנְשָׁמָה. רַק הַבּוֹרֵא הַיּוֹדֵעַ אֶת עֵרֶךְ הַנְּשָׁמָה לְעֻמַּת הַגּוּף יָכוֹל לְהִתְאַכְזֵר כְּבֵיכוֹל עַל הַגּוּף בְּאֹפֶן שֶׁכָּזֶה עַל מְנָת לְהַצִּיל אֶת הַנְּשָׁמָה.

הִנֵּה לָנוּ הַמְחָשָׁה הָכִיצַד רוֹאֶה זֶה שֶׁמַּכִּיר אֶת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כְּ"אָבִינוּ" וְלֹא רַק כְּ"מַלְכֵּנוּ". אֵלּוּ שֶׁהַהֶבֵט שֶׁלָּהֶם נִגְמָר בַּ"מַלְכֵּנוּ", צוֹוְחִים: הֵיכָן אֱלֹקִים...??? הֵיכָן הָרַחֲמִים...??? וְכַיּוֹצֵא בְּמִשְׁפָּטִים שֶׁכָּאֵלֶּה. אוּלָם זֶה שֶׁהֶבֵּטוֹ עַל הַבּוֹרֵא בִּשְׁלֵמוּת - אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ - חֲשִׁיבָתוֹ שׁוֹנָה לַחֲלוּטִין; רַק רַחֲמָן כְּמוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יָכוֹל לְבַצֵּעַ נִתּוּחַ שֶׁכָּזֶה...

דַּגְמָא חַיָּה לָזֶה הֶחָשׁ אֶת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כְּאָב רַחֲמָן הֵיאַךְ שׂוּם רוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם לֹא יוּכְלוּ לַהֲזִיזוֹ מִמְּקוֹמוֹ, נִלְמַד מֵהַגה"ק רַבִּי יְקוּתִיאֵל יְהוּדָה הַלְּבֶרְשְׁטַאם מִצַּאנְז - קְלוֹיְזֶנְבּוּרְג. וּלְהַלָּן תֵּאוּר קָצָר מֵעֹז רוּחוֹ וּבִטְחוֹנוֹ בֵּאלֹהָיו גַּם בְּמַצָּבִים שֶׁל שֶׁבֶר בַּגּוּף וּבַנֶּפֶשׁ:

רַבֵּנוּ עָבַר אֶת שִׁבְעַת מְדוֹרֵי הַגֵּיהִנֹּם שֶׁהֵקִים הַצּוֹרֵר הַגֶּרְמָנִי, יִמַּח שְׁמוֹ, עֲלֵי אֲדָמוֹת, הָחֵל מִמַּחֲנוֹת הָעֲבוֹדָה בְּהוּנְגֶרְיָה, דֶּרֶךְ גֶּטוֹ וַרְשָׁא, מַחֲנוֹת הַהַשְׁמָדָה אוֹשְׁוִיץ, דַּכָאוֹ, מִיהלְדָארְף וְעוֹד. הוּא אִבֵּד בַּמַּחֲנוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו, שֶׁנֶּהֶרְגוּ עַל קִדּוּשׁ ה'. אַךְ עַל אַף הַכֹּל - לֹא נִשְׁבְּרָה רוּחוֹ, וְהוּא הִמְשִׁיךְ לִחְיוֹת חַיֵּי תּוֹרָה וָחֶסֶד גַּם שָׁם, בְּצֵל הַמָּוֶת.

מִיָּד כְּשֶׁשָּׁמַע מֵאַנְשֵׁי הַצָּבָא הָאֲמֶרִיקָנִים עַל הַשִּׁחְרוּר, חִדֵּשׁ רַבֵּנוּ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיו. לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּעַצְמוֹ אֶת דַּרְכֵי אֲבוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוֹדַת ה', אֶלָּא הָיָה מִיָּד "טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ", קָרָא בְּקוֹל גָּדוֹל "מִי לַה' אֵלַי" וְהֵפִיחַ רוּחַ חַיִּים בִּלְבָבוֹת מְיֻאָשִׁים וּדְווּיִים.

רַבֵּנוּ הֵשִׁיב אֶת הָאֱמוּנָה לָרְחוֹקִים וּלְאֵלֶּה שֶׁהַסָּפֵק כִּרְסֵם בְּלִבָּם לְאַחַר שְׁנוֹת הַזַּעַם שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם. הוּא הִצְלִיחַ לְשַׁקֵּם אֲלָפִים מִבְּחִינָה גּוּפָנִית וְרוּחָנִית, כַּאֲשֶׁר הוּא עַצְמוֹ הָיָה עֲדַיִן בְּחֹסֶר כֹּל. הוּא דָּאַג לְמְאוֹת יְתוֹמִים, הִשִּׂיא מְאוֹת בָּנוֹת. וּכְבָר שָׁם, בַּמַּחֲנוֹת בְּגֶרְמַנְיָה, הֵקִים רֶשֶׁת שֶׁל תָּתִי"ם, יְשִׁיבוֹת קְטַנּוֹת וּגְדוֹלוֹת, כּוֹלְלִים לְלִמּוּד שַׁ"ס וּבָתֵּי סֵפֶר בֵּית יַעֲקֹב, וְהִשְׁלִים אֶת כָּל הֶחָסֵר לִשְׁאֵרִית הַפְּלֵיטָה.

כְּשֶׁעָלָה לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, הֵקִים בִּנְתַנְיָה וְאַחַר כָּךְ בִּירוּשָׁלַיִם קְרִיוֹת שֶׁכָּלְלוּ אֶת כָּל מוֹסְדוֹת הַחִנּוּךְ וּמוֹסְדוֹת הַחֶסֶד הַדְּרוּשִׁים, בֵּית אָבוֹת לְזִקֵנִים וּלְסִעוּדִיִּים, מוֹסָדוֹת לִילָדִים וְעוֹד וְעוֹד. בִּנְתַנְיָה אַף הֵקִים מוֹסָד מְיֻחָד בְּמִינוֹ - בֵּית הַחוֹלִים "לְנְיָאדוֹ". הוּא דָּאַג לַהֲקָמַת מִפְעָלִים בַּמַּמַדִּים גְּדוֹלִים, שֶׁבְּדַרְכּוֹ הַטֶּבַע דָּרְשׁוּ כֹּחוֹת מְיֻחָדִים בְּמִינָם, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אַף חִבֵּר שִׁבְעָה חֶלְקֵי שו"ת בַּהֲלָכָה.

הוּא, שֶׁעָבַר אֶת הַשּׁוֹאָה וּמוֹרָאוֹתֶיהָ, וְהָיָה צָרִיךְ, לְכְאוֹרָה, לִהְיוֹת שָׁבוּר בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ, יָדַע לְהִתְעַלּוֹת עַל קְשָׁיָיו הָאִישִׁיִּים וְנִגַּשׁ לְבַדּוֹ לְשַׁקֵּם אֶת הַהֶרֶיסוֹת. וְאִם לֹא הָיוּ מַעֲלִים עַל הַכְּתָב אֶת פְּעָלָיו שֶׁל הָאַדְמוֹ"ר, פְּעָלִים שֶׁחָזוּ עֵינֵינוּ, הֲרֵי שֶׁהַדּוֹרוֹת הַבָּאִים וַדַּאי לֹא הָיוּ מַאֲמִינִים שֶׁאָדָם אֶחָד, נִצּוֹל שׁוֹאָה, הָיָה מְסֻגָּל לְהַנִּיחַ בַּצַּד אֶת תְּלָאוֹתָיו מֵעֵמֶק הַבָּכָא וּלְהִתְמַסֵּר כָּל כָּלּוֹ לַעֲבוֹדַת ה' - לְמַעַן הַכְּלָל.

אֶת סוֹד הַצְלָחָתוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל יִסּוּרֵי אִיּוֹב, וּבְעִקָּר עַל אָבְדַן מִשְׁפַּחְתּוֹ, הִסְבִּיר כ"ק אַדְמוֹ"ר בְּאָמְרוֹ: "אִבַּדְתִּי אֶת כָּל מִשְׁפַּחְתִּי, אִבַּדְתִּי אֶת הַכֹּל - אֲבָל אֶת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא אִבַּדְתִּי".

הָרַבִּי מִצַּאנְז זַצַ"ל זֶהוּ הַמְחָשָׁה אַחַת מִנֵּי רַבּוֹת מֵעוֹד גְּדוֹלִים וּקְדוֹשִׁים כְּמוֹהוּ שֶׁאִבְּדוּ אֶת מִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם וְלֹא נִשְׁבְּרוּ, וְאַדְרַבָּא - עָלוּ וְהִתְעַלּוּ בֶּאֱמוּנָה בַּה', הֵקִימוּ מִשְׁפָּחוֹת מֵחָדָשׁ וְשָׁבוּ לְשִׂמְחַת חַיֵּיהֶם עַד שֶׁלֹּא נִכַּר עֲלֵיהֶם דָּבָר. וְהֵאֵיךְ הֶחֱזִיקוּ מַעֲמָד? בְּהֶסְתֵּר פָּנִים, בְּנִסְיוֹנוֹת מְסֻבָּכִים שֶׁעָבְרוּ הֵיאַךְ נִשְׁאֲרוּ נֶאֱמָנִים לַה'? הַתְּשׁוּבָה הִיא אַחַת: רַק רַחֲמָן כְּמוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יָכוֹל לְבַצֵּעַ נִתּוּחַ שֶׁכָּזֶה...!

הָרַבִּי מִצַּאנְז הָיָה אוֹמֵר: אֵין לְךָ יְהוּדִי בַּשּׁוֹאָה שֶׁלֹּא יָכוֹל לְסַפֵּר עַל "שַׂק שֶׁל נְסִים" שֶׁרָאוּ עֵינָיו גַּם בַּמְאֹרָעוֹת הַזְּוָעָתִיִּים בְּיוֹתֵר.

זֶהוּ מַה שֶּׁנּוֹתֵן אֶת הַכֹּחַ שֶׁל הָאֱמוּנָה לַמַּאֲמִינִים, לִרְאוֹת אֶת נְקֻדּוֹת הָאוֹר גַּם בְּמַסַּךְ הַחֹשֶׁךְ, נְסֵי ה' שֶׁמַּרְאֶה לָנוּ בְּמַצְּבֵי חֹשֶׁךְ סִימָנִים הֵם לָאָדָם, הִנֵּה אֲנִי אִתְּךָ... אַתָּה אֵינְךָ נָטוּשׁ... אֵינְךָ מֻפְקָר...

הִסְתַּכְּלוּת הַבּוֹרֵא לְעֻמַּת הִסְתַּכְּלוּתֵנוּ

הָאָדָם מֻרְכָּב מִגּוּף וּנְשָׁמָה. בְּנֵי הָאָדָם בָּעוֹלָם רוֹאִים אֶת הַגּוּף כְּעִקָּר, חֲרֵדִים וּמִשְׁתּוֹמְמִים בְּאִבּוּד הַגּוּף אוֹ הָרְכּוּשׁ הַרַבֵּה יוֹתֵר מֵאִבּוּד הַנְּשָׁמָה, וּלְמָשָׁל אָדָם שֶׁנִּפְגַּע רִכְבּוֹ, נִפְצְעָה רַגְלוֹ אוֹ יָדוֹ, הֲרֵי שֶׁזֶּה תּוֹפֵס לוֹ אֶת כָּל עוֹלָמוֹ, וְאוֹתוֹ אָדָם כְּשֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם הִתְרַשֵּׁל לֵילֵךְ לְשִׁעוּר תּוֹרָה אוֹ לִתְפִלָּה, הִתְעַלֵּם מֵהֶעָנְי וְהַמַּסְכֵּן, פָּגַע בְּזוּלָתוֹ וְכַיּוֹצֵא אֵינוֹ מִיַּחֵס לְזֶה תְּשׁוּמֶת לֵב עַד לַחֲרָדָה וּכְאֵב, זוֹ הִסְתַּכְּלוּת הָאָדָם, לִרְאוֹת נוֹרָא אֶת צַעַר הַגּוּף וְהַמָּמוֹן וּכְלֹא נוֹרָא אֶת צַעַר הַנְּשָׁמָה.

וּלְעֻמַּת זֹאת הִסְתַּכְּלוּת הַבּוֹרֵא לְהֵפֶךְ, לִרְאוֹת נוֹרָא אֶת צַעַר הַנְּשָׁמָה וּלְיַחֵס לוֹ רְפוּאָה וְתִקּוּן וְשֶׁיִּהְיֶה זֶה עַל חֶשְׁבּוֹן צַעַר הַגּוּף הַטָּפֵל, וְלָכֵן אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִמְנָע מִלְּיַסֵּר אֶת הַגּוּף, וּכְשֶׁנִּצְרָךְ אַף בְּמַכּוֹת אַכְזָרִיּוֹת וְהָעִקָּר לִשְׁמֹר עַל הַנְּשָׁמָה.

וְלֹא בְּגָלַל שֶׁאָנוּ אֵיזֶנּוּ מְבִינִים וְרוֹאִים אֶת הַהִתְיַחֲסוּת הָאֲמִתִּית שֶׁבֵּין הַגּוּף לַנְּשָׁמָה יִמָּנַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִלִּפְעֹל כְּפִי הָאֱמֶת, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְבַעַל עֵסֶק הָעוֹסֵק בְּשִׁוּוּק אוֹפַנַּיִם וּבְיָדוֹ עֲשָׂרוֹת אוֹ מֵאוֹת זוּגוֹת אוֹפַנַּיִם הַמְיֻעָדִים לְשִׁוּוּק בְּכָל שָׁבוּעַ, וּבְנוֹ יְחִידוֹ הִתְחַנֵּן עַל נַפְשׁוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ זוּג אוֹפַנַּיִם אֶחָד וְהָאָב בְּשׁוּם פָּנִים לֹא נֶעְתָּר לְבַקָּשַׁת בְּנוֹ, וּכְשֶׁנִּשְׁאַל הָאָב מַדּוּעַ אֵינוֹ מִתְיַחֵס לְבַקָּשַׁת בְּנוֹ הֵשִׁיב מַכִּיר אֲנִי אֶת בְּנִי זֶה יֶלֶד חָסֵר אַחֲרָיוּת וּכְשֶׁאוֹפַנַּיִם בְּיָדוֹ יָכוֹל הוּא לְהִכָּנֵס תַּחַת גַּלְגַּלֵּי הַמְּכוֹנִיּוֹת. וּבְכֵן לֹא יָכוֹל הָאָב לְהִתְיַחֵס לְהִסְתַּכְּלוּת הַבֵּן שֶׁרוֹאֶה אֶת אָבִיו כְּאַכְזָר אוֹ קַמְצָן, הָאָב חַיָּב לְהִתְיַחֵס לְגוּפוֹ שֶׁל עִנְיָן כְּפִי שֶׁהוּא בָּאֱמֶת, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַחְסוֹ אֵלֵינוּ כְּפִי הָאֱמֶת וְעַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, אֲבָל לְגַמְרֵי לְהִתְיַחֵס כְּלַפֵּינוּ כְּפִי הֲבָנָתֵנוּ זֶהוּ בִּלְתִּי אֶפְשָׁרִי.

בְּסֵפֶר "חַיֵּי עוֹלָם" לְהַגָּאוֹן ר' יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל קַנְיֶיבְסְקִי זַצַ"ל כָּתַב: "רוֹאִים אָנוּ בָּזֶה אֶצְבַּע אֱלֹקִים, כִּי הַתְחָלַת פְּרִיקַת עֹל, רַחֲמָנָא לִצְלַן, בְּאֹפֶן מְאֻרָּגָן הֻתְחֲלָה בְּאַשְׁכְּנַז, וּמִשָּׁם הוּפַץ לְשָׁאר אַרְצוֹת, וְגַם הַגְּזֵרָה לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים בָּא מֵאוֹתָהּ מְדִינָה הָרְשָׁעָה". עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

לח. מדברי הגאון הרב שך זצ"ל

בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר

בְּרצוֹנִי לְהַצִּיב שְׁאֵלָה, מַחֲשָׁבָה שֶׁמְּנֻקֶּרֶת אֶצְלִי הַרְבֵּה שָׁנִים: הָיְתָה שׁוֹאָה לִפְנֵי עַשְׂרוֹת שָׁנִים, בְּשׁוֹאָה זוֹ הֻשְׁמְדוּ שִׁשָּׁה מִילְיוֹן יְהוּדִים. עַד הַשּׁוֹאָה גַּם לֹא הָיְתָה רְגִיעָה בָּעוֹלָם. מִמְּלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה לֹא הָיְתָה רְגִיעָה בָּעוֹלָם. גַּם בְּרוּסְיָה סָבְלוּ מִילְיוֹנֵי יְהוּדִים. בְּכָל רַחֲבֵי רוּסְיָה נֶהֶרְגוּ יְהוּדִים, וְעַדַיִן לֹא נִרְאֶה הַסּוֹף.

הַשְּׁאֵלָה הַנִּצֶּבֶת לְפָנֵינוּ: עִם כָּל הַכָּאֵב עַל אָבְדַן שִׁשָּׁה מִילְיוֹן מֵאַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין מִשְׁפָּחָה שֶׁלֹּא סָבְלָה מֵהַשּׁוֹאָה, אִם הוֹרִים, אוֹ אַחִים, צֶאֱצָאִים, וּסְתָם קְרוֹבִים - כֻּלָּם נִפְגְּעוּ מֵהַשּׁוֹאָה הַנּוֹרָאָה שֶׁנִּגְזְרָה עַל עַמֵּנוּ - הֲלֹא דָּבָר הוּא! אֲנוּ לֹא נֶעֱצָרִים לְרֶגַע לִשְׁאֹל מַדּוּעַ זֶה קָרָה, וְכִי, חַס וְחָלִילָה, הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נוֹהֵג בְּאַכְזָרִיּוּת?! הֲרֵי הוּא מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם! מַה זֹּאת עָשָׂה הַשֵּׁם לָנוּ - הֲלֹא דָּבָר הוּא! הַאִם זֶה בְּחִנָּם?! הַאִם יֵשׁ בְּכֹחוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם פֶּרֶא אָדָם כְּהִיטְלֶר, יִמַּח שְׁמוֹ, לְהַשְׁמִיד שִׁשָּׁה מִילְיוֹן יְהוּדִים?! - אִם אָנוּ סְבוּרִים כָּךְ, לְקוּיִים אָנוּ בָּאֱמוּנָה בְּהַשְׁגָּחַת בּוֹרֵא הָעוֹלָם עַל בְּרוּאָיו.

נִתְמַלְאָה הַסְּאָה

בָּרוּר הוּא שֶׁהַתְּשׁוּבָה בְּרוּרָה עַד לְמְאֹד. הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נִהֵל חֶשְׁבּוֹן אֶחָד לְאֶחָד, חֶשְׁבּוֹן אָרֹךְ הַמִּשְׁתָּרֵעַ עַל פְּנֵי מְאוֹת שָׁנִים, עַד שֶׁהִצְטַבֵּר לְחֶשְׁבּוֹן שֶׁל שִׁשָּׁה מִילְיוֹן יְהוּדִים. וְכָךְ הִתְרַחֶשָׁה הַשּׁוֹאָה. כָּךְ צָרִיךְ יְהוּדִי לְהַאֲמִין. וְאִם הַיְּהוּדִי לֹא שָׁלֵם בֶּאֱמוּנָה זוֹ - הוּא כּוֹפֵר בְּעִקָּר. וְהַבֵּאוּר הַפָּשׁוּט הוּא, שֶׁזֶּה עֵצָה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, וְזֶה בְּהֶכְרֵחַ עֹנֶשׁ. וְאִם לֹא נְקַבֵּל אֶת זֶה כְּעֹנֶשׁ, הֲרֵי כְּאִלּוּ שֶׁאָנוּ לֹא מַאֲמִינִים בְּ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, חַס וְחָלִילָה.

הַצְּעִירִים לֹא יוֹדְעִים כִּי מִתּוֹךְ שִׁשָּׁה מִילְיוֹן הַיְּהוּדִים שֶׁהָיוּ בְּרוּסְיָה לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה, כַּמָּה יְשִׁיבוֹת הָיוּ? - מִתֵּי מִסְפָּר, מְעַט מְאֹד! וִילְנָא, עִיר יְהוּדִית, הָיוּ בָּהּ סַךְ הַכֹּל שְׁתַּיִם אוֹ שָׁלֹשׁ יְשִׁיבוֹת. כְּמוֹ בָּעִיר קוּבְנָא הָיְתָה יְשִׁיבָה, וְהַבַּחוּרִים שֶׁלָּמְדוּ בָּהּ בָּאוּ מֵהַיְשׁוּבִים בַּסְּבִיבָה, לֹא מֵהָעִיר עַצְמָהּ. הֵיכָן הָיוּ כָּל אֵלֶּפֵי הַבַּחוּרִים? - הֵם הִתְחַנְּכוּ בַּגִּימְנַסְיָה הָרוּסִית. הַהַשְׁכָּלָה הִכְתָּה לְלֹא רַחֵם בְּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁנִּתְמַלְּאָה הַסְּאָה.

רְצוֹנִי לוֹמַר לָכֶם, כִּי עַד עַתָּה בְּעַצְמִי לֹא עָמַדְתִּי עַל דְּבָרִים אֵלּוּ. בַּשּׁוֹאָה הָרֵי הָיָה אָסוֹן נוֹרָא בָּהֶם נִסְפּוּ גַּם גְּאוֹנִים וְצַדִּיקִים. בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חֶשְׁבּוֹן, וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה בְּחִנָּם.

וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים

הַכְּלָל הַיְדוּעַ - הֵיכָן שֶׁהַיְּהוּדִים הִתְקָרְבוּ לַתַּרְבּוּת הָאֵרוֹפָּאִית בָּאֳרְצוֹת הַחָפְשִׁיּוֹת, וּמָקוֹם שֶׁהִתְקָרְבוּ לַהַשְׂכָּלָה - שָׁם נִבְרָה אַנְטִישֵׁמִיּוּת. בְּאַסְיָה לֹא הָיְתָה אַנְטִישֵׁמִיּוּת מִשּׁוּם שֶׁהַיְּהוּדִים שָׁם הָיוּ רְחוֹקִים מֵהַשְׂכָּלָה וְתַרְבּוּת חָפְשִׁית.

בְּאַנְגְּלִיָּה וּבְגֶרְמַנְיָה, וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִתְקָרְבוּ לַהַשְׂכָּלָה וְהָפְכוּ לִהְיוֹת אֵרוֹפָּאִים וְעוֹרְכֵי דִּין, נִבְרָה שָׁם הָאַנְטִישֵׁמִיּוּת מִשּׁוּם שֶׁהִתְקָרְבוּ שָׁם לַתַּרְבּוּת הָאֵרוֹפָּאִית.

בְּשֵׁם הַגָּאוֹן בַּעַל "בֵּית הַלֵּוִי" זַצ"ל אוֹמְרִים: כָּתוּב "הַמַּבְדִּיל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים". בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ יֵשׁ מֶרְחָק יָדוּעַ וְקָבוּעַ [בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת], וְאֵין בְּכֹחַ יְלוּד אִשָּׁה לְהוֹסִיף אוֹ לִגְרֹעַ עַל מֶרְחָק זֶה. גַּם בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים יֵשׁ מֶרְחָק יָדוּעַ הַמַּבְדִּיל בֵּינֵיהֶם. אִם הַיְּהוּדִים מְדַלְּגִים עַל הַגְּבוּלוֹת וּמִתְקָרְבִים לַגּוֹיִם יוֹתֵר מִן הַמִּדָּה - הַגּוֹיִם דּוֹחִים אוֹתָם חֲזָרָה לִמְקוֹמָם הַקָּבוּעַ.

וּמִדְּבָרָיו שֶׁל הַגָּאוֹן הַנִּזְכָּר יוֹצֵא, כִּי בְּאֹפֶן יַחֲסִי לְמִדַּת הַהִתְקָרְבוּת מִצַּד הַיְּהוּדִים, בָּאָה גַּם הַדְּחִיפָה מִצַּד הַגּוֹיִם. נוֹכְחנוּ לָדַעַת, בְּמִדִּינוֹת שֶׁהַיְּהוּדִים הִתְבּוֹלְלוּ כִּמְעַט לְגַמְרֵי בֵּין שְׂכֵנֵיהֶם, סָפְגוּ גַּם דְּחִיפָה אֲיֻמָּה מִיָּדָם.

וְלָכֵן בְּאֵרוֹפָּה, בָּהּ לָמְדוּ הַיְּהוּדִים הַשְׂכָּלָה וְהִתְקָרְבוּ לְתַרְבּוּת הַגּוֹיִם, הִרְחִיקוּ אוֹתָם הַגּוֹיִם לְעֻמַּת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁשָּׁמְרוּ הַיְּהוּדִים אֶת הַמֶּרְחָק הָרָצוּי, שֶׁשָּׁם הִתְכַּבְּדוּ עַל הַגּוֹיִם. גַּם הַשָּׂרִים שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים לַמְּלוּכָה הָיוּ מְכֻבָּדִים בְּעֵינֵי הַגּוֹיִם.

גַּם בְּמִצְרַיִם, בְּשָׁעָה שֶׁהַשִּׁעְבּוּד הִכְבִּיד מְאֹד עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הִתְחִילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקָרְבִים עַצְמָם אֶל הַמִּצְרִים בְּחָשְׁבָם כִּי זֶה יָקֵל עֲלֵיהֶם אֶת הָעֹל הַקָּשֶׁה. מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא? "הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא עַמּוֹ" (תהלים קה, כה). שִׂנְאָתָם שֶׁל מִצְרִים נִבְרָה אֶל הַיְּהוּדִים מְבַקְּשֵׁי קִרְבָתָם, עַד שֶׁנּוֹכְחוּ הַיְּהוּדִים וְעָמְדוּ עַל טָעוּתָם וּבָאָה הַגְּאֻלָּה. וְהוּא הַדִּין אֶצְלֵנוּ: אִם אַתֶּם מֻבְדָּלִים מִן הָעַמִּים - הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו - הֲרֵי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר וַחֲבֵרָיו. עַד כָּאן מִדִּבְרֵי הָרַב שַׁךְ זַצ"ל.

לט. מכתב חיזוק מהרב "שומר אמונים" למעוני השואה

לְהַלָּן מִכְתָּבוֹ שֶׁל הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי אַהֲרֹן רָאטָה זַצַ"ל לְבָאֵר וּלְנַחֵם אֶת מְעֻנֵּי הַשּׁוֹאָה מֵהֲרִיגָתָם שֶׁל אֲחֵיהֶם, וְאַף שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁים, וּבוֹ נִתַּן לִרְאוֹת אֶת אַהֲבַת ה' גַּם בְּמַצְבֵי עֲנִישָׁה:

אוֹדִיעֲךָ כִּי קִבַּלְתִּי מִכְתָּבְךָ, וּמִמֶּנּוּ לָקַח מִמֶּנִּי הַרְבֵּה בְּרִיאוּת, רַחֲמָנָא לִצְלַן, וְנִצְרַכְתִּי לִקַּח תְּרוּפָה לְחַזֵּק הַלֵּב. לָכֵן הַזְהֵר מִלִּכְתֹּב לִי מִכְתָּבִים כְּאֵלּוּ, כִּי מִמֵּילָא מַה שֶּׁבְּכֹחֵנוּ לַעֲשׂוֹת - אֲנַחְנוּ עוֹשִׂים, וּמַה שֶּׁאֵין בְּכֹחֵנוּ לַעֲשׂוֹת - הִנְנִי רַק בָּשָׂר וָדָם, כִּי נֶחֱלָשׁ כֹּחִי בְּיֶתֶר שְׂאֵת. וְדַע, בְּנִי אֲהוּבִי, כִּי מַטְעִימִים לִי, בָּרוּךְ ה', מִצָּרוֹת אַחֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, וּמִכָּל שֶׁכֵּן מֵעֵת שֶׁנִּתְרַבָּה צָרוֹת בָּעוֹלָם בְּוַדַּאי, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ, כִּי לֹא אוּכַל לְתָאֵר לְךָ תְּכוּנַת גּוּפִי. וְכֵן תַּזְהִירוּ לְכָל אֶחָד שֶׁלֹּא יִכְתְּבוּ לִי עוֹד מִכְתָּבִים כָּאֵלּוּ, וְאֲנִי מַרְגִּישׁ צָרוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל תַּשֵּׁשׁ כֹּחִי וְלִבִּי וְחוּשַׁי, וַאֲנִי לֹא אֶשְׁכַּח מִמְּךָ מִמֵּילָא וְכוּ'.

וְעַיֵּן בְּסוֹף דָּנִיֵּאל וּבְיֶתֶר הַנְּבִיאִים, וּבִפְרָט בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וּבְזֹהַר חָדָשׁ וּבַתִּקּוּנִים, אֲשֶׁר יִהְיֶה כָּךְ קֹדֶם בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁיִּרְצוּ, חַס וְחָלִילָה, לִטְרֹף כֶּרֶם יִשְׂרָאֵל.

וְדַע כִּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא יַעֲזֹב אֶת עַמּוֹ, חַס וְחָלִילָה, כִּי קַבָּלָה בְּיָדֵינוּ - כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁיִּסְבְּרוּ כִּי, חַס וְחָלִילָה, אָבַד שִׂבְרֵנוּ, אָז בְּזֶה הַיּוֹם יֵרָאֶה וְיִצְמַח יְשׁוּעוֹת יִשְׂרָאֵל. וְעַכְשָׁו הַזְּמַן לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה כָּל אֶחָד מַה שֶּׁמַּגִּיעַ לְיָדוֹ, וְאַל לְכַפֵּר וּלְהַרְהֵר, חַס וְחָלִילָה, אַחַר אֱלֹקֵינוּ, בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ, כִּי אָז נַעֲקֹר, חַס וְחָלִילָה, מִשְּׁנֵי עוֹלָמִים. וּבְכָל אֹפֶן, הָאֱמוּנוֹת הָעוֹלָם אֵין יְכוֹלִים לִקַּח, רַק אֶת גּוּפֵנוּ וּלְעַנּוֹתוֹ. וּמַה הוּא הַגּוּף? - רַק טִפָּה סְרוּחָה. אֲבָל אֶת נִשְׁמָתֵנוּ אֵין יְכוֹלִים לִגַּע.

וְכָתוּב בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ הָרִדְבַּ"ז הַקָּדְמוֹן, אֲשֶׁר קַבָּלָה בְּיָדוֹ כִּי אוֹתָם הַיִּשְׂרְאֵלִים הַמְעֻנִּים בְּיַד עַכּוּ"ם וּמְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם בְּאַהֲבָה, יָקוּמוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים רִאשׁוֹנִים לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְיִהְיוּ גְּדוֹלִים וְנוֹרָאִים מְאֹד.

לָכֵן, בָּנַי אֲהוּבַי, שִׂתְקוּ וְאַל תֶּהֱרְסוּ בְּמַחֲשַׁבְתְּכֶם, כִּי אַשְׁרֵי לְהַגּוּף הַמִּתְיַסֵּר בַּעֲבוּר כְּבוֹד שְׁכִינַת עֻזֵּנוּ, וְאַשְׁרֵי הַמְקַבֵּל בְּאַהֲבָה בַּעֲבוּר קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. הַזּוֹרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ. בְּקָרוֹב, אִם יִרְצֶה ה', יִתְגַּלֶּה נִפְלָאוֹת לְיִשְׂרָאֵל, וְיִכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל כִּי יִשְׂרָאֵל גּוֹי קָדוֹשׁ וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּחַר בָּהֶם, וְכָל הַיִּסּוּרִים הוּא רַק לְטוֹבָתָם.

שֶׁכֵּן הֵיאַךְ יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁמָּאַס בָּנוּ ה' יוֹתֵר הָאֱמוּנוֹת, וְלָמָּה יְצַעֵר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל הָאֱמוּנוֹת, אֲשֶׁר מוֹסְרִים גּוּפָם וְחֶלְבָּם וְדָמָם בַּעֲבוּר קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלָמָּה יַגִּיעַ עֲלֵיהֶם כָּל הַצַּעַר וְהָעִנּוּי, הֲלֹא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֱמֶת וּשְׁמוֹ אֱמֶת, כִּי אֲפִלּוּ עֶבֶד וְשִׁפְחָה וְכָל מִינֵי פְּחוּת הָעֵרֶךְ שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁיִּמְסֹר נַפְשׁוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ, בְּוַדַּאי

הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ מְקַפֵּחַ שְׂכָרוֹ וּגְמוּלוֹ בָּזֶה וּבַבָּא, וְכָל שֶׁכֵּן לְזֶרַע הַקֹּדֶשׁ, זֶרַע יַעֲקֹב בְּנֵי בְחִירוֹ וְיִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר מָסְרוּ גוּפָם וְקִדְּשׁוּ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וְלָמָּה יַגִּיעַ עֲלֵיהֶם כָּכָה?

רַק כְּמוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָבֹא וְלִכָּנֵס לְגַן עֵדֶן לַתִּקּוּן הָאֲמִתִּי אֶפְלוּ הַצַּדִּיק הַגָּדוֹל עַד שֶׁיְּכֻנַּס מִקֹּדֶם בְּגֵיהִנֹּם שֶׁל אֵשׁ אוֹ שֶׁל שֶׁלֶג אוֹ בְּגַלְגּוּל, כַּמּוּבָא בַּגְּמָרָא וּמִדְרָשִׁים וְהַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ - כָּכָה אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְהָאוֹר הַגָּדוֹל וְהַמֻּפְלָא שֶׁיָּאִיר לְיִשְׂרָאֵל בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיהֶם כָּל זֶה הַחֹשֶׁךְ וְהַצַּעַר, שֶׁהוּא רַק לְפִי שָׁעָה, לְהַשִּׂיג אַחַר כָּךְ תַּעֲנוּגִים בִּלְתִּי מֻשָּׂגִים אֲפִלּוּ לַנְּבִיאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה סד, ג): "עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ".

וְאִם הָיִינוּ מַשִּׂיגִים אֶחָד מֵאַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת מֵהַפְּאֵר וְהַתַּעֲנוּג וְהַשָּׂגוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁמְּעָתִּד לְיִשְׂרָאֵל, הָיִינוּ מְקַבְּלִים עָלֵינוּ לְהִתְיַסֵּר בְּכָל מִינֵי יִסּוּרִים, רַק שֶׁאֵין אָנוּ מַשִּׂיגִים זֹאת. אֲבָל בֶּאֱמוּנָה צָרִיךְ לְהַאֲמִין כִּי הַבּוֹרֵא הַגָּדוֹל, הַבּוֹרֵא עוֹלָם בְּלִי עֵיף וְיָגֵעַ, וּבָרָא כָּל הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת מִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל, בְּוַדַּאי, חַס וְחָלִילָה, לֹא יְשַׁקֵּר בֶּאֱמוּנָתוֹ וּבְהַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי נְבִיאָיו בְּלִי שִׁעוּר פְּעָמִים. וְאִם נִסְתַּכֵּל בְּשֶׁבַע הַנֶּחָמוֹת שֶׁקּוֹרִין אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב בְּשֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, רִבּוּי הַנֶּחָמוֹת וְהַטּוֹבוֹת הַנִּפְלָאוֹת הַמְעֻתָּד לְיִשְׂרָאֵל עִם קְדֻשָּׁתוֹ - הֲלֹא נַפְשֵׁנוּ כִּמְעַט יוֹצֵאת מִמְּתִיקוּת הַדִּבּוּרִים וְגֹדֶל הַנֶּחָמוֹת וְהַבְטָחוֹת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְאֵיךְ נִהְיֶה פִּתְאִים, חַס וְחָלִילָה, אִם סָבַלְנוּ כָּל כָּךְ זְמַנִּים בַּעֲבוּר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ כָּל מִינֵי הֲרִיגוֹת וּשְׁמָדוֹת וּגְזֵרוֹת מִיּוֹם חָרְבַּן בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ, וְעַכְשָׁו, שֶׁקֹּרוֹב הַקֵּץ לְיִשְׂרָאֵל, חַס וְחָלִילָה לֹא נִסְבֹּל עֲלוֹ?!

לָכֵן, בָּנַי אֲהוּבַי, חִזְקוּ וְאִמְצוּ בֶּאֱמוּנַת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יְשַׁמַּח אוֹתָנוּ בְּשִׂמְחָתוֹ, וְיִתְחַתְּמֵנוּ בְּגְמַר חֲתִימָה טוֹבָה לְבַשֵּׂר וּלְהִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת, יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל וּלְכָל בֵּיתְךָ וּבֵית אָבִיךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, אָמֵן.

מ. מעלת יהודי ואפלו הוא רשע - המוכה מגוי , וכל שכן אם נהרג על ידו

כָּתַב בְּסֵפֶר "שׁוֹמֵר אֱמוּנִים" וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְכָל שֶׁכֵּן אִם אָדָם מִצְטַעֵר עַל יְדֵי נָכְרִי מַמָּשׁ, אָז מִתְכַּפְּרִים בָּזֶה עֲוֹונוֹתָיו בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז בְּלִי שִׁעוּר, וְצַעֲרוֹ עוֹלֶה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹתֵר מִן הַכֹּל, כִּי מֵעוֹלָם לֹא וְתֵר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶפְלוּ הַכָּאָה קְטַנָּה שֶׁמַּכֶּה וּמְצַעֵר נָכְרִי לְיִשְׂרָאֵל. וְעַל כָּל הַכָּאָה, הַשְׁכֵּינָה כְּבָיְכוֹל בּוֹכָה וּמְיַלֶּלֶת וּמִצְטַעֶרֶת, כַּמּוּבָא בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים. וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מְצַיֵּר זֹאת בַּפּוּרְפִּירָא דִּילֵהּ [בַּלְבוּשׁ שֶׁלּוֹ] לְנָקֹם דַּם עֲבָדָיו לֶעָתִיד לָבֹא, עַד שֶׁיִּקַּיֵּם בָּנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (ישעיה לד, ח): "כִּי יוֹם נָקָם

לַה' שְׁנַת שִׁלּוּמִים לְרִיב צִיּוֹן", וּכְתִיב (יואל ד, כא): "וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי וַה' שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן", בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

וְכָל שֶׁכֵּן אִם, חַס וְחָלִילָה, בַּר יִשְׂרָאֵל נֶהֱרָג עַל יְדֵי נָכְרִי, אָז הֲגַם שֶׁהוּא רָשָׁע, מִתְכַּפְּרִים עֲוֹנוֹתָיו. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם הָיָה נֶהֱרָג בְּאֹפֶן אַחֵר, הָיָה כַּפָּרָתוֹ מְעַט.

ומּוּבָא בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים (מזמור ט), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר" (פסוק יג) - כְּשֶׁיָּבֹא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִתְבֹּעַ דָּמוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, הוּא תּוֹבֵעַ דָּמוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא. "לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים" (שם) - אֵינוֹ שׁוֹכֵחַ דָּמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִן הָאֻמּוֹת, וְלֹא דָּמָן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁנֶּהֱרְגוּ. וְעוֹד מוּבָא שָׁם: וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִתְבֹּעַ דָּמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר". רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם הוֹרְגִין אוֹתוֹ, כְּבֶיכוֹל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כּוֹתְבוֹ בַּפּוּרְפְּרָיָא שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קי, ו): "יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת", וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לָהֶם: לָמָּה הֲרַגְתֶּם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? וְהֵם כּוֹפְרִין וְאוֹמְרִין: לֹא הָרַגְנוּ. מָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה? מוֹצִיא פּוּרְפְּרָיָא שֶׁלּוֹ וְדָן אוֹתָם וְנוֹתֵן לָהֶם אִפּוֹפְסִין [שְׁכָרָם (הכוונה לעונשם) הֶרְאוּי לָהֶם]. הֲוֵי "לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים". עַד כָּאן לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ.

וְתִרְאֶה הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה וְהַנִּפְלָאָה שֶׁמַּשִּׂיג אָדָם עַל יְדֵי הַכָּאָה וַהֲרִיגָה מִנָּכְרִי, חַס וְחָלִילָה - הֲגַם שֶׁהוּא חַיָּב, נִתְעַלֶּה בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה. וְלָכֵן חָסַם פִּיךְ מִלְּדַבֵּר וְלִבְּךָ מִלְּהָרְהֵר. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

מא. כשישראל מצטערים על ידי גוים - זהו תקונם דוקא

עוֹד שָׁם (מהשומר אמונים): וְתֵדַע כִּי עַכְשָׁו סוֹף כָּל הַבְּרוּרִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כַּמּוּבָא בָּ"אוֹר הַחַיִּים" הַקָּדוֹשׁ (שמות ג, ח) שֶׁצְּרִיכִים יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְכַנֵּס בְּנוּ"ן שַׁעֲרֵי טֻמְאָה קֹדֶם בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ. וְתֵכֶף בַּמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה הָעֲבָרָה, שֶׁהִתְחִילָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הָאֶפִּיקוֹרְסוּת לְהִתְפַּשֵּׁט בָּעוֹלָם, הִתְחִיל הָעוֹלָם לְכַנֵּס לְשַׁעַר הַנּוּ"ן שֶׁהוּא אֶפִּיקוֹרְסוּת... וְאֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִתְגַּלְגֵּל כַּמָּה פְּעָמִים בְּלִי שִׁעוּר.

[שֶׁכֵּן כַּיָּדוּעַ מֵהָאַר"י הַקָּדוֹשׁ סוֹד עִנְיַן הַגִּלְגּוּל, וְהוּא שֶׁנִּשְׁמַת הָאָדָם בָּאָה לָעוֹלָם מִסְפָּר פְּעָמִים, וְהַמַּטָּרָה הִיא לְאַפְשֵׁר לָהּ לְתַקֵּן עַצְמָהּ בִּתְשׁוּבָה וּלְנִסּוֹת בְּכָל פַּעַם מֵחָדָשׁ לָבֹא עַל תִּקּוּנָהּ, וְעַל כָּךְ נִתְחַבֵּר סֵפֶר גָּדוֹל הַנִּקְרָא "שַׁעַר הַגִּלְגּוּלִים" מִתַּלְמִיד הָאֲרִיזַ"ל, וּכְבָר הוּכַח עִנְיָן זֶה גַּם עַל פִּי הַמִּדָּע בְּדֶרֶךְ הָאֵיפְנוּט וְהָרֶגֶרְסְיָה. וְכַאֲשֶׁר נִצְרָךְ שֶׁיִּהְיֶה תִּקּוּן הָאָדָם בְּאֹפֶן קָשֶׁה, אָרֹךְ וּמְיַסֵּר, מְקַצֵּר הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֶת תִּקּוּנוֹ בְּאֹפֶן הַקָּצָר בְּיוֹתֵר וְהַיָּעִיל בְּיוֹתֵר, וְהוּא בְּכָךְ שֶׁנֶּהֱרָג עַל יְדֵי גּוֹי, וּכְמוֹ שֶׁיְּבֹאַר בְּדִבְרֵי הָרַב "שׁוֹמֵר אֱמוּנִים" לְהַלָּן].

מב. כיצד יש לראות תופעת "צדיק ורע לו"

אֵין לְשַׁעֵר גֹּדֶל הַחֲבִיבוּת שֶׁמְּחַבֵּב הַבּוֹרֵא לְזֶה אֲשֶׁר מוֹסֵר עַצְמוֹ בְּאַהֲבַת ה' בְּכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מְמוֹנוֹ.

כִּי זֶה צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בָּרוּר: כָּל אָדָם מֻרְכָּב מִגּוּף וּנְשָׁמָה, הַגּוּף בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר כָּלֶה בַּקֶּבֶר וְנַעֲשֶׂה עָפָר, "כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב", וְהָעִקָּר שֶׁבָּאָדָם זוֹ נִשְׁמָתוֹ הַטְּהוֹרָה. שִׁשָּׁה מִילְיוֹן נֶהֱרְגוּ בַּשּׁוֹאָה, הֲיִתָּה זוֹ שְׁלִיטָה עַל הַגּוּפוֹת אוּלָם לֹא עַל הַנְּשָׁמוֹת! בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְּכֵן שְׁלִיטָה! וְאַדְרַבָּא, כְּכָל שֶׁהַגּוּף נֶחְבָּל וּמִתְיַסֵּר - כָּךְ מֻבְטָח אֲשֶׁר נִצְחִי לַנְּשָׁמָה. לָכֵן לֹא תָּמִיד מְבִינִים אָנוּ אֶת חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּיַסְּרוֹ אֶת צַדִּיקָיו וַחֲסִידָיו. הִנֵּה לְפָנֶיךָ מִכְתָּב נִחוּמִים שֶׁנִּשְׁלַח מֵאֵת הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל קַנְיֶיבְסְקִי זַצַ"ל (הַסְּטַיְיפֶּלֶר) (מובא בספר "קריינא דאיגרתא" ח"ב איגרת מ'), בּוֹ בֵּאֵר בְּהַשְׁקָפָה נְכוֹנָה אוֹדוֹת צַדֶּקֶת שֶׁמַּתָּה עַל קִדּוּשׁ ה' בְּדִמֵּי יָמֶיהָ (המכתב נשלח לאחיה):

"...וְהִנֵּה הִגִּיד לִי ב"א, שֶׁיִּחְיֶה לְאוי"ט, אֶת הַשְּׁמוּעָה הַמַּחֲרִידָה מֵאֲחוֹתוֹ הַצַּדֶּקֶת ע"ה [שֶׁנֶּהֱרְגָה עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם], וְהִנְנִי מִשְׁתַּתֵּף בְּצַעֲרָם שֶׁל הַהוֹרִים הַשַּׁכּוּלִים, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יְנַחֵם. וְהִנֵּה, בֶּאֱמֶת, עֲבוּר הַצַּדֶּקֶת הַזֹּאת אֵין מַה לִּדְאֹג, כִּי הִיא עָלְתָה בְּעֲלִוּי נִפְלָא וְעָצוּם מְאֹד לְמָקוֹם מְנוּחָתָהּ בְּשֵׁ"י עוֹלְמוֹת שֶׁלָּהּ, וּגְדוֹלָה הָרִבֵּה יוֹתֵר מִצַּדִּיק [הָעוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כָּל יְמֵיו בְּתוֹרָה וּמִצְווֹת], וְכַמְבֹאָר בְּפִסְחִים סוֹף פ"ג דַּהֲרוּגֵי לוֹד אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד בְּמְחִיצָתָן, וְהֵיכִנוּ מְשׁוּם דְּנֶהֱרְגוּ עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, כִּדְמוּכָח הַסֻּגְיָא בְּפִסְחִים שָׁם.

וּבְרוּר הַדָּבָר, שֶׁאִלּוּ נִתַּן לָהּ עַכְשָׁו רְשׁוּת לַחֲזֹר לָעוֹלָם הַזֶּה לְמַצָּבָהּ הַקּוֹדֵם שֶׁהָיְתָה לָהּ, לֹא הָיְתָה רוֹצָה כְּלָל לַחֲזֹר, כִּי מַה לָּהּ לָעוֹלָם הַזֶּה הַמָּלֵא צָרוֹת וְיִגּוֹנוֹת בִּזְמַן שֶׁהִיא כְּבָר מְאֻשֶּׁרֶת בְּעִדּוּן הָעֶלְיוֹן בְּקְדֻשַּׁת עֶלְיוֹנִים וְאַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים. וְעִקַּר הַצַּעַר וְהַכְּאֵב הוּא אֲצֶל הַהוֹרִים הַשַּׁכּוּלִים, וְכָל הַמִּשְׁפָּחָה, מִשְׁפַּחַת רָם, הַכּוֹאֲבִים עַל זֶה. הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא יְנַחֵם אוֹתָם וִירַפֵּא אֶת כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כֻּלָּהּ בְּכָל הַבְּרָכוֹת וְהַהַצְלָחוֹת, וְשִׂבַע שְׂמָחוֹת וְהִרְוָחוֹת, שְׁמוּרִים בַּכֹּל וַעֲרוּכוֹת, חַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וְכוּ' וְכוּ' אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן."

מג. "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך"

אָסוּר לָנוּ לְאַבֵּד אֶת אֱמוּנָתֵנוּ בַּאֲמִינוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא כְּלַפֵּינוּ בְּשׁוּם מַצָּב, וְלוּ הַנִּרְאֶה אַכְזָרִי בְּיוֹתֵר.

בְּאַחַד הַפִּגּוּעִים הַנּוֹרָאִים בִּירוּשָׁלַיִם, בּוֹ נֶהֱרְגוּ בְּצוּרָה זְוָעָתִית כַּמָּה עֲשָׂרוֹת יְהוּדִים, נִגַּשׁ אָדָם וּשְׁאָלַנִי: נֶאֱמַר בַּפָּסוּק "וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ כִּי כַאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ

מְיַסְּרֶךָּ" (דברים ח, ה), אִם כֵּן, נִצְטַוִּינוּ לְהַאֲמִין שֶׁיִּסּוּרֵינוּ בָּעוֹלָם מֵאֵת הַבּוֹרֵא הִנָּם כְּיַחַס הָאָב הַמְיַסֵּר לִבְנוֹ עַל מְנָת לְהַדְרִיכוֹ בְּדֶרֶךְ הַיָּשָׁר.

וּבְכֵן לְכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, מָצִינוּ אָב שֶׁמְיַסֵּר כָּךְ אֶת בְּנוֹ?! הֲלֹא אָב, לְכָל הַיּוֹתֵר מַכֶּהוּ לִבְנוֹ בְּרְגָלָיו, בְּיָדָיו, וְנַנִּיחַ מַכּוֹת אַף קָשׁוֹת מֵאֵלּוּ, אוּלָם הֵיכָן מָצִינוּ אָב שֶׁמַּכֶּה לִבְנוֹ בְּאֹפֶן שֶׁיְּמִיתֶהוּ עַד שֶׁיָּעוּפוּ אֵבָרָיו אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה? הֲלָזֶה יִקָּרֵא "כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ"?! הֵיִמָּצֵא אָב כָּזֶה בָּעוֹלָם שֶׁיְּיַסֵּר בְּאֹפֶן שֶׁכָּזֶה אֶת בָּנָיו?!

וְעַל כָּךְ הֻשִּׁיבוֹתִיו:

הַהִסְתַּכְּלוּת שֶׁלָּנוּ חַלָּשָׁה וּקְצָרָה מֵהִסְתַּכְּלוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא. הַבּוֹרֵא מִסְתַּכֵּל עַל הַטּוֹבָה הַנִּצְחִית שֶׁל הָאָדָם, וּבְעִקַּר בְּחֵלֶק הַנִּשְׁמָה שֶׁלּוֹ כְּאָמוּר, שֶׁהִיא בַּעֲלַת קִיּוּם נִצְחִי לָעַד. עָנְגֵי הַנִּשְׁמָה בְּאֵם תִּשְׁמֹר מִצְוּוֹת ה' אֵינָם בְּמֻשְׂגֵי הָעֲנָגִים הַמֻּכָּרִים לָנוּ בְּעוֹלָמֵנוּ, וּכְמוֹ כֵן הֶפְסֵדֵי וְעָנְשֵׁי הַנִּשְׁמָה בְּעוֹלַם הַנֶּצַח בְּאֵם לֹא תִּשְׁמֹר מִצְוּוֹת ה' אֵינָם בְּמֻשְׂגֵי הָעֲנֵישָׁה וְהַסֵּבֶל שֶׁל עוֹלָמֵנוּ, אֶלָּא שָׁם הוּא בְּאֹפֶן הַרְבֵּה יוֹתֵר מַכְאִיב, וְכָאָמוּר, גַּם הָעֲנָשִׁים הַקָּשִׁים שֶׁל הַנִּשְׁמָה הֵם לְצֹרֶךְ זִכּוּכָהּ וְתִקּוּנָהּ, וּכְמוֹ שֶׁיְּבֹאַר לְהַלָּן.

וּבְכֵן, כְּשֶׁמַּעֲנִישׁ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כָּאן לָאָדָם, זֶה בְּהֶתְאֵם לְהִסְתַּכְּלוּתוֹ הָאֲמִתִּית מַה כְּדַאי לָאָדָם בֶּאֱמֶת בְּיַחַס לִשְׂכָרוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא אוֹ בְּיַחַס לְעָנְשׁוֹ שָׁם, וּכְפִי חֻשְׁבּוֹנוֹ בְּהִסְתַּכְּלוּתוֹ הָאֲמִתִּית - כֵּן יִנְהַג עִם הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַעֲדַיִן זֶה בְּרַחֲמִים רַבִּים...

וְזֶה בָּרוּר שֶׁלֹּא מִפְּנֵי שֶׁרְאִיָּתֵנוּ קְצָרָה יִתְחַשֵּׁב הַבּוֹרֵא בִּרְאִיָּתֵנוּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּל אֶחָד מֵבִין שֶׁכַּאֲשֶׁר הַבֵּן הַקָּטָן מִתְחַנֵּן וּבוֹכֶה לְאָבִיו שֶׁיִּתֵּן לוֹ כַּמָּה סֻכָּרִיּוֹת, וְהָאַבָּא מְסָרֵב כִּי יוֹדֵעַ שֶׁבֵּן זֶה לֹא יִישַׁן בַּלַּיְלָה מִכְּאֵבֵי שִׁנַּיִם - לֹא יֵחָשֵׁב אָב זֶה לְאַכְזָר אַף שֶׁבְּכִיסוֹ סֻכָּרִיּוֹת לָרֹב. הָאָב הַנָּבוֹן לֹא יָכוֹל לְרַחֵם עַל הַבֵּן מִצַּד הִסְתַּכְּלוּתוֹ שֶׁל הַבֵּן, וְאַף שֶׁהַבֵּן רוֹאֶה אֶת אָבִיו כְּאַכְזָר, חַיָּב הָאָב לִהְיוֹת חָכָם וּלְהִתְגַּבֵּר עַל רִגְשׁוֹתָיו לְטוֹבַת בְּנוֹ. וּכְמוֹ כֵן הַשַּׁיָּךְ לְאָדָם לְהִתְחַנֵּן לְרוֹפֵא שֶׁ"יְוַתֵּר" לוֹ עַל נְתוּחַ שֶׁצָּרִיךְ?! הֲלֹא הַנְּתוּחַ נִצְרָךְ לְהַצָּלַת חַיָּיו! וּמִי כְּמוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא הַיּוֹדֵעַ אֶת יַחַס עֵרֶךְ הַגּוּף לְעֹמַת הַנְּשָׁמָה.

וּלְשֵׁם הַמְחָשָׁה;

אַף פַּעַם לֹא שָׁמַעְנוּ אָדָם שֶׁנִּכְנְסוּ גַּנָּבִים לְבֵיתוֹ וְהוֹרִיקוּ אֶת כַּסְפָּתוֹ שֶׁהֵכִילָה יַהֲלוֹמִים וְכֶסֶף לָרֹב, וְיוֹצֵא הוּא לָרְחוֹב צוֹהֵל וְשָׂמֵחַ, וּכְשֶׁנִּשְׁאַל לְשִׂמְחָה מַה זּוֹ עוֹשָׂה - מֵשִׁיב: שָׂמֵחַ אֲנִי שֶׁגָּנְבוּ לִי רַק אֶת הַיַּהֲלוֹמִים וְהַכֶּסֶף, וְאֶת הַכַּסָּפֶת הִשְׁאִירוּ... הֲלֹא לְשׂוֹטֶה יֵחָשֵׁב!

וּלְעֻמַּת זֹאת, אָדָם שֶׁגָּנְבוּ לוֹ אֶת הַכַּסָּפֶת בִּלְבַד אוֹ אֶת הָאַרְנָק מִבְּלִי לִטֹּל אֶת הַיַּהֲלוֹמִים וְהַכֶּסֶף שֶׁבְּתוֹכוֹ - בְּוַדַּאי יִשְׂמַח וְיַעֲלֹז.

עָלֵינוּ לִזְכֹּר! הַגּוֹף הִנּוֹ "כַּסֶּפֶת" לַנְּשָׁמָה. שִׁשָּׁה מִילְיוֹן יְהוּדִים נֶהֶרְגוּ בַּשּׁוֹאָה. בְּגוּפוֹתֵיהֶם אָכֵן שָׁלְטוּ הַצוֹרְרִים, יִמַּח שְׁמָם, אוּלָם בְּנִשְׁמָתָם לֹא שָׁלְטוּ. נִשְׁמָתָם עָלְתָה לִשְׁמֵי מְרוֹמִים לְהִתְעַנֵּג בְּנֹעַם ה'.

מד. מה בעצם מטרת היסורים?

יֵשׁ לָנוּ לְהָבִין הֵיאַךְ הַמַּכּוֹת מְבִיאוֹת לְתוֹעֶלֶת יְשׁוּר הַדֶּרֶךְ וְהַכָּרַת הָאֱמֶת, וּבִפְרָט שֶׁפְּעָמִים יִמָּצְאוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁדְּוָקָא בְּעִקְבוֹת הַמַּכּוֹת וְאַכְזָבוֹת הַחַיִּים יִבְעֲטוּ וְיִתְמָרְדוּ בְּיוֹתֵר נֶגֶד שְׁמִירַת הַמִּצְווֹת.

תּוֹעֶלֶת א' - לְהַכִּיר בַּתְּלוּת שֶׁלָּנוּ בַּבּוֹרֵא.

פּוֹעֵל הָעוֹבֵד אֵצֶל מַעֲבִידוֹ בְּאֹפֶן שֶׁהִנּוֹ מֻגְבָּל מִלְּצֵאת לַעֲבוֹדוֹת אֲחֵרוֹת, וְיוֹדֵעַ שֶׁרַק כָּאן זֶהוּ הַמָּקוֹם הַיְחִיד בּוֹ יוּכַל לְהָבִיא פַּרְנָסָה לְבֵיתוֹ, וּבְאֹם יְפַטְּרוּהוּ מִכָּאן נִזְרָק הוּא לָרְחוֹב, הוּא וְכָל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ, שֶׁכֵּן הוּא אֵינוֹ מֻכְשָׁר וְאֵינוֹ מְבֻקָּשׁ, וְאַפִלּוּ כָּאן מַחֲזִיקִים אוֹתוֹ בְּחֶסֶד - פּוֹעֵל שֶׁכָּזֶה כַּמָּה יַעֲשֶׂה עֲבוּדָתוֹ בְּהַכְנָעָה וּבְמִשְׁמַעַת מְלֵאָה, וּבְאֹם יְאַחֵר אוֹ יַעֲשֶׂה אֵיזוֹ טָעוּת כָּל שֶׁהִיא, יִתְנַצֵּל, יִתְרַפֵּס לְבַעַל הַבַּיִת וְיִתְחַנֵּן לוֹ שֶׁיִּסְלַח לוֹ וְיַבְטִיחַ לוֹ שֶׁלֹּא יַחֲזֹר וְיִשְׁנֶה בְּטָעוּתוֹ, וְכֵן כָּל הַנֶּהֱנָתוֹ לְמַעֲבִידוֹ הִיא בְּהַכְנָעָה וּבַעֲנָוָה לְהֵיוֹתוֹ מַכִּיר בְּתְלוּת חַיָּיו וּתְלוּת חַיֵּי בְּנֵי בֵיתוֹ בִּמְקוֹם עֲבוֹדָה זֶה.

אוּלָם לְעֻמָּתוֹ פּוֹעֵל כְּשֶׁרוֹנִי וּמְבֻקָּשׁ, הַיּוֹדֵעַ וּמַכִּיר בְּעַצְמוֹ שֶׁרַק אִם יִתְפַּטֵּר מִמְּקוֹם עֲבוֹדָתוֹ יִתְחָרוּ עָלָיו מַעֲסִיקִים אֲחֵרִים לְשַׁלֵּם עָלָיו כַּמָּה שֶׁיּוֹתֵר וְהָעִקָּר שֶׁיַּעֲבֹד אֶצְלָם, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר יִתְּכֵן וְיָכוֹל הוּא לִהְיוֹת עַצְמַאי שֶׁלֹּא נִצְרָךְ לְמַעֲבִיד כְּלָל לִהְיוֹתוֹ מַצְלִיחַ וְכִשְׁרוֹנִי בְּאֹפֶן מְיֻחָד - הֲרֵי שֶׁפּוֹעֵל כָּזֶה לֹא יִנְהַג בְּהַכְנָעָה וּבְהִתְרַפְּסוּת וּבַחֲנָפָה כְּלַפֵּי מַעֲבִידוֹ, וְאַף שֶׁהִנּוֹ פּוֹעֵל, יִדְרֹשׁ יַחַס טוֹב, יִרְשֶׁה לְעַצְמוֹ לְבַקֵּשׁ חֻפָּשִׁים, הֲטָבוֹת וְכַיּוֹצֵא.

הֲרֵי מָנַח פָּשׁוּט לְפָנֵינוּ: כַּמָּה שֶׁהָאָדָם יוֹתֵר בְּמַצַּב שֶׁל תְּלוּת - הִנּוֹ נִכְנָע יוֹתֵר, וְכַמָּה שֶׁהָאָדָם חָשׁ פָּחוּת בְּמַצַּב שֶׁל תְּלוּת - הִנּוֹ פָּחוּת נִכְנָע.

לוּ הָיָה מָנַח זֶה בָּרוּר לָנוּ, שֶׁמַּצָּבֵנוּ כְּלַפֵּי הַבּוֹרֵא הוּא כְּמוֹ דֻּגְמַת הַפּוֹעֵל הָרִאשׁוֹן שֶׁהִזְכַּרְנוּ, וְזוֹ הֲרֵי הָאֱמֶת, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שֶׁהָאָדָם כְּשֶׁרוֹנִי וּמַצְלִיחַ, עִם כָּל זֶה תְּלוּי הוּא וְעוֹמֵד לְחַסְדֵי ה', שֶׁכֵּן מֵהֵיכָן כְּשֶׁרוֹנוֹתָיו וְהַצְלָחוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם אִם לֹא מֵהַבּוֹרֵא?! מִי זוֹקֵף כְּפוּפִים? מִי מַתִּיר אֲסוּרִים? מִי פּוֹקֵחַ עִוְרִים? מִי חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת? מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם? הֲלֹא הַבּוֹרֵא! וְהַבּוֹרֵא הֲלֹא יָכוֹל בְּרֶגַע אֶחָד לְשַׁבֵּשׁ לָאָדָם כָּל הַצְלָחוֹתָיו, וּכְאָמְרֵנוּ: "מַשְׁפִּיל גֵּאִים עֲדֵי אֶרֶץ מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עַד מָרוֹם". אִם כֵּן, לוּ הָיָה הָאָדָם חַי בְּהַכָּרָה זוֹ, לֹא הָיָה מֵעֵז לַחֲטֹא,

וְאִם הָיָה חוֹטֵא, הָיָה מִיָּד מִתְרַפֵּס וּמִתְחַנֵּן עַל נַפְשׁוֹ בְּבַקָּשַׁת סְלִיחָה וּמְחִילָה לִהְיוֹתוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחַיָּיו וְחַיֵּי אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ תְּלוּיִים בַּבּוֹרֵא.

וְאִם בְּכָל זֹאת רוֹאִים שֶׁאָדָם מֵעֵז לַחֲטֹא וּלְסָרֵב לְקַיֵּם מִצְוֹות ה' - בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתְּחוּשָׁתוֹ תְּחוּשַׁת עַצְמָאוּת, וְהוּא הַנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה (דברים ח, יד,יז): "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ... וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה".

אִי לְכָךְ, כְּשֶׁחָפֵץ ה' בְּאָדָם זֶה וְחָס עָלָיו שֶׁלֹּא יֹאבַד עַצְמוֹ בְּדַרְכוֹ הַגֵּאָה, מַכְנִיעוֹ וּמְבִיאוֹ לְמַצָּב שֶׁיְּחוּשׁ בְּתְלוּתוֹ בַּבּוֹרֵא בְּכָךְ שֶׁנִּקְלָע הָאָדָם לְמַצְּבֵי מְצוּקָה וּבְאֹפֶן שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לַעְזֹר לְעַצְמוֹ, וְהַנִּשְׁאָר לוֹ הוּא רַק לִזְעֹק לַה' שֶׁיַּצִּילֵהוּ.

נִתְבּוֹנֵן, כַּמָּה חֶסֶד עָשָׂה ה' עִם אָדָם זֶה; אָדָם זֶה הֲלֹא יָכֹל לְאַבֵּד אֶת עֲתִידוֹ וְתַכְלִיתוֹ בְּעוֹלָמוֹ, לִחְיוֹת בְּטָעוּת וּבְשֶׁקֶר כָּל יָמָיו, לִחְיוֹת בְּחשֶׁךְ וְהֶסְתֵּר מֵרְאִיַּת הָאֱמֶת, וּבְכָךְ הֲלֹא נִפְקָחוּ עֵינָיו לְהַכִּיר בְּטָעוּתוֹ וְלִידַע שֶׁבְּעֶצֶם הוּא תָּלוּי בְּ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא.

וְלָכֵן גַּם מוֹעִילָה הַתְּפִלָּה לְבַטֵּל גְּזֵרוֹת, שֶׁכֵּן בְּכָךְ מְתַקֵּן הָאָדָם אֶת הַרִּקָּבוֹן בְּשֹׁרֶשׁ סִבַּת הַחֵטְא, שֶׁכֵּן מֶה הָיָה הָרִקָּבוֹן בְּשֹׁרֶשׁ סִבַּת הַחֵטְא? הַשִּׁכְחָה שֶׁה' הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִל, וְאָדָם זֶה חָשׁ כֹּחַ עַצְמִי בְּעַצְמוֹ וְזֶה מַה שֶּׁנָּתַן לוֹ אֶת הָאֹמֶץ לַחֲטֹא. וּבִתְפִלָּה שֶׁאָדָם מִתְפַּלֵּל מֵבִיא הוּא לִידֵי בִּטּוּי שֶׁהַצָּלָתוֹ תְּלוּיָה רַק בַּה' וּמֵשִׁיב לְעַצְמוֹ אֶת תְּחוּשַׁת הַתְּלוּת בַּה' שֶׁהוּא הַמּוֹנֵעַ מֵהַחֵטְא כַּמְבֹאָר, וְלָכֵן בְּכָךְ גַּם נוֹשֵׁעַ הוּא מִצָּרָתוֹ.

וְהִדְגַּשְׁנוּ, שֶׁזֹּאת נַעֲשֶׂה לְמִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ בּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַזַ"ל (ברכות ה ע"א): מִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָפֵץ בּוֹ, מְדַכְּאוֹ בְּיִסּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נג, י): "וַה' חָפֵץ דַּכְּאוֹ".

וְהוּא הֶפְקֵר מֵהִסְתַּכְּלוּת אַנְשֵׁי הָעָם, שֶׁבַּיִּסּוּרִים מְשֻׁדָּר לָאָדָם נְטִישָׁה, עֲזִיבָה, הֶפְקֵר. אַדְרַבָּא, בְּיִסּוּרֵי הָאָדָם מָעָבָר לוֹ מֶסֶר שֶׁל חֵפֶץ, חֲשִׁיקָה, רָצוֹן לְהֵיטִיבוֹ וּלְתַקְּנוֹ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בַּגְּמָרָא (שבת יב ע"ב), מִנַּיִן לַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה? שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מא, ד): "ה' יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוִי כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ".

וְכֵן לְהֲלָכָה: הַבָּא לִקְרֹאת הַחוֹלֶה צָרִיךְ לַעֲמֹד מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשְּׁכִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מְרַאֲשׁוֹתָיו [אֶלָּא אִם כֵּן יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַנָּמוּךְ מִמִּטַּת הַחוֹלֶה. אוּלָם אִסּוּר לֵישֵׁב עַל כִּסֵּא הַגָּבוֹהַּ מִמִּטַּת הַחוֹלֶה].

וְיֵשׁ לְהָבִין מַה זְּכָה הַחוֹלֶה - שֶׁמִּדַּת הַדִּין עָלָיו - שֶׁשְּׁכִינָה תְּהֵא לְמַעְלָה מְרַאֲשׁוֹתָיו?

אֶלָּא כָּאָמוּר, הַהַנְהָגָה שֶׁל הַבּוֹרֵא עִמּוֹ הִיא לֹא כְּפִי הַהִסְתַּכְּלוּת שֶׁלָּנוּ, וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה נה ח - ט): "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם ה', כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם".

אֲצֶל בְּנֵי אָדָם, כַּאֲשֶׁר אָדָם כּוֹעֵס עַל חֲבֵרוֹ, יַעֲנִשֶׁהוּ מִתּוֹךְ כַּעַס עַל שֶׁחָטָא לוֹ וְהִזִּיק לוֹ וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁתִּפְגֵּם אֶצְלוֹ מִדַּת הָאַהֲבָה, אוּלָם אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, כְּשֶׁנִּצְרָךְ הוּא

לְהַעֲנִישׁ אָדָם, זֶהוּ כְּאָב הַמְנַתֵּחַ לִבְנוֹ שֶׁאָמְנָם מֻכְרָח הַנִּתּוּחַ, אוּלָם בְּמַקְבִּיל לִבּוֹ וְחֶרְדָּתוֹ עָלָיו לְבַל יִתְמוֹטֵט.

וּכְמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַ"נְּתִיבוֹת שָׁלוֹם" עִנְיַן הַשִּׂכִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה, כְּמוֹ אָב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, הָאֶחָד בָּרִיא וְהַשֵּׁנִי חוֹלֶה - הֲלֹא בְּוַדַּאי שֶׁעֵין הַשְּׁגָחָתוֹ וְשִׂימַת לִבּוֹ הוּא עַל בְּנוֹ הַחוֹלֶה לְבַל יֵחֶלֶה יוֹתֵר וּלְבַל יִתְמוֹטֵט בְּחָלְיוֹ.

כֵּן הַשְׁגָּחַת הַבּוֹרֵא בְּיֶתֶר שְׂאֵת עַל הַחוֹלֶה לְבַל יִתְמוֹטֵט בְּחָלְיוֹ, שֶׁיַּחֲזִיק מַעֲמָד, תִּשָּׁמֵר נַפְשׁוֹ בְּגוּפוֹ, וּלְבַל יִקְרָאֵהוּ אָסוֹן יוֹתֵר, אַחַר שֶׁמַּטָּרַת חָלְיוֹ שֶׁל זֶה הִיא לַהֲשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְעַל כָּךְ חָרַד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, שֶׁחָלְיוֹ יְבִיאֵהוּ לְתוֹעֶלֶת וְלֹא לְחֶרְבָּן. וּבְרוּר שֶׁהַבְּחִירָה בְּיַד הָאָדָם - אוֹ לְהָבִין נָכוֹן אֶת מַטָּרַת הַיִּסּוּרִים וְכַמְבֹאָר, אוֹ לְהֶפֶךְ - לְחוּשׁ נְטִישָׁה וַעֲזִיבָה מִצַּד הַבּוֹרֵא וְלִפֹּל לְיֵאוּשׁ, לְזַעַם וּלְזַעַף.

תּוֹעֶלֶת ב' - לְהַהְבִּיל אֶת עִנְיְנֵי הַחֹמֶר.

הַיִּסּוּרִים מְלַמְּדִים לָאָדָם בִּינָה וְהַשְׂכֵּל הֵיאַךְ אֵין שׂוּם עֵרֶךְ חָמְרָנִי בָּעוֹלָם שֶׁיֵּשׁ לִבְנוֹת עָלָיו וְלִסְמֹךְ עָלָיו, וְכִי אֵין שׂוּם עֵרֶךְ שֶׁכָּזֶה שֶׁהִנּוֹ בַּר קַיָּמָא. אָדָם בּוֹנֶה אֶת הַצְּלָחָתוֹ עַל כֹּחוֹ, רֹב כַּסְפּוֹ, בְּרִיאוּתוֹ, חָכְמָתוֹ, יָפְיוֹ, גְּבוּרָתוֹ, נוֹתֵן הוּא עֵרֶךְ וְיֵקֶר לְעִנְיְנֵי הַחֹמֶר, הֲלֹא זֶה עַל חֶשְׁבּוֹן יְקָרַת וְעֵרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְווֹתֶיהָ שֶׁהֵמָּה הָעֲרָכִים הָאֲמִתִּיִּים וְהַתַּכְלִיתִיִּים, שֶׁכֵּן הִנֵּה עַם יִשְׂרָאֵל יָצָא מִמִּצְרַיִם בְּרֻכּוּשׁ גָּדוֹל, וּבְגְמָרָא (בכורות ט) מוּבָא שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל נָשָׂא עִמּוֹ מַשָּׂא תִּשְׁעִים חֲמוֹרִים מִכָּל טוּב מִצְרַיִם, הֲרֵי שֶׁיָּצְאוּ בְּעֹשֶׁר רַב, וְהִנֵּה זוֹ לֹא הָיְתָה תַּכְלִית יְצִיאָתָם, הֲלֹא כָּל זֶה הָיָה רַק לְיַשֵּׁב נַפְשָׁם מִצַּעַר הַשִּׁעְבּוּד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מְיֻשָּׁבִים לְתַכְלִית הָאֲמִתִּית שֶׁהִיא קַבָּלַת הַתּוֹרָה וּמִצְווֹתֶיהָ, שֶׁכֵּן וְכִי מַה יַּחַס וְעֵרֶךְ נָתְנָה הַתּוֹרָה לְרֻכּוּשׁ הַגָּדוֹל שֶׁיָּצְאוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם? זֶה נִזְכָּר בְּפָסוּק אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם וְתוּ לֹא. אֶת עִקַּר הַיַּחַס וְהַהַדְגָּשָׁה עַל תַּכְלִית הַיְצִיאָה רוֹאִים אָנוּ בְּהָרְחָבָה בַּסִּפּוּר הָאָרֹךְ שֶׁל קַבָּלַת הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעֲנָהּ נִשְׁתַּעְבְּדוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁעְבּוּד מִצְרַיִם וּלְמַעֲנָהּ יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְנוּ לְעֵיל.

וּכְשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אַחַר עֵינָיו וּמִתְפַּתֶּה לִתֵּן עֵרֶךְ גָּבוֹהַּ לַחֹמֶר, וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁבְּשֶׁל כָּךְ הָעֲרָכִים הָרוּחָנִיִּים תּוֹפְסִים מָקוֹם שׁוּלִי וּצְדָדִי אֵצֶל הָאָדָם - נוֹטֵל הַבּוֹרֵא מִמֶּנּוּ אֶת חָמְרִיּוּתוֹ, וְאָז מַבִּיט הוּא בְּאַפְסִיוּת הַחֹמֶר וְרוֹאֶה בְּחוּשׁ עַל חֹמֶר זֶה שֶׁעָלָיו בָּנָה אֶת עוֹלָמוֹ שֶׁאֵינוֹ בַּר קַיָּמָא, הַיּוֹם יֶשְׁנוֹ וּבֶן לַיְלָה אָבַד, אָז מִתְבּוֹנֵן בְּמַה כֵּן כְּדַאי לְהַשְׁקִיעַ, מַה כֵּן בַּר קַיָּמָא וְאֵין יָד שׁוֹלֶטֶת בּוֹ וְנִשְׁאָר בִּידֵי הָאָדָם לָנֶצַח וְשֶׁעָלָיו בִּלְבַד כְּדַאי לְהַשְׁקִיעַ, הֲלֹא הֵמָּה הָעֲרָכִים הָרוּחָנִיִּים הַקַּיָּמִים לָעַד.

תּוֹעֶלֶת ג' - לַחְשׁוֹף וְלִמְנֹעַ מִכְשׁוֹלִים.

הַרְבֵּה פְּעָמִים חוֹשֵׁב הָאָדָם, וְכִי מָה אִכְפַּת לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִתֵּן לִי סְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל? וְכִי מָה אִכְפַּת לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִתֵּן לִי חַיֵּי הַרְוָחָה כִּרְצוֹנִי, וְכִי חָסֵר לוֹ?! וַהֲלֹא הַכֹּל שֶׁלּוֹ!

אָכֵן יֵשׁ פִּתְגָם הַיּוֹם אֵצֶל אֲנָשִׁים, כַּאֲשֶׁר בָּא אָדָם לְחַבְּרוֹ וּמְבַקְּשׁוֹ הַלְוֵינִי 1,000 ש"ח, מֵשִׁיב לוֹ הַלָּה: אִם הָיָה לִי 1,000 ש"ח - לֹא הָיִיתִי פֹּה...!

יֶשְׁנָם הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם שֶׁרִבּוּי הַנְּכָסִים אֻצְלָם הוּא בְּעָכְרָם, לַהֲרֹס לָהֶם אֶת הַבִּנְיָן הָרוּחָנִי שֶׁלָּהֶם, קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, תְּפִלָּה, וְאוּלַי אַף אֶת שְׁלוֹם בֵּיתָם כַּיָּדוּעַ.

כֵּן הוּא פִּתּוּי הַהַרְוָחָה וְהַשֹּׂפַע לְהָבִיא אֶת הָאָדָם לִרְצוֹת עוֹד. יֵשׁ לוֹ מָנָה רוֹצֶה מָאתַיִם, וְכַנֶּאֱמַר (הושע ב, י): "וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל", וְלָכֵן מוֹנֵעַ הַבּוֹרֵא מֵהָאָדָם אֶת רִבּוּי הַשֹּׂפַע, וְלִפְעָמִים אַף מְצַמְצֵם לוֹ אֶת תְּנָאֵי חַיָּיו, לְבִלְתִּי יְבַלֶּה חַיָּיו בְּהֶבֶל וָרִיק.

תּוֹעֶלֶת ד' - לְהַכְשִׁיר לִגְדוֹלוֹת.

הַחֹמֶר, וַאֲפִלּוּ שֶׁאֵין בּוֹ אִסּוּר, כְּשֶׁהִנּוֹ בְּהַגְזָמָה, כְּגוֹן רִבּוּי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, רִבּוּי הַתַּעֲנוּגִים, הַטִּיּוּלִים וְהַבִּלּוּיִים, מוֹנְעִים מֵהָאָדָם אֶת הַדֶּרֶךְ לַהֲצָלָחָה.

אָנוּ מוֹצְאִים אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי שֶׁנִּגְזַר עָלָיו לֵישֵׁב בַּמְּעָרָה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בִּתְנָאִים שֶׁל מַיִם וְחָרוּבִים, וְזֹאת עַל מְנַת לְהַכְשִׁירוֹ לְגַלּוּי סוֹדוֹת הַתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁכֵּן הֵעִיד עַל עַצְמוֹ לְפָנֵי חֲמִיו רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר כַּאֲשֶׁר רָאָה אֶת גּוּפוֹ פָּצוּעַ וּפָגוּעַ מֵהַיְשִׁיבָה בְּתוֹךְ הַחוֹל שֶׁבַּמְּעָרָה, וְהִתְבַּטֵּא: אוֹי לִי שֶׁרְאִיתִיךָ בְּכָךְ! וֶהֱשִׁיבוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: אַשְׁרַי שֶׁרְאִיתַנִי בְּכָךְ! שֶׁאִלְמָלֵי רְאִיתַנִי בְּכָךְ - לֹא הָיִיתִי בְּכָךְ... כְּלוֹמַר, לֹא הָיִיתִי זוֹכֶה לְגַלּוּי סוֹדוֹת הַתּוֹרָה בְּדַרְגָּה גְּבוֹהָה שֶׁכָּזוֹ.

וְזוֹ סִבַּת הַגִּלָּיוֹת וְהַסֵּבֶל אַף לַצַּדִּיקִים - לְבַטֵּשׁ וְלִכְתּוֹת לָהֶם אֶת חֲמְרִיּוּתָם וּבְכָךְ לְהַכְשִׁירָם לְטוֹבוֹת נַעֲלוֹת וְלַעֲרָכִים רוּחָנִיִּים הַדְּרוּשִׁים כִּתְנָאי לִזְכוֹת בָּהֶם - הַרְחָקָה מִן חַיֵּי הַחֹמֶר וְהַתַּעֲנוּגוֹת.

וְאִם רִבּוּי הַחֹמֶר סַכָּנָה הוּא אַף לַצַּדִּיקִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁרִבּוּי הַחֹמֶר סַכָּנָה הוּא לִבְנֵי אָדָם הַהֲמוֹנִיִּים, וּבְנָקֵל רִבּוּי הַחֹמֶר מַסִּיחַ אֶת לִבָּם מֵהַעֲרֵךְ הָאֲמִתִּי, שֶׁהוּא הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת, וְלָכֵן מְיַסֵּר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִבְנֵי אָדָם, עַל מְנַת לְעָצְרָם מֵהַהִשְׁתּוֹלְלוּת וּמֵהַמֵּרֹץ לְרִדְפַ אַחַר תַּעֲנוּגוֹת הָעוֹלָם.

מה. אמון במצבי מעידה

מַצָּב נוֹסָף בּוֹ נָתוּן הָאָדָם לְחֻלְשַׁת הִסְתַּכְּלוּת מַטְעִית וְשִׁקְרִית שֶׁל נָטוּשׁ, עָזוּב וּמְפֻקָּר, הוּא בְּמַצְבֵי מְעִידָה. כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מוֹעֵד וְנִכְשָׁל בְּדָבָר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וּבְיוֹתֵר כַּאֲשֶׁר נִכְשָׁל הוּא

בְּעָוֹן חֲמוּר כְּחִלּוּל שַׁבָּת, עֲרָיוֹת וְכַיּוֹצֵא, חָשׁ הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁמַּעֲתָּה הֲרֵי הוּא שָׁנאוּי, מְשֻׁקָּץ וְתוֹעֵבָה, נָטוּשׁ וּמֻפְקָר, לְלֹא סִכּוּי - וּלְפָחוֹת בְּסָמוּךְ לְחֶטְאוֹ - שֶׁל נָאֳמָנוּת הַבּוֹרֵא כְּלַפָּיו. נִתְבּוֹנֵן,

הֲכִי יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יֶחֱטָא הָאָדָם?! הֲכִי יִתָּכֵן שֶׁלֹּא לָקַח הַבּוֹרֵא בְּחֶשְׁבּוֹן שֶׁעָתִיד הָאָדָם לַחֲטֹא לְפָנָיו?! וַהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּעַצְמוֹ הֵעִיד בְּתוֹרָתוֹ "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו" (בראשית ח, כא), וְעוֹד אוֹמְרִים אָנוּ בִּתְפִלָּתֵנוּ: כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ, זָכוֹר כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ.

וְאִם כֵּן, לְשֵׁם מָה טָרַח עִמָּנוּ הַבּוֹרֵא כָּל כָּךְ בַּהַוְצָרוּת שֶׁיְּצָרָנוּ לְעַם; בְּשִׁעְבּוּד מִצְרַיִם, בְּגָאֳלָתֵנוּ בְּנִסִּים וּבְמוֹפְתִים, בְּקְרִיעַת יַם סוּף, בְּמַעֲמַד הַר סִינַי, חִנּוּךְ שֶׁל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר בְּמַתָּנוֹת - מָן, בְּאֵר וְעַנְנֵי כָבוֹד, וּלְאַחַר מִכֵּן כִּבּוּשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּנִסִּים וּבְמוֹפְתִים גְּדוֹלִים אֶת שִׁלּשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים עֲנָקִים וּנְפִילִים שֶׁשָּׁהוּ בָּהּ, וְכִי לֹא יָדַע הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁנֶּחֱטָא לוֹ?! וּלְשֵׁם מָה, אִם כֵּן, כָּל הַטִּרַח הַזֶּה?

בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר, אַף שֶׁיָּדַע הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁצָּפוּי מִצִּדֵּנוּ מְעִידוֹת וּמֶחְדָּלִים, וְאַף כַּעֲבוֹדָה זָרָה, גִּלּוּי עֲרָיוֹת, שְׁפִיכוּת דָּמִים - עִם כָּל זֶה חָפֵץ ה' בָּנוּ, שֶׁכֵּן יֵשׁ תִּקּוּן לְכָל מְעָוָּת. וּלְכָךְ הֲלֹא הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא וְ"הִמְציא" פִּתְרוֹן הַנִּקְרָא "תְּשׁוּבָה", וּמוּבָא בַּחַז"ל שֶׁהַתְּשׁוּבָה נִבְרֵאת קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן מִצַּד הַהֶגְיוֹן וְהַסְּבִירוּת לֹא נִתַּן לְתַקֵּן שׁוּם חֵטְא, שֶׁכֵּן הַחוֹטֵא דִּינוֹ כְּמוֹרֵד בַּמַּלְכוּת, וּמַה תַּקָּנָה תִּתָּכֵן לַמּוֹרֵד בַּמַּלְכוּת?

אֵיזֶה נִסָּיוֹן נָמִית עַל עַצְמֵנוּ לוּ נָחוּשׁ בְּאֵי - אֱמוּן מִצִּדּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּמַצְבֵי הַמְּעִידָה שֶׁלָּנוּ, הֲרֵי שֶׁהָאָדָם לֹא יֶחֱטָא כְּלָל זֶהוּ בִּלְתִּי נִמְנָע, וְלוּ יָחוּשׁ הָאָדָם תְּחוּשַׁת עֲזִיבָה וְשִׁנְאָה מִצַּד הַבּוֹרֵא כְּלַפָּיו בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, הֵיאַךְ יָשׁוּב אֵלָיו? הֵיאַךְ יַעֲז לְבַקֵּשׁ סְלִיחָתוֹ? הֲלֹא בְּכָךְ יֵלֵךְ מִדְּחִי אֶל דֶּחִי וּלְעוֹלָם לֹא תְּהֵא לוֹ תַּקָּנָה.

וְלֹא עוֹד, וְכִי לֹא לָקְחוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁיֶּחֱטָא הָאָדָם, וּמִיָּד בְּסָמוּךְ לְחֶטְאוֹ יִצְטָרֵךְ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה? וְהֵיאַךְ, אִם כֵּן, תִּקְּנוּ לָנוּ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה בְּכָל מַצָּב, שֶׁכֵּן אַף הַחוֹטֵא קֹדֶם תְּפִלַּת מִנְחָה אֵינוֹ פָּטוּר מִתְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְהֵיאַךְ תִּקְּנוּ לָנוּ שֶׁיַּעֲמֹד וְיבַקֵּשׁ פַּרְנָסָה, בְּרִיאוּת? אֶלָּא בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהֵבִינוּ וְיָדְעוּ שֶׁלְּגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא נִפְגֶּמֶת הַנֶּאֱמָנוּת אֲפִלּוּ כְּלַפֵּי הַחוֹטֵא, שֶׁכֵּן יֵשׁ פִּתְרוֹן הַנִּקְרָא "תְּשׁוּבָה", וּבְשֶׁל כָּךְ חַיָּב לְהַאֲמִין שֶׁמִּיָּד מְרֻצֶּה הוּא לִפְנֵי ה' וְחָפֵץ בּוֹ ה' לִשְׁמֹעַ בַּקָּשָׁתוֹ.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אַף טֶרֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם תְּשׁוּבָה מַמְתִּין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְעֶצֶם זֶה שֶׁיָּבֹא לְפָנָיו וְיבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתָיו, כְּלוֹמַר, מְצַפֶּה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְזֶה הַחוֹטֵא שֶׁיִּתְפַּלֵּל וְיבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתָיו וְאַף טֶרֶם שֶׁשָּׁב, וְהַסִּבָּה לְכָךְ - שֶׁמָּא מִתּוֹךְ זֶה יִתְבּוֹנֵן בְּתִלּוּתוֹ בַּבּוֹרֵא וְיָשׁוּב,

שֶׁכֵּן זֶה הַחוֹטֵא, בָּזֶה שֶׁחָטָא חָשׁ תְּחוּשָׁה שֶׁל עַצְמָאוּת וּכְאִלּוּ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַבּוֹרֵא, וּכְמוֹ שֶׁהִסְבִּרְנוּ לְעֵיל. אִם כֵּן מַמְתִּין הַבּוֹרֵא לְזֶה הַחוֹטֵא שֶׁיָּבֹא אַף בִּשְׁבִיל לְבַקֵּשׁ בַּקָּשׁוֹתָיו, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יָחוּשׁ בִּתְלוּתוֹ בַּבּוֹרֵא וּבְכָךְ יָשׁוּב.

לִבְנֵי אָדָם קָשֶׁה לְהָבִין זֹאת, וְהוּא מִשּׁוּם שֶׁהַהִסְתַּכְּלוּת שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם הִנָּהּ מֻטְעֵית, וּמְדַמִּים זֹאת לְפוֹעֵל שֶׁחָטָא לַאֲדוֹנוֹ, הִפְסִידוֹ, דִּבֵּר עָלָיו סָרָה, בָּגַד בּוֹ - הַיִתָּכֵן שֶׁיָּבֹא פּוֹעֵל זֶה בְּמַצָּב זֶה שֶׁל חֶטְאוֹ לַאֲדוֹנוֹ וִיבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ צְרָכָיו שֶׁיּוֹסִיף לוֹ בְּמַשְׂכֻּרְתּוֹ אוֹ בְּשָׁעוֹת עֲבוֹדָתוֹ, אוֹ שֶׁיְּבַקֵּשׁ בִּזְמַן שֶׁכָּזֶה הֲטָבוֹת עֲבוּר בְּנֵי בֵיתוֹ וִידִידָיו?! בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת דָּבָר שֶׁכָּזֶה! וְלָכֵן נִדְמֶה לִבְנֵי אָדָם שֶׁכְּמוֹ כֵן הַנְהָגַת הַבּוֹרֵא וְיַחֲסוֹ לִבְרוּאָיו, וּלְכָךְ מַתְמִיהִים: הַיִתָּכֵן שֶׁיְּבַקֵּשׁ אָדָם צְרָכָיו לְאַחַר שֶׁחָטָא? וּבְעֶצֶם הַהֲלָכָה קוֹבַעַת אַחֶרֶת, שֶׁכֵּן אָדָם שֶׁחָטָא בַּשּׁוּק קוֹדֶם מִנְחָה, וְכִי בְּשֶׁל כָּךְ פָּטוּר מִלְּהִתְפַּלֵּל תֶּכֶף מִנְחָה?! בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא! וּמַדּוּעַ?

אֶלָּא בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהַמָּשָׁל הַנָּכוֹן הוּא זֶה: מָשָׁל לְבֵן שֶׁגָּלָה מֵעַל שֻׁלְחַן אָבִיו וְסָר מִן הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וְנִתְחַבֵּר לַחֲבֵרִים פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים, הַבֵּן בְּמַצָּב זֶה חָשׁ חָפְשִׁי וְעַצְמָאִי, שֶׁבְּיָדָיו לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁלִּבּוֹ חָפֵץ. נִתְבּוֹנֵן, לְמַה מִּשְׁתּוֹקֵק הָאָב בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה? הֲלֹא לְכָךְ שֶׁיְּהֵא הַבֵּן בְּמַחְסוֹר וּבְדַחַק וְיָחוּשׁ בִּתְלוּתוֹ וּבְצָרָךְ לְעֶזְרָתוֹ וְיִגַּשׁ אֵלָיו שֶׁיַּעְזְרֵהוּ, וְאָז בְּחֶפְצָ לֵב יְקַבְּלוֹ אָבִיו, שֶׁכֵּן רַק בְּדֶרֶךְ זוֹ יֵשׁ סִכּוּי שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יָשׁוּב אֵלָיו. וְכַאֲשֶׁר יָבֹא הַבֵּן יוֹם אֶחָד וְיָרִים טֶלֶפוֹן לְאָבִיו בְּבַקָּשָׁה שֶׁיְּקַבְּלוֹ לְבֵיתוֹ חֲזָרָה, מַה יָּשִׁיב לוֹ אָבִיו? - לְטֶלֶפוֹן כָּזֶה מְחַכֶּה אֲנִי יָמִים וְלֵילוֹת, וְאֵיךְ לֹא אֲקַבֶּלְךָ?...

כֵּן צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא אֱמוּנָתֵנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר חוֹטְאִים אָנוּ, הַחֲרָדָה כִּבְיָכוֹל שֶׁל הַבּוֹרֵא עָלֵינוּ וְדַאֲגָתוֹ בִּזְמַן שֶׁכָּזֶה הִיא חְלִילָה פֶּן נִנְטֹשׁ אוֹתוֹ וְנִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, וְלָכֵן כַּמָּה שֶׁשּׁ וְשָׂמֵחַ הוּא כַּאֲשֶׁר אָדָם זֶה שֶׁמַּחֲמַת שִׁכְחָתוֹ אֶת ה' נָפַל בַּחֲטָאִים וְזֶה עַתָּה נִזְכָּר בְּבוֹרְאוֹ, וְאַף שֶׁנִּזְכָּר בַּבּוֹרֵא לְשֵׁם צְרָכָיו הַפְּרָטִיִּים, עִם כָּל זֶה שָׂמֵחַ הַבּוֹרֵא, שֶׁכֵּן מִתּוֹךְ כָּךְ יַחֲזֹר הַקֶּשֶׁר בֵּינֵיהֶם וְיֵשׁ סִכּוּי שֶׁבְּכָךְ יַחֲזֹר לְמוּטָב.

וְכֵן מְבֹאָר בְּתָנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה (פרק ל"א): מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָאִשָּׁה מְחַכָּה לְבַעְלָהּ שֶׁיָּבֹא מִן הַדֶּרֶךְ אוֹ אָב לִבְנוֹ, יוֹתֵר מִכָּךְ מַמְתִּין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לָאָדָם אֵימָתַי יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה.

הֲרֵי שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב, מַמְתִּין וּמְצַפֶּה בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ שֶׁתְּהֵא וְהָעִקָּר שֶׁנָּשׁוּב אֵלָיו. וּמֵעִיד הַגְּר"ח פָּלָאגִ'י, שֶׁכַּאֲשֶׁר קוֹרֵא הוּא מַאֲמָר זֶה, עֵינָיו יוֹרְדוֹת מַיִם מֵהִתְרַגְּשׁוּת הֵיאַךְ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מַמְתִּין לָנוּ כָּל כָּךְ לְתְשׁוּבָתֵנוּ וַאֲנַחְנוּ מִתְמַהְמְהִים.

וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁעַצְמַת הַתְּשׁוּבָה, וּכְמוֹ שֶׁיִּבאַר לְהַלָּן, אֵינָהּ הִתְפַּיְסוּת גְּרֵידָא, שֶׁכֵּן פּוֹעֵל שֶׁחָטָא לַאֲדוֹנוֹ, מֵהִתְפַּיְסוּת לְבַד עֲדַיִן לֹא סָבִיר וְהֶגְיוֹנִי שֶׁיִּרָשֶׁה לְעַצְמוֹ לָקוּם וּלְבַקֵּשׁ מֵאֲדוֹנוֹ בַּקָּשׁוֹת וּצְרָכִים שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ.

אֶלָּא וַדַּאי עֶצְמַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהוֹפֶכֶת אֶת הָאָדָם לְיָדִיד קָרוֹב וְנֶחְמָד, וְכַמּוּבָא בָּרַמְבַּ"ם שֶׁזּוֹ פְּעֻלַּת הַתְּשׁוּבָה - לַהֲפֹךְ אֶת הַחוֹטֵא מִמְשֻׁקָּע וְתוֹעֵבָה לְאָהוּב וְקָרוֹב וְנֶחְמָד וְיָדִיד. וּבִידִיעָה זוֹ כְּמוֹ כֵּן נְקַבֵּל תִּקְוָה תָּמִיד לָשׁוּב לַה', דְּאִם לֹא כֵּן, אֶלָּא נָחוּשׁ שֶׁאָנוּ שְׁנוּאִים לַה' בְּעֵדֶן חֵטְא וְכִבְיָכוֹל לֹא אִכְפַּת לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מֵאִתָּנוּ - נִתְיָאֵשׁ, נִפְחַד תָּמִיד פֶּן יַעַזְבֵנוּ ה', וְכָעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מט, יד): "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי". אוּלָם בִּידִיעָה זוֹ שֶׁאַדְרַבָּא, כַּאֲשֶׁר מוֹעֲדִים וְנִכְשָׁלִים אָנוּ בְּחֵטְא, חָרֵד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מְמַצְּבֵנוּ וּמְחַפֵּשׂ עֵצוֹת אֵיךְ לְהָשִׁיבֵנוּ אֵלָיו וְאֵיךְ לְשָׁמְרֵנוּ לְבַל נִמְעַד יוֹתֵר, שֶׁכַּיָּדוּעַ יֶשְׁנָהּ שְׁמִירָה עֶלְיוֹנָה גַּם עַל הַפּוֹשְׁעִים עַד כַּמָּה וּלְהֵיכָן יִפְּלוּ בַּחֲטָאֵיהֶם וְעַד אֵיזֶה שְׁאוֹל יֵרְדוּ, שֶׁכֵּן לֹא כָּל אֶשֶׁר חָפֵץ הָרָשָׁע לַעֲשׂוֹת יַעֲלֶה בְּיָדוֹ.

כְּשֶׁנֵּדַע זֹאת תָּמִיד, נַאֲמִין בַּתְּשׁוּבָה, וְנַאֲמִין שֶׁאִם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא רוֹצֶה וְחָפֵץ שֶׁנָּשׁוּב, בְּוַדַּאי שֶׁרְצוֹנוֹ יִתְקַיֵּם, שֶׁכֵּן הֵיתֵּכֶן שֶׁרְצוֹן ה' לֹא יַעֲלֶה בְּיָדוֹ לְהִתְקַיֵּם?!

מו. "נרון" בלילה יפה מ"אבוקה" ביום

נִתְבּוֹנֵן, הַבּוֹרֵא הִגְלָה אוֹתָנוּ מֵאַדְמָתֵנוּ עַל מָנַת שֶׁבַּגָּלוּת נָבוֹא לְתִקּוּן וּלְהַכְשָׁרָה לַגְּאֻלָּה, הֵיתֵּכֶן שֶׁמִּפְעָלָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּגָלוּת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹאוּ עַל תַּכְלִיתָם לִפְעֹל אֶת הַתִּקּוּן?!

וְאִם תֹּאמַר, הֲלֹא עַל פָּנָיו נִרְאֶה שֶׁבְּעִקְבוֹת הַגָּלֻיּוֹת אַדְרַבָּא - מַעֲדָנוּ יוֹתֵר, נַפַּלְנוּ לִשְׁכְחַת ה', לְהִתְבּוֹלְלוּת, לִשְׁכְחַת הַתּוֹרָה, וְאִם כֵּן מַה תּוֹעֶלֶת יָצְאָה לָנוּ מֵהַגָּלֻיּוֹת?

עַל כָּךְ יֵשׁ לְהָשִׁיב: אֵין לָנוּ הַשָּׂגָה בְּעֹמֶק מַחְשְׁבוֹתָיו וּבְעֹמֶק חָשְׁבּוֹנוֹתָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא. רַק בְּיָדוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא כַּפּוֹת הַמֹּאזְנַיִם לֵידַע בְּמַה יוֹתֵר סִפּוּיֵינוּ לְהַכְרִיעַ אֶת כַּף הַזְּכֻיּוֹת.

שֶׁכֵּן בִּזְמַן שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וְהָיָה גִּלּוּי פָּנִים לְיִשְׂרָאֵל, כָּל חֵטְא וְחֵטְא שֶׁחָטְאוּ הָיָה בַּעַל כֹּבֶד מִשְׁקָל כָּבֵד מְאֹד, וַאֲפִלּוּ תְּלוּנוֹת בִּלְבַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְלוֹנְנִים עַל מַצָּבָם, כְּבָר נֶחְשַׁב אֶצְלָם לְחֵטְא גָּדוֹל. וּלְעֻמַּת זֹאת כָּל הַזְּכֻיּוֹת וְהַמִּצְוֹוֹת שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים, הָיוּ נְתוּנִים לְבַקֹּרֶת, שֶׁכֵּן בְּמַצָּב שֶׁל גִּלּוּי נְדָרֵשׁ מֵאִתָּנוּ הַרְבֵּה מִצְוֹוֹת בִּשְׁלֵמוּת דַּוְקָא.

וְרָאָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁאֵין אָנוּ עוֹמְדִים בְּמִבְחָן זֶה, וְהֶעְדִּיף לְהַסְתִּיר פָּנָיו מֵאִתָּנוּ וּלְשַׁלְּחֵנוּ לָגָלוּת, וּבְמַצָּב שֶׁכָּזֶה שֶׁל חֹשֶׁךְ וְנִסְיוֹנוֹת, הֶסְתֵּר פָּנִים וְיִסּוּרִים רַבִּים, אֲזַי לְהֶפֶךְ - מִכָּל מִצְוָה וּמִצְוָה נִפְעֶלֶת סַנֵּגוֹרְיָא גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, וּמִכָּל עָוֹן וְעָוֹן הַקַּטֵגוֹרְיָה אֵינָהּ

בַּעֲלַת עָצְמָה גְּדוֹלָה, שֶׁכֵּן מַה יַּעֲשֶׂה הַבֵּן בְּמַצָּב חֹשֶׁךְ וְהֶסְתֵּר לְעֲמַת זְמַן הַמְקֻדָּשׁ שֶׁשָּׁרִינוּ בְּמַצָּב שֶׁל גִּלּוּי פָּנִים; הַסָּנֵגוֹרְיָה מִכָּל מְצֻוָּה לֹא הָיְתָה לָהּ אָז עָצְמָה, וְאִלּוּ מִכָּל עָוֹן הָיְתָה הַקָּטֵגוֹרְיָה בַּעֲלַת עָצְמָה, כָּךְ שֶׁלֹּא לָנוּ כַּפּוֹת הַמֹּאזְנַיִם לֵידַע אֵימָתַי מַכְרַעַת לָנוּ כַּף הַזְּכוּת יוֹתֵר.

וְכֹה הָיָה אוֹמֵר רַבִּי אַהֲרֹן הַגָּדוֹל מִקָּרְלִין (בית אהרון דף פז): "אֲהוּבַי וְאַחַי, תַּאֲמִינוּ לִי - וְהוּא מָלֵא בְּכָל הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים - אֲשֶׁר מַה שֶּׁהָיוּ צְרִיכִים הַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים לְהַשִּׂיג בְּכַמָּה יָמִים וְחֳדָשִׁים אֶפְשָׁר כְּעֵת לְתַקֵּן בְּשָׁעָה אַחַת, מֵחֲמַת שֶׁהָעוֹלָם הוּא יוֹתֵר בְּשִׁפְלוּת בִּבְחִינַת 'רֶגֶל', לָכֵן חָס הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עַל עוֹלָמוֹ וּמוֹרִיד קְדֻשָּׁתוֹ לְמַטָּה".

אֶת דִּבְרֵי הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ מִקָּרְלִין הַנִּזְכָּרִים מְבִיאָם הָרַב "מִכְתָּב מֵאֵלִיָּהוּ" (ח"ד עמ' 109) וּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו: "פֵּרוּשׁ, שֶׁבְּמַצָּב שֶׁל שִׁפְלוּת נוֹתְנִים נְסִיּוֹנוֹת קַלִּים יוֹתֵר, וְהַבְּחִירָה בַּטּוֹב קַלָּה יוֹתֵר, כַּיָּדוּעַ. וְאִם כֵּן, רַק נְקֻדָּה אַחַת נִדְרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ... וְהוּא נָקֵב כְּחַדּוֹ שֶׁל מַחַט - דַּק שֶׁבַּדַּק, אוּלָם הָעִקָּר שֶׁיִּהְיֶה בָּאֱמֶת - מִפֶּלֶשׂ מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, וְאָז אֶפְשָׁר לִזְכוֹת בְּעֹשֶׁר רוּחָנִי עָצוּם, חֵלֶק דּוֹר וְדוֹרוֹת מַמָּשׁ, מַה שֶּׁאֵין לְשַׁעֵר כְּלָל מֵרֹאשׁ".

הֲרֵי שֶׁפָּתַב שֶׁבְּדוֹרֵנוּ אֶפְשָׁר לִזְכוֹת בְּחֵלֶק שֶׁל כַּמָּה דּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ.

וּבְשָׁוֶה לְכָךְ מְפֹרָסָמִים דִּבְרֵי הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ מַחְסוֹר בִּתְבוּאָה, הֲרֵי שֶׁגַּם הַתְּבוּאָה הַפְּגוּמָה נִמְכֶּרֶת בְּיֹקֶר רַב, וְאָמַר הֶחָפֵץ חַיִּים שֶׁזֶּה דּוֹרֵנוּ, שֶׁיֵּשׁ חֶשְׁיבוּת וְיֹקֶר לְכָל פְּעֻלָּה.

לְכָךְ יֵשׁ לָנוּ לְהִתְעוֹדֵד וּלְהִתְחַזֵּק הַיּוֹם וּלְיַקֵּר כָּל הִתְגַּבְּרוּת, וּבְיוֹתֵר כָּל עֲבוֹדָה פְּנִימִית שֶׁנַּעֲשֵׂית בֶּאֱמֶת לְשֵׁם ה', כָּל שְׁמִירַת הָעֵינַיִם, שְׁמִירַת הַלָּשׁוֹן, כִּבְיֹשֶׁת יֵצֶר תַּאֲוָה אוֹ מִדָּה רָעָה כְּכַעַס וְגַאֲוָה יְקָרָה הִיא לְמַאד.

וּלְסִכּוּם: "נֵרוֹן" בַּלַּיְלָה יָפֶה מֵ"אֲבוּקָה" בַּיּוֹם...!

בַּגְּלוּת, מַעֲשֵׂינוּ הַטּוֹבִים מְאִירִים כְּ"נֵרוֹנִים" קְטַנִּים, אוּלָם הֵמָּה בַּלַּיְלָה, בִּזְמַן חֹשֶׁךְ וְהֶסְתֵּר, וְיָפֶה אוֹרָם מֵהָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵאִירוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲבוּקָה, אוּלָם הָיוּ בְּמַצָּב שֶׁל "יוֹם", מַצָּב שֶׁל גִּלּוּי פָּנִים וּמַעַט נְסִיּוֹנוֹת. וְאִם תֹּאמַר מַה יְּהֵא עִם אֵלֶּה שֶׁבְּעֵקְבוֹת הַגְּלוּת מוֹעָדִים וְנִכְשָׁלִים, וְיֶשְׁנָם אַף כָּאֵלּוּ שֶׁנֶּאֱבָדִים בְּחֹשֶׁךְ הַגָּלוּת - דַּע כִּי סוֹף כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כַּמְבֹאָר בָּרַמְבַּ"ם, וְכֵן כָּתַב הָאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ (על במדבר כה, יד): "וְחוֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, וְאַף כִּי יָרִיעַ אִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי אַף יַצְרִיחַ - סוֹפוֹ שֶׁיַּחֲזֹר לְשָׁרְשׁוֹ". וְעַל כָּךְ נֶאֱמַר (תהלים צד, יד): "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב", כְּלוֹמַר, לְבַסּוֹף יַעֲשֶׂה ה' אֲפָנִים שֶׁכֻּלָּם יָשׁוּבוּ, וְכָאמוּר, תְּשׁוּבַת אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים שֶׁיָּשׁוּבוּ לְבַסּוֹף

מִתּוֹךְ אָפְנֵי הֶכְרֵחַ, דַּרְגָּתָם פְּחוּתָה הַרְבֵּה מֵאֵלּוּ הַמַּקְדִּימִים וְשָׁבִים שֶׁלֹּא מִתּוֹךְ הֶכְרֵחַ, אוּלָם הַגָּלוּת בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר תָּבִיא לִתְשׁוּבַת כָּל יִשְׂרָאֵל.

וּבֶאֱמֶת יָדַע הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חֶלְשָׁה זוֹ הַקַּיֶּמֶת אֵצֶל הָאָדָם בְּעַדָּן מְעִידָה, וּלְכָךְ צִוָּה לָנוּ עַל הַתְּשׁוּבָה, וְלֹא דַּי שֶׁצִּוָּה לָנוּ עָלֶיהָ, אֶלָּא אַף נִשְׁבַּע לָנוּ בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁחָפֵץ הוּא בִּתְשׁוּבָה. וְעוֹד נָבִיא לְכָךְ כַּמָּה רְאָיוֹת שֶׁיֵּדַע הַבּוֹרֵא וְהֵבִין לְחֻלְשָׁתָם שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם בֶּאֱמוּן בּוֹ לְאַחַר חֶטְאָם, וּבְשֶׁל כָּךְ הִבְהִיר לָנוּ זֹאת יוֹתֵר מִכָּל מִצְוָה אַחֶרֶת, וּכְמוֹ שֶׁיִּבֹאַר לְהַלָּן.

מז. הבהרה ראשונה לכוחה של תשובה - מדברי תורה

נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת נִצָּבִים (ל, יא - יד): "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא רְחֹקָה הִוא. לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה... וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר לָנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם... כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ". "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת" - אֵיזוֹ מִצְוָה? עַל אֵיזוֹ מִצְוָה מִתְכַּוֶּנֶת הַתּוֹרָה לְזָרְזֵנוּ שֶׁאֵינָהּ לֹא בַשָּׁמַיִם וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם, אֶלָּא קְרוֹבָה הִיא אֲלֵינוּ עַד הַפֶּה וְהַלֵּב?

הָרַמְבַּ"ן וְהַסְּפוֹרְנוֹ, וּכְמוֹ כֵן בַּעַל הַטּוּרִים, מְבָאֲרִים פְּסוּק זֶה עַל מִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, וְסָמְכוּ דִּבְרֵיהֶם עַל הַנֶּאֱמַר בְּסָמוּךְ בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם: "כִּי תָשׁוּב אֶל ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ".

וְכָאן יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ דַּוְקָא עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה הֻצְרְכָה הַתּוֹרָה לְהַבְהִיר וּלְשַׁכְנֵעַ שֶׁאֵינָהּ בַּשָּׁמַיִם וְאֵינָהּ מֵעֵבֶר לַיָּם, אֶלָּא הִנָּהּ קְרוֹבָה אֲלֵינוּ בְּפִינוּ וּבִלְבָבֵנוּ?

מַשְׁמָע מִכָּאן שֶׁרָאֲתָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ כִּי בְּנֵי הָאָדָם יִהְיוּ קְטַנֵּי אֱמוּנָה בְּמַתְּנַת הַתְּשׁוּבָה מֵאֵיזוֹ סִבָּה, וְדַוְקָא לְמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה יִתְיַחֲסוּ בְּחֹסֶר אֱמוּנָה כְּמִצְוָה שֶׁהִיא בַּשָּׁמַיִם אוֹ מֵעֵבֶר לַיָּם וְאֵינָהּ אַקְטוּאָלִית כָּל כָּךְ, כִּי אִם הַתּוֹרָה מַדְגִּישָׁה שֶׁמִּצְוַת הַתְּשׁוּבָה אֵינָהּ בַּשָּׁמַיִם וְכוּ', מַשְׁמָע שֶׁהֶיָה מָקוֹם אֶכֶן לִבְנֵי אָדָם לוֹמַר שֶׁכֵּן הִיא בַּשָּׁמַיִם אוֹ מֵעֵבֶר לַיָּם. וְהַדָּבָר טָעוּן בֵּרוּר, מַדּוּעַ דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ יֵשׁ מָקוֹם לְטָעוּת זוֹ?

וְקֹדֶם שֶׁנַּסְבִּיר הַטַּעַם לְכָךְ, נִרְאֶה רְאָיוֹת נוֹסָפוֹת מִן הַמִּקְרָא וּמִן הַסִּפְרָא, שֶׁחָשַׁשׁ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְקַטְנוּת אֱמוּנָה בְּמִיֻּחָד עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה.

מח. הבהרה שניה - מדברי הנביאים

בְּיֶחֱזְקֵאל (לג, יג) נֶאֱמַר: "חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹקִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה". וְהוּא פֶּלְא! לְשֵׁם מָה הֻצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְהַשְׁבִּיעַ שֶׁהִנּוֹ חָפֵץ בִּתְשׁוּבָה, וְכִי לֹא הָיָה דַּי לוֹ לוֹמַר לָנוּ זֹאת בְּיַד נְבִיאָיו מִבְּלִי לְהַשְׁבִּיעַ עַל כָּךְ? אֶלָּא כָּאָמוּר, צֹרֶךְ גָּדוֹל רָאָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא - עַד כְּדֵי שְׁבוּעָה - כְּדֵי לְשַׁכְנֵעַ אֶת בָּנָיו כִּי מוֹעִילָה

הַתְּשׁוּבָה, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אַף חָפֵץ הוּא בִּתְשׁוּבָה וְלֹא הִסְתַּפֵּק בְּהוֹדָעָה גְּרִידָא. וְכַמְבֹאָר שָׁם (פסוק י) חֲשָׁשָׁם שֶׁל יִשְׂרָאֵל: "כִּי פְשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה", שֶׁלְּכָךְ הֶצְרִךְ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְהִשָּׁבַע לָהֶם שֶׁאָכֵן יֵשׁ תַּקָּנָה לְחַטֹּאתֵיהֶם.

מט. הבהרה שלישית לאמיתות פתרון התשובה - מדברי התלמוד

בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (דף ד ע"ב): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, לֹא הָיָה דָּוִד רָאוּי לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - חֵטְא בַּת שֶׁבַע, וְלֹא יִשְׂרָאֵל הָיוּ רְאוּיִים לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - חֵטְא הָעֵגֶל, אֶלָּא לְהוֹרוֹת תְּשׁוּבָה. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם: גִּבּוֹרִים וְשַׁלִּיטִים בְּיִצְרָם הָיוּ, וְלֹא הָיָה רָאוּי שֶׁיִּשְׁלֹט יִצְרָם עֲלֵיהֶם, אֶלָּא גְּזֵרַת מֶלֶךְ הָיְתָה לִשְׁלֹט יִצְרָם עֲלֵיהֶם כְּדֵי לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁאִם יֹאמַר הַחוֹטֵא לֹא אָשׁוּב, שֶׁלֹּא יְקַבְּלֻנִי - אוֹמְרִים לוֹ: רְאֵה וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה דָּוִד וּמִמַּעֲשֶׂה הָעֵגֶל, שֶׁכָּפְרוּ וְנִתְקַבְּלוּ בִּתְשׁוּבָה.

וּבַגְּמָרָא שָׁם עוֹשֶׂה צָרִיכוּתָא מִדּוּעַ הֶצְרִךְ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְלַמֵּד תְּקֻפָּה שֶׁל תְּשׁוּבָה גַּם אֲצֶל יָחִיד כְּדָוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה, וְגַם אֲצֶל צִבּוּר בְּמַעֲשֶׂה הָעֵגֶל.

וַהֲרֵי גְּמָרָא זֹאת מַבְהִילָה כָּל רַעְיוֹן! רַשִׁבַּ"י אוֹמֵר וּמְגַלֶּה לָנוּ טַעַם חֵטְא דָּוִד הַמֶּלֶךְ בְּבַת שֶׁבַע, וְהוּא מִבְּלִי לְהִצְטָרֵךְ לוֹמַר שֶׁ"כָּל הָאוֹמֵר דָּוִד חָטָא אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה", אֶלָּא יֵשׁ לִלְמֹד כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁאָכֵן חָטָא דָּוִד בְּבַת שֶׁבַע, וְכִפְשַׁט דִּבְרֵי נָתָן הַנָּבִיא בְּתוֹכַחְתּוֹ אֵלָיו בְּמֹשֶׁל כִּבְשַׂת הָרָשׁ, וּכְמוֹ כֵן אֶת חֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל יֵשׁ לְהַסְבִּיר לְדַעַת רַשִׁבַּ"י כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוֹדָה זָרָה מַמָּשׁ. וְאִם תֹּאמַר הֵיאַךְ נִכְשַׁל מַלְכֵּנוּ מְשִׁיחֵנוּ בְּחֵטְא חָמוּר כָּזֶה, וְכֵן דּוֹר הַמִּדְבָּר, דּוֹר מְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה, דּוֹר דֵּעָה שֶׁשָּׁמְעוּ דִּבְּרוֹת ה' - "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים" - וּלְמָחָר עָשׂוּ עֵגֶל? אֶלָּא בֶּאֱמֶת שַׁלִּיטִים בְּיִצְרָם הָיוּ, אֶלָּא שֶׁנָּזַר עֲלֵיהֶם אֵל עֶלְיוֹן לַחֲטֹא וְהִשְׁלִיט אֶת יִצְרָם עֲלֵיהֶם, וְאִם כֵּן אֵין לְמוּד זְכוּת עֲלֵיהֶם יוֹתֵר גָּדוֹל מִזֶּה. נִתְבּוֹנֵן, הֲרֵי עָשָׂה כָּאן הַבּוֹרֵא מַעֲשֶׂה חָרִיג שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה כָּמוֹהוּ וְלֹא יֵעָשֶׂה עוֹד כָּמוֹהוּ, לְקַחַת אֶת הָאִישִׁיּוּת הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר בְּעַם יִשְׂרָאֵל, הוּא מְשִׁיחֵנוּ מְשִׁיחַ ה', "נִשְׁבַּע ה' לְדָוִד אֱמֶת וְכוּ'" שֶׁהוּא יִהְיֶה מְשִׁיחוֹ לָנֶצַח, וּלְסוֹבֵב לוֹ מִכְשׁוֹל בַּחֵטְא הֶחָמוּר בְּיוֹתֵר, וּכְמוֹ כֵן לָקַח הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת הַדּוֹר הַמְעֻלֶּה שֶׁבַּדּוֹרוֹת, שֶׁלֹּא הָיָה כְּמוֹתוֹ וְלֹא יִהְיֶה כְּמוֹתוֹ עַד שֶׁיָּבֹא מָלֵךְ הַמָּשִׁיחַ כַּמּוּבָא בַּזֹּהַר עַל דּוֹר זֶה, וְסוֹבֵב לָהֶם מִכְשׁוֹל בַּחֵטְא הֶחָמוּר בְּיוֹתֵר - עֲבוֹדָה זָרָה. וְכָל זֶה לָמָּה? כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶא לָנוּ אֱמוּן בּוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מְקַבֵּל אֶת הַשָּׁב בִּתְשׁוּבָה. לֹא הִסְתַּפֵּק הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא בְּמַאֲמָרוֹ בַּתּוֹרָה כַּנַ"ל "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת לֹא בַּשָּׁמַיִם וְכוּ'", וּכְמוֹ כֵן לֹא הִסְתַּפֵּק בַּשִּׁבּוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָנוּ כַּמּוּבָא בִּיחֶזְקֵאל, אֶלָּא אַף עָשָׂה מַעֲשֶׂה

נוֹרָא לְסַבֵּב לִמְשִׁיחוֹ, מְשִׁיחַ ה', חֵטְא בַּת שֶׁבַע, וְאֶת הַדּוֹר שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְסַבֵּב לָהֶם חֵטְא עֲבוֹדָה זָרָה, וְכָל זֶה עַל מְנָת שֶׁנִּרְכֹּשׁ אֱמוּן בּוֹ שֶׁהִנּוֹ מְקַבֵּל שָׁבִים.
וּפְלִיאָה הִיא, מַה כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת שֶׁחֲרְדָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ כִּבְיָכוֹל עַד שֶׁהֶצְרַךְ לְהַבְהִיר לָנוּ וּלְחַזֵּק אֶת אֱמוּנָתֵנוּ כָּל כָּךְ בְּדָבָר זֶה, שֶׁהִנּוֹ נֶאֱמָן לְקַיֵּם דְּבָרוֹ בְּקַבָּלַת הַתְּשׁוּבָה, וְרָאָה הֶכְרֵחַ לַעֲשׂוֹת כָּל הַנֶּאֱמַר לְמַעַן נַאֲמִין לוֹ שֶׁמּוֹעִילָה תְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא הֲרֵי בְּעֶצֶם מִצְוָה כְּכָל הַמִּצְוֹות? - הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ בַּקֶּטַע הַבָּא.

נ. הטעם לחששת חכמתו יתברך מקטנות אמונה במצות התשובה

וְנִרְאֶה לְבָאֵר הַטַּעַם לַחֲשָׁשׁוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא עַל קַטְנוּת אֱמוּנָה מִצִּדֵּנוּ - בְּמֻיָּחָד עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה - הֱיוֹת שֶׁבְּעֶצֶם הַתְּשׁוּבָה אֵינָהּ מִצַּד הַהִגָּיוֹן. שֶׁהֲרֵי נִתָּאֵר לְעַצְמֵנוּ, אָדָם חָטָא וְעָבַר עֲבֵרַת חֹק בְּמִדְיָנָתוֹ, מוּבָא הוּא אֶל הַשּׁוֹפֵט, שׁוֹאֵל הַשּׁוֹפֵט: מוֹדֶה הִנְךָ בָּאַשְׁמָה? מֵשִׁיב הַנֶּאֱשָׁם: בְּוַדַּאי מוֹדֶה אֲנִי, וּבִפְרָט שֶׁיְּשָׁנָם עֵדִים עַל מַעֲשַׂי! שׁוֹאֲלוֹ הַשּׁוֹפֵט: יֵשׁ לְךָ מַה לוֹמַר לְצִדְקָתְךָ קֹדֶם שֶׁאָגְזֹר דִּינְךָ? מֵשִׁיב הַנֶּאֱשָׁם: אֵכֵן כֵּן, יֵשׁ לִי מַה לוֹמַר לְצִדְקָתִי, וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לְפָטְרֵנִי מֵעֹנֶשׁ מִפְּנֵי שֶׁמַּבְטִיחַ הִנְנִי שֶׁלֹּא אָשׁוּב פַּעַם נוֹסֶפֶת עַל עֲבֵרָתִי זֹאת... תְּשׁוּבָה שֶׁכָּזוֹ תִּתְקַבֵּל?! - בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא!
וְאִלּוּ לְגַבֵּי מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, הָבָה נִרְאֶה אֶת הַמּוּבָא בַּגְּמָרָא (ירושלמי מכות ב, ו, ז):
שָׁאֲלוּ לַחָכְמָה: מַה מִּשְׁפַּט הַחוֹטֵא? וְעָנְתָה: "חַטָּאִים תְּרַדֵּף רָעָה" [וַהֲרֵי שֶׁהַחָכְמָה קוֹבַעַת מִיתָה לַחוֹטֵא]. וְעוֹד שָׁם, שָׁאֲלוּ לַנְּבוּאָה: חוֹטֵא מַהוּ עָנְשׁוֹ? אָמְרָה לָהֶן: "הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָּמוּת". שָׁאֲלוּ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא: חוֹטֵא מַהוּ עָנְשׁוֹ? אָמַר לָהֶן: יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיִתְכַּפֵּר לוֹ, וְהֵינוּ דִּכְתִיב: "עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ" - יוֹרֶה לַחַטָּאִים דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. עַד כָּאן.
וְכִי אֵיפֹה שָׁמַעְנוּ שֶׁשּׁוֹפֵט פָּטַר אָדָם מֵעֹנֶשׁ בִּשְׁבִיל הַהַבְטָחָה שֶׁעוֹד פַּעַם לֹא יָשׁוּב לְכִסְלוֹ, וְאִלּוּ אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹפֶסֶת וּמוֹעִילָה הַבְטָחָה שֶׁכָּזוֹ לִמְחֹל וּלְהַעֲבִיר פֶּשַׁע וּלְכַלֵּה חַטָּאת.
וְהוּא הַמּוּבָא בְּרַבֵּנוּ יוֹנָה בְּתְחִלַּת סֵפֶר "שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה": "מִן הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר הֵיטִיב ה' עִם בְּרוּאָיו - שֶׁהִמְצִיא לָהֶם מָנוֹס לָנוּס מִפֶּחַ פְּשִׁעֵיהֶם". הֲרֵי שֶׁהִגְדִּיר אֶת הַתְּשׁוּבָה בְּגֶדֶר "טוֹבָה וְחֶסֶד", וּבָרוּר הוּא שֶׁבַּמַּשָּׂגִים שֶׁלָּנוּ לִמְחֹל לַמַּבְטִיחַ שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְחֶטְאוֹ, זֶהוּ נִקְרָא "וְתוּר". וַהֲרֵי גַּבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֵיכָא וְתוּר, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲזַ"ל (בב"ק נ ע"א): כָּל הָאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא וַתְּרָן וְכוּ', חַס וְחָלִילָה.

אִם כֵּן, הֲוֵי אוֹמֵר שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּרֹב חַסְדּוֹ רוֹאֶה אֶת הַשָּׁב - בְּתְשׁוּבָתוֹ בְּלִבַּד - כְּאֶחָד שֶׁרְצָה אֶת עָנְשׁוֹ בְּפֹעַל וּכְאִלּוּ בָּא עַל עָנְשׁוֹ וּפָרַע חוֹבוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ, מַה שֶּׁלֹּא שַׁיָּךְ כְּלָל אֵצֶל מִשְׁפַּט בָּשָׂר וָדָם לְהִמָּלֵט מִבְּלִי לְרַצּוֹת אֶת הָעֹנֶשׁ בְּפֹעַל, דְּאַחֶרֶת יֵחָשֵׁב זֶה לְוִתּוּר מַמָּשׁ.

נא. התשובה מתקבלת אצל ה' כהתנדבות ולא כפריעת חוב

וְהוּא הַמּוּבָא בַּמַּבִּי"ט בְּסִפְרוֹ "בֵּית אֱלֹקִים" פֶּרֶק א' עַל פָּסוּק (הושע יד, ה) "אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה". דְּהַיְנוּ, הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא דַּי שֶׁמְּרַפֵּא אֶת מְשׁוּבַת הַשּׁוֹבְבִים הַשָּׁבִים אֵלָיו, אֶלָּא גַּם אוֹהֲבֵם כְּמִי שֶׁבָּא לִנְדֹּב, וַהֲרֵי אֵינוֹ דּוֹמֶה קַבָּלַת פְּנֵי הַבָּא לִפְרֹעַ חוֹבוֹ כְּמִי שֶׁבָּא לְנַדֵּב, שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִתְקַבֵּל בַּחֲגִיגִיּוּת וּבְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת כָּרָאוּי לְנַדָּבָן, וְכָךְ מְקַבֵּל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת הַחוֹטֵא, וְאַף שֶׁהַשָּׁב פֹּחוֹת הוּא מִפּוֹרֵעַ חוֹב, שֶׁהֲרֵי בִּתְשׁוּבָה שָׁשָׁב הָאָדָם אֵינוֹ נֶחְשָׁב בָּזֶה לְפוֹרֵעַ חוֹבוֹ, אֶלָּא לְמְשַׁלֵּם נִזְקוֹ מִמַּה שֶּׁהִזִּיק וְחִבֵּל בְּחֶטְאוֹ. אֶחָד כָּזֶה יֵשׁ סִבָּה לְקַבְּלוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת?! וְעִם כָּל זֶה מְקַבְּלוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כְּאִלּוּ וּבָא לְהִתְנַדֵּב; מֵאִיר לוֹ פָּנִים וּמְקַבְּלוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּקַבְּלִים נְדָבָן גָּדוֹל שֶׁבָּא לְנַדֵּב מִלִּבּוֹ סְכוּם גָּדוֹל. הֵיאַךְ הִגָּיוֹן בָּזֶה?! אִם כֵּן זֶה מֵעֵין "חֹק" בְּהַנְהָגַת ה'.

וְהוּא פֶּלֶא, דְּאָמְנָם מָצִינוּ חֻקִּים בְּמִצְוֹוֹת ה' כְּשַׁעַטְנֵז, בָּשָׂר וְחָלָב וְכַדּוֹמֶה. אָכֵן אֵלּוּ חֻקִּים בְּמִצְוֹוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, אוּלָם הַנְהָגָתוֹ עִם בְּרִיּוֹתָיו הִיא שִׂכְלִית, וְהִיא הַנְהָגָתוֹ הַמְפֻרְסֶמֶת, הַנְהָגַת "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה", וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַזַ"ל (דברים רבה פ' ראה): אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִיּוֹם שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים" - "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב" (איכה ג, לח), אֶלָּא מַאֲלֶיהָ הָרָעָה בָּאָה עַל עוֹשֵׂי הָרָעָה, וְהַטּוֹבָה עַל עוֹשֵׂי הַטּוֹבָה. הֲרֵי שֶׁמִּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה, הַנְהָגַת "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה" הִיא הַהַנְהָגָה הַחוֹתֶכֶת אֶת הָרַע וְאֶת הַטּוֹב. הָעוֹשֶׂה טוֹב מְקַבֵּל טוֹב, וְהָעוֹשֶׂה רַע מְקַבֵּל לְהֶפֶךְ.

וְהִנֵּה בְּהַבָּעַת חֲרָטָה וּוִדּוּי מְסַלֵּק אָדָם מֵעָלָיו אֶת דִּין מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה וְנִפְטָר מֵהָעֹנֶשׁ, אִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהִתְשׁוּבָה הִיא אֵינָהּ הַנְהָגָה שִׂכְלִית אֶלָּא חֶסֶד גָּמוּר שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא. וְכָרָגִיל, לִבְנֵי אָדָם קָשֶׁה לִסְבֹּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שִׂכְלִי וּבִפְרָט כְּשֶׁהוּא בְּהַנְהָגָה, דְּמֵילָא מִצְוָה חֻקִּית עוֹד מְקַבְּלִים בְּנֵי אָדָם, אוּלָם "הַנְהָגָה" חֻקִּית קָשֶׁה מְאֹד לִבְנֵי אָדָם לְקַבֵּל.

נב. מדוע הוצרכה התשובה להיברא קודם שנברא העולם?

וְאֶפְשָׁר שֶׁלְּכָךְ אָמְרוּ חַזַ"ל (פסחים נד), תְּשׁוּבָה נִבְרֵאת קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. וְלִכְאוֹרָה לָמָּה הֻצְרַךְ הַבּוֹרֵא לִבְרֹא אֶת הַתְּשׁוּבָה קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם? אֶלָּא הַטַּעַם הוּא, הֱיוֹת

שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּרָא אֶת עוֹלָמוֹ בְּהַנְהָגַת "מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה", וְהֵינוּ אָדָם שֶׁעָשָׂה רַע יְקַבֵּל רַע, וּמִבְּלִי זֶה לֹא יִכּוֹן תִּפְקוּד הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה סא, ח): "אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט", אִם כֵּן הֲרֵי שֶׁלְּאַחַר שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, חָקַק חֻקִּים לְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא כָּאמוּר מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

אִם כֵּן, לְפִי זֶה הַתְּשׁוּבָה הִנָּהּ עֻקִּיפַת הַחֹק, שֶׁהֲרֵי הַחֹק מְחַיֵּב שֶׁיְּרַצֶּה הַחוֹטֵא אֶת עֶנְשׁוֹ וּמִבְּלִי רְצוּי הָעֹנֶשׁ לֹא יִתַּקֵּן הַחֵטְא, וְהִנֵּה בָּאָה מְצִוַת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ בַּקָּשַׁת חֲנִינָה מֵעֹנֶשׁ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וּבְסַךְ הַכֹּל מִכֹּחַ "הַבְטָחָה" - הַבְטָחַת הַחוֹטֵא שֶׁמַּבְטִיחַ אֶת עֲזִיבַת הַחֵטְא גְּרִידָא.

לָכֵן הֻצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִבְרֹא אֶת הַתְּשׁוּבָה קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁאָז טֶרֶם הוּחְקוּ חֻקֵּי הַבְּרִיאָה, וְכָל חֻקֵּי הַבְּרִיאָה כְּפוּפִים לַתְּנַאי קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁהוּא תְּנַאי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁרַק עִם הַתְּשׁוּבָה יִבָּרֵא הָעוֹלָם, וְאִלְמָלֵי הָיָה בּוֹרֵא הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת הַתְּשׁוּבָה קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, נִבְצָר הָיָה מִלְּבָרְאָהּ אַחַר כָּךְ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם עֲקִיפַת הַחֹק, וּמִמֵּילָא כָּל תֹּקֶף חֻקֵּי הַבְּרִיאָה לְאַחַר שֶׁנִּבְרְאָה הוּא אַךְ וְרַק לְמִי שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

נג. עוצמת כוחה של התשובה הגורמת לאי סבילת הדעת להשתכנע בכחה

אוּלָם כָּל הַנַּ"ל עֲדַיִן לֹא מַסְפִּיק לְהָיוֹת בְּנוֹתֵן טַעַם מַדּוּעַ הֻצְרְכָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְשַׁכְנְעֵנוּ כָּל כָּךְ עַל הַתְּשׁוּבָה, דְּאֶמְנָם אֵין זֶה עִנְיָן שִׂכְלִי, אֲבָל הֲרֵי זֶה "חֹק" שֶׁהוּא לְטוֹבָתֵנוּ וּלְנוֹחִיּוּתֵנוּ, וְלָמָּה, אִם כֵּן, שֶׁלֹּא "נְקַפֵּץ" עַל חֹק זֶה וְנַאֲמִין בּוֹ אַחַר שֶׁבְּחֹק זֶה אָנוּ מְבֻשָּׂרִים עַל פִּרְעוֹן חוֹב עֲוֹנוֹתֵינוּ? אֶלָּא אֱמֶנָם מַאֲמִינִים אָנוּ בְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, אוּלָם יֵשׁ כָּאן פִּתּוּי גָּדוֹל הַמּוֹנְעֵנוּ מִלְּהַאֲמִין בְּעֶצְמָתָהּ הָאֲמִתִּית שֶׁל מַתָּנָה טוֹבָה זוֹ, וְכַאֲשֶׁר נְבָאֵר.

כְּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ז' הֲלָכָה ד':

"וְאַל יְדַמֶּה הַבַּעַל תְּשׁוּבָה שֶׁהוּא מְרֻחָק מִמַּעֲלַת הַצַּדִּיקִים מִפְּנֵי הָעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאוֹת שֶׁעָשָׂה. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אָהוּב וְנֶחְמָד הוּא לִפְנֵי הַבּוֹרֵא כְּאִלּוּ לֹא חָטָא מֵעוֹלָם".

וְעוֹד שָׁם:

"גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הָאָדָם לַשְּׁכִינָה וְכוּ'. הַתְּשׁוּבָה מְקָרֶבֶת אֶת הָרְחוֹקִים: אֶמֶשׁ הָיוּ זֶה שָׂנוּאַי לִפְנֵי הַמָּקוֹם, מְשֻׁקָּץ וּמְרֻחָק וְתוֹעֵבָה - וְהַיּוֹם הוּא אָהוּב וְנֶחְמָד קָרוֹב וְיָדִיד וְכוּ'; אֶמֶשׁ הָיָה זֶה מֻבְדָּל מֵה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, צוֹעֵק וְאֵינוֹ נַעֲנֶה, וְעוֹשֶׂה מִצְוֹות וְטוֹרְפִין אוֹתָן

בְּפָנָיו וְכוּ' - וְהַיּוֹם הוּא מֻדְבָּק בַּשְּׁכִינָה וְכוּ', צוֹעֵק וְנַעֲנֶה מִיָּד, וְעוֹשֶׂה מִצְווֹת וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּנַחַת וְשִׂמְחָה".

נִתְבּוֹנֵן בְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם הַנַּ"ל, הֵיאַךְ אָדָם שֶׁאֻמָּשׁ הָיָה שָׁנאוּי מְשֻׁקָּץ וְתוֹעֵבָה, וְהִנֵּה בֵּין יוֹם נֶהְפַּךְ לְאָהוּב קָרוֹב וְנֶחְמָד וְיָדִיד. וְכִי מַה הִסְפִּיק אוֹתוֹ חוֹטֵא לְתַקֵּן מֵאֻמָּשׁ לְהַיּוֹם? אֲפִלּוּ זְמַן לְתַעֲנִית לֹא הָיָה לוֹ! לֹא יוֹם כִּפּוּר וְלֹא יְסוּרִים עָבְרוּ עָלָיו! וְאִם כֵּן הֵיאַךְ נֶהְפַּךְ מַצָּבוֹ שֶׁל זֶה תּוֹךְ זְמַן כָּל כָּךְ קָצָר מִשָּׁנאוּי וּמְשֻׁקָּץ לְאָהוּב וְקָרוֹב?

אֶלָּא הוּא הַדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה, שֶׁהַתְּשׁוּבָה לֹא בַּשָּׁמַיִם וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם, אֶלָּא בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. הַבְּעֵת חֲרָטָה עַל הֶעָבָר וְקַבָּלָה אֲמִתִּית עַל הֶעָתִיד הוֹפֶכֶת אֶת מְצִיאוּת הָאָדָם לְגַמְרֵי.

וּכְמוֹ כֵן אִיתָא בִּגְמָרָא קִדּוּשִׁין (מט ע"ב): הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר אַף שֶׁהוּא רָשָׁע גָּמוּר - מְקֻדֶּשֶׁת, מִסְפֵּק שֶׁמָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּלִבּוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁאָנוּ מְסַפְּקִים שֶׁמָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה. מַשְׁמָע שֶׁאִלּוּ בָּרוּר לָנוּ שֶׁהִרְהֵר תְּשׁוּבָה - הֲרֵי שֶׁהִיא בְּוַדַּאי מְקֻדֶּשֶׁת גְּמוּרָה, כִּי בְּוַדַּאי נֶהְפַּךְ לְצַדִּיק גָּמוּר.

לִבְנֵי אָדָם קָשֶׁה מְאֹד לִסְבֹּל לְהָבִין וּלְהַאֲמִין בְּהַנְהָגָה שֶׁכָּזוֹ, שֶׁהֲרֵי בֵּין בְּנֵי אָדָם - אָדָם שֶׁהָיָה מְשֻׁקָּץ וּמְתֹעָב לַחֲבֵרוֹ, וְכִי יָכוֹל לַהֲפֹךְ מַצָּב זֶה בֵּן רֶגַע לִהְיוֹת אָהוּב וְקָרוֹב וְנֶחְמָד וְיָדִיד לַחֲבֵרוֹ?! בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא! לְפָחוֹת צָרִיךְ שֶׁיִּקַּח זְמַן מָה עַד שֶׁתִּשְׁתַּכַּח הַצָּרָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ, וְאַחַר פִּיּוּס וּמַתָּנוֹת - כַּלֵּי הַאי וְאוּלַי יַחֲזוֹר הַמַּצָּב לְאֵיזוֹשֶׁהִי אַהֲבָה מִינִימָלִית. וְהִנֵּה נַנִּיחַ וְנִמְצָא אָדָם חָכָם גָּדוֹל שֶׁהִצְלִיחַ לַהֲפֹךְ שְׁנֵי אֲנָשִׁים מִשּׂוֹנְאִים לְאוֹהֲבִים - מַה יִּקָּרֶה לוּ לְמָחָר שׁוּב תִּתְעוֹרֵר שִׂנְאָה בֵּינֵיהֶם? הֲלֹא בְּוַדַּאי יִקָּשֶׁה עָלָיו מְאֹד לְהַחֲזִירָם לְשָׁלוֹם, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיִּקָּשֶׁה עָלָיו לַהֲבִיאָם לְמַצָּב שֶׁל קְרוֹבִים וִידִידִים, וּבְרוּר שֶׁכְּכָל שֶׁיִּתְרַבּוּ הַסִּכְסוּכִים בֵּינֵיהֶם - כֵּן יוֹתֵר יִקָּשֶׁה - וַאֲפִלּוּ יְהֵא בְּלִבּוֹ אֶפְשָׁרִי - לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ שָׁלוֹם קַל בֵּינֵיהֶם.

וְהִנֵּה אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא - בֵּין רֶגַע נֶהְפַּךְ הָאָדָם מִשָּׁנאוּי לְאָהוּב.

וְדָבָר זֶה יִתְכֵּן כַּמָּה פְּעָמִים בְּיוֹם, כְּגוֹן אָדָם שֶׁחָטָא בְּלָשׁוֹן הָרַע, עָוֹן הַשָּׁנאוּי עַל ה' מְאֹד, שֶׁכֵּן עָוֹן לָשׁוֹן הָרַע שְׁקוּל כְּנֶגֶד עֲבוֹדָה זָרָה שְׁפִיכוּת דָּמִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, אִם כֵּן מִסְתַּמָּא שָׁנאוּי הוּא, וְהִנֵּה שָׁב בִּתְשׁוּבָה, הִתְחָרֵט, עָשָׂה וִדּוּי - נֶהְפַּךְ לְאָהוּב. וְאִם שׁוּב פַּעַם נִכְשַׁל בְּאוֹתוֹ יוֹם בְּאוֹתוֹ עָוֹן שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע, הֲרֵי שֶׁשּׁוּב נַעֲשָׂה שָׁנאוּי, וּכְשֶׁשָּׁב נֶהְפַּךְ לְאָהוּב, וְיִתְכֵּן הַדָּבָר כָּךְ כַּמָּה פְּעָמִים בְּיוֹם.

וּכְמוֹ כֵן הָלַךְ אָדָם בָּרְחוֹב וְהִסְתַּכֵּל בְּמַרְאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁבָּזֶה נֶחְשָׁב לְשָׁנאוּי - מִיָּד הִתְחָרֵט וְהָפַךְ לְאָהוּב, וְכֵן כַּמָּה פְּעָמִים בְּיוֹם, וְרַק שֶׁתְּהֵא חֲרָטָתוֹ בֶּאֱמֶת. זוֹ סְגֻלָּתָהּ וְעֻצְמָתָהּ שֶׁל

מַתְּנַת הַתְּשׁוּבָה. וְהוּ "פָּטֶנְט" שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁהִמְצִיא אֶת הַתְּשׁוּבָה נֶגֶד הַחָכְמָה וְנֶגֶד הַנְּבוּאָה.

וְאֵין זֶה בִּכְלַל מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲזַ"ל (רמב"ם הלכות תשובה פ"ד ה"א) "הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב שֶׁאֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה". זֶה מְדַבֵּר בְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ לִכְבֹּשׁ אֶת יִצְרוֹ, וּכְגוֹן שֶׁיִּצְרוֹ לֹא תְקָפוֹ לְמַצָּב שֶׁאֵין בְּיָכְלְתּוֹ לְנַצְּחוֹ, אֶלָּא שֶׁחוֹשֵׁב זֶה הַחוֹטֵא: לְשֵׁם מָה אֶתְאַמֵּץ וְאֶטְרַח לִכְבֹּשׁ אֶת יִצְרִי, הֲלֹא מוֹעִילָה תְּשׁוּבָה... - זֶה שֶׁלֹּא יַסְפִּיקוּ בְּיָדוֹ לָשׁוּב, אַחַר שֶׁלּוֹקֵחַ אֶת מַתְּנַת הַתְּשׁוּבָה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְהִתְעַצֵּל מִלִּכְבֹּשׁ אֶת יִצְרוֹ. אוּלָם זֶה שֶׁיִּצְרוֹ תּוֹקְפוֹ בְּחָזְקָה לַחֲטֹא וּמְנַסֶּה הוּא לְכָבְשׁוֹ - אַף שֶׁרַבּוּ כִּשְׁלוֹנוֹתָיו חוֹזֵר וְנִשְׁנֶה, אֵינוֹ בִּכְלַל זֶה.

וְעוֹד יֵשׁ לְדַעַת, שֶׁגַּם זֶה הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב, גַּם הוּא בִּכְלַל הַתְּשׁוּבָה, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ סִיּוּעַ מִן הַשָּׁמַיִם לָשׁוּב, וְזֶהוּ שֶׁאֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ. אוּלָם אִם יִתְעַקֵּשׁ וְיִתְאַמֵּץ הַרְבֵּה, גַּם לָזֶה יֵשׁ תְּשׁוּבָה.

וְזוֹ חוֹבָתֵנוּ - לְהַאֲמִין וּלְהִתְחַזֵּק כָּל פַּעַם מֵחָדָשׁ וְלֹא לְהֶחָלֵשׁ בְּדַעְתֵּנוּ, כִּי זוֹ כֹּחָהּ וּסְגֻלָּתָהּ שֶׁל מַתָּנָה זוֹ הַנִּקְרֵאת תְּשׁוּבָה, וּמֵחוֹבָתֵנוּ לְהַאֲמִין בְּכֹחָהּ אַף שֶׁאֵין בָּהּ הַנָּיוֹן וְשֵׂכֶל.

מְאֹד קַל לָנוּ לִרְאוֹת אֶת הַ"שָּׁנְאוּי וּמְשֻׁקָּץ" בִּשְׁעַת הַחֵטְא, אוּלָם כַּמָּה קָשֶׁה לָנוּ לִרְאוֹת אֶת הַ"קָרוֹב וְנֶחְמָד וְיָדִיד" מִיָּד לְאַחַר הַתְּשׁוּבָה שֶׁנַּעֲשֵׂית בֵּין רֶגַע מַמָּשׁ - בְּפִיּוּךְ וּבִלְבָבְךָ.

סִפֵּר הַמַּשְׁגִּיחַ דְּלֵיקְווּד רַבִּי נָתָן מֵאִיר וַאכְטְפוֹיְגֶל זַצַ"ל, בְּשִׂיחָתוֹ קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהָרַב מִפּוֹנִיבֶז' זַצַ"ל שָׁאַל אֶת מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים קֹדֶם שֶׁנָּסַע לְאַפְרִיקָה, מָה אֶפְשָׁר לְמִסֹּר לַיְהוּדִים שָׁם בִּשְׂמוֹ שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים? אָמַר לוֹ הֶחָפֵץ חַיִּים: תַּגִּיד לָהֶם שֶׁזֶּה קַל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, עוֹשִׂים חֲרָטָה וְקַבָּלָה! אֶלָּא שֶׁהַיֵּצֶר מְפַתֶּה אֶת הָאָדָם שֶׁקָּשֶׁה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה...

(ויעויין בספר "לקט רשימות" בענייני אלול וימים נוראים שהאריך שם עוד בענין זה. מובא בספר "מאיר עיני ישראל" ח"ד עמ' 393). וְעוֹד שָׁם בְּשֵׁם רַבִּי שְׁלוֹם שַׁכְנָא זְאהן שְׁלִיטָ"א שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּשֵׁם הֶחָפֵץ חַיִּים: "תְּשׁוּבָה אַיינְפָּה דִּבּ" [תְּשׁוּבָה אִיז נִיט קַיין בֶּעֶר] וְאֵין לְפַחֵד מִמֶּנָּה! חֲרָטָה עַל הֶעָבָר וְקַבָּלָה עַל הֶעָתִיד - אֵלּוּ הֵם עִקְרֵי הַתְּשׁוּבָה לְעִכּוּבָא, וְכַמְבאָר בְּרַבֵּנוּ יוֹנָה בְּ"שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה".

וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ גַּבֵּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דִּלְאַחַר שֶׁסָּרְחוּ יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וּבִקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, רָפוּ יָדָיו מִלְּבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים בַּפַּעַם הָרְבִיעִית שֶׁהָיָה חֵטְא קֹרַח, וְלִכְאוֹרָה מַדּוּעַ, וַהֲלֹא מַתְּנַת הַתְּשׁוּבָה סְגֻלָּתָהּ וְעָצְמָתָהּ לְהָבִיא לְקֵרוֹב וְיָדִיד אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים?

אֶלָּא הֵינוּ דָּוְקָא כְּשֶׁהַשָּׁב עַצְמוֹ שָׁב וּמִתְחָרֵט וּמִתְחַנֵּן עַל נַפְשׁוֹ, אוּלָם כָּאן מֹשֶׁה הוּא שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא בָּאָה הַתְּשׁוּבָה מֵהֶם עַצְמָם - רָפוּ יָדָיו, וְכַמָּשָׁל שֶׁמֵּבִיא

שָׁם רַשִׁ"י, מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וּפִיֵּס אֲהוּבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֶת הַמֶּלֶךְ עַל סָרְחוֹן בְּנוֹ פַּעַם שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, וּכְשֶׁסָּרַח פַּעַם רְבִיעִית נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי הָאוֹהֵב. אָמַר, עַד מָתַי אַטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ? שֶׁמָּא לֹא יְקַבֵּל עוֹד מִמֶּנִּי. עַד כָּאן.

וְהֵינוּ כַּמְבֹאָר, רָפוּ יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה לִהְיוֹתוֹ שְׁלוּחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְפַיֵּס לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עַל עֲוֹנָם, אוּלָם כְּשֶׁהַחוֹטֵא עַצְמוֹ שָׁב מִכָּל לִבּוֹ, בְּוַדַּאי תְּקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ וַאֲפִלּוּ עַד מֵאָה פְּעָמִים.

וְיֵשׁ כָּאן לִרְאוֹת עַד כַּמָּה עָצְמַת הַתְּשׁוּבָה: אִם הַחוֹטֵא שָׁב מֵעַצְמוֹ - מִתְקַבֶּלֶת תְּשׁוּבָתוֹ אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים בְּאֵיזוֹ מַדְרֵגָה שֶׁהוּא, וְאִם אֵינוֹ שָׁב מֵעַצְמוֹ - גַּם אִם יָבֹא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְבַקֵּשׁ סְלִיחָה עֲבוּרוֹ, לֹא יוֹעִיל.

נד. מעשה שנבע מחוסר אמונת התשובה

כְּדֵי לְהַמְחִישׁ יוֹתֵר אֶת קְטָנוּת אֱמוּנָתֵנוּ בְּעָצְמַת כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה, אָבִיא מַעֲשֶׂה אֲמִתִּי. נִזְדַּמֵּן לִי פַּעַם לְדַבֵּר עִם חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שָׁבוּר וּמְיֻאָשׁ, וּשְׁאַלְתִּיו הֵכֵיצַד הִתְחִילָה אֲצִלוֹ סִבַּת הַיֵּאוּשׁ, וְעָנָה לִי שֶׁהָלַךְ הוּא בְּדֶרֶךְ הַתְּשׁוּבָה בְּהַצְלָחָה, אוּלָם בְּאַחַד הַיָּמִים הִתְעַצֵּל מְאֹד וְלֹא קָם לַתְּפִלָּה בַּבֹּקֶר, וְעָבַר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, וְאֶת הֲנָחַת הַתְּפִלִּין דָּחָה בְּאוֹתוֹ יוֹם מִשָּׁעָה לְשָׁעָה עַד שֶׁשָּׁכַח וְלֹא הֵנִיחַ תְּפִלִּין בְּאוֹתוֹ יוֹם, וּכְשֶׁנִּזְכַּר בָּעֶרֶב שֶׁאוֹתוֹ יוֹם לֹא הֵנִיחַ תְּפִלִּין, נִשְׁבַּר לְגַמְרֵי, וּבְעִקְבוֹת מַשְׁבֵּר זֶה כַּמָּה שָׁבוּעוֹת לְאַחַר מִכֵּן לֹא הֵנִיחַ תְּפִלִּין מִשִּׁבְרוֹנוֹ וְיֵאוּשׁוֹ. אָכֵן זֶהוּ מִקְרֶה קִיצוֹנִי, אוּלָם הָעִקָּרוֹן שֶׁבְּמַעֲשֶׂה זֶה הוּא, לִרְאוֹת הֵיאַךְ חֹסֶר אֱמוּנָה בְּעָצְמַת הַתְּשׁוּבָה מְבִיאָה לְיֵאוּשׁ וְשִׁבָּרוֹן.

וְתוֹפְעָה כָּזוֹ, כְּאָמוּר, מְצוּיָה לָרֹב לֹא רַק אֵצֶל הַשָּׁבִים בִּתְשׁוּבָה, אֶלָּא כְּמוֹ כֵן אֵצֶל בְּנֵי הַתּוֹרָה הַמּוֹעָדִים בְּמַהֲלַךְ גְּדָרִים וְקַבָּלוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם, וּמַסְתִּיקִים מַסְקָנָא לְרֶדֶת בִּשְׁאֵיפוֹתֵיהֶם וּלְהִתְפַּשֵּׁר עִם הַשָּׂטָן, בְּחֶשְׁבָּם שֶׁבְּכָךְ שֶׁיֵּרְדוּ מֵהָרָמָה לְהּ שָׁאָפוּ, "יִסְתַּדְּרוּ" עִם יִצְרָם וְיִחְיוּ עִמּוֹ בְּשָׁלוֹם לְלֹא מִלְחָמָה, וְשָׁכְחוּ שֶׁאוֹתוֹ שָׂטָן אֵינוֹ בַּר פְּשָׁרָה, אֶלָּא בְּרִצּוֹנוֹ לְהַאֲבִיד אֶת הָאָדָם לְגַמְרֵי וְרַק גִּישָׁתוֹ הִיא בְּדֶרֶךְ פְּשָׁרָה, אוּלָם לֹא זוֹ כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "צוֹפָה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ", לַהֲמִיתוֹ וְרַק לַהֲמִיתוֹ! לַהֲמִיתוֹ לְגַמְרֵי וְלֹא לַחֲצָאִין וּלְשָׁלִישׁ!

אֲבָל לוֹ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת לְדִבְרֵי הַגְּמָרָא (יומא פו ע"א): אָמַר רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שְׁמַעְתָּ חִלּוּקֵי כַּפָּרָה? אָמַר לוֹ, עָבַר אָדָם עַל מִצְוֹות עֲשֵׂה - לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִים לוֹ. הֲרֵי אוֹתוֹ חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שֶׁמָּעַד וְלֹא קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְלֹא תְּפִלָּה וְלֹא תְּפִלִּין, אִם בְּאוֹתוֹ יוֹם הָיָה עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה וּמַאֲמִין לְדִבְרֵי הַגְּמָרָא בְּיוֹמָא הַנַּ"ל שֶׁלֹּא זָז

מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין עַל בִּטּוּל מִצְוֹות עֲשֵׂה אֵלּוּ שֶׁלֹּא קִיְּמָן - מִיָּד הָיָה מִתְעוֹדֵד וּמַמְשִׁיךְ אֶת הָרָצָף, אוּלָם בִּגְלַל קַטְנוּת אֱמוּנָתוֹ בְּעָצְמַת הַתְּשׁוּבָה, הֶחְלִיט שֶׁאֵין בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְאַחוֹת אֶת הַקֶּרַע וּלְדַעְתּוֹ כְּדַאי לִזְרֹק הַכֹּל, וְדוֹמֶה הוּא לְמִי שֶׁזּוֹרֵק אֶת בִּגְדוֹ לָאַשְׁפָּה כַּאֲשֶׁר בְּמַהֲלַךְ תִּקּוּנוֹ נִקְרַע לוֹ חוּט הַתְּפִירָה...

וּכְמוֹ כֵן כָּאמוּר, אַף בְּמִצְוּוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וְחַיְבֵי כְּרִיתוֹת - לִמְחִילָה יִזְכֶּה לְאַחַר הַיִּסּוּרִים, אוּלָם לְהֵחָשֵׁב צַדִּיק וְאָהוּב וְנֶחְמָד - זֶהוּ מִיָּד כְּשֶׁשָּׁב, וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים בְּאוֹתוֹ יוֹם, כְּאָמוּר שֶׁזּוֹ סְגֻלָּתָהּ שֶׁל הַתְּשׁוּבָה.

וְאָכֵן כֵּן, לְהַאֲמִין בְּהֶחְלֵט לִדְבְרֵי הָרַמְבַּ"ם שֶׁהַחוֹטֵא "שְׁנָאוּי מְשֻׁקָּץ וְתוֹעֵבָה" - זֶהוּ בְּוַדַּאי טוֹב לְהַאֲמִין כֵּן קֹדֶם הָעֲבֵרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לַחֲטֹא, אוּלָם לְאַחַר הַחֵטְא חַיָּבִים אָנוּ לְהַאֲמִין לְמִשְׁפָּטוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל הָרַמְבַּ"ם - שֶׁהַשָּׁב בִּתְשׁוּבָה נֶחְשָׁב הוּא לְ"אָהוּב קָרוֹב נֶחְמָד וְיָדִיד". אֶלָּא שֶׁיִּצְרֵנוּ הָרַע מְלַמְּדֵנוּ לְהֶפֶךְ - קֹדֶם הַחֵטְא מְעוֹדֵד הוּא אוֹתָנוּ לַחֲטֹא שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לָשׁוּב וּלְהֵחָשֵׁב לְאָהוּב קָרוֹב וְיָדִיד, אוּלָם לְאַחַר הַחֵטְא מַרְאֶה לָנוּ אֶת הַ"שְׁנָאוּי מְשֻׁקָּץ וְתוֹעֵבָה", וּמַרְחִיק מִלִּבֵּנוּ אֶת אֱמוּנַת עָצְמַת הַתְּשׁוּבָה הַמְקֻרֶבֶת לִידִידוּת וְאַהֲבָה אֶת הַחוֹטֵא.

נה. לא תתכן מצות התשובה ללא "תמימות"

אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיֶּשְׁנָן שְׁתֵּי הַגְדָּרוֹת בָּאֱמוּנָה: הָאַחַת הִיא אֱמוּנָה בְּמְצִיאוּת ה', בְּיִחוּדוֹ, בְּהַשְׁגָּחָתוֹ, בָּאֱמִתּוּת הַתּוֹרָה, בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְכוּ'. וְהַשְּׁנִיָּה הִנָּהּ תְּמִימוּת, דְּהַיְנוּ בִּדְבָרִים שֶׁאֵין הַשֵּׂכֶל סוֹבְלָם, וְלֹא רַק שֶׁאֵינוֹ סוֹבְלָם, אֶלָּא בַּטֶּבַע דּוֹחֶם הַשֵּׂכֶל בְּסִלְידָה גְּמוּרָה. וּלְשׁוֹן תְּמִימוּת הוּא לְשׁוֹן "פְּתָאיוּת", וּכְמוֹ לְמָשָׁל אִם נֹאמַר לְאֶחָד שֶׁעֵט פָּשׁוּט עוֹלֶה אַלְפַּיִם שֶׁקֶל וְאִם יַאֲמִין לָנוּ הֲרֵי שֶׁיֶּחְשַׁב לְפֶתִי - כֵּן הוּא בְּמִצְוַת הָאֱמוּנָה יֵשׁ לָנוּ לְהַאֲמִין עַל מִצְוָה קַלָּה, כְּדִבּוּר אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁשָּׁוֶה הִיא עוֹלָם וּמְלוֹאוֹ וְאַף שֶׁאֵין שִׂכְלֵנוּ סוֹבֵל הֲבָנָה בָּזֶה. וּכְמוֹ כֵן כָּל עֲבֵרָה וַעֲבֵרָה הוֹרֶסֶת וּמַחֲרִיבָה לְאֵין שִׁעוּר. וְלָזֶה דְּרוּשָׁה תְּמִימוּת. וְהוּא מַה שֶּׁנִּשְׁתַּבְּחוּ אֲבוֹתֵינוּ וּגְדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר בְּמִדַּת הַתְּמִימוּת. וּלְעִנְיָנֵנוּ, בְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ כֵן דְּרוּשָׁה "תְּמִימוּת", שֶׁהֲרֵי הִסְבַּרְנוּ לְעֵיל שֶׁמִּצְוַת הַתְּשׁוּבָה אֵינָהּ הֶגְיוֹנִית וְיֵשׁ בָּהּ פֶּלֶא שֶׁל כֹּחַ וְעָצְמָה מִתּוֹךְ רַחֲמָיו הָאֵין סוֹפִיִּים שֶׁל הַבּוֹרֵא, וּמִכֵּיוָן שֶׁאֵין הַדָּבָר נִתְפָּס בְּשִׂכְלֵנוּ כְּלָל, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא דָּחוּי הוּא מִשִּׂכְלֵנוּ, כִּי בְּיֵחֶסִי חֶבְרָה וֶאֱנוֹשׁוּת לֹא קַיֶּמֶת מְצִיאוּת שֶׁל סַלְחָנוּת לַעֲבַרְיָן שֶׁמְּקַלְקֵל וְהוֹרֵס בְּוּדּוּי וּבְבַקָּשַׁת סְלִיחָה. וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁאָדָם שֶׁהִזִּיק לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְשִׁבֵּר לוֹ חֲפָצָיו

וְהִפְסִידוּ בְּנֶזֶק גְּדוֹלִים שֶׁיְּרַצֶּה אֶת עַצְמוֹ לְפָנָיו בְּבַקָּשַׁת סְלִיחָה וּבְהַבְטָחָה שֶׁלֹּא יָשׁוּב עוֹד לְמַעֲשֶׂה כְּסִילוּת שֶׁכָּזֶה?!

וְאָכֵן, הַתָּמִים וְהַמַּאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּכֹחָהּ שֶׁל הַתְּשׁוּבָה - הוּא זֶה הַמִּתְחַדֵּשׁ כָּל פַּעַם מֵחָדָשׁ וְלֹא מִתְפַּשֵּׁר בְּשׁוּם עִנְיָן, כִּי מַאֲמִין הוּא בִּזְכוּת הַהִתְחַדְּשׁוּת וְשִׁיבַת הָאַהֲבָה וְהַיְדִידוּת בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנוֹ. וְאִלּוּ הֶחָכָם בְּעֵינָיו קָשֶׁה לוֹ אֱמוּנָה זוֹ, מִתְיָאֵשׁ הוּא מֵעַצְמוֹ מִלְּהַאֲמִין בִּזְכוּת הַהִתְחַדְּשׁוּת וְהַשָּׁבַת הַיְדִידוּת בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנוֹ.

הֱאֲרַכְנוּ בְּנוֹשֵׂא זֶה שֶׁל כֹּחַ וְעָצְמָתָהּ שֶׁל הַתְּשׁוּבָה, שֶׁכֵּן חָשׁוּב וְנָחוּץ הוּא לְדַעְתּוֹ עַל מְנָת לְחַזֵּק אֶת הַיְסוֹד שֶׁבְּסִפְרֵנוּ זֶה, וְהוּא הָאֱמוּן בְּנֶאֱמָנוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא. וְאַהֲבָתוֹ לָאָדָם הִיא לֹא בַּהַשְׁגָּה שֶׁלָּנוּ, וְלָכֵן מְכַסֶּה הוּא עַל פְּשָׁעֵינוּ בִּתְשׁוּבָה, שֶׁזֶּה עַצְמוֹ מוֹרֶה עַל גֹּדֶל הָאַהֲבָה הַנִּמְדֶּדֶת בַּכִּסּוּי עַל הַפְּשָׁעִים, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י', יב): "וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה". הֲרֵי שֶׁכְּכָל שֶׁהָאַהֲבָה גְּדוֹלָה - כֵּן תְּכַסֶּה עַל פְּשָׁעִים, וּכְגֹדֶל הַכִּסּוּי עַל הַפְּשָׁעִים - כֵּן תִּוָּדַע גֹּדֶל הָאַהֲבָה. וְהִנֵּה תֵּאַרְנוּ בְּהַרְחָבָה אֶת גֹּדֶל חַסְדּוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא בְּקַבָּלָתוֹ אֶת הַפּוֹשְׁעִים וְהַחוֹטְאִים, מַה שֶּׁמּוֹרֶה עַל גֹּדֶל הָאַהֲבָה.

נו. התועלת שבמעידות

כְּדֵי שֶׁנָּבִין שֶׁאֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא נִפְגָּמֶת כְּלַפֵּינוּ גַּם בְּמַצְבֵי מְעִידָה, נְבָאֵר בְּיֶתֶר שְׂאֵת שֶׁיֶּשְׁנָן אַף תּוֹעֲלוֹת מִמַּצְבֵי הָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת הַפּוֹקְדִים אֶת הָאָדָם.

תּוֹעֶלֶת א' - הַנְּפִילוֹת - תְּמוּנַת מַצָּב

"יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" - יִתֵּן ה' לְךָ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, רַשְׁ"י. הֵכֵיצַד? אָדָם בָּא לְהִתְפַּלֵּל, מַרְגִּישׁ נִמְעָם וּמִתְיָקוּת וְאוֹר ה' נָגַהּ עָלָיו, מַרְגִּישׁ הוּא אֶת פָּנָיו הַשּׂוֹחֲקוֹת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא - כַּמּוּבָן אֵין עֹנֶג גָּדוֹל מִזֶּה. כָּל מִלָּה מְתוּקָה לוֹ מִדְּבַשׁ, וּמִתְעַנֵּג הוּא עַל כָּל אִמְרָה, עַל כָּל בְּרָכָה. מַרְגִּישׁ עֲרֵבוּת נִפְלָאָה גַּם כְּשֶׁהִתְפַּלָּתוֹ נִמְשֶׁכֶת זְמַן רַב, וּבִפְרָט אִם לְאַחַר מִכֵּן עוֹד לוֹמֵד כַּמָּה שָׁעוֹת בְּחֵשֶׁק רַב וּבְהִתְלַהֲבוּת, וּמַה גַּם כְּשֶׁדָּבָר זֶה נִמְשָׁךְ לֹא יוֹם וְלֹא יוֹמַיִם... בְּאֹפֶן טִבְעִי, מַהִי הַרְגָּשַׁת הָאָדָם לְאַחַר תּוֹפָעָה כָּזוֹ?

מֶה חָסֵר לִי! בָּרוּךְ ה', צוֹעֵד אֲנִי בְּמַעֲלוֹת צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁים, הוֹלֵךְ אֲנִי בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ, הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מְרֻצֶּה מִמֶּנִּי, שְׂבַע רָצוֹן מִמֶּנִּי, אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ מִמֶּנִּי מְאוּמָה. הַכֹּל קַל. הַכֹּל הוֹלֵךְ כִּרְצוֹנִי וּרְצוֹן קוֹנִי.

שׁוֹכֵחַ הוּא דָּבָר אֶחָד. יֶשְׁנוֹ מֵשֵׂג עֲקִירַת הָרָע, וְיֶשְׁנוֹ מֵשֵׂג כְּפִיַּת הָרָע. יִתְכֵּן וְאָדָם עֲדַיִן בִּרְצוֹנוֹת וַחֲשָׁקִים רָעִים וּמִתְעָבִים, אֶלָּא שֶׁהוּא כּוֹפֶה אוֹתָם, וְזֶה יִתְכֵּן מִיִּרְאַת בְּנֵי אָדָם וּבוּשְׁתּוֹ מֵעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים מְכֹעָרִים, אֲבָל לַעֲקֹר אֶת הָרָע מִשָּׁרְשׁוֹ - זוֹהִי עֲבוֹדָה קָשָׁה

שֶׁכְּמַעַט וְאֵינָהּ בִּיכֹלֶת אֱנוֹשׁ. הָרָע חָבוּי הוּא עָמֹק וְסָבוּךְ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְיָכוֹל הָאָדָם בְּהֶחְלֵט לִטְעוֹת וְלַחְשֹׁב כְּאִלּוּ וְהוּא לֹא קַיָּם. וְכֵיצַד מִתְגַּלִּית אוֹתָהּ פְּנִימִיּוּת הַחֲבוּיָה? בִּשְׁעַת נִסָּיוֹן. כְּשֶׁהַכֹּל בְּסֵדֶר קָשֶׁה לְגַלּוֹת אֶת הָרָע הַפְּנִימִי שֶׁבָּאָדָם, אוּלָם אָדָם נִכָּר בְּכוֹסוֹ, בְּכִיסוֹ וּבְכַעֲסוֹ - בִּשְׁעַת כַּעַס.

וּבְכֵן, בָּא אָדָם זֶה לְבֵיתוֹ לְאַחַר יוֹם שֶׁל תְּפִלָּה וְתוֹרָה כָּרָאוּי, וּבְנֵי מֵעָיו שָׁשִׂים מֵרֹב הַצְלָחָה וְהַרְגָּשָׁתוֹ כְּמַלְאַךְ ה' מַמָּשׁ. מַגִּיעַ הוּא לְבֵיתוֹ, אִשְׁתּוֹ מַקְנִיטָתוֹ בִּדְבָרִים, יִתָּכֵן שֶׁגַּם מְחָרְפָתּוֹ, וְהִנֵּה יוֹצֵא הוּא מִכֶּלְיוֹ - פּוֹשֵׁט צוּרָה וְלוֹבֵשׁ צוּרָה - וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאָתוֹן. מִמַּלְאָךְ נֶהְפָּךְ לְאָתוֹן. פּוֹעֵר פִּיו בְּכַעַס, בְּהַשְׁמָצָה, בְּהַשְׁפָּלָה, וְכָךְ שָׁעָה אֲרֻכָּה שֶׁל כַּעַס וְקֶצֶף עַל דְּבָרִים שֶׁל מַה בְּכָךְ.

לְאַחַר מִכֵּן עוֹשֶׂה הוּא "חוֹשְׁבִין": רֶגַע! מַה קוֹרֶה אִתִּי? אֵיךְ הִתְהַפַּכְתִּי לְכַעֲסָן וּלְקַפְדָּן וּלְמַלְבִּין פְּנֵי אָדָם? הֲלֹא חָשַׁבְתִּי שֶׁהִנְנִי מַלְאַךְ ה', וְהִנֵּה רוֹאֶה אֲנִי שֶׁטָּעִיתִי וְאֵינִי אֶלָּא אוּלַי מַלְאַךְ חַבָּלָה...

נִתְבּוֹנֵן!

מִי גִּלָּה לְאָדָם זֶה אֶת מַצָּבוֹ הָאֲמִתִּי? מִי הִצִּיל אֶת חַיָּיו שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם? לְמִי הַזְּכוּת עַל שֶׁלֹּא נָתַן לְאוֹתוֹ אָדָם לִטְעוֹת כָּל יָמָיו אִם לֹא אוֹתָהּ מְעִידָה וּנְפִילָה שֶׁנִּפַּל לְכַעַס וּלְשִׁפְלוּת וְהִיא שֶׁהֶרְאָתָה לוֹ מַה תְּמוּנַת מַצָּבוֹ? וְכָל אֶחָד בַּעֲלִיּוֹתָיו וִירִידוֹתָיו מְקַבֵּל אֶת תְּמוּנַת מַצָּבוֹ לְפִי מַה שֶּׁהוּא בֶּאֱמֶת.

וְהִנֵּה לְשֵׁם הַמַּחְשָׁה, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם בְּתְחִלַּת דַּרְכּוֹ הַתְּשׁוּבָה שֶׁלּוֹ, נִסְיוֹנוֹתָיו הֵמָּה בָּעֲבֵרוֹת הַמְפָרְסָמוֹת, וּכְגוֹן: לְחַלֵּל אוֹ לֹא לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, לְהָנִיחַ אוֹ לֹא לְהָנִיחַ תְּפִלִּין וְכַיּוֹצֵא. וִירִידוֹתָיו וַעֲלִיּוֹתָיו הֵמָּה בְּדְבָרִים הַלָּלוּ. הֲרֵי שְׁמֵהֶם מֵבִין הוּא אֶת דַּרְגָּתוֹ.

אוּלָם כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְקַדֵּם יוֹתֵר, נִקְדַּת הַבְּחִירָה שֶׁלּוֹ כְּבָר אֵינֶנָּה בָּעֲבֵרוֹת הַמְפָרְסָמוֹת הַנִּזְכָּרוֹת, אֶלָּא בִּדְבָרִים עֲדִינִים יוֹתֵר, וּכְגוֹן בִּכְבִישַׁת הַתַּאֲווֹת וְתִקּוּן הַמִּדּוֹת, וּבָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת שֶׁלּוֹ בַּפְּרָטִים הַלָּלוּ יֵדַע אֶת מַצָּבוֹ הָאֲמִתִּי.

לְסִכּוּם: הֵיכָן שֶׁעֲדַיִן הַיֵּצֶר מְרַקֵּד עַל הָאָדָם וְרוֹדְפוֹ לְהַחֲטִיאוֹ, זֶה סִימָן שֶׁדַּרְגָּתוֹ בְּכָךְ, וְהַנִּתְבָּע מִמֶּנּוּ הוּא בְּהֶתְאֵם לִתְקִיפַת יִצְרוֹ, וּבְמַה שֶׁתּוֹקְפוֹ יִצְרוֹ - זֶהוּ הַנִּדְרָשׁ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹד בּוֹ.

הֲרֵי שֶׁהָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת הִנָּן קְנֵה מִדָּה לָאָדָם לָדַעַת אֶת דַּרְגָּתוֹ וְאֶת הַנִּדְרָשׁ מִמֶּנּוּ בְּהֶתְאֵם לְדַרְגָּתוֹ, וּלְלֹא הָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת הֲלֹא אָדָם זֶה יָכוֹל הָיָה לִחְיוֹת כָּל יָמָיו בְּטָעוּת וּבְבַאֲוָה וְלַחְשֹׁב עַצְמוֹ כְּמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת, וּלְאַחַר 120 שָׁנָה שֶׁהָיָה בָּא לְעוֹלָם הָאֱמֶת, רַק אָז הָיוּ מַרְאִים לוֹ וּמוֹכִיחִים לוֹ מַה תֹּאַר נִשְׁמָתוֹ בֶּאֱמֶת - הֵיֵשׁ אַכְזָרִיּוּת גְּדוֹלָה מִזּוֹ?! הֲלֹא גַּם בֵּין

בְּנֵי אָדָם לְנִוּלוּת תֵּחָשֵׁב כְּשֶׁאָדָם מַרְאֶה לַחֲבֵרוֹ פָּנִים שֶׁל אוֹהֵב, פָּנִים שֶׁל שְׂבִיעוּת רָצוֹן, וּבְקִרְבּוֹ מַחֲשִׁיבוֹ לְנָבָל וּמֻשְׁחָת, וְעוֹד בְּדַעְתּוֹ לִנְקֹם מִמֶּנּוּ נְקָמוֹת גְּדוֹלוֹת - הֱיֵשׁ נִוּלוּת גְּדוֹלָה מִזּוֹ בֵּין חֶבְרַת בְּנֵי אָדָם?! וְאִם בֵּין חֶבְרַת בְּנֵי אָדָם פֶּשַׁע הוּא לִנְהֹג בְּהַנְהָגָה כָּזוֹ, הֲיִתְכֵּן שֶׁהַבּוֹרֵא הָרַחֲמָן כָּךְ יִנְהַג עִם הָאָדָם לְהַרְאוֹת לוֹ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת - יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ - וּכְאִלּוּ וְהוּא מַלְאָךְ קָדוֹשׁ, וּלְבַסּוֹף לְאַחַר מוֹתוֹ יוֹכִיחוֹ עַל פָּנָיו בְּעָנְשֵׁי הַגֵּיהִנֹּם הַנּוֹרָאִים?! חָלִילָה לְשׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ מִלַּעֲשׂוֹת כְּזֹאת!

וּלְכָךְ, מַה יֵּשׁ חֶסֶד גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁמִּתְחַסֵּד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עִם בְּרִיּוֹתָיו, וּמַרְאֶה הוּא לוֹ, לָאָדָם, בִּשְׁעַת נְסָיוֹן כֵּיצַד הוּא נִרְאֶה בֶּאֱמֶת. אוֹ אֲפִלּוּ לֹא בִּשְׁעַת נְסָיוֹן, יִתְּכֵן וּמִתְרַפֶּה אָדָם מֵעֲבוֹדָתוֹ בַּתְּפִלָּה, בַּתּוֹרָה, בְּקִדֻּשַּׁת עַצְמוֹ וְכַדּוֹמֶה - עָדִיף לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁיְּכַשֵּׁל אָדָם וְיִחְיֶה עִם הָאֱמֶת וְלֹא שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ בְּקַל וּבְצִדְקוּת וְיִחְיֶה בְּשֶׁקֶר בְּמַחְשְׁבוֹת יְהֻרָא.

הָאֱלֹקִים חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה, וְהָאָדָם חֲשָׁבָהּ לְרָעָה - עַל מֶה עָשָׂה לִי אֱלֹקִים כָּזֹאת? מַה חֶטְאִי וּמַה פִּשְׁעִי לְהַקְשׁוֹת עָלַי אֶת הָעֲבוֹדָה בְּנִסְיוֹנוֹת וּמְעִידוֹת וְלִפֹּל לַחֲלִישׁוּת הַדַּעַת? לָמָּה הֲרֵעֹתָ לִי? לָמָּה לֹא עוֹזַרְנִי ה' לְהִשָּׁאֵר בַּמַּעֲמָד הַנִּפְלָא שֶׁהָיִיתִי בּוֹ? כֵּלִי נִכְסָף וְנֶעֱרָג לְאֵל חַי, לָמָּה לְהַפִּיל אוֹתִי וּלְרֹאוֹת אֶת עַצְמִי בְּשִׁפְלוּתִי? אֲבָל הָאֱלֹקִים חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה לְהַצִּילְךָ מִנִּצָּחוֹן מְדֻמֶּה, לְגַלּוֹת אָזְנְךָ שֶׁאָמְנָם אַתָּה בִּשְׁלַבֵּי עֶלְיָה, אֲבָל עֲדַיִן הַמִּלְחָמָה לְפָנֶיךָ וְזוֹ תְּמוּנַת מַצָּבְךָ. וּבְכֵן, הָאָדָם הַנָּבוֹן מֵבִין: לֹא יָגַעְתִּי לָרִיק, הִתְקַדַּמְתִּי, אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק, חַיָּב אֲנִי לְהִשְׁתַּלֵּם בְּהִשְׁתַּלְמוּת נוֹסֶפֶת. וְהַטִּפָּשׁ חוֹשֵׁב: אִם כָּכָה, הֲרֵי שֶׁלֹּא הִתְחַלְתִּי, וְעַל מָה אַתְחִיל שׁוּב? הֲלֹא יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֶמְעַד פַּעַם נוֹסֶפֶת. וְאֵינוֹ מֵבִין, שֶׁבְּכָל שֶׁיִּתְקַדֵּם יוֹתֵר, יִהְיוּ הַמְּעִידוֹת פָּחוֹת תְּלוּלוֹת, וּמְעַט מְעַט יְגָרֵשׁ אֶת הָרַע מִקִּרְבּוֹ.

תּוֹעֶלֶת ב' - הוֹכָחַת אֱמוּנָה כְּנָה וְנֶאֱמֶנֶת

בַּמֶּה תְּוֻכַּח אֱמוּנַת הָאָדָם הַאִם הִיא כְּנָה וַאֲמִתִּית אוֹ אִינְטֶרֶסַנְטִית? הֲלֹא כַּאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הָאָדָם מַצְלִיחָה, תּוֹרָתוֹ וּתְפִלָּתוֹ מְבֹרֶכֶת וְכֵן הֶאָרַת פְּנֵי ה' אֵלָיו - מָה הַסִּבָּה שֶׁלֹּא יַאֲמִין בּוֹ וְיִהְיֶה נֶאֱמָן אֵלָיו?! אוּלָם מְתֵי נִבְחָן הַבֵּן כְּאוֹהֵב וְנֶאֱמָן אֲמִתִּי וְכֵנָה? כַּאֲשֶׁר אָבִיו דּוֹחֲהוּ וּמְרַחֲקוֹ, וְהוּא - הַבֵּן הַנֶּאֱמָן - שׁוּב דּוֹחֵק עַצְמוֹ לָבֹא לְקִרְאַת אָבִיו, וּמִתְעַקֵּשׁ לְהַאֲמִין: אַבָּא זֶה אַבָּא! אַבָּא תָּמִיד אוֹהֵב! אַבָּא אַף פַּעַם לֹא בּוֹגֵד! יֵשׁ לִי אֱמוּן מָלֵא בְּאָבִי. וְלָכֵן, מִתּוֹךְ אֱמוּן מָלֵא זֶה, חוֹזֵר אֵלָיו עַל אַף שֶׁנִּדְחָה מִפָּנָיו. מֵבִין, יֵשׁ לְאָבִי סִבּוֹת עַל מַעֲשֶׂה זֶה בְּדָחוֹתוֹ אוֹתִי, וּבֵין אִם אֲנִי יוֹרֵד לְסוֹף דַּעְתּוֹ זוֹ בֵּין אִם לֹא - אֵין בְּכָךְ כָּל סִבָּה לְהִתְכַּחֵשׁ בֶּאֱמוּן שֶׁיֵּשׁ לִי לְתָלוֹת בּוֹ לְעוֹלָם.

אָדָם שֶׁנִּדְחֶה כִּבְיָכוֹל בִּנְפִילוֹת וּמְעִידוֹת בַּעֲבוֹדַת ה' וְשׁוּב מַתְחִיל הַתְחָלוֹת חֲדָשׁוֹת - מַרְאֶה אֶת אֱמוּנָתוֹ בְּבוֹרְאוֹ, אֱמוּנָה תְּמִימָה וּפְשׁוּטָה: זֶה אֱלֹקַי שֶׁבְּרָאַנִי, אָב הָרַחֲמָן מָלֵא

רַחֲמִים, הוּא לְעוֹלָם לֹא יִבְגֹּד בִּי. וְזֶה בְּעֶצֶם חִיּוּב מִצְוַת "הַבְטָחוֹן" - לִבְטֹחַ בַּה' וְלִסְמֹךְ עָלָיו בְּכָל מִקְרֶה שֶׁאָכֵן הוּא רוֹצֶה אֶת הֶכִי טוֹב בִּשְׁבִילִי, וְהַתְּנָאִים שֶׁהוּא מַנְהִיג אוֹתִי וַאֲנִי מֻקָּף וּמְסֻבָּב בָּהֶם - הֵם הֶכִי טוֹבִים בִּשְׁבִילִי, וְאֵינוֹ מִתְיָאֵשׁ גַּם אִם מֵאָה פְּעָמִים מְנַסִּים לְדָחוֹתוֹ, וְשׁוּב חוֹזֵר וּמִתְרַפֵּס לָשׁוּב לְחֵיק אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבְפָרָט כְּשֶׁיּוֹדֵעַ הוּא שֶׁכָּל מַהֲלַךְ זֶה שֶׁל הַמְּעִידוֹת אֵינוֹ חָלִילָה עַל מְנָת לְדָחוֹתוֹ וּלְרַחֲקוֹ, אֶלָּא עַל מְנָת לְקָרְבוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ מִדְּרֵגָה לְדַרְגָּה, וְהַכֹּל נַעֲשֶׂה בְּתַכְלִית הַנֶּאֱמָנוּת וְהָאֱכַפְתִּיוּת וּבְתַכְלִית הָרָצוֹן וְהַחֲרָדָה שֶׁל הַבּוֹרֵא לְהַצְלִחְתּוֹ, וּבְמֵילָא מַאֲמִין הוּא שֶׁשְּׁמוּר הוּא מֵהַבּוֹרֵא לְבַל יַגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁל אֲבַדּוֹן, וּבְכָךְ אֵין מָקוֹם לְיֵאוּשׁ בְּלִבּוֹ שֶׁל זֶה.

נִתְבּוֹנֵן!

זֶה הַחַי אֶת חַיָּיו בְּכָזוֹ חֲשִׁיבָה, הֱיֵשׁ יֶלֶד שֶׁעֲשׁוּעִים לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יוֹתֵר מֵאָדָם כָּזֶה?! אָדָם כָּזֶה הוּא תַּכְלִית וְנֶזֶר הַבְּרִיאָה. וְכִי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּרָא עוֹלָמוֹ לְמַלְאָכִים שֶׁאֵין לָהֶם נְסִיּוֹנוֹת, לְלֹא דְּחִיּוֹת וּמְעִידוֹת?! הָעוֹלָם הֲלֹא נִבְרָא לְאָדָם יְלוּד אִשָּׁה, קָרוּץ מֵחֹמֶר, חַלַּשׁ אֹפִי, מֻקָּף בְּכֹחוֹת רָשַׁע וְטֻמְאָה לְאֵין סוֹף וּבְכָל זֹאת עַקְשָׁן בְּדַעְתּוֹ: יֵשׁ לִי אַבָּא - אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ. מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה. וְגַם אִם נָפַלְתִּי, מָעַדְתִּי - הֲרֵי זֶה לֹא הָיָה בְּכַוָּנָה לְהַכְעִיסוֹ וְעַדַיִן חֲבִיבוּתֵהּ גַּבָּן. הוּא נִשְׁאָר אָבִי, וַאֲנִי נִשְׁאַרְתִּי בְּנוֹ. לְעוֹלָם אָשׁוּב אֵלָיו. וּבְטוּחַנִי שֶׁלְּעוֹלָם יְקַבְּלֵנִי כְּאָב שֶׁלְּעוֹלָם מְקַבֵּל אֶת בְּנוֹ וְשִׂמֵּחַ לְהַסֵּב עִמּוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ הֲגַם שֶׁנִּתְרַחֵק כַּמָּה שֶׁנִּתְרַחֵק. וְגַם אִם צָרִיךְ הוּא לְשַׁלֵּם עַל רְחוּקוֹ וְעַל מַעֲלָלָיו, יוֹדֵעַ הוּא שֶׁתִּשְׁלוּם זֶה הוּא מֻכְרָח לְטוֹבָתוֹ וְהוּא נַעֲשֶׂה מֵאַהֲבָתוֹ וְחֶרְדָּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא לִרְפוּאַת נַפְשׁוֹ, וּמַחְלִיט הוּא - גַּם אִם צָרִיךְ אֲנִי לְסֵבֶל עֲבוּר מַעֲלַי, מַה בְּכָךְ לִהְיוֹת סִבָּה לִכְרֹת אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין נִשְׁמָתִי שֶׁחֲצָבָהּ מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד - מִמְּקוֹרָהּ.

כָּאן מַפְגִּין הָאָדָם אֱמוּנָה תְּמִימָה וּפְשׁוּטָה הַמְּשַׁעְשַׁעַת אֶת הַבּוֹרֵא יוֹתֵר מִכֹּל, וְעַל זֶה הָיָה אוֹמֵר ר' זוּשָׁא, אָחִיו שֶׁל ר' אֱלִימֶלֶךְ מִלִּיזֶ'נְסְק זצוק"ל (מובא ב"שומר אמונים"): מְצַפֶּה אֲנִי לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וַאֲקַוֶּה שֶׁאַגִּיעַ לָזֶה, וּלְצַפִּיָּה וְקִוּוּי זֶה מְחַכֶּה אֲנִי לֹא בִּזְכוּת הַיָּמִים הַטּוֹבִים שֶׁעָבַדְתִּי אֶת ה' בְּמֹחִין דְּגַדְלוּת מִתּוֹךְ כִּסּוּפִים וַעֲרִיגַת הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ לְאַחַר שֶׁיָּדַעְתִּי אֶת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ כְּפִי כֹּחִי, אֶלָּא אִם כְּבָר מְצַפֶּה אֲנִי לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, הוּא מֵהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל מֹחִין דְּקַטְנוּת, שֶׁהָיוּ לִי דְּחִיּוֹת הַרְבֵּה, מְעִידוֹת רַבּוֹת, חֲלִישׁוּת דַּעַת גְּדוֹל, וְחָשַׁבְתִּי שֶׁאֲנִי נִדָּחֶה וּמְקֻצֶּה. טַעַם מִיתָה הָיָה לִי בַּתְּפִלָּה, טַעַם מִיתָה בַּתּוֹרָה, וּבְכָל זֹאת הִתְעַקַּשְׁתִּי לִהְיוֹת נֶאֱמָן לַבּוֹרֵא. מֵיָּמִים אֵלּוּ מְצַפֶּה אֲנִי לִזְכוּת לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, כִּי הַיָּמִים שֶׁלְּאַחַר מִכֵּן - מֹחִין דְּגַדְלוּת - שֶׁהִרְגַּשְׁתִּי נֹעַם וּכְלוּת הַנֶּפֶשׁ בִּתְפִלָּתִי - זֶהוּ שָׁכְרִי בָּעוֹלָם

הַזֶּה מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא, עַל זֶה אֲנִי צָרִיךְ עוֹד לְשָׂכָר בָּעוֹלָם הַבָּא?! הֲלֹא עֹנֶג כָּזֶה כָּל הוֹן שֶׁבָּעוֹלָם לֹא יִשְׁוֶה לוֹ וְלֹא יִדְמֶה לוֹ. הַעַל זֶה אֲבַקֵּשׁ שָׂכָר עוֹד?!

אִם כֵּן, הָאָדָם הַנָּבוֹן מְנַצֵּל אֶת הַנְּפִילוֹת לְהַפְנֵנַת אֱמוּנָה וְשָׂמֵחַ עַל הַהִזְדַּמְּנוּת שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ לָשׂוּב לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, לְשַׁעְשְׁעוֹ בְּהַרְאוֹתוֹ לוֹ אֶת אֱמוּנוֹ בּוֹ וּבְטָחוֹנוֹ הַשָּׁלֵם שֶׁאָכֵן אָבִיו לֹא יִבְגֹּד בּוֹ. וְדוֹמֶה הוּא לְחַיָּל שֶׁנִּפְצַע בְּמִלְחָמָה לְמַעַן מַלְכּוֹ, וּבְכָל זֹאת מִתְאוֹשֵׁשׁ מִיָּד וּמַמְשִׁיךְ בְּחֵרוּף נֶפֶשׁ לָקוּם מִפְּצָעָיו וּלְחָבְשָׁם בְּדֶרֶךְ עֲרָאִית וּלְהַמְשִׁיךְ לְהִלָּחֵם, וְכַמָּה שֶׁמְּשַׁכְנְעִים אוֹתוֹ: לֵךְ לְהַבְרָאָה, נְטֹשׁ אֶת כְּלִי נִשְׁקְךָ מֵעָלֶיךָ - אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, וּכְאוֹמֵר: לְמַעַן מַלְכִּי אֶלְחֵם עַד טִפַּת דָּם אַחֲרוֹנָה. לָזֶה דּוֹמֶה הַקָּם מִנְּפִילָתוֹ וּמִתְאַבֵּק לָקוּם קִימָה חֲדָשָׁה לְמַעַן מַלְכּוֹ וֵאלֹקָיו. הֵיֵשׁ נֶאֱמָנוּת גְּדוֹלָה מִזּוֹ?!

תּוֹעֶלֶת ג' - הַנְּפִילוֹת מוֹצִיאוֹת מֵהַסְּטַנְדֶּרְט

הִסְתַּפְּקוּת בְּמוּעָט עֲבוּדָה גְּדוֹלָה הִיא - אוּלָם לֹא בָּרוּחָנִיּוּת. אָסוּר לָאָדָם לְהִסְתַּפֵּק בַּשִּׁגְרָה בְּמִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה וְלַעֲבֹד מִתּוֹךְ הֶרְגֵּל. קְצָת תּוֹרָה, פֹּה שׁוֹמְעִים שִׁעוּר תּוֹרָה, שָׁם שׁוֹמְעִים אֵיזוֹ קַלֶּטֶת, פַּעַם כֵּן פַּעַם לֹא, פַּעַם מִתְפַּלְּלִים טוֹב, פַּעַם כָּכָה - אֵיךְ שֶׁבָּא. פְּעָמִים מִתְגַּבְּרִים עַל הַמִּדּוֹת פְּעָמִים שֶׁלֹּא. כָּכָה נִרְאֵית עֲבוֹדַת הָאָדָם טֶרֶם סָפַג אֶת הַנְּפִילָה. מָתַי יִתְעוֹרֵר אָדָם וְיָבִין שֶׁמַּצָּבוֹ מְסֻכָּן וְעָלוּל הוּא לִהְיוֹת צוֹעֵד בַּכִּוּוּן לְבָאֵר שַׁחַת וְאֵין לְהַקְדּוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נַחַת מִמֶּנּוּ, וּמַקְפִּיד עָלָיו עַל הֱיוֹתוֹ חֶסֶר לֵב וְכֵלוֹ חִיצוֹנִיּוּת בְּלִבַּד? הֲלֹא רַק כְּשֶׁיִּמְעֹד וְיִפֹּל גַּם מֵהַסְּטַנְדֶּרְט שֶׁלּוֹ, רַק אָז יָבִין שֶׁעִם עֲבוֹדַת ה' סְטַנְדַּרְטִית אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בָּטוּחַ מֵהַיֵּצֶר הָרַע וַעֲבוֹדָה כָּזוֹ אֵינָהּ בַּר קַיָּמָא, וְחַיָּבִים לְהִתְאַמֵּץ וְלִגְדֹּר גְּדֵרִים וּסְיָגִים וְלִהְיוֹת יוֹתֵר רְצִינִי.

תּוֹעֶלֶת ד' - הַנְּפִילָה - לְמוּד לְהַכְנָעָה וְלַעֲנָוָה

בְּעֶצֶם, הַהִתְמָרְדוּת שֶׁל הָאָדָם בִּשְׁעַת נְפִילָה וֶהֱיוֹתוֹ קָץ בַּעֲבוֹדָתוֹ עֵקֶב מְעִידָה, אֵינָהּ אֶלָּא גַּאֲוָה, וְאֵינוֹ אֶלָּא כְּאוֹמֵר: לִי הָיְתָה מַגִּיעָה נְפִילָה כָּזוֹ?! לְאִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה מַגִּיעָה סְטִירַת לְחִי כָּזוֹ מִן הַשָּׁמַיִם לְדָחוֹתֵנִי מֵעַל פָּנָיו?! הֲלֹא לְאִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי לֹא מַתְאִים כְּלָל לְהִכָּשֵׁל! זֶהוּ לֹא לִכְבוֹדִי! זֶה מַתְאִים לָאֲנָשִׁים הַשְּׁפָלִים וְהַיְרוּדִים מִמֶּנִּי, לֹא לְאִישׁ מַעֲלָה כָּמוֹנִי...

בְּחַסְדֵי ה', עַל אוֹתוֹ עוֹבֵד ה', שֶׁיִּתְכַּן שֶׁעוֹבֵד ה' בֶּאֱמֶת מִכָּל לִבּוֹ וּבְכָל כֹּחוֹ וְאֵינוֹ נִצָּרְךְ לִמְעִידוֹת בִּשְׁבִיל לְלַמְּדוֹ לָצֵאת מֵהַסְּטַנְדֶּרְט לְפִי שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' בֶּאֱמֶת (כמבואר בתועלת ג'), וְלֹא נִצָּרְךְ לוֹ מְעִידָה לְהַפְנִין אֱמוּנָה וְכִנּוּת, לְפִי שֶׁאָכֵן אֱמוּנָתוֹ תְּמִימָה, פְּשׁוּטָה וְכֵנָה (כמבואר בתועלת ב'), וְלֹא נִצָּרְךְ לוֹ מְעִידָה לְהַרְאוֹת לוֹ אֶת תְּמוּנַת מַצָּבוֹ הַגְּרוּעָה לְפִי שֶׁאֵינוֹ גָּרוּעַ כְּלָל (כמבואר בתועלת א'), אוּלָם בִּשְׁבִיל הִרְהוּרֵי יְהָרָא שֶׁצָּצִים בְּקִרְבּוֹ לְהַחֲשִׁיב עַצְמוֹ

מֵעַל כֻּלָּם, מִתְחַסֵּד ה' עִמּוֹ לְהַפִּילוֹ כְּדֵי שֶׁיָּבִין, שֶׁאִם הִגִּיעַ לְמַה שֶׁהִגִּיעַ - זֶהוּ רַק בְּעֶזְרַ ה', וְלֹא בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ בִּלְבַד, וּכְשֶׁרַק עֶזְרַ ה' מִתְרַפֶּה מִמֶּנּוּ - אֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם.

נז. הכי נדרש מאתנו לבל נכשל לעולם?!

וְעוֹד נָשׁוּב וְנִתְבּוֹנֵן, הֲלֹא נֶאֱמַר: "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו". רָאָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁהַצַּדִּיקִים מוּעָטִים - עָמַד וּשְׁתָלָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. מֵרֹאשׁ יָדַע הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יִצְרֵנוּ, זָכוּר כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ. מֵרֹאשׁ הִמְצִיא לָנוּ אֶת רַוְחַת "הַתְּשׁוּבָה" שֶׁנִּבְרְאָה קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, כִּי יָדַע הַבּוֹרֵא שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁאָדָם יַצְלִיחַ לַעֲמֹד בַּמִּלְחָמָה הַקָּשָׁה מִבְּלִי מְעִידוֹת וּנְפִילוֹת. לְלֹא סָפֵק, לָקַח הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּחֶשְׁבּוֹן שֶׁגַּם הַצַּדִּיק הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר פְּעָמִים שֶׁיְּאַכְזֵב בְּתוֹצָאוֹת הַלְּחִימָה - "אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא".

אִם כֵּן, הַשְּׁאֵלָה נִשְׁאֶלֶת:

מַה נִּדְרָשׁ מֵהָאָדָם - שֶׁלֹּא לִפֹּל לְעוֹלָם?! תָּמִיד תָּמִיד לָנֵצַח לְלֹא פְּסִפּוּס אֶחָד?! הֲרֵי זֶה לֹא יִתָּכֵן! וְאִם זֶה לֹא יִתָּכֵן מֵאַחַר וְהַכִּשָּׁלוֹן בְּמַעֲרֶכֶת הַמִּלְחָמָה מְחֻיָּב הַמְּצִיאוּת - הֲרֵי שֶׁהוּא לֹא נִדְרָשׁ! וְאִם כֵּן, מָה הַנִּדְרָשׁ? בְּהֶכְרֵחַ עָלֵינוּ לוֹמַר שֶׁהַנִּדְרָשׁ הוּא לְהִלָּחֵם בְּלִבַּד, לְהִשְׁתַּדֵּל כְּפִי הָאֶפְשָׁרִיּוֹת שֶׁיֶּשְׁנָן בְּיַד הָאָדָם וּלְנַצְּלָן בְּכָל כֹּחוֹ, וְגַם אִם הִתְרַפָּה וְנָבַר עָלָיו יִצְרוֹ וְנִכְשַׁל - הֲרֵי שֶׁזֶּה צָפוּי הָיָה מֵרֹאשׁ לְלֹא שׁוּם סָפֵק.

נָכוֹן, הַבְּחִירָה בְּיַד הָאָדָם, אֲבָל הָאָדָם, עִם כָּל זְכוּת בְּחִירָתוֹ, לֹא יִתָּכֵן שֶׁתָּמִיד יְנַצַּח. וְלָכֵן אָמְנָם יִתְבַּע עַל חֶטְאוֹ, אֲבָל זֶהוּ כְּדֵי לְנַקּוֹתוֹ וּלְחַטֹּאתוֹ מִכֻּתָּם הַחֶטְא, אֲבָל בְּשׁוּם אֹפֶן לֹא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁבִּשְׁבִיל כִּשְׁלוֹנוֹ אָבֵד שִׁבְרוֹ וּבָטֵל סִכּוּיוֹ וְנֶחְתָּם עָלָיו "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים חוּץ מִמֶּנּוּ", חַס וְשָׁלוֹם. כִּי הֲלֹא הָיָה צָפוּי שֶׁיֶּחֱטָא, וְהַנִּדְרָשׁ מִמֶּנּוּ זֶהוּ שׁוּב לָקוּם וּלְהַתְחִיל מֵחָדָשׁ.

לְאַחַר הֲבָנַת הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, נַשְׂכִּיל לְהָבִין שֶׁאֵין בְּעָצֵם מַשָּׂג שֶׁל הֲלִיכָה אֲחוֹרָה. לְמִי שֶׁבֶּאֱמֶת לֹא נוֹפֵל בָּרוּחַ וְאַף שֶׁנּוֹפֵל בִּכְשָׁלוֹן הַמַּעֲשֶׂה, לְעוֹלָם הוּא בְּמַצָּב שֶׁל הִתְקַדְּמוּת וַהֲרָצָה לִקְרַאת הַשְּׁלֵמוּת.

וּבְדֶרֶךְ מָשָׁל, לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם הַבּוֹנֶה בִּנְיָן, וְכַאֲשֶׁר בָּנָה קוֹמָה רִאשׁוֹנָה - קָרְסָה לוֹ הַתִּקְרָה. בָּנָאהּ שׁוּב - הֲרֵי שֶׁבְּכָךְ פָּעַל ב' פְּעֻלּוֹת: א. שִׁקֵּם אֶת הֲרִיסוֹת הַקּוֹמָה הָרִאשׁוֹנָה. ב. בָּנָה תַּשְׁתִּית לַקּוֹמָה הַשֵּׁנִיָּה. וְכֵן הָלְאָה, קָרְסָה לוֹ לְאַחַר מִכֵּן הַתִּקְרָה שֶׁל הַקּוֹמָה הַשֵּׁנִיָּה, בָּנָאהּ - הֲרֵי פָּעַל שׁוּב ב' פְּעֻלּוֹת: א. שִׁקֵּם אֶת הֲרִיסוֹת הַקּוֹמָה הַשֵּׁנִיָּה. ב. בָּנָה תַּשְׁתִּית לַקּוֹמָה הַשְּׁלִישִׁית. וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ...

כֵּן הוּא הַמּוֹעֵד בְּמַהֲלַךְ עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית: בּוֹנֶה הוּא לְעַצְמוֹ חִזּוּק בְּדָבָר מְסֻיָּם, מוֹעֵד בּוֹ וְשׁוּב מְתַקְּנוֹ - הֲרֵי שֶׁבְּכָךְ מְשַׁקֵּם הֲרִיסוֹת חִזּוּקוֹ הָרִאשׁוֹן וּמִתְקַדֵּם הָלְאָה. מְעִידָה הַבָּאָה שֶׁתֵּאָרַע לוֹ אֵיננָה חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֵית לְאוֹתָהּ מְעִידָה בָּהּ נָפַל קֹדֶם לָכֵן, אֶלָּא זוֹ מְעִידָה בְּדַרְגָּה הַגְּבוֹהָה יוֹתֵר, וְכָךְ מִפַּעַם לְפַעַם, אַף שֶׁיִּמְעַד, אוּלָם בְּמַקְבִּיל מִתְקַדֵּם הוּא מִקּוֹמָה לְקוֹמָה. וְהַסִּבָּה לְכָךְ - לְפִי שֶׁהוּא מִתְחַסֵּן בְּכָל נְפִילָה וְקִימָה, וְכָל קִימָה מֵהַנְּפִילָה הִיא יְצִירָה חֲדָשָׁה לְגַמְרֵי, כַּמְבֹאָר לְעֵיל מִתּוֹעֲלוֹת הַנְּפִילוֹת, וּבְכָל קִימָה הֲרֵי שֶׁהוּא:

א. מַכִּיר אֶת מַצָּבוֹ הָאֲמִתִּי וּמְחַפֵּשׂ דֶּרֶךְ לְהִשְׁתַּלְמוּת יְתֵרָה, וּמֵבִין שֶׁבְּכָל שֶׁהוּא נִצָּרְךְ לַעֲלוֹת יוֹתֵר וּלְהִשְׁתַּלֵּם, יוֹתֵר נִצָּרְךְ הוּא שׁוּב לְנִסָּיוֹן חָדָשׁ וְקָשֶׁה מִקּוֹדְמוֹ, וְאֵין זֶה גּוֹרֵעַ מִמַּעֲמָדוֹ הַקּוֹדֵם כְּלָל, אֶלָּא לְהֶפֶךְ - בְּכָךְ שֶׁיְּקוּם וְלֹא יֵחָלֵשׁ בְּדַעְתּוֹ, מִתְקַדֵּם הוּא הָלְאָה.

ב. בְּכָל קִימָה מַפְגִּין הוּא נֶאֱמָנוּת כְּנֶה וַאֲמִתִּית לַבּוֹרֵא, דָּבָר שֶׁיְּזַכֶּה אוֹתוֹ לְמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְנִמְצָא שֶׁבְּקִימָה זוֹ זַכַּאי הוּא לְהַעְפִּיל לְקוֹמָה נוֹסֶפֶת.

ג. מֵהַנְּפִילָה מִתְעוֹרֵר לָצֵאת מִמַּצַּב הַסְּטַנְדַּרְט כַּמְבֹאָר לְעֵיל בְּתוֹעֶלֶת ג'.

ד. בְּכָךְ לָמוּד הוּא לְמִדַּת הָעֲנָוָה וְהַהַכְנָעָה, הֲמָה הַתְּנַאי הַיְחִיד לְהֶאָרַת פְּנֵי ה', וּמִבְּלִי זֶה כָּל עֲבוֹדָתוֹ תּוֹעֵבָה - "תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב".

נח. טעם נוסף לתועלת הירידות והעליות

יְסוֹדֵי הָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת בַּעֲבוֹדַת ה' - טוֹבָה גְּדוֹלָה לָאָדָם

זֶה לְשׁוֹן מָרָן הַ"קְּהִלּוֹת יַעֲקֹב" בְּמִכְתָּב (נדפס ב"קריינא דאיגרתא" חלק א, ג): כָּל תַּלְמִיד וְתַלְמִיד יֵשׁ לוֹ זְמַנֵּי עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת, זְמַנִּים מִזְמַנִּים שׁוֹנִים, וְסִבּוֹת רַבּוֹת לָזֶה, וְהַכֹּל נִסְיוֹנוֹת לָאָדָם. וְאַל יִפֹּל לִבּוֹ כְּלָל, כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא עוֹלַם הַתְּמוּרוֹת לְאֵין שִׁעוּר, וְסוֹף הַהַצָּלָחוֹת לָבֹא.

וְהִנֵּה כְּתִיב (משלי כד, טז): "כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם", וּפֵרְשׁוּ בְּסִפְרֵי יְרֵאִים דְּקָאֵי עַל נְפִילוֹת בְּמַדְרֵגוֹת עֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ, שֶׁהַתַּלְמִיד חָכָם נוֹפֵל וְחוֹזֵר וּמִתְחַזֵּק, וְכֵן חוֹזֵר חָלִילָה [וְאָמְנָם אֵין זֶה בְּאָדָם פָּשׁוּט שֶׁכָּל עֲבוֹדָתוֹ אֵינהּ אֶלָּא כְּמִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה, אֲבָל הוּא בְּצַדִּיקִים שֶׁמִּשְׁתַּדְּלִים לְהִתְקָרֵב לְיוֹצְרָם בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם, שֶׁהֲמָה יֵשׁ לָהֶם עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת, כָּל אֶחָד לְפִי מַדְרֵגָתוֹ]. וְאָמְנָם, גַּם בִּשְׁעַת נְפִילָתוֹ הוּא מִשְׁכְּמוֹ וָמַעְלָה גָּבוֹהַּ מִפְּשׁוּטֵי הָעָם, אֲבָל לְגַבֵּי דִּידֵיהּ - נְפִילָה הִיא.

וְלִכְאוֹרָה כָּל הַנְּפִילוֹת הַלָּלוּ אֵינָם אֶלָּא צָרוֹת צְרוּרוֹת, וְלָמָּה נִבְרְאוּ? אֲבָל בֶּאֱמֶת יֵשׁ מֵהַנְּפִילוֹת הַלָּלוּ רֶוַח עָצוּם, כִּי הָאָדָם בְּטִבְעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּעֵינָיו מָמוֹן וּשְׁאָר תַּאֲווֹת לֹא יֵדַע שִׂבְעָה [כִּי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָנָה רוֹצֶה מָאתַיִם וְכוּ'], מִכָּל מָקוֹם, בְּעֵינָיו הָרוּחָנִיּוּת הוּא בְּטִבְעוֹ

בְּגֶדֶר "שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ", וְכָל זְמַן שֶׁרוֹאֶה שֶׁחֶלְקוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ אֵינֶנּוּ לָהוּט לְתוֹסֶפֶת קְדֻשָּׁה, וּבְמֶשֶׁךְ הַזְּמַן תּוּכַל, חַס וְשָׁלוֹם, לְהִתְהַפֵּךְ כָּל עֲבוֹדָתוֹ לְמִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה.
אֲבָל כְּשֶׁנּוֹפֵל, וְרוֹאֶה שֶׁגַּם מַה שֶּׁכְּבָר זָכָה מִתְעָרְעֵר וְנִשְׁמָט מִיָּדוֹ - עַל זֶה הוּא יוֹצֵא בְּקַנָּאוּת לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מִנְּפִילוֹת. וּמִתּוֹךְ הִשְׁתַּדְּלוּת לְהַצִּיל מַה שֶּׁכְּבָר זָכָה, הֲרֵי הוּא מִתְעַלֶּה יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וּבֶאֱמֶת, עֶצֶם הַ"הִשְׁתַּדְּלוּת" עַצְמָהּ הִיא עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה וַחֲשׁוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹסֵק בַּעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וַאֲפִלּוּ אִלּוּ יִהְיֶה מַצָּבוֹ כָּךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו - זֶה הוּא תַּכְלִיתוֹ בְּעוֹלָמוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁבֶּאֱמֶת לֹא לְעוֹלָם יִהְיֶה מַצָּבוֹ כָּכָה, כִּי סוֹף - סוֹף זוֹכֶה לְסַיְּעָתָא דִשְׁמַיָּא וְיִהְיֶה לִבּוֹ עֵר לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בְּלֹא דְּחִיפוּת תְּכוּפוֹת שֶׁעַל יְדֵי נְפִילוֹת.
וְנִמְצָא שֶׁהַנְּפִילוֹת הַלָּלוּ וִירִידָה זוֹ, צָרֶךְ עֲלִיָּה הֵן. [אָכֵן יֵשׁ בָּזֶה סַכָּנָה גְּדוֹלָה, כִּי רַבִּים נָפְלוּ וְנִשְׁאֲרוּ שְׁבוּרִים, וְצָרִיךְ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים רַבִּים לְהִנָּצֵל מִזֶּה.] וּמִכָּל מָקוֹם, כְּשֶׁחוֹזֵר וּמִתְחַזֵּק לְעָלוֹת תָּמִיד בְּמַעֲלוֹת הַקֹּדֶשׁ, יֵשׁ תּוֹעֶלֶת רַבָּה בְּהַנְּפִילוֹת הַלָּלוּ. כָּל הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל מְבֹאָרִים בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים, וְאֵינֶנִּי אֶלָּא כְּמַעְתִּיק מַה שֶּׁכָּתְבוּ סִפְרֵי יְרֵאִים. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַפָּסוּק "בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא - עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל - חָי" - שֶׁבִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי, הֵינוּ בְּהַנְּפִילוֹת שֶׁעַל יָדָם מִתְרַחֵק וּמִתְקָרֵר לְפִי שָׁעָה בַּעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ - בָּזֶה עַצְמוֹ יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי קֵל חַי, שֶׁהֵן עַצְמָן הֵמָּה סִבָּה לְהִתְקָרְבוּת, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל. (מספר "ברכת פרץ" פרשת במדבר).

נט. גם סטית הבנים והבנות מדרך ה' הוא נצרך לצורך תיקונם

וּבְכֵן אֲבָאֵר תְּשׁוּבָה שֶׁהֵשַׁבְתִּי לְכַמָּה אֲנָשִׁים שֶׁבָּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם סָרוּ מִן הַדֶּרֶךְ, וּשְׁאֵלָתָם בְּפִיהֶם: רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַדּוּעַ נַעֲשָׂה לָהֶם כָּךְ, שֶׁלְּאַחַר שֶׁחִנַּכְתָּ אֶת בָּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְתוֹרָה וּלְיִרְאַת שָׁמַיִם וְהִנֵּה סָרוּ מִן הַדֶּרֶךְ, וּבְחֶלְקָם אַף מַצְהִירִים שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל חִנּוּךְ בָּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם. וּבְכֵן שְׁאֵלָתָם, מַדּוּעַ נֶחְטְפוּ לָהֶם בָּנֵיהֶם עַל יְדֵי כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה לַעֲבֹר עַל דָּתָם, שֶׁכֵּן הֲלֹא בָּנִים וּבָנוֹת אֵלּוּ נֶחְטָפִים מֵהַקְּדֻשָּׁה בְּגִיל רַךְ, שֶׁעֲדַיִן אֵין לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לַעֲמֹד מוּל הַנִּסְיוֹנוֹת וְהַפִּתּוּיִים הַמְסֻבָּכִים. בְּסַךְ - הַכֹּל הִנָּם בְּגִיל 15 - 16, וּמִי מְלַמֵּד מִלְחָמָה הַיּוֹם בְּגִיל כָּזֶה? וּבְכֵן, מִי מַרְוִיחַ מִמַּצָּב כָּזֶה וְלָמָּה נַעֲשָׂה שְׁמָד כָּזֶה מִצְּעִירֵי הַצֹּאן?
וְעַל כָּךְ הֵשַׁבְתִּי לָהֶם: זוֹ גְּזֵרָה וְאֵין לָכֶם רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ!!!

פְּעָמִים רַבּוֹת מְחַנְּכִים הוֹרִים אֶת הַבֵּן בְּמָקוֹם מְעֻלֶּה, עַל יְדֵי מְחַנְּכִים יִרְאֵי שָׁמַיִם, מַשְׁקִיעִים הַרְבֵּה כֹּחַ וּמָמוֹן לְהַצְלָחַת הַיֶּלֶד, וּלְבַסּוֹף - "וַיִּקְו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים" (ישעיה ה, ב).

הַרְבֵּה פְּעָמִים אֱמֶת הוּא שֶׁאֵין הַדָּבָר מֻחְלָט, וְהָעֲבָדָה - שֶׁהַרְבֵּה פָּחוֹת הַשְׁקָעָה מַשְׁקִיעִים הוֹרִים אֲחֵרִים בְּיַלְדֵיהֶם, וְעִם כָּל זֶה יוֹצְאִים מֻצְלָחִים בְּיוֹתֵר.

צְרִיכִים אָנוּ לְהָבִין: זוֹ גְּזֵרָה!

בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא יֶשְׁנָהּ גְּזֵרָה: חֻצְפָּה יִסְגֵּי, בֵּן קָם בְּאָבִיו, בַּת קָמָה בְּאִמָּהּ! וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְנוּ בְּסִפְרֵנוּ "אֶת עֲמָלֵנוּ", כִּי יֶשְׁנָן נְשָׁמוֹת שֶׁהַקִּלְקוּל מַשְׁרֵשׁ בָּהֶן, אִם זֶה מֵחֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן אוֹ מֵחֶטְאָם בְּגִלְגּוּלִים קוֹדְמִים שֶׁחָטְאוּ מִתּוֹךְ בְּחִירָתָם הַחָפְשִׁית, וּמֵכָרָח הוּא לָצֵאת וּלְהִתְבַּטֵּאת בַּעֲבַרְיָנוּתָם, וּמִשָּׁם יָבוֹאוּ לְבַסּוֹף לְתִקּוּנָם, וְשָׁם הִסְבַּרְנוּ בַּאֲרִיכוּת שֶׁיֶּשְׁנָן נְשָׁמוֹת שֶׁזֶּהוּ תִּקּוּנָן בְּדַוְקָא, שֶׁיֵּרְדוּ לַשְּׁאוֹל וּמִשָּׁם יַכִּירוּ בַּסְּחִי וּמָאוֹס וּבַגַּעַל שֶׁבַּטֻּמְאָה, יִמְאֲסוּ בָּהּ וְיַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, כָּךְ שֶׁגַּם הַנֶּהֱנֶה זוֹ הִיא בְּהַשְׁגָּחָה מֵאַהֲבַת ה' וְחֶפְצוֹ בְּתִקּוּן כָּל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה הָעֲבָדָה שֶׁלֹּא הִצְלַחְתֶּם לְהוֹעִיל, וְאַף שֶׁלֹּא חֲסַכְתֶּם מִזְּמַנְכֶם לָרוּץ אֵצֶל מֵיטַב הַיּוֹעֲצִים שֶׁהִתְיַעַצְתֶּם אִתָּם, שִׁלַּמְתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמֵיטַב כְּדֵי לְאַבְחֵן אֶת בְּעָיָתָם - וְהַכֹּל כְּלֹא הָיָה.

וְעוֹד, הֲרֵי רוֹאִים אָנוּ שֶׁתּוֹפָעָה זוֹ שֶׁל תַּרְבּוּת רָעָה מְצוּיָה גַּם אֵצֶל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אַנְשֵׁי חִנּוּךְ וּמִבְתָּחִים שֶׁל תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם לֹא פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר אֵצֶל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְאוּלַי אַף יוֹתֵר, וַהֲרֵי מִבֵּית הַמְחֻנָּךְ לְתוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם אֵין הַדָּבָר טִבְעִי שֶׁתֵּצֵא מִשָּׁם תַּרְבּוּת רָעָה.

בְּהַרְבֵּה מִקְרִים זֶה מֻכְרָח, זוֹ גְּזֵרָה, וְיֵשׁ לְקַבְּלָהּ בְּאֻפָנִים שֶׁיֵּשׁ לְקַבֵּל כָּל גְּזֵרָה אַחֶרֶת.

ס. עימו אנכי בצרה

עוֹד תִּתְבּוֹנָן, הוֹרֶה יָקָר!

וְכִי הַיְלָדִים אֲשֶׁר חָנַן ה' אוֹתְךָ, יְלָדֶיךָ הֵם וְלֹא יְלָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא?! הֲלֹא יָדַעְנוּ גַּם יָדַעְנוּ שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל הֵן בָּנָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, וְכַנֶּאֱמַר (דברים יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם", וְהַבָּנִים וְהַבָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ הֵם בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם אַף יוֹתֵר מִשֶּׁלְּךָ, שֶׁהֲרֵי מִבֹּאֵר בַּגְּמָרָא (נידה לא ע"א): שְׁלֹשָׁה שֹׁתְפִין בָּאָדָם; הָאָב נוֹתֵן הָאָדֹם שֶׁבַּבֵּן, וְהָאֵם הַלֹּבָן, וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נוֹפֵחַ בָּאָדָם נְשָׁמַת חַיִּים שֶׁהִיא הָרְאִיָּה, הַשְּׁמִיעָה, הַחוּשׁ, הַשֵּׂכֶל וְהַבִּינָה.

אִם כֵּן, לְמִי יֵשׁ חֵלֶק גָּדוֹל יוֹתֵר בַּבֵּן אִם לֹא לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא. וְאִם כֵּן, אַכְזָבָתְךָ הִיא לֹא כְּמוֹ כֵן אַכְזָבַת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא?! וּמֵאַחַר וּבָנֶיךָ הֵמָּה כְּמוֹ כֵן בָּנָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, וְכִי נָעֲלָם מִמֶּנּוּ צַעַר זֶה שֶׁבָּנוֹ אוֹ בִּתּוֹ סוֹטִים מִדַּרְכָיו?! וְכִי לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יֵשׁ פָּחוֹת צַעַר מֵאֲשֶׁר לְךָ?! הֲלֹא מִקְרָא מְלֹא הוּא: "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים - רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ". וּמָה הַכַּוָּנָה "כִּי אֵינֶנּוּ", וַהֲלֹא יֶשְׁנָם לָרֹב עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ? אֶלָּא "אֵינֶנּוּ" בַּתּוֹרָה, "אֵינֶנּוּ" בַּמִּצְוֹוֹת, "אֵינֶנּוּ" בְּיִרְאַת שָׁמַיִם. עַל כָּךְ בְּעִקָּר בְּכִיָּתָהּ שֶׁל הַשְּׁכִינָה הַקְּדוֹשָׁה. אִם כֵּן, וְכִי רַחֲמָן אַתָּה יוֹתֵר מֵ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא?!

וְאִם כֵּן, אוֹתָהּ נֶחָמָה שֶׁמְּנַחֵם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לַשְּׁכִינָה, מַדּוּעַ שֶׁלֹּא תִּתְנַחֵם מִמֶּנָּה כְּמוֹ כֵן אַתָּה?

וּמַה מְנַחֵם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת הַשְּׁכִינָה: "מְנָעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם" (ירמיה לא, טו - טז). וְאִם כֵּן זוֹ גְּזֵרָה הַקָּשָׁה בְּיוֹתֵר - אֶפְשָׁר לוֹמַר, וּמַה לָּנוּ כִּי נָלִין עַל חֶשְׁבּוֹנוֹתָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא? וְכִי מְבִינִים אָנוּ בְּנִתּוּחַ כּוֹאֵב שֶׁכָּזֶה?! וְאִם כֵּן, בַּנֶּחָמָה שֶׁמְּנַחֵם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת הַשְּׁכִינָה, נִתְנַחֵם בָּהּ אַף אָנוּ.

אִי לְכָךְ הַבֵּט וּרְאֵה שֶׁכָּאן מִתְעָרֵב הַשָּׂטָן בְּחֶרְדָתְךָ לְגוֹרָל בָּנֶיךָ, וְהוּא הַגּוֹרֵם לְךָ לְלַחַץ וְלַמָּתֵחַ וְעָלֶיךָ לְסַלְקוֹ לְאוֹתוֹ זָר מִתּוֹכְךָ וְלַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂיךָ לְשֵׁם שָׁמַיִם בְּחָכְמָה וּבְנַחַת וְלֹא בְּפִזְיזוּת וּבְלַחַץ.

וְאִם כֵּן חָשֹׁב, הֲרֵי כָּל חֶרְדָתְךָ וְצַעֲרְךָ צָרִיךְ לְהִיוֹת בִּשְׁבִיל צַעַר הַשְּׁכִינָה וְלֹא בִּשְׁבִיל הָאִינְטֶרֶסִים וְהַכָּבוֹד שֶׁלְּךָ. בֵּן אוֹ בַּת זוֹ בְּסֵךְ - הַכֹּל הִנָּם מֻפְקָדִים בְּיָדְךָ, אוּלָם הֵם אֵינָם "רְכוּשְׁךָ". הַנְּשָׁמוֹת הִנָּן "רְכוּשׁוֹ" שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא. אַתָּה רַק מֻפְקָד עֲלֵיהֶם לְחַנְּכָם לְתוֹרָה וּמִצְוֹוֹת, וְאִם כֵּן עָלֶיךָ לִרְאוֹת אֶת הַחֶשְׁבּוֹן רַק כְּלַפֵּי חוֹבָתְךָ לְבוֹרְאֲךָ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְלֹא לְגַבֵּי שׁוּם חָבֵר אוֹ שָׁכֵן שֶׁהִנִּיחַ בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ, וְגַם לֹא לְגַבֵּי עַצְמְךָ - לִרְצוֹת בְּאֹפֶן אִישִׁי בֵּן עוֹבֵד ה'. אֶלָּא כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבְהִתְבּוֹנְנוּת עֲמֻקָּה בֶּאֱמֶת זוֹ תָּבֹא לִנְהֹג בְּפִתְרוֹן בְּעָיָה זוֹ בְּיֶתֶר מְתִינוּת כִּי כָּךְ הַדֶּרֶךְ, וּכְמוֹ בְּכָל מִצְוֹוֹת הַתּוֹרָה לְקַיְּמָן בְּנַחַת וּבְיִשּׁוּב הַדַּעַת.

סא. מצות "אהבת ה'" שמצוה האדם לאהוב את ה' - יוכל לקיימה כפי המידה שמאמין הוא שה' אוהבו

פְּרָט זֶה שֶׁאַהֲבַת ה' לָאָדָם הִיא לְלֹא גְּבוּל וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר, חָשׁוּב מְאֹד לְהַאֲמִין בּוֹ וּלְדַעְתּוֹ. וְהִנֵּה אָנוּ אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ, חֶמְלָה גְּדוֹלָה וְיתֵרָה

חָמַלְתָּ עָלֵינוּ", וּלְאַחַר מִכֵּן מְבָרְכִים בְּכָל יוֹם בְּשֵׁם וּמַלְכוּת "אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל", "הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה". וּבְכַוָּנָה מְכֻוֶּנֶת סִדְּרוּ לָנוּ חֲכָמִים לוֹמַר כָּל זֶה לִפְנֵי שֶׁתִּקְּנוּ לָנוּ לוֹמַר "פְּסוּקֵי "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ..."", שֶׁבָּהֶם מִתְבָּאֶרֶת הַמִּצְוָה לֶאֱהֹב אֶת ה' בְּכָל לְבָבֵנוּ וּבְכָל נַפְשֵׁנוּ, וְהֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁכְּדֵי שֶׁנַּצְלִיחַ לְהַשְׂרִישׁ בְּקִרְבֵּנוּ אַהֲבַת ה' לְאָהֳבוֹ בְּכָל לְבֵנוּ - עָלֵינוּ קֹדֶם לְהַשְׂרִישׁ בָּאֱמוּנָתֵנוּ אַהֲבַת ה' אֵלֵינוּ, וְכַמָּה שֶׁיּוֹתֵר תִּקְבַּע בְּלִבֵּנוּ הָאֱמוּנָה כִּי ה' אוֹהֲבֵנוּ - כָּךְ נוֹכַל לְהַחֲזִיר בְּאוֹתָהּ מַטְבֵּעַ לֶאֱהֹב אֶת ה', וְלָכֵן מַאֲרִיכִים אָנוּ בְּ"אַהֲבַת עוֹלָם" לוֹמַר: "חֶמְלָה גְּדוֹלָה וְיִתֵּרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ" וְכוּ' וְכוּ'.

וּלְעוֹלָם לֹא נוֹכַל לְקַיֵּם מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ" וְכוּ' מִבִּלְי שֶׁיְּהֵא בָּרוּר לָנוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹהֲבֵנוּ אַהֲבַת עוֹלָם בְּכָל מַצָּב שֶׁאָנוּ נִמְצָאִים בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אִם יַחְשֹׁב אָדָם שֶׁבְּמַצָּב מְסֻיָּם הוּא שָׁנוּי אֵצֶל ה', הֵיאַךְ יָבֹא לְאַהֲבָתוֹ? וְכִי יוּכַל אָדָם לֶאֱהֹב אֶת חֲבֵרוֹ כְּשֶׁנִּדְמֶה לוֹ שֶׁחֲבֵרוֹ שׂוֹנְאוֹ?! וְהֵיאַךְ, אִם כֵּן, יְקַיֵּם הָאָדָם מִצְוַת אַהֲבַת ה' כְּשֶׁחוֹשֵׁד הוּא בְּ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁשּׂוֹנְאוֹ?

וְנִתְבּוֹנֵן, הֲלֹא זֶה בָּרוּר שֶׁמִּצְוַת "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ" הִנָּהּ מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עָלֶיהָ גַּם בְּמַצָּבִים שֶׁנּוֹטֵל אֶת נַפְשֵׁךְ, שֶׁנּוֹטֵל אֶת מָמוֹנְךָ, וּבְכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ, שֶׁהֲרֵי זוֹ הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל "בְּכָל לְבָבְךָ" וְגוֹ', וְזֶה הֲרֵי מַנָּח פָּשׁוּט, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לֶאֱהֹב אֶת מִי שֶׁנִּרְאֶה לוֹ כְּשׂוֹנְאוֹ, וּבְפֶרְט לְזֶה שֶׁמַּרַע לוֹ, מַפְסִידוֹ, מְבַיְּשׁוֹ אוֹ מַזִּיקוֹ. הֵיתָכֵן לֶאֱהֹב אָחַד שֶׁכָּזֶה?! וְאִם כֵּן, הֵיאַךְ תְּחַיְּבֵנוּ הַתּוֹרָה לֶאֱהֹב לַה' גַּם בְּמַצָּב שֶׁנּוֹטְלִים אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ, מָמוֹנֵנוּ, וּבְכָל מַצָּב אַחֵר קָשֶׁה שֶׁבְּחַיֵּי הָאָדָם? וְכִי מַלְאָכִים אֲנַחְנוּ?!

בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר, שֶׁאִם צִוְּתָה הַתּוֹרָה עַל כָּךְ, אִם כֵּן יֶשְׁנָהּ אֶפְשָׁרוּת לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ, וְהֵיאַךְ? רַק מִתּוֹךְ יְדִיעָה שֶׁכָּל הַנַּעֲשֶׂה אִתָּנוּ הוּא מֵאַהֲבַת עוֹלָם שֶׁל הַבּוֹרֵא כְּלַפֵּינוּ וּמִתּוֹךְ חֶרְדָתוֹ עַל טוֹבָתֵנוּ, וּלְכָךְ, גַּם כְּשֶׁנּוֹקֵט הוּא אִתָּנוּ בְּמִדַּת הַדִּין הַקָּשָׁה, הַכֹּל נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ אַהֲבָה וַחֲרָדָה עַל גּוֹרָלֵנוּ הַטּוֹב, וְאִם כֵּן לֹא תִּכּוֹן מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ" לְלֹא אֱמוּנַת "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ". אִם כֵּן, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁ"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ" מְצִיאוּתִית, חַיָּה וְקַיֶּמֶת גַּם בִּזְמַן שֶׁל גְּזֵרוֹת "נוֹטֵל אֶת נַפְשֵׁךְ" וְכֵיוֹצֵא, דְּאִם לֹא כֵּן אֵיךְ נְקַיֵּם אָז "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ" הַתְּלוּיָה בְּהֶכְרֵחַ בְּ"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ"?!

וּכְמוֹ כֵן בָּרוּר הוּא שֶׁמִּצְוַת "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ" אֵינָהּ בְּטֵלָה לְאַחַר שֶׁאָדָם חָטָא, דְּהֵיכָן מָצִינוּ פְּטוּר מִמִּצְוַת אַהֲבַת ה' לְאַחַר שֶׁאָדָם חָטָא? בְּמֵילָא יְחַיֵּב הַדָּבָר לְהַאֲמִין שֶׁכְּמוֹ כֵן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב לְאָדָם גַּם לְאַחַר שֶׁחָטָא, דְּאִם לֹא כֵן, כְּאָמוּר, הֵיאַךְ יְחַיְּבוּנוּ לֶאֱהֹב אֶת ה' בְּכָל לְבָבֵנוּ וּבְכָל נַפְשֵׁנוּ בִּזְמַן שֶׁיּוֹדְעִים אָנוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ אוֹהֲבֵנוּ? הֲלֹא

לֹא נוֹכַל לְקַיֵּם מִצְוָה כָּזוֹ! אֶלָּא בְּוַדַּאי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַיְּמָהּ מִתּוֹךְ הַנְּחָה שֶׁה' אוֹהֲבֵנוּ, וְאִם כֵּן, מֵאַחַר וּמִצְוָה זוֹ לְאַהֲבָה אֶת ה' קַיֶּמֶת גַּם לְאַחַר שֶׁחָטָא אָדָם, כְּמוֹ כֵן בְּהֶכְרֵחַ קַיֶּמֶת אַהֲבָתוֹ יִתְבָּרַךְ אֵלֵינוּ גַּם בְּמַצָּב כָּזֶה.

וְסָעִיף זֶה הוּא מִסְּעִיפֵי הָאֱמוּנָה, וְאַל נַחְשֹׁב שֶׁקַּל הוּא לְקַנּוֹתוֹ, דִּכְמוֹ שֶׁהָאֱמוּנָה קָשֶׁה לְקַנּוֹתָהּ בְּמוּחָשִׁיוּת מִפְּנֵי הַטֶּבַע הַמַּכְחִישָׁהּ - כֵּן סָעִיף זֶה הַטֶּבַע מַכְחִישׁוֹ, לִהְיוֹת הָאָדָם מֻרְגָּל לְהֶחְשֵׁב כְּשֶׁנאוּי כַּאֲשֶׁר מַמְרֶה הוּא פִּי חֲבֵרוֹ, וְקָשֶׁה לוֹ לְהַבִּיט הֶבֵט אַחֵר כְּלַפֵּי הַבּוֹרֵא כַּאֲשֶׁר מַמְרֶה הוּא אֶת פִּיו, וְהָאֱמֶת דְּאֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא זָז מֵחִבָּתוֹ וְאַהֲבָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל גַּם כְּשֶׁמַּמְרִים וּמַכְעִיסִין לְפָנָיו, כַּמּוּבָא בְּרַשִׁ"י פָּרָשַׁת בָּלָק עַל הַפָּסוּק "לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל וְגוֹ'", וְאַף שֶׁמַּעֲנִישׁ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא וְאֵינוֹ מְוַתֵּר - אֵין זֶה עַל חֶשְׁבּוֹן אַהֲבָתוֹ לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

סב. סיבת ריבוי הצרות בעקבתא דמשיחא, ובפרט צער העניות

וּבִפְרָט בְּעִדַּן עִקְבְתָא דְמְשִׁיחָא אִיתָא (בחגיגה ה ע"א): "כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ בְּהֶסְתֵּר פָּנִים, אֵינוֹ מֵהֶם". כְּלוֹמַר, כָּל מִי שֶׁלֹּא נוֹטֵל חֵלֶק בְּיִסּוּרֵי חֶבְלֵי מָשִׁיחַ, יֵשׁ לוֹ לְחַפֵּשׂ בַּיִּחוּס שֶׁלּוֹ אִם מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל הוּא, לְפִי שֶׁהַגְּאֻלָּה תָּבֹא לְזֶרַע יִשְׂרָאֵל, וְהַסִּימָן לְכָךְ לִהְיוֹת מְבֻשָּׂר הָאָדָם בְּזָכְיָהּ הַגְּדוֹלָה הַזּוֹ שֶׁל "וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים", הוּא דְּוָקָא זֶה שֶׁלּוֹקֶה בְּהֶסְתֵּר פָּנִים.

עוֹגָה מָרָה מִתְפָּרֶסֶת לִפְרוּסוֹתֶיהָ בְּעִדַּן עִקְבְתָא דְמְשִׁיחָא. כָּל אֶחָד אֲשֶׁר הוּא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל נוֹטֵל פְּרוּסָה כָּל שֶׁהִיא מֵעוּגָה מָרָה זוֹ, וְהֵם הַיִּסּוּרִים לִקְרַאת הַמַּתָּנָה הַטּוֹבָה שֶׁהִיא הַגְּאֻלָּה, וּבִפְרָט יִסּוּרֵי הָעֹנִי וְהַדַּחֲקוּת, וְכַנַּאֲמַר (צפניה ג, יב): "וְהִשְׁאַרְתִּי בְקִרְבֵּךְ עַם עָנִי וָדָל".

וְרָאִיתִי בְּדִבְרֵי הַחִיד"א (ואכת"י), שֶׁהַסִּבָּה שֶׁיִּתְיַסְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּיוֹתֵר בְּעִקְבְתָא דְמְשִׁיחָא הוּא עַל מְנָת לְהַכְנִיעָם וְלִשְׁבֹּר גַּאֲוָתָם כְּדֵי שֶׁבְּכָךְ יִהְיוּ רְאוּיִים לַמַּתָּנָה הַטּוֹבָה שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, דְּאִי אֶפְשָׁר לִזְכוֹת לְגַדְלוּת וְלִשְׂלֵמוּת שֶׁכָּזוֹ שֶׁנִּזְכֶּה לָהּ בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ מִבְּלִי שֶׁתִּקְדֵּם לָהּ כְּנִיעָה אֲמִתִּית, וְאֵין לְךָ דָּבָר הַמַּכְנִיעַ וּמַשְׁפִּיל כְּמוֹ יִסּוּרֵי הָעֹנִי וְהַהִצְטָרְכוּת לַבְּרִיּוֹת, וְהוּא מְשׁוּם שֶׁכָּל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה מַהוּתָהּ הִתְגַּלּוּת הַדַּעַת שֶׁאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ, וְנִדְרָשׁ לְכָךְ הֲכָנָה מִצִּדֵּנוּ לְהַכִּיר שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ, וּבְאֶמְצָעוּת הָעֲנִיּוּת בְּנָקֵל זוֹכֶה הָאָדָם לְדַעַת זוֹ שֶׁאֵין לוֹ מִשָּׁלוֹ כְּלוּם, וְכֻלּוֹ תְּלוּי בַּבּוֹרֵא.

וְעוֹד רָאִיתִי טַעַם נוֹסָף לָעֲנִיּוּת דְּוָקָא מִסִּפֶּר "תִּקּוּנֵי הַזֹּהַר", שֶׁלִּקְרַאת הַגְּאֻלָּה יָמִיר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת עֹנֶשׁ הַמָּוֶת אֲצֶל רַבִּים - בַּעֲנִיּוּת, שֶׁהֶעָנִי חָשׁוּב כְּמֵת. וְהַדָּבָר בְּיָמֵינוּ

כָּל כָּךְ אֲמִתִּי, שֶׁהֲרֵי רוֹאִים אָנוּ בְּדוֹרֵנוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה לָרֹב שֶׁבָּעָבָר עָבְרוּ עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְהִנֵּה זֶה עַתָּה שָׁבִים בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, אֲזַי כְּכַפָּרָה עַל חִיּוּבָם בְּמִיתוֹת בֵּית דִּין, הִיא הָעֲנִיּוּת הַמְזַכָּכֶת וּמְצָרֶפֶת בְּיוֹתֵר, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (שמו"ר לא, יא): "כָּל הַיְסוּרִים בְּכַף מֹאזְנַיִם אַחַת וְהָעֲנִיּוּת בְּכַף שְׁנִיָּה - מַכְרַעַת אֶת כֻּלָּם". וְעוֹד שָׁם: "כָּל הַיְסוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם וְלֹא עֲנִיּוּת", וְלָכֵן עֲנִיּוּת הִיא שֶׁנִּמְנֵית בָּרִאשׁוֹנָה לְאַרְבָּעָה שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים שֶׁהִנָּם חֲשׁוּבִים כְּמֵת, לְפִי שֶׁהִיא הַקָּשָׁה שֶׁבְּכֻלָּם (הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

סג. הפותח יד לקבל פושעים וחטאים

מוּבָא בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא פ' ניצבים ג', תנא דבי אליהו רבה פרק ל"א) גַּבֵּי יְחֶזְקֵאל, שֶׁבָּאוּ זְקֵנִים מִזִּקְנֵי יְהוּדָה וְאָמְרוּ לוֹ: עֶבֶד כֹּהֵן מַהוּ שֶׁיֹּאכַל בִּתְרוּמָה? וְאָמַר לָהֶם מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי הוּא קִנְיַן כַּסְפּוֹ. שְׁאָלוּהוּ עוֹד: וְאִם שִׁחְרְרוֹ רַבּוֹ, מַמְשִׁיךְ לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה? אָמַר לָהֶם לָאו, דְּכֵיוָן שֶׁשִּׁחְרְרוֹ נִסְתַּלְּקָה אַדְנוּתוֹ מֵעָלָיו. אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, גַּם אָנוּ נִשְׁתַּחְרֵרְנוּ מֵעָלָיו יִתְבָּרַךְ וּמֵאַדְנוּתוֹ. אָמַר לָהֶם יְחֶזְקֵאל בְּדָבָר ה' (יחזקאל כ, לג): "חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹקִים אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם", וְכִי בְּכֶסֶף נִמְכַּרְתֶּם לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא?! וּמַמְשִׁיךְ שָׁם וְאוֹמֵר: "וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַּגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן".

הֲרֵי שֶׁמִּצַּד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְעוֹלָם פְּתוּחָה הַיָּד לְקַבֵּל פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים, וְאֵין מְנִיעָה מִצִּדּוֹ יִתְבָּרַךְ מִלְּקַבֵּל שׁוּם אָדָם וְגַם לְאַחַר מַצָּבוֹ הַיָּרוּד בְּיוֹתֵר, כַּמּוּבָא בַּחֲזַ"ל שֶׁתִּפְסוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְיָרְבְעָם בֶּן נְבָט לְהַחֲזִירוֹ בִּתְשׁוּבָה, וְגַם גַּבֵּי אֱלִישָׁע שֶׁיָּצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה 'שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים חוּץ מֵאַחֵר' - אִיתָא בַּשַּׁ"ס ה' הַקָּדוֹשׁ שֶׁלֹּא הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁאִם הָיָה שָׁב לֹא הָיָה מִתְקַבֵּל, אֶלָּא שֶׁעָוֹונוֹתָיו גָּרְמוּ לוֹ שֶׁיְּוֻצַּר לוֹ כָּזֶה מַחְסוֹם נוֹרָא לְתִשׁוּבָתוֹ עַד שֶׁתֵּצֵא בַּת קוֹל בְּמַאֲמָר כָּזֶה, אוּלָם אִם בְּכָל זֹאת הָיָה מִתְעַקֵּשׁ, בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה מִתְקַבֵּל כְּמִנַּשֶׁה שֶׁחָתַר לוֹ ה' חֲתִירָה. וּמְדַיֵּק הוּא בִּלְשׁוֹן הַבַּת - קוֹל: "שׁוּבוּ בָנִים חוּץ מֵאַחֵר", דְּהַיְנוּ שֶׁהַבַּת - קוֹל מַכְרֶזֶת שֶׁמִּכֻּלָּם מְבַקֶּשֶׁת הִיא לָשׁוּב חוּץ מֵאַחֵר שֶׁמִּמֶּנּוּ אֵינָהּ מְבַקֶּשֶׁת, אוּלָם אֵין בְּמַשְׁמָעוּת זוֹ שֶׁאִם הוּא יִרְצֶה מֵרְצוֹנוֹ לָשׁוּב שֶׁלֹּא תִּתְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ.

וְכָתַב הָרַשְׁבָּ"א בְּחִדּוּשָׁיו (ח"א רמ"ב), דַּהֲלָכָה כְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר דְּסָבִירָא לֵיהּ דְּבֵין כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם בֵּין לֹא - קְרוּיִים "בָּנִים" (קידושין לו ע"א). דְּאַף שֶׁבְּכָל מָקוֹם רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה - בָּזֶה הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר.

וְהוּא הַנֶּאֱמָר בַּנָּבִיא (ישעיה מט, יד): "וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי". וְעַל כָּךְ עוֹנֶה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא: "הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ, מֵרַחֵם בֶּן בִּטְנָהּ, גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ".

סד. החשד על ה' שהינו נוטש את החוטא הוא שקר גדול - ומביא לעצבות וליאוש

יֶשְׁנָם מַצְבִּים שֶׁ"צִיּוֹן" סְבוּרָה שֶׁהִנֵּה "עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי", וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עוֹנֶה שֶׁלְּעוֹלָם אֵין לָהּ לַחְשֹׁב כָּךְ, אֶלָּא זוֹ תְּחוּשַׁת הָאָדָם הַנּוֹבַעַת מֵיֵאוּשׁ, וְזֶה בְּעֶצֶם הַהַצְלָחָה הַגְּדוֹלָה שֶׁל הַיֵּצֶר - לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִקּוֹנוֹ, לְהַשְׁלִיט עָלָיו מַחֲשָׁבָה זוֹ שֶׁהִנּוֹ מָאוּס וּמְרֻחָק, וּבְמֵילָא נוֹפֵל הוּא לְעַצְבוּת וּלְהִרְגָּשַׁת רֵיקָנוּת, וּמְחַפֵּשׂ לְמַלֵּא חֶסְרוֹנוֹ בִּשְׁטוּתֵי דְעָלְמָא וְעַד הַחֲמוּרוֹת שֶׁבַּחֲמוּרוֹת, וּכְמוֹ שֶׁאֵרַע לֶאֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת הַבַּת - קוֹל. וִידוּעָה הָאִמְרָה הַנִּפּוֹצָה בְּשֵׁם רַבִּי אַהֲרֹן מִקָּרְלִין: אֵין מִצְוָה מְיֻחֶדֶת בַּתּוֹרָה לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד, וְאֵין עֲבֵרָה מְפֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִהְיוֹת בְּעַצְבוּת, אוּלָם מַה שֶּׁהַשִּׂמְחָה יְכוֹלָה לְהוֹעִיל - שׁוּם מִצְוָה אַחֶרֶת אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהוֹעִיל, וּמַה שֶּׁהָעַצְבוּת יְכוֹלָה לַהֲרֹס - שׁוּם עֲבֵרָה אַחֶרֶת אֵינָהּ יְכוֹלָה לַהֲרֹס.

וּבָרוּר שֶׁאֵין לְךָ מַה שֶּׁיְּכוֹל לְהָבִיא לְעַצְבוּת כְּמוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַיֵּאוּשׁ - מַחֲשֶׁבֶת "עֲזָבַנִי ה'", אוּלָם הַמַּאֲמִין שֶׁלְּעוֹלָם אֵין הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא נוֹטֵשׁ מַעֲשֵׂה יָדָיו וְחוֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבַלְּתִּי יַדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ (במדבר כה, יד): "וְאַף כִּי יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ אִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי - סוֹף כָּל סוֹף יַחֲזֹר לְשָׁרְשׁוֹ". הַמַּאֲמִין בְּזֹאת - זֶה יֵשׁ לוֹ סִכּוּי לָשׁוּב, כִּי הַשִּׂמְחָה עֲדַיִן בִּמְעוֹנוֹ בִּהְיוֹתוֹ תּוֹלֶה תִּקְוָה בַּבּוֹרֵא שֶׁיְּקָרְבֵהוּ אֵלָיו וּמַאֲמִין כִּי עֲדַיִן יֵשׁ לַה' חֵפֶץ בּוֹ.

סה. לגירוש העצבות ולהחזרת הבטחון בה' גם לאחר החטא, שמיד ירוץ האדם לחדרי תורה ותפלה ו"באשר הוא" יעסוק בהם

וְהָעֵצָה לְגָרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת שְׁטוּת אֵלּוּ שֶׁל עַצְבוּת וְיֵאוּשׁ, הוּא בְּכָךְ שֶׁהָאָדָם מַרְבֶּה בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה, וּבְמֵיָּחֵד לְאַחַר שֶׁנִּכְשַׁל בְּחֵטְא - הַתּוֹרָה סְגֻלָּתָהּ הָעֲצוּמָה לְשַׁמֵּחַ אֶת הָאָדָם, וְכַנֶּאֱמַר: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב", "תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ". הַתּוֹרָה מְשִׁיבָה אֶת הַנֶּפֶשׁ לְיִשּׁוּב הַדַּעַת וּמַצִּילָתָהּ מִשִּׁבּוּשׁ הַדַּעַת וּמִדֵּעוֹת הַמַּטְעוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ לְהוֹבִילָהּ לְעַצְבוּת וּמָרָה שְׁחוֹרָה, וְהַתְּפִלָּה מַחֲזִירָה לָאָדָם אֶת הָאֱמוּן בַּבּוֹרֵא לִהְיוֹת מַאֲמִין בּוֹ, שֶׁאָכֵן הַקֶּשֶׁר בֵּינוֹ לַבּוֹרֵא לֹא נָתַק וְלֹא יִנָּתֵק לְעוֹלָם.

וְאִם כֵּן, כַּמָּה מִן הַטָּעוּת לַחְשֹׁב כְּמוֹ שֶׁחוֹשְׁבִים הַמְשֻׁבָּשִׁים, שֶׁלְּאַחַר הַחֵטְא אֵין עֵרֶךְ לַתּוֹרָה וְלַמִּצְווֹת שֶׁלּוֹמֵד וּמְקַיֵּם, וְעוֹד מְבִיאִים רְאָיָה לְשִׁבּוּשָׁם מִדִּבְרֵי דָּוִד הַמֶּלֶךְ בְּתְהִלִּים (נ, טז): "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקַּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עָלֵי פִּיךָ", דְּזֶהוּ שִׁבּוּשׁ גָּמוּר, דְּוֹכִי אִם עַכְשָׁו יַעֲזֹבוּ אֶת הַתּוֹרָה, יֵשׁ לָהֶם סִכּוּי לַחֲזֹר פַּעַם לְמוּטָב?! הֲלֹא בְּכָךְ יֵלְכוּ מִדְּחִי אֶל דֶּחִי, וְכָל כַּוָּנַת דָּוִד הַמֶּלֶךְ "וְלָרָשָׁע... מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקַּי", הַיְנוּ בְּרָשָׁע שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה לְשֵׁם חָכְמָה בְּעָלְמָא וּמַמְשִׁיךְ בִּרְשָׁעוּתוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב לְתַקֵּן עַצְמוֹ, אוּלָם זֶה שֶׁחֹפֵץ לְתַקֵּן עַצְמוֹ וּמִתְחָרֵט וְלוֹמֵד תּוֹרָה כְּדֵי לְנַצֵּחַ יִצְרוֹ - בְּוַדַּאי זוֹ הַדֶּרֶךְ הַיְחִידָה לְהִנָּצֵל.

סו. הריחוק מהקב"ה הוא אך ורק מצד האדם

וּמוּבָא בַּ"מִכְתָּב מֵאֵלִיָּהוּ" (ח"א עמ' 123): גַּבֵּי הָא דְּאָמְרוּ דְּאֵין אָרוּר מִתְדַּבֵּק בְּבָרוּךְ, הוּא מִצַּד הָאָרוּר וְלֹא מִצַּד הַבָּרוּךְ, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֱמַר אֵין בָּרוּךְ מִתְדַּבֵּק בְּאָרוּר. מִצַּד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא בָּרוּךְ, לְעוֹלָם אֵין מִצִּדּוֹ מוֹנֵעַ מִלְּדַבֵּק גַּם בָּאָרוּר הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר לְקָרְבוֹ, אֶלָּא שֶׁהָאָרוּר מִצִּדּוֹ מֻטְעֶה וּמְלֻבָּשׁ בְּרוּחַ עִוְעִים הַמְּרַחִיקָתּוּ מֵהַבּוֹרֵא מִתּוֹךְ הַנָּחָה מֻטְעֵית שֶׁהִנּוֹ דָּחוּי וּמָאוּס וְאֵין חֵפֶץ ה' בּוֹ.

סז. האוהב האמיתי של האדם הוא אך ורק הבורא יתברך

וְעוֹד, אִם יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם מִי אוֹהֲבוֹ בָּעוֹלָם בֶּאֱמֶת אַהֲבָה לְשֵׁם אַהֲבָה וְלֹא לְשֵׁם שׁוּם אִינְטֶרֶס - הֲלֹא יַעֲמֹד מְבֹהָל וּמִשְׁתּוֹמֵם. שֶׁהֲרֵי אִם אֵלּוּ חֲבֵרָיו וִידִידָיו, הֲלֹא כָּל אֶחָד אִינְטֶרֶסָנְט לְעַצְמוֹ. רֹב כָּכָל בְּנֵי הָאָדָם אוֹהֲבִים אֶת עַצְמָם וְאַכְזָרִים עַל אֲחֵרִים, וְאִם מְטִיבִים לָאֲחֵרִים, זֶה בִּשְׁבִיל טוֹבַת עַצְמָם - "שְׁמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לָךְ".

אָכֵן, נִמְצָאִים אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה וּבַעֲלֵי חֶסֶד, אוּלָם עֲדַיִן הִנָּם בַּעֲלֵי אִינְטֶרֶס לִזְכוֹת לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא וְגַם לְהִנָּצֵל מִפָּרְעָנֻיּוֹת עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁחֶסֶד וּצְדָקָה מַצִּילִים מֵהֶם.

וַאֲפִלּוּ אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל הָאָדָם בַּעֲלֵי אִינְטֶרֶס הֵם, רֹאשִׁית מִצַּד שֶׁדּוֹרְשִׁים הֵמָּה תְּמוּרָה, שֶׁהֲרֵי חֲפָצִים הֵם בְּהַחֲזָרַת כָּבוֹד מֵהַבֵּן שֶׁיְּכַבְּדֵם, שֶׁהֲרֵי אִם יְבַזֵּם וְיַכֵּם - יִמָּאֲסוּ בּוֹ, וְגַם אִם לֹא יִמָּאֲסוּ בּוֹ וְתִשְׁאַר אַהֲבָתָם אֲלֵיהוּ לִהְיוֹתוֹ בְּנָם - זֶהוּ מְטֻבָּע רַחֲמָנוּתָם שֶׁאוֹהֲבִים הֵמָּה אֶת עַצְמָם וְלֹא יְכוֹלִים לִרְאוֹת עַצְמָם כּוֹאֲבִים בִּכְאֵב בְּנָם.

כְּמוֹ שֶׁרָאִיתִי מַעֲשֶׂה בְּהַגָּאוֹן ר' חַיִּים מִצַּאנְז זַצ"ל, שֶׁכַּיְּדוּעַ הָיָה בַּעַל צְדָקָה גָּדוֹל, בָּא פַּעַם לְבֵיתוֹ עָנִי בְּיוֹם חֹרֶף קָשֶׁה וְכָלוֹ לָבוּשׁ קְרָעִים, מִיָּד נָטַל הָרַב אֶת מְעִילוֹ - מְעִיל הַפַּרְוָה - וְנָתַן לוֹ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא הֶעָנִי מִן הַבַּיִת, רָץ אַחֲרָיו הָרַב וְנָתַן לוֹ בְּנוֹסָף סְכוּם כֶּסֶף. שְׁאָלוּהוּ לָרַב: לֹא דַּי שֶׁנָּתַתָּ לוֹ אֶת מְעִילְךָ, עוֹד רָצִתָּ אַחֲרָיו לְהוֹסִיף לוֹ מָעוֹת?! מַאי הַאי?

עָנָה לָהֶם: אֶת הַמְּעִיל נָתַתִּי מִתְּחִלָּה מִתּוֹךְ רַחֲמָנוּת עַל עַצְמִי שֶׁלֹּא יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָנִי זֶה לָבוּשׁ קְרָעִים בְּיוֹם קַר כָּזֶה, וְלִי הָיָה קָשֶׁה וְכוֹאֵב לִרְאוֹתוֹ כָּךְ וּבָזֶה הִתְחַסַּדְתִּי עִם עַצְמִי לְהָסִיר הַכְּאֵב מִמֶּנִּי, אוּלָם צָדְקָה "לְמַעַן הֶעָנִי" עֲדַיִן לֹא נָתַתִּי, לָכֵן רַצְתִּי אַחֲרָיו לִתֵּן לוֹ מָעוֹת שֶׁלֹּא נָבְעוּ מִצַּד רִגְשׁוֹתַי, אֶלָּא מִצַּד מִצְוַת הַצְּדָקָה.

כָּךְ שֶׁאִם יִתְבּוֹנֵן הָאָדָם, יִרְאֶה שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם אוֹהֵב שֶׁבָּעוֹלָם הָאוֹהֵבוֹ בֶּאֱמֶת לְמַעֲנוֹ בִּלְבַד, רַק הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְבַדּוֹ. הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא הָיָה חָסֵר כְּלוּם קֹדֶם שֶׁבָּרָאוֹ לָאָדָם, וְלֹא נִשְׂתַּלֵּם לוֹ כְּלוּם לְאַחַר שֶׁבָּרָאוֹ לְאָדָם, וְכָל בְּרִיאַת הָאָדָם הָיְתָה לְמַעַן הָאָדָם, וְכָל מַעֲשֵׂה הַמִּצְווֹת שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה, אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כְּלוּם מִזֶּה, הַכֹּל הוֹלֵךְ לְ"כַּסֶּפֶת" שֶׁל הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְמַעְלָה. וְזֶה גִּלּוּי אַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר כְּלָל, וּלְכָךְ אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. דְּאִם כְּבָר שַׂיָּךְ מֶשֶׁךְ מַשֶּׁהוּ בִּבְנֵי אָדָם לִהְיוֹת אַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר וְעַל כָּךְ בָּאָה הַהֶבְטָחָה בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה אַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא נְקִיָּה מִכָּל תְּלוּת בְּשׁוּם דָּבָר וְהִנָּהּ אַהֲבָה מֻשְׁלֶמֶת, שֶׁכֵּן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מֻשְׁלָם, וּמִדּוֹתָיו וְהַנְהָגוֹתָיו כְּמוֹ כֵן מֻשְׁלָמוֹת הֵן, וְאַהֲבָתוֹ שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר מֻשְׁלֶמֶת הִיא בְּתַכְלִית כַּיָּאוּת לִשְׁלֵמוּתוֹ, וְלָכֵן אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. זוֹ אַהֲבָה בַּר קַיָּמָא לְנֶצַח נְצָחִים שֶׁאֵין לָהּ בִּטּוּל לְעוֹלָם וּבְשׁוּם מַצָּב.

וְכַמּוּבָא בַּפְּסוּק (האזינו): "הַלֹה' תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם"?! אוֹמֵר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה: וְכִי חוֹשְׁבִים אַתֶּם שֶׁהִנְּכֶם פּוֹעֲלִים מַשֶּׁהוּ לַה' יִתְבָּרַךְ כִּבְיָכוֹל בְּעַצְמוֹ?! וְכִי תַּעֲלוּ בְּדַעְתְּכֶם שֶׁאַהֲבָתוֹ אֲלֵיכֶם תְּלוּיָה בְּאֵיזֶה דָּבָר שֶׁהוּא לְתוֹעַלְתּוֹ?! הֲלֹא הוּא מְצִדּוֹ לֹא נִגְמָל מִכֶּם כְּלוּם, וְכָל כֻּלּוֹ עַל מְנָת לְהֵיטִיב עִמָּכֶם, שֶׁהֲרֵי הוּא עָשְׂךָ וַיְכוֹנְנֶךָּ יֵשׁ מֵאַיִן. וְאִם כֵּן, כְּמוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שׁוּם צֹרֶךְ בְּךָ קֹדֶם שֶׁבָּרָאֲךָ, כָּךְ אֵין לוֹ שׁוּם צֹרֶךְ בְּךָ לְאַחַר שֶׁבָּרָאֲךָ, וְכָל מַה שֶּׁבָּרָאֲךָ וְצִוָּךְ בְּמִצְווֹת הַתּוֹרָה הוּא רַק עַל מְנָת לְהֵיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ.

סח. חיזוק מדברי הכתובים על גודל אהבת ה' לעמו ישראל

וְיֵשׁ לָנוּ קְצָת לִרְאוֹת וּלְחַזֵּק בִּרְאָיוֹת מֵהַכְּתוּבִים וּמֵחַז"ל אֶת אַהֲבַת ה' אֵלֵינוּ לְמַעַן יֶחֱזַק לִבֵּנוּ בֶּאֱמוּנָה זוֹ, כִּי מִמֶּנָּה יְסוֹד וּפִנָּה לַחֲזֹר תָּמִיד לְמַצָּב רוּחָנִי מְעֻלֶּה, וְלֹא לְהִתְפַּתּוֹת לַטָּעוּת הַנּוֹרָאָה שֶׁל "עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי".

בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (פ' ז'): אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, בְּשָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חִבָּה חִבֵּב הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל: בְּדְבִיקָה, בַּחֲשִׁיקָה, בַּחֲפִיצָה.

בְּדָבְיקָה – שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ד): "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם"; בַּחֲשִׁיקָה - שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז, ז): "חָשַׁק ה' בָּכֶם"; בַּחֲפִיצָה - שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): "וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל הַגּוֹיִם כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ".

רַבִּי אַבָּא בֶּן אֱלִישָׁע מוֹסִיף עוֹד שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַהֲבָה שֶׁחִבְּבָנוּ בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא: אַהֲבָה – "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'" (מלאכי א, ב); דִּבּוּר - "דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם" (ישעיה מ, ב). עַד כָּאן הַמִּדְרָשׁ.

וּבְעֶצֶם הוּא מִקְרָא מֻלָּא מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמְנוּת ה' כְּלַפֵּינוּ אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּמַעֲשֵׂינוּ, אֶלָּא מֵהַשְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָנוּ שֶׁלֹּא יָפֵר בְּרִיתוֹ אִתָּנוּ לְעוֹלָם, וְכָךְ נֶאֱמַר (דברים ט, ד - ה): "אַל תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ... בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי ה' לְרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ. לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' אֱלֹקֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב".

וְעוֹד יֵשׁ לָנוּ לִרְאוֹת בְּדִבְרֵי הַנָּבִיא מִיכָה (ו, א - ח) אֶת הִתְנַצְּלוּתוֹ כְּבָיְכוֹל שֶׁל הַבּוֹרֵא פֶּן הִכְבִּיד עָלֵינוּ בְּעָלוֹ, וּבָא הוּא בְּתַחֲנוּנִים וּבְרִיב עִמָּנוּ לֵאמֹר לָמָּה עָזַבְנוּ אוֹתוֹ, מָה רַע וּמָה עָוֶל מָצָאנוּ בּוֹ שֶׁנִּטַּשְׁנוּ אוֹתוֹ.

וּנְצַטֵּט כָּאן אֶת פְּסוּקֵי הַנָּבִיא:

"שִׁמְעוּ נָא אֵת אֲשֶׁר ה' אֹמֵר קוּם רִיב אֶת הֶהָרִים וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלֶךָ. שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב ה' וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אֶרֶץ כִּי רִיב לַה' עִם עַמּוֹ וְעִם יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח. עַמִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ וּמָה הֲלְאִתִיךָ עֲנֵה בִי. כִּי הֶעֱלִתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם. עַמִּי זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמֶה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשִּׁטִּים עַד הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה'. בַּמֶּה אֲקַדֵּם ה' אִכַּף לְאֵלֹקֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ בְעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה. הֲיִרְצֶה ה' בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי שָׁמֶן הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי. הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ".

הֲרֵי לָנוּ לִרְאוֹת, שֶׁהֲגַם שֶׁאָנוּ בְּמַצָּב שֶׁל כִּשָּׁלוֹן וּמְעִידָה, נֶאֱמָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא בְּטֵלָה.

וְהָרַב "נְתִיבוֹת שָׁלוֹם" מִסְלוֹנִים הָיָה אוֹמֵר בְּשֵׁם רַבּוֹתָיו: יְהוּדִי שֶׁחָטָא וַאֲפִלּוּ בְּחֵטְא חָמוּר, אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁמִּיָּד מְקֻבָּל הוּא לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' וּלְהִתְחַנֵּן עַל נַפְשׁוֹ - לֹא דָּרַךְ זֶה עֲדַיִן עַל מִפְתַּן הַיַּהֲדוּת. כְּלוֹמַר, עֲלֵינוּ לְדַעַת אֶת כְּלָלֵי ה' עִמָּנוּ, וּמִכְּלָלֵי הַיַּהֲדוּת שַׁיָּשׁ לָנוּ

לְדַעְתָּם, שֶׁאַף שֶׁחָטָא הָאָדָם בְּמַה שֶׁחָטָא, מְקֻבָּל הוּא מִיָּד לִפְנֵי ה' בְּאֹם יָבֹא לְפָנָיו לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ.

וּבָזֶה יוּבַן עִנְיַן מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה (המובא בסנהדרין קא ע"ב), שֶׁכַּאֲשֶׁר מֶלֶךְ אַשּׁוּר נָתַנוּ בְּדוּד עַל אֵשׁ, קָרָא מְנַשֶּׁה לְכָל הָאֱלֹהוּת כֻּלָּם וְלֹא נַעֲנָה, וְאַחַר קָרָא לַה' וְאָמַר: אִם יַעֲנֵנִי ה' - יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא הָאֱלֹקִים, וְאִם לֹא יַעֲנֵנִי ה' - הֲרֵי שֶׁהוּא וְהֵם שָׁוִים, חַס וְחָלִילָה.

וְתֵמַהּ, הֵיאַךְ חָשַׁב מְנַשֶּׁה שֶׁחֲשִׁבּוֹנוֹ צוֹדֵק, וַהֲלֹא בְּחֻצְפָּה שֶׁכָּזוֹ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא מַגִּיעַ לוֹ שֶׁיַּעֲנֵהוּ ה', וּמָה הַהוֹכָחָה מִכָּאן לְאֵי יְכֹלֶת ה' לְהַצִּילוֹ? וְכִי בְּדִבְרֵי חֻצְפָּה כָּאֵלּוּ יַצִּילֵהוּ ה'?!

אוּלָם לְדִבְרֵינוּ יוּבַן. מְנַשֶּׁה עָשָׂה חֶשְׁבּוֹן זֶה לְעַצְמוֹ, לְיַדֵּעַ אֶת עַצְמוֹ וּלְהוֹכִיחַ בְּעַצְמוֹ אֱמוּנַת ה', וּלְכָךְ אָמַר: אִם בָּאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כֹּל יָכוֹל וְאֵין סוֹף לְרַחֲמָנוּתוֹ - זֶה הַסִּימָן שֶׁהוּא הָאֱלֹקִים, וְכֵן אִם בִּיכָלְתּוֹ לַעֲשׂוֹת שֶׁמִּדַּת הַדִּין לֹא תִּפְגַּע לוֹ בְּמִדַּת הָאַהֲבָה, וְאַף שֶׁיֶּחֱטָא לוֹ הָאָדָם וְיַקְצִיפֶנּוּ, עִם כָּל זֶה מִדַּת הָאֱמֶת אֲפַיִם שֶׁלּוֹ לְלֹא גְּבוּל, וּמִדַּת הָאַהֲבָה עֲדַיִן בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת - זֶהוּ כֹּחַ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ, וְאָז אֵדַע שֶׁה' הוּא הָאֱלֹקִים.

סט. אמונה למעשה

בְּקֶטַע זֶה נַמְחִישׁ כֵּיצַד יֵשׁ לִנְהֹג בְּכַמָּה מִמְּגִנֵּי אֲרוּעֵי הַחַיִּים, וְנַקְדִּים לְכָךְ הַקְדָּמָה קְצָרָה.

הִנֵּה נִתְחַיַּבְנוּ מִן הַתּוֹרָה לָדוּן בְּצֶדֶק אֶת עֲמִיתֵינוּ, וְכַנֶּאֱמַר (ויקרא יט, טו): "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ", וְלַהֲלָכָה - אָדָם שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר, מְחֻיָּבִים אָנוּ לְדוּנוֹ לְכַף זְכוּת, וְאַף אִם רוֹאִים שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה שְׁלִילִי, מֵחוֹבָתֵנוּ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וְכֵיָדוּעַ שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בַּהֶרְגֵּל, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּרְגִּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ לְכָךְ לַחְשֹׁב מִיָּד חֲשִׁיבָה חִיּוּבִית עַל חֲבֵרוֹ, וּבְהֶרְגֵּל זֶה נִתָּן לְהַצְלִיחַ לִדְחוֹת כַּף חוֹבָה מֵעָמִיתֵינוּ.

נִתְבּוֹנֵן, אִם עַל אָדָם כָּשֵׁר מֵחוֹבָתֵנוּ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה מֵחוֹבָתֵנוּ לִרְאוֹת בְּזְכוּת אֶת הַנְהָגָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא וּמֵחוֹבָתֵנוּ לְהַצְדִּיק דִּינוֹ עָלֵינוּ, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר (דברים לב, ד): "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא", וְעוֹד נֶאֱמַר (תהלים קמה, יז): "צַדִּיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו", וְעוֹד נֶאֱמַר (ירמיה לב, יט): "גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו".

וּבְיוֹתֵר כַּמָּה יִהְיוּ חַיֵּי הָאָדָם מְאֻשָּׁרִים וּשְׂמֵחִים כַּאֲשֶׁר יִרְאֶה אֶת הַנְהָגָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא לֹא רַק בִּזְכוּת, אֶלָּא בְּאַהֲבָה. וּבְמִלִּים אֲחֵרוֹת: לֹא רַק כְּ"מַלְכֵּנוּ", אֶלָּא כְּ"אָבִינוּ".

וְנָבִיא לְכָךְ כַּמָּה הַמְחָשׁוֹת, וּמֵהֶן יִלְמַד הָאָדָם לִנְהֹג בְּכָל אֵרוּעֵי חַיָּיו.

א. כֵּיצַד יֵשׁ לִרְאוֹת נָכוֹן תְּאוּנַת דְּרָכִים.

קוֹרֶה לָאָדָם, חָלִילָה, תְּאוּנַת דְּרָכִים, הָאוֹטוֹ הָלַךְ לְאִבּוּד, וְאִלּוּ הוּא מָצָא עַצְמוֹ בָּרִיא וְשָׁלֵם - כַּמָּה יָכוֹל אָדָם שֶׁכָּזֶה לְמָרֵר לְעַצְמוֹ אֶת הַחַיִּים, אוֹ לְעָמֵת זֹאת לְעַנֵּג לְעַצְמוֹ אֶת חַיָּיו לְאַחַר אֵרוּעַ שֶׁכָּזֶה.

הֲכִי קַל לְהִתְמַרְמֵר וְלִזְעֹף שֶׁכֵּן הִנֵּה אִבֵּד אֶת מָמוֹנוֹ, אוּלָם בִּקְצָת מַחֲשָׁבָה מִמַּבָּט אַחֵר יִתְבּוֹנֵן זֶה כַּמָּה אַהֲבַת ה' יֶשְׁנָהּ כָּאן בְּאֵרוּעַ זֶה שֶׁאֵרַע לוֹ, שֶׁהִנֵּה הִסְתַּפֵּק הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּנִטְילַת מָמוֹן עַל מְנַת לְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ וְלֹא פָּגַע לוֹ בַּנְּפָשׁוֹת. כַּמָּה חַיֵּי עֹנֶג יִהְיֶה לְאָדָם זֶה כְּשֶׁיִּרְאֶה אֶת אַהֲבַת ה' בְּמִקְרֶה זֶה, וְיַחְשֹׁב הֵיאַךְ אֲהֵבַנִי ה', רַחֵם עָלַי, נָטַל מִמֶּנִּי אֶת מָמוֹנִי וּבְכָךְ חָס עַל גּוּפִי וְנַפְשִׁי. וּבְיוֹתֵר כְּשֶׁיְּחוּשׁ שֶׁהַבּוֹרֵא עַצְמוֹ חָשׁ אֶת כְּאֵבוֹ, וּבְצָרָתוֹ שֶׁל הָאָדָם צַר גַּם לוֹ וּמְנַחֲמֵהוּ כַּאֲשֶׁר תְּנַחֵם אֵם אֶת בְּנָהּ, וּבְנָהּ מִתְנַחֵם מִמֶּנָּה שֶׁכֵּן יוֹדֵעַ אֶת רַחֲמָנוּתָהּ וְאֶת כְּאֵבָהּ הָאֲמִתִּי שֶׁכּוֹאֵב לָהּ בִּכְאֵבוֹ.

ב. כֵּיצַד יֵשׁ לִרְאוֹת נְכוֹן עֲנִיּוּת וּקְשָׁיֵי פַּרְנָסָה.

וְכֵן בְּיֶתֶר קְשָׁיֵי הַפַּרְנָסָה וְהָעֹנִי הַשׁוֹרֵר בְּבֵית הָאָדָם, מְאֹד קַל לְהַבִּיט עַל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּזֶה כְּמֶלֶךְ וְרוֹדָן, אוּלָם הֲלֹא הוּא גַּם אָבִינוּ וְלֹא רַק מַלְכֵּנוּ, וְהָאָב הֲלֹא מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה עִם בְּנוֹ הֲלֹא זֶה מֵאַהֲבָה. וְאִם כֵּן כַּמָּה מְאֻשָּׁר זֶה כַּאֲשֶׁר יַחְשֹׁב, הִנֵּה הַבּוֹרֵא בִּכְאֵב וּבְצַעַר גָּדוֹל, וּלְאַחַר שִׁקּוּל שֶׁל אוֹהֵב אֲמִתִּי הֶחְלִיט לְהַצִּילֵנִי וּלְרַפֹּאת אֶת נַפְשִׁי וּלְכָךְ לוֹקֵחַ מִמֶּנִּי "כֹּפֶר נֶפֶשׁ" עַל מְנַת לְפַדּוֹת אֶת נַפְשִׁי, שֶׁכֵּן הָעֲנִיּוּת מְכַפֶּרֶת, וְהִיא מֵהַיִּסּוּרִים הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר, כַּמּוּבָא בַּמִּדְרָשׁ בִּשְׁמוֹת רַבָּה: "כָּל הַיִּסּוּרִים בְּכַף מֹאזְנַיִם אַחַת וְהָעֲנִיּוּת בְּכַף שְׁנִיָּה - מַכְרַעַת אֶת כֻּלָּם". וּכְמוֹ כֵן הִיא הַהַבְטָחָה לְהַנִּשְׁאָרִים לְעֵת קֵץ, שֶׁיִּזְכּוּ לִרְאוֹת וְלֶהֱנוֹת בְּגַאֲלָה הָעֲתִידָה, וְכַנֶּאֱמַר (צפניה ג, יב): "וְהִשְׁאַרְתִּי בְקִרְבֵּךְ עַם עָנִי וָדָל וְכוּ'".

ג. נִסְיוֹנִי לְהִתְקַבֵּל לַעֲבוֹדָה וְלֹא הִתְקַבַּלְתִּי...

נִסְיוֹנִי לְהִתְקַבֵּל לַעֲבוֹדָה מְסֻיָּמֶת, נִדְחֵתָה בַּקָּשָׁתְךָ - הָרוֹאֶה אֶת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כְּאָב רַחֲמָן חוֹשֵׁב, מִי יוֹדֵעַ כַּמָּה טוֹבָה טוֹמֵן לִי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בָּזֶה, וְכִי יוֹדֵעַ אֲנִי מַה בָּאֱמֶת לְטוֹבָתִי?! הַרְבֵּה פְּעָמִים חוֹשֵׁב הָאָדָם שֶׁדָּבָר מְסֻיָּם הוּא לְטוֹבָתוֹ, וּלְבַסּוֹף מִתְבָּרֵר לוֹ שֶׁהַדָּבָר לָרָעָתוֹ. וּבְכֵן, מִי אָמַר שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ טוֹבָה בִּשְׁבִילִי, וְשֶׁמָּא הִצִּילַנִי ה' בָּזֶה.

ד. יִסּוּרֵי גּוּף

וְגַם כַּאֲשֶׁר נִפְגַּע הָאָדָם בְּגוּפוֹ, כַּמָּה יֵשׁ בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לִחְיוֹת חַיֵּי שִׂמְחָה בִּידִיעָה זוֹ שֶׁהַבּוֹרֵא הוּא גַּם אָבִינוּ וְלֹא רַק מַלְכֵּנוּ! בִּידִיעוֹ שֶׁהֲלֹא הָעִקָּר הוּא הַנְּשָׁמָה, וְהִיא הַיְּהֻלּוֹם, וְהַגּוּף אֵינוֹ אֶלָּא כְּכַסֶּפֶת הַמַּחֲזִיקָה אֶת הַיְּהֻלּוֹם, שֶׁהִיא הַנְּשָׁמָה, וּפְעָמִים שֶׁנִּצְרָךְ לְהַכּוֹת בַּגּוּף עַל מְנַת לְהַצִּיל אֶת הַנְּשָׁמָה, שֶׁכֵּן יִסּוּרִים מְכַפְּרִים וּמְבִיאִים אֶת הַנְּשָׁמָה לְמַצָּב שֶׁל עֹנֶג

וְאֹשֶׁר נִצְחִי, וְאַף שֶׁמַּכְרִח הַדָּבָר, עוֹשֶׂה זֹאת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּכֹאֵב וּכְאָב הַכּוֹאֵב אֶת כְּאֵב בְּנוֹ, וְכַיָּדוּעַ מַעֲלַת הַיִּסּוּרִים וְכַמָּה חִבָּבוּם חֲזַ"ל.

ה. שִׁדּוּךְ שֶׁהִתְבַּטֵּל

שִׁדּוּךְ יָפֶה וּמַתְאִים שֶׁהִתְבַּטֵּל - הָרוֹאֶה אֶת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כְּאוֹהֵב רַחֲמָן, מֵיָד חוֹשֵׁב הֲלֹא עֲתִידוֹת רַק הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ, וְאִם הָיָה שִׁדּוּךְ זֶה טוֹב לִי בֶּאֱמֶת, לֹא הָיָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מוֹנֵעַ זֹאת מִמֶּנִּי, וְאִם מָנַע זֹאת מִמֶּנִּי הֲלֹא זֶהוּ הַטּוֹב בְּיוֹתֵר בִּשְׁבִילִי אַחַר שֶׁהַבּוֹרֵא אוֹהֲבֵנִי. וְכֵן הַמְעֻכָּב בְּשִׁדּוּכוֹ וּמִתְמַהְמֵהַּ זוּוּגוֹ מִלְּבֹא, כַּאֲשֶׁר תְּקוּעָה בְּלִבּוֹ הַיְדִיעָה שֶׁהַנְהָגַת ה' עִמּוֹ הִיא מֵאַהֲבָה, חוֹשֵׁב הוּא, כַּנִּרְאֶה שֶׁיֵּשׁ לַבּוֹרֵא נַחַת מִמֶּנִּי יוֹתֵר בְּמַצָּבִי זֶה שֶׁל רָוָקוּת מֵאֲשֶׁר הָיִיתִי נָשׂוּי, וּבְוַדַּאי חָפֵץ הוּא בְּמַצָּבִי זֶה דַּוְקָא וְרוֹאֶה בְּכָךְ אֶת תִּקּוּנִי הָרִבֵּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אִלּוּ הָיִיתִי נָשׂוּי, וּבְכֵן, מֵאַחַר וּרְצוֹנוֹ בְּכָךְ - גַּם רְצוֹנִי בְּכָךְ, וּבִפְרָט שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲזַ"ל (פסחים קיג): רָוָק הַדַּר בִּכְרָךְ וְאֵינוֹ חוֹטֵא, הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מִשְׁתַּבֵּחַ בּוֹ בְּכָל יוֹם. וְאִם כֵּן, שֶׁמָּא חָפֵץ בִּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְעֵת עַתָּה בְּמַצָּבִי זֶה כְּרָוָק הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, וְחָבִיב לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יוֹם אֶחָד בְּרָוָקוּתִי כְּמוֹ הַרְבֵּה יָמִים מְנֻשּׂוּאַי... וְאַף אִם רוֹאֶה רָוָק זֶה שֶׁבְּעִקְּבוֹת רָוָקוּתוֹ נִכְשָׁל הוּא בְּכַמָּה מִכְשׁוֹלִים - יֵדַע וְיָבִין, הֲלֹא הוּא מִשְׁתַּדֵּל לְקַיֵּם הַמְּצָוָה לְהִנָּשֵׂא, וְיוֹתֵר מֵהִשְׁתַּדְּלוּת אֵין עָלָיו חִיּוּב, וְאִם בְּכָל זֹאת נִשְׁאָר בְּמַצָּב זֶה, בְּוַדַּאי כָּךְ רוֹצָה ה' עַל אַף כָּל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת. וְאִם כֵּן יֹאמַר בְּלִבּוֹ, מַה לִּי לְהִכָּנֵס לְחֶשְׁבּוֹנוֹתָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא. אִם הוּא רוֹאֶה בְּכָךְ אֶת תִּקּוּנִי וְטוֹבָתִי, מַה לִּי כִּי אֶחְפֹּץ בְּמַצָּב אַחֵר. וּרְאֵה עוֹד בְּעִנְיָן זֶה בַּקֶּטַע הַבָּא. וְאָסוּר לִשְׂכֹּחַ אֶת הָאָמוּר, דְּאַף שֶׁלְּטוֹבַת הָאָדָם הֵמָּה יִסּוּרָיו - הַמְנֻחָם בְּיוֹתֵר הוּא, שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מִתּוֹךְ אַכְפְּתִיּוּת וּכְאָב שֶׁכּוֹאֵב אֶת יִסּוּרֵי בְּנוֹ, וּבְצַעַר הָאָדָם מִשְׁתַּתֵּף הַבּוֹרֵא וְחוֹמֵל עָלָיו כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל בְּנוֹ.

ו. יִסּוּרִים, אַף שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּטוּל תּוֹרָה וּתְפִלָּה - שֶׁל אַהֲבָה הֵם.

מַסְקָנַת הַגְּמָרָא בִּבְרָכוֹת ה' עַמּוּד א', שֶׁבֵּין יִסּוּרִים שֶׁאֵין בָּהֶן בְּטוּל תּוֹרָה וּבֵין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בְּטוּל תּוֹרָה - אֵלּוּ וְאֵלּוּ יִסּוּרִים שֶׁל אַהֲבָה הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ וּכְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה". אִם כֵּן מִפֹּרֶשׁ בַּגְּמָרָא, שֶׁהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בִּטּוּל תּוֹרָה בְּיִסּוּרֵי הָאָדָם - יִסּוּרָיו הִנָּם בְּגֶדֶר יִסּוּרֵי אַהֲבָה.

כַּמָּה יֵשׁ בָּזֶה תְּשׁוּבָה לְאֵלֶּה הַצּוֹוְחִים: מָה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לִי?... הֲלֹא אֲנִי רוֹצֶה לִלְמֹד תּוֹרָה... לְקַיֵּם מִצְוֹת... לְהִתְפַּלֵּל... לָמָּה הוּא מְיַסְּרֵנִי יִסּוּרִים כָּאֵלּוּ הַמּוֹנְעִים אוֹתִי מִלַּעֲבֹד אוֹתוֹ?!

כַּמָּה אִם כֵּן שִׂקְרִית טַעֲנָה זוֹ. לְעוֹלָם אֵין לְאָדָם רְשׁוּת לִטְעֹן, לְתָבֵעַ, חַס וְחָלִילָה, אֶת הַבּוֹרֵא. יָכוֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ, לְהִתְחַנֵּן לַבּוֹרֵא שֶׁיְזַכֵּהוּ לְעָבְדוֹ בְּנַחַת וּבְשַׁלְוָה וְכֵיוֹצֵא, אוּלָם מִכָּאן וְעַד לִתְבֹּעַ וּלְהָטִיחַ דְּבָרִים - זֶה אֵינוֹ נָכוֹן! שֶׁכֵּן וְכִי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא הָאוֹהֵב הָאֲמִתִּי, חָפֵץ בְּטוֹבַת הָאָדָם פָּחוֹת מֵהָאָדָם עַצְמוֹ?! הֲלֹא מִי כָמוֹהוּ חָפֵץ וְרוֹצֶה בְּטוֹבַת הָאָדָם פִּי כַּמָּה וְכַמָּה לְאֵין שִׁעוּר מִמַּה שֶּׁהָאָדָם רוֹצֶה וְחָפֵץ בְּטוֹבַת עַצְמוֹ. מִי כָמוֹהוּ רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד - מַה טּוֹב בֶּאֱמֶת לָאָדָם לֹא רַק לְאוֹתוֹ רֶגַע, אֶלָּא לְנֵצַח נְצָחִים. וְכִי הָאָדָם רוֹאֶה אוֹ מֵבִין בַּנּוֹלָד?! וְגַם הֶחָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, וְכִי רוֹאֵהוּ בַּאֲמִתּוּת כְּפִי שֶׁרוֹאֵהוּ הַבּוֹרֵא?! וּבָרוּר שֶׁהַנְהָגַת ה' עִם הָאָדָם הִיא כְּפִי שֶׁרוֹאֶה הַבּוֹרֵא אֶת אֲמִתּוּת טוֹבָתוֹ שֶׁל הָאָדָם וְלֹא כְּפִי שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה אֶת טוֹבָתוֹ, כִּי הֲלֹא אָז יֵזֵק הָאָדָם נֶזֶק גָּדוֹל, וּכְדֻגְמַת הַבֵּן הַשּׁוֹבֵב וְהַפֶּרֶא שֶׁדּוֹרֵשׁ מֵאָבִיו שֶׁיִּקְנֶה לוֹ אוֹפַנַּיִם, וְהָאָב יוֹדֵעַ שֶׁבְּאוֹפַנַּיִם אֵלּוּ עָלוּל בְּנוֹ לְהִפָּצַע פְּצִיעוֹת קָשׁוֹת מֵאַחַר שֶׁהוּא אֵינוֹ זָהִיר, שׁוֹבֵב וּפֶרֶא, וְהֵיאַךְ אִם כֵּן יֵלֵךְ הָאָב עַל פִּי בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁל בְּנוֹ? כֵּן הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מוֹנֵעַ מֵהָאָדָם הַרְבֵּה פְּעָמִים אֶת בַּקָּשׁוֹתָיו וּרְצוֹנוֹתָיו בִּהְיוֹתוֹ יוֹדֵעַ שֶׁיִּהְיוּ לְרָעָתוֹ.

ז. יִסּוּרִים מַצִּילִים מִדִּין גֵּיהִנֹּם.

וְכֵן אֵלּוּ שֶׁמַּבְטָחִים שֶׁאֵינָם רוֹאִים פְּנֵי גֵּיהִנֹּם (עירובין מא ע"ב), וְאֵלּוּ הֵן: דְּקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת, חֳלִי מֵעַיִם, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נוֹשִׁים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה רָעָה. אָכֵן, מַצָּבִים הֵמָּה בְּחַיֵּי הָאָדָם קָשִׁים הֵמָּה לְמְאֹד, אוּלָם הַבּוֹרֵא, הָרַחֲמָן יוֹתֵר מִכָּל מְרַחֵם אַחֵר, יוֹדֵעַ טוֹבָתוֹ הָאֲמִתִּית שֶׁל הָאָדָם, וְיוֹדֵעַ שֶׁלְּבַסּוֹף יִשְׂמַח הָאָדָם עַצְמוֹ בְּגוֹרָלוֹ זֶה, וְאֵימָתַי? לֶעָתִיד לָבֹא, כַּמּוּבָא בַּחַז"ל (פסחים נ) שֶׁלֶּעָתִיד יְבָרְכוּ גַּם עַל הָרַע בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. וְלִכְאוֹרָה, וְכִי אֵיזֶה רַע יִהְיֶה לֶעָתִיד, וַהֲלֹא לֶעָתִיד יִהְיֶה רַק טוֹב? אֶלָּא בְּאֵר הַגָּאוֹן רַבִּי אֶפְרַיִם זַיְיצִ'יק זַצַ"ל, שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁלֶּעָתִיד יְבָרְכוּ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב עַל הָרַע שֶׁסָּבַלְנוּ בַּגָּלוּת, שֶׁכֵּן בַּגָּלוּת קָצְרָה דַּעְתֵּנוּ לְהָבִין הַתּוֹעֶלֶת שֶׁבָּרַע, אוּלָם לֶעָתִיד יִפָּקְחוּ עֵינֵי עִוְרִים לְהָבִין הַתּוֹעֶלֶת שֶׁבַּיִּסּוּרִים שֶׁסָּבְלוּ בַּגָּלוּת, וִיבָרְכוּ עַל הָרַע שֶׁסָּבְלוּ בִּרְכַּת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.

וְהוּא הַמְבֹאָר בַּחַז"ל: כָּל הַקָּרְבָּנוֹת עֲתִידִין לְהִבָּטֵל לֶעָתִיד חוּץ מִקָּרְבַּן תּוֹדָה. וּכְמוֹ כֵן תֻּמַּהּ, וַהֲלֹא קָרְבַּן תּוֹדָה בָּא לְחוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא, לְמִי שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים וְכֵיוֹצֵא, וּפְרָטִים אֵלּוּ לֹא יִהְיוּ שַׁיָּכִים לֶעָתִיד בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, וּלְשֵׁם מָה, אִם כֵּן, קָרְבַּן תּוֹדָה? וְהַתְּשׁוּבָה כַּנַ"ל, שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבַּן תּוֹדָה עַל הַצָּרוֹת שֶׁסָּבְלוּ בַּגָּלוּת, שֶׁכֵּן בַּגָּלוּת לֹא הִשְׂכַּלְנוּ לְהָבִין תּוֹעַלְתָּם, וְלֶעָתִיד שֶׁנְּבִין תּוֹעַלְתָּם, נָבִיא עֲלֵיהֶם קָרְבַּן תּוֹדָה, וְכַנֶּאֱמַר (ישעיה יב, א): "אוֹדְךָ ה' כִּי אָנַפְתָּ בִּי תָּשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי".

ח. הַמְחָשָׁה נִפְלָאָה לְטוּבוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא בַּמַּתְיֵסֵּר.

אוֹ אֵלּוּ הַחֲשׁוּבִים כְּמֵת הַמּוּבָאִים בַּגְּמָרָא (נדרים סד ע"ב): עָנִי, מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, סוּמָא, מְצֹרָע - אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, עֲלֵיהֶם לַחְשֹׁב שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חָשׁ אֶת כְּאֵבָם, בּוֹכֶה עִמָּהֶם, עַד שֶׁאֵלּוּ הָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת גְּנִיחָתָהּ שֶׁל הַשְּׁכִינָה מִצַּעַר, בְּוַדַּאי הָיוּ מִתְנַחֲמִים בְּצַעֲרָם.

וְכַמָּה יָפֶה הָיָה מַמְחִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֶת הַטּוֹבָה שֶׁבַּיִּסּוּרִים, וְזֶהוּ תֹּכֶן דְּבָרָיו:

אָדָם שֶׁהָיָה בָּעוֹלָם עָשִׁיר, יָפֶה, גִּבּוֹר, וְחַי אֶת חַיָּיו בְּהֶפְקֵרוּת וּבַעֲבֵרָנוּת עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, נִפְטַר הוּא לְבֵית עוֹלָמוֹ וְיָצָא דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה לָבֹא עוֹד פַּעַם לָעוֹלָם לְנַסּוֹת שׁוּב לְתַקֵּן אֶת עַצְמוֹ, שׁוֹאֵל אוֹתוֹ אָדָם אֶת הַבַּיִת דִּין שֶׁל מַעְלָה בְּאֵיזֶה אֹפֶן יוֹרִידוּהוּ לָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן עַל מְנָת שֶׁיְּתַקֵּן עַצְמוֹ, וּמְשִׁיבִים לוֹ: בְּאוֹתוֹ אֹפֶן שֶׁהָיִיתָ קֹדֶם - גִּבּוֹר, עָשִׁיר וְיָפֶה, שֶׁכֵּן צָרִיךְ אַתָּה לְתַקֵּן בְּאוֹתוֹ אֹפֶן שֶׁקִּלְקַלְתָּ! וְאָז צוֹוְחַת אוֹתָהּ נְשָׁמָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! לָמָּה כֹּה יְהֵא הַדִּין אַכְזָר עָלַי? הֲלֹא כָּל מַה שֶּׁקִּלְקַלְתִּי הָיָה בְּגַלַּל הַסִּבּוֹת הַלָּלוּ לִהְיוֹתִי גִּבּוֹר עָשִׁיר וְיָפֶה, וְאִם אֶבֹא שׁוּב לָעוֹלָם בְּאֹפֶן זֶה, הֵיאַךְ יֵשׁ לִי סִכּוּי לְהִתְתַּקֵּן?! וְכָךְ זוֹעֶקֶת נִשְׁמָתוֹ עַד שֶׁמִּתְעוֹרְרִים עָלֶיהָ רַחֲמֵי שָׁמַיִם, וְנַעֲשֶׂה שׁוּב דִּיּוּן בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וּמְלַמְּדִים עָלָיו זְכוּת שֶׁכֵּן סוֹף סוֹף לִפְעָמִים נִצַּח אֶת יִצְרוֹ וְכֵיוֹצֵא, וּלְאַחַר מִדַּת הָרַחֲמִים מְרֻבָּה וּלְאַחַר לְמוּד זְכוּת רַבָּה מַחְלִיטִים בַּשָּׁמַיִם לְהוֹרִידוֹ לָעוֹלָם עָנִי, בַּעַל מוּם וּמְכֹעָר! נִשְׁמָתוֹ שֶׁל זֶה הָאָדָם שָׂשָׂה וּשְׂמֵחָה לְאֵין שִׁעוּר בִּהְיוֹתָהּ יוֹדַעַת שֶׁמַּעֲתָּה יֶשְׁנוֹ סִכּוּי לְתִקּוּן.

וְהִנֵּה אָדָם זֶה נוֹלָד בַּעַל מוּם, עָנִי וּמְכֹעָר - מְקַלֵּל אֶת יוֹמוֹ, מְקַלֵּל אֶת אִמּוֹ שֶׁיְּלָדַתּוּ, מְקַלֵּל אֶת מַזָּלוֹ וְגוֹרָלוֹ, וְנֶעֱלָמָה מִמֶּנּוּ הָאֱמֶת שֶׁאֶת זֶה הוּא בְּעֶצֶם בִּקֵּשׁ, וּבְכֹחַ מִדַּת הָרַחֲמִים "זָכָה" לְמַצָּב שֶׁכָּזֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֶחֱטָא.

כְּדֵךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִסְתַּכְּלוּת שֶׁל כָּל אֶחָד, לְהָבִין שֶׁמַּצָּבוֹ נַעֲשָׂה בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, מִתּוֹךְ אַהֲבַת ה' כְּלַפָּיו, אַהֲבַת עוֹלָם, אַהֲבָה לְאֵין שִׁעוּר, אַהֲבָה הַחֲרֵדָה לְהַצְלָחָתוֹ. וּבְנוֹסָף לָזֶה לִזְכֹּר שֶׁגַּם בְּמַצָּבוֹ הַכּוֹאֵב הַזֶּה, הֲגַם שֶׁהוּא צוֹדֵק, וּבְרַחֲמִים - כּוֹאֵב הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עִמּוֹ אֶת כְּאֵבוֹ וְצַר לוֹ בְּצָרָתוֹ, וְהַלְוַאי שֶׁהָיָה אָדָם שׁוֹמֵעַ אֶת נְחוּמָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא שֶׁמְּנַחֲמֵהוּ לָזֶה שֶׁיַּחֲזִיק מַעֲמָד בְּמַצָּבוֹ.

ע. ידיעת אהבת ה' לעמו מחייבת אהבת ישראל

מִכָּל הָאָמוּר לְעֵיל, מִכֹּחַ הַמִּקְרָאוֹת, מַאֲמְרֵי חֲכָמֵינוּ זַ"ל, וּמִכֹּחַ הַהִגָּיוֹן וְהַהִתְבּוֹנְנוּת, עָלָה לָנוּ לְסִכּוּם שֶׁאַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל הִיא בֵּין לָרָעִים בֵּין לַטּוֹבִים, וְהִיא לְלֹא גְּבוּלוֹת, וְהִיא אַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר, כַּמָּה אִם כֵּן מְחַיֵּב הַדָּבָר שֶׁנִּהְיֶה כֻּלָּנוּ מְאֻחָדִים וְאוֹהֲבִים זֶה לָזֶה, וּכְמוֹ שֶׁמּוּבָא בַּחַזַ"ל (תנא דבי אליהו פרק כח): אָמַר הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל,

בָּנַי, כְּלוּם חָסֵר לִי דָּבָר?! וּמָה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּכֶם? אֶלָּא שֶׁתִּהְיוּ אוֹהֲבִים זֶה לָזֶה, וְתִהְיוּ מְכַבְּדִין זֶה לָזֶה, וְתִהְיוּ יְרֵאִים זֶה מִזֶּה [מִלַּעֲשׂוֹת רַע אֶחָד לַחֲבֵרוֹ]...

שֶׁכֵּן אִם יְהוּדִי יוֹדֵעַ בֶּאֱמֶת שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב לְלֹא גְּבוּל אֶת אוֹתוֹ יְהוּדִי שֶׁהוּא שׁוֹנֵא - הֵיאַךְ יִמְלָאֵהוּ לִבּוֹ לִשְׂנֹא שׂוּם יְהוּדִי?! אֵיזוֹ בּוּשָׁה וְחֶרְפָּה תִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא כְּשֶׁיִּתְגַּלֶּה לְעֵין כֹּל אַהֲבַת ה' לְכָל יְהוּדִי, וְאוֹתוֹ זֶה שֶׁהָיָה שׂוֹנֵא לִפְלוֹנִי וּלְאַלְמוֹנִי, יִתְוַדַּע לַשֶּׁקֶר וְלַתּוֹעֵבָה שֶׁהוֹבִילֵהוּ הַיֵּצֶר בְּהַצְדִּיקוֹ לוֹ לִשְׂנֹא לִפְלוֹנִי, וְאָז יִתְוַדַּע לוֹ כַּמָּה שֶׁקֶר הָיָה בַּדָּבָר, כַּמָּה מְתֹעֶבֶת וּשְׁנוּאָה הָיְתָה מִדָּתוֹ הָרָעָה הַזּוֹ אֲצֶל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, כַּמָּה הִכְאִיב וְצִעֵר לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּכָךְ שֶׁשָּׂנֵא לִפְלוֹנִי...

וְכַמָּה יִתְבַּיֵּשׁ זֶה לֶעָתִיד בּוּשָׁה גְּדוֹלָה עַל טִפְּשׁוּתוֹ שֶׁהָיָה נוֹתֵן עֵרְכִים בְּבָנֵי אָדָם - זֶה חָשׁוּב יוֹתֵר וְזֶה חָשׁוּב פָּחוֹת, זֶה שֶׁמַּעֲדָה פְּלוֹנִית עֶלְיוֹן עַל זֶה שֶׁמַּעֲדָה אַלְמוֹנִית... כַּמָּה יֵבוֹשׁ כְּשֶׁיִּרְאֶה שֶׁאֵצֶל הַבּוֹרֵא אֵין מֻשָּׂגִים כָּאֵלּוּ, וְכָל הַמֻּשָּׂגִים הַלָּלוּ נוֹבְעִים מִטִּפְּשׁוּת וְרִשְׁעוּת גַּם יַחַד, מִגַּסּוּת רוּחַ וְגַאֲוָה שֶׁהֵם תּוֹעֲבַת ה'. כַּמָּה יִתְבַּיֵּשׁ זֶה כְּשֶׁיִּרְאֶה שֶׁשָּׂנֵא בְּנֵי אָדָם עַל סִבּוֹת שֶׁל שְׁטוּת וְהֶבֶל שֹׁנְאַת חִנָּם מַמָּשׁ בּוֹ בִּזְמַן שֶׁהַבּוֹרֵא אוֹהֲבָם.

יְדִיעָה זוֹ שֶׁאַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ הִיא לְלֹא גְּבוּלוֹת וְכִי כֻּלָּם אֲהוּבִים, כֻּלָּם בְּרוּרִים לְפָנָיו ה', מְחַיֶּבֶת אוֹתָנוּ לֶאֱהֹב כָּל יְהוּדִי וִיהוּדִי, לְרַחֵם עַל כֻּלָּם, וְגַם אֶת אֵלֶּה שֶׁאֵינָם שׁוֹמְרֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹות, עֲלֵינוּ לְרַחֵם עֲלֵיהֶם וּלְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וּלְהָסִיר כָּל שִׂנְאָה מִלִּבּוֹתֵינוּ מִכָּל יְהוּדִי.

הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא קָרָאנוּ "עַם אֶחָד", "גּוֹי גָּדוֹל", גּוֹי בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וּכְלָלָנוּ בְּיַחַד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל "כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה לָזֶה". כְּשֶׁיְּהוּדִי מְקַיֵּם מִצְוָה מְסֻיֶּמֶת שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ יָכוֹל לְקַיְּמָהּ - מִדִּין עֲרֵבוּת נֶחְשָׁב שֶׁקִּיְּמָהּ גַּם זֶה שֶׁלֹּא יָכֹל לְקַיְּמָהּ. וּמוּבָא בְּאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ שֶׁזֶּה פּוֹעֵל רַק כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרֵעוּת בֵּין בְּנֵי הָאָדָם, רַק אָז תּוֹפֵס דִּין הָעֲרֵבוּת, וְאִם לָאו, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִפְרָדִים וּשְׁרוּיִים בְּמַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ עִם אֵלּוּ - לֹא תּוֹפֶסֶת הָעֲרֵבוּת בֵּינֵיהֶם לְזַכּוֹתָם בַּמִּצְוֹות שֶׁל אֵלּוּ בְּאֵלּוּ.

אִם רַק נַחְשֹׁב מַה מְּחַכֶּה לָנוּ וּמַה מְּעֻתָּד לָנוּ בְּקֶרוֹב מַמָּשׁ - כַּמָּה יְחַיֵּב הַדָּבָר אַחְדוּת!

הִנֵּה מוּבָא בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים שֶׁלֶּעָתִיד יִגְאָלֵנוּ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא גְּאֻלַּת עוֹלָמִים וְיִשְׂמַח בָּנוּ שִׂמְחַת עוֹלָם, וּבַזְּמַן הַהוּא תּוּסַר הַקְּנָאָה זֶה מִזֶּה, תָּסוּר הַנְּקָמָה וְהַשִּׂנְאָה, וְכֻלָּם יִזְכּוּ לָדַעַת אֶת ה' בִּידִיעָה בְּרוּרָה וַאֲמִתִּית, וּכְמוֹ שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לְקַמָּן כַּמָּה פְּסוּקִים מִדִּבְרֵי הַנְּבִיאִים עַל הֶעָתִיד הַמֵּאִיר לָנוּ. כַּמָּה מְחַיֵּב הַדָּבָר שֶׁנְּכִין עַצְמֵנוּ עַתָּה לִתְקוּפָה זוֹ בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. עוֹמְדִים אָנוּ לְחֲזוֹת בְּקֶרוֹב מַמָּשׁ בְּעֹצֶם הָאַהֲבָה שֶׁל הַבּוֹרֵא לְכָל יְהוּדִי וִיהוּדִי, בְּעֹצֶם הָרַחֲמָנוּת שֶׁל הַבּוֹרֵא עַל כָּל יְהוּדִי וִיהוּדִי, וְהֵיאַךְ נָבוֹא לִתְקוּפָה שֶׁכָּזוֹ בְּלֵב חָלוּק וּמְפֻלָּג?!

עא. גדלות ותקוה טובה לכל אדם באשר הוא

(פרקים מתורתו של רבי צדוק הכהן מלובלין בנושא "אין יאוש")

א. יְהוּדִי אֲנָה!

כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ עַל שֵׁם יְהוּדָה. יְהוּדִי אֲנָה! כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בראשית פרשה צ"ח).

וְזֶהוּ "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ" - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵם, וְאַף "מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה [כְּלוֹמַר, יֵשׁ לוֹ מָעוֹת וְאֵינוֹ רוֹצֶה לִתְּנָם לִצְדָקָה], אִקְרֵי יִשְׂרָאֵל קָדוֹשִׁים" (חולין ז).

וְהוּא מִטַּעַם - "שֶׁבֶּאֱמֶת רְצוֹנֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ, וּמִי מְעַכֵּב? הַשְׁאוֹר שֶׁבָּעִסָּה" (ברכות יז), "וְהֵם תֵּכּוּ לְרַגְלֶךָ" (דברים לג) - וְהַיְנוּ, שֶׁבַּשֹּׁרֶשׁ רָצוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּכּוּפוּ אוֹתָם, וְהַיְנוּ בַּשֹּׁרֶשׁ, בְּחִינַת מְלוּכָה.

"וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְכוּ', כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ 'מֵרָחוֹק'" (ירמיה ל) - הַיְנוּ מִי שֶׁמְּרָחָק מֵה' יִתְבָּרַךְ, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ (ברכות לד) "שָׁלוֹם לָרָחוֹק" - לָרָחוֹק בְּרֵישָׁא - עַל בַּעַל תְּשׁוּבָה. וְאַף מִי שֶׁמְּרָחָק הַרְבֵּה - מִכָּל מָקוֹם "הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ" - מִצִּדִּי – שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם! (פרי צדיק בא, אות יא)

ב. תַּכְלִית זְכִירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם - לִזְכֹּר שֶׁאֵין יֵאוּשׁ כְּלָל!

...וְלָכֵן נִצְטַוִּינוּ לִזְכֹּר בְּכָל יוֹם יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאֵין הַמָּכְוָן שֶׁל הַזְּכִירָה בַּפֶּה בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר זֶה נִקְבָּע בַּלֵּב, בְּעֹמֶק לֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּאֹם, חַס וְשָׁלוֹם, יִהְיֶה מְשֻׁקָּע בְּאֵיזֶה תַּאֲוָה וְסֵאוּב, רַחֲמָנָא לִצְלַן, וְלֹא יוּכַל לְשׁוּם עֵצָה בְּנַפְשׁוֹ - אַל יִתְיָאֵשׁ עַצְמוֹ! רַק שֶׁיַּאֲמִין וְיַצֶּפֶּה לַה' יִתְבָּרַךְ, וְיוֹצִיאוֹ מֵהֶסְגֵּרוֹ, כִּי יִתְחַזֵּק לְבָבוֹ שֶׁאֵיֶּנּוּ מְשֻׁקָּע יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיוּ אָז יִשְׂרָאֵל מְשֻׁקָּעִים בְּאַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה שַׁעֲרֵי טֻמְאָה, וַה' יִתְבָּרַךְ הוֹצִיאָם מִשָּׁם בְּלִי אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, כֵּן גַּם לִי יַעֲזֹר ה' יִתְבָּרַךְ, וְלָזֶה נִצְטַוִּינוּ לִזְכֹּר יְצִיאַת מִצְרַיִם. (פרי צדיק פסח אות כד)

ג. אַף נֶפֶשׁ לֹא תֹאבַד מִיִּשְׂרָאֵל!

וַה' יִתְבָּרַךְ מְרַחֵם עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֹדַח מִמֶּנּוּ נִדָּח, וְכִדְאִיתָא בַּ"סָּבָא", שֶׁה' יִתְבָּרַךְ מְסַבֵּב לִנְשָׁמְתִין שֶׁיִּתָּקֵן הַכֹּל, וּמִנְּשָׁמַת עֵר וְאוֹנָן וּמַחְלוֹן וְכִלְיוֹן הוּא בְּנֵין מְשִׁיחַ, וְאִיתָא (בבא בתרא יד): "'רוּת' [לְמָה נִקְרָא שְׁמָהּ רוּת?] - פָּרְעָנוּת דְּאִית לֵיהּ אַחֲרִית", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י - "סוֹף הַפָּרְעָנוּת נָהְפַּךְ לְאַחֲרִית וְתִקְוָה, שֶׁיָּצָא דָּוִד מִשָּׁם".

- וְלֹא יִתְיָאֵשׁ שׁוּם אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל - כִּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא "חֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת, לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח" (שמואל ב' יד, יד) - שֶׁלֹּא יֹאבַד שׁוּם נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל!

- וְהַיְנוּ, עִנְיַן כָּל הָעֲנָשִׁים בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, דְּאַף אִם הִרְבָּה לִפְשֹׁעַ, חַס וְשָׁלוֹם, יֵשׁ עֲצוֹת אֵצֶל ה' יִתְבָּרַךְ לְטַהֲרוֹ! (פרי צדיק משפטים אות א)

ד. לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים"!

"בָּרוּךְ הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא"!

"כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָּנִים דִּבְּרָה תוֹרָה" - וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהָבִין בְּהָא דִּכְתַב "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם וְכוּ'" (שמות יב, כו) - "וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ" (שם פסוק כז) - וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י - עַל בְּשׂוֹרַת הַבָּנִים.

וַהֲלֹא זוֹ הִיא שְׁאֵלַת בֶּן הָרָשָׁע, וּמַה זּוֹ בְּשׂוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם בָּנִים רְשָׁעִים? וְגַם מַה זּוֹ בְּשׂוֹרָה שֶׁיִּוָּלְדוּ בָּנִים? זֶה יִתְּכֵן לְאִישׁ פְּרָטִי הוּא בְּשׂוֹרָה שֶׁיִּוָּלֵד בֵּנִים, אֲבָל לְאֻמָּה שְׁלֵמָה, הֲלֹא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, שֶׁנּוֹשְׁאִים נָשִׁים וּמוֹלִידִים?

- אַךְ עִקַּר הַבְּשׂוֹרָה הָיָה לָהֶם, שֶׁאַף הַבָּנִים רְשָׁעִים שֶׁיִּוָּלְדוּ לָהֶם לֹא יִדָּחוּ מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"א צ"ג - א): כְּתִיב "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים" - וְהָא כַּמָּה חַיָּבִין אִית בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְכוּ', אֶלָּא הָכִי תָּנָא וְכוּ' - וְכַד אִתְגְּזַרוּ עָאלוּ בְּהַאי חוּלָקָא טָבָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דִּכְתִיב "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם" - כְּיָון דְּעָאלוּ בְּהַאי חוּלָקָא דְּ'צַדִּיק', וַדַּאי כֻּלָּם צַדִּיקִים וְכוּ' - לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ!

וְכֵן אִיתָא בַּגְּמָרָא (סנהדרין מד) בְּעָכָן: "אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא - יִשְׂרָאֵל הוּא. אָמַר דְּקָאֵי בֵּינֵי חִילְפֵי אָמַר שְׁמוֹ וְאָמַר קְרֵי לֵיהּ", אַף שֶׁעָבַר עַל כָּל הַתּוֹרָה וּמָשַׁךְ עֶרְלָתוֹ, שֶׁרָצָה שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא מָהוּל, אַף עַל פִּי כֵן אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ - "יַעֲכָרְךָ ה' הַיּוֹם הַזֶּה" - הַיּוֹם הַזֶּה אַתָּה עָכוּר, וְיֵשׁ לְךָ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא!

וְגַם אִיתָא בַּמִּשְׁנָה (שם צ): שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וּבַגְּמָרָא (שם קד): "דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ - כֻּלָּם בָּאִים לָעוֹלָם הַבָּא חוּץ מִבִּלְעָם".

- 'דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת' - הַיְנוּ שֶׁמַּשְׁיגִים הַרְגָּשָׁה לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְהוּא רַק כְּמוֹ 'רוֹשֵׁם', דְּאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה אָמְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא עַל פִּי שֵׂכֶל הַשָּׂגַת אֱנוֹשִׁי, וְרַק הַ'דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת' אָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, מֵחֲמַת שֶׁהֵם מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָטָא - יִשְׂרָאֵל הוּא, "וְלֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח".

וְעַל הַבְּשׂוֹרָה הַזּוֹ הָיוּ שְׂמֵחִים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ" - עַל בְּשׂוֹרַת הַזֶּרַע, שֶׁהִבְטִיחָם שֶׁיִּהְיוּ לְזֶרַע קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם! (פרי צדיק פסח אות ח)

ה. יְרִידָה לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה

יִשְׂרָאֵל, גַּם הַפּוֹשְׁעִים שֶׁבָּהֶם שֶׁהִרְבּוּ לִפְשׁוֹעַ, שֹׂרָשׁ נַפְשׁוֹתָם הוּא מֵאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. כָּל עַם יִשְׂרָאֵל קוֹמָה אַחַת! אֵין שׁוּם חֲלָקִים טְפֵלִים אוֹ מוֹתָרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל - "וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל"! אֲפִלּוּ הִנְדִּיל עֲוֹונוֹת בְּיוֹתֵר, מִכָּל מָקוֹם הוּא "עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב", כַּאֲשֶׁר הֵעִיד עֲלֵיהֶם בִּלְעָם שֶׁהוּא לֹא הִשִּׂיג אֶלָּא מַעֲלַת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹתָם שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק

לָעוֹלָם הַבָּא, בַּדּוֹמִים לוֹ, וְעִם כָּל זֶה אֵין לָהֶם דִּמְיוֹן כְּלָל לוֹ. וְזֶה הָיָה נְבוּאָתוֹ שֶׁנִּכְתַּב בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא הַשֹּׁרֶשׁ לִנְפָשׁוֹת דְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מֵאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְאוֹתָם פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִרְבּוּ חֲטָאִים עַד שֶׁכְּפִי מִשְׁפַּט חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה אֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹתָם מֵאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה אֲלוּ דְּפָרָשַׁת בִּלְעָם.

וְכָל קִנְאָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם הָיָה בָּזֶה בְּאוֹתָן פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה בִּקֵּשׁ "תָּמוֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים".

וְנִתְבָּרֵר דְּלֹא בְּחִנָּם בָּחַר ה' יִתְבָּרַךְ בָּהֶם מִכָּל עַם, דְּאַף הַיּוֹצְאִים מִתַּחַת הֶעָנָן דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּהַיְנוּ שֶׁהֵסִירוּ הַמָּסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּינָם לָעַמִּים, עִם כָּל זֶה, כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בָּרוּךְ ה', וְנִבְדָּלִים מֵהֶם בֶּאֱמֶת בְּעַצְמִיּוּת שָׁרְשָׁם, מִתּוֹלַדְתָּם!

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהִפּוּךְ זֶה [מֵעֲמָלֵק] - אֲפִלּוּ יוֹצְאִים אֵיזֶה פַּעַם מִשּׁוּרַת הַתּוֹרָה - הִיא יְרִידָה שֶׁלְּצֹרֶךְ עֲלִיָּה כִּיצִיאַת יְהוֹשֻׁעַ בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וְהוּא סִימָן לְכָל הַיְצִיאוֹת דְּזֶרַע יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם קוֹמָה אַחַת, וְחִיּוּת הַלֵּב וְאֵבָרִים הַפְּנִימִיִּים עִם חִיּוּת אֶצְבַּע הַקְּטַנָּה, הַכֹּל נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם אֶחָד, וַאֲפִלּוּ אוֹתָן שֶׁהֵן דֻּגְמַת 'מוֹתָרוֹת' לָעוֹלָם, אַף הֵן בִּכְלַל בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֹהֶלֶת רַבָּה עַל פָּסוּק "וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל"! וְגַם בְּקוֹמַת אָדָם, הַכֹּל לְצֹרֶךְ! אֲפִלּוּ מוֹתָרוֹת הַצִּפָּרְנַיִם. וְנִמְצָא, דְּמַה שֶּׁנִּרְאֶה יְצִיאָה מֵהַקְּדֻשָּׁה הוּא אַדְרַבָּא - עִקַּר הַקְּדֻשָּׁה, וְכָךְ נַעֲשֶׂה אַחַר הַתִּקּוּן לְרַע לוֹ, דְּנִתְבָּרֵר דְּבֶאֱמֶת בָּזֶה עִקַּר הַקְּדֻשָּׁה - דְּזֶה תִּקֶּף קְדֻשָּׁה יוֹתֵר - שֶׁאֲפִלּוּ בְּעֵת הַיְצִיאָה מֵהַקְּדֻשׁ הוּא מָלֵא קְדֻשָּׁה! (ישראל קדושים עמ' 20 - 21)

ו. "מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם ה'" - גַּם בִּשְׁעַת עֲבֵרָה לֹא נִשְׁכַּח הַבּוֹרֵא מִיִּשְׂרָאֵל!

כְּתִיב בְּפָרָשָׁה זוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים "מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם ה'", וְזֶה אֵינוֹ מוּבָן, דְּהַיְנוּ לוֹמַר מַמְרִים הֱיִיתֶם, אוֹ מַמְרִים הֱיִיתֶם לְנֶגֶד ה'.

אַךְ הַפֵּרוּשׁ הוּא, שֶׁזֶּה לֹא אָמַר לְחִסָּרוֹן, רַק אָמַר "זָכוֹר אַל תִּשְׁכַּח אֶת אֲשֶׁר הִקְצַפְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בַּמִּדְבָּר, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יְצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ'".

דְּשָׁם בְּמִצְרַיִם הָיָה חֶטְאָם שֶׁשָּׁכְחוּ בַּה' לְגַמְרֵי, שֶׁהָיוּ מְשֻׁקָּעִים בְּעֲבֹד בְּבֶטֶן אִמּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, זְכוּ שֶׁאַף שֶׁעָשׂוּ חֲטָאִים, מִכָּל מָקוֹם מַמְרִים הֱיִיתֶם 'עִם ה'', הַיְנוּ, שֶׁה' יִתְבָּרַךְ לֹא נִשְׁכַּח מֵאִתָּנוּ לְגַמְרֵי אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הָעֲבֵרָה, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ" - אֲפִלּוּ לִדְבַר עֲבֵרָה (ברכות סג). "אָמַר רַב פַּפָּא, הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי גַּנָּבָא אַפּוּם מַחְתְּרְתָּא רַחֲמָנָא קָרֵי" - וְהַיְנוּ אַף שֶׁעוֹבֵר עֲבֵרָה מִפֹּרֶשׁ עַל לָאו דְּלֹא תִּגְנֹבוּ, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹכֵחַ אֶת ה' יִתְבָּרַךְ, וּמַאֲמִין בַּה' בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה "דְּקָרֵי רַחֲמָנָא" - עַל זֶה נֶאֱמַר "וְהוּא יְיַשֵּׁר אָרְחוֹתֶיךָ" - שֶׁה' יִתְבָּרַךְ יְיַשֵּׁר אוֹרְחוֹתָיו, וְלֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, וְיִהְיֶה לוֹ תִּקּוּן. וְכֵן נִרְאֶה מִפֵּרוּשׁ הָרַמְבַּ"ם זַ"ל עַל סוֹף בָּרְכוֹת, שֶׁכָּתַב לְפָרֵשׁ "בִּשְׁנֵי יִצָּרֶיךָ, בְּיֵצֶר

טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע וְכוּ', וַאֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הָעֲבֵרָה וְהַכַּעַס, וְאַף שֶׁכָּל זֶה הוּא יֵצֶר הָרָע, כְּמוֹ שֶׁאָמַר 'בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ' - וַאֲפִלּוּ בִּדְבַר עֲבֵרָה, מַשְׁמָע שֶׁמְּפָרֵשׁ שֶׁעַל כָּל פָּנִים בִּשְׁעַת עֲבֵרָה יָשִׂים אֶל לִבּוֹ לְהַאֲמִין בַּה'".

"גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע, כִּי אַתָּה עִמָּדִי" - שֶׁבִּשְׁעַת הַחֵטְא גַּם כֵּן לֹא נִסְתָּר ה' יִתְבָּרַךְ מִנֶּגֶד עֵינָיו, יְהִיֶה עִם ה', וּבָטוּחַ הוּא שֶׁיִּהְיֶה: "וְהוּא יְיַשֵּׁר אׇרְחוֹתֶיךָ" - שֶׁה' יִתְבָּרַךְ יְתַקֵּן דְּרָכָיו! (פרי צדיק עקב אות יט)

ז. הָאָדָם יָכוֹל לְהוֹשִׁיעַ בְּרֵעַ אֶחָד! לִפְתֹּחַ פֶּתַח כָּל שֶׁהוּא, וּבְרֵעַ כָּל שֶׁהוּא

כְּפִי הִתְרַחֲקוּת הָאָדָם מִן הָרָע, וְהַיְנוּ מִכָּל חֻמְדוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה וּתְשׁוּקוֹת דִּלְגַרְמֵיהּ - כֵּן הוּא מִתְקָרֵב לַה' יִתְבָּרַךְ וּמַשִּׂיג אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה" (תהלים פ). וְכֵן לְהֶפֶךְ - כְּפִי הַשָּׂגָתוֹ מֵה' יִתְבָּרַךְ, כֵּן מִתְרַחֵק מֵעָנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי..." וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ".

- כִּי כְּשֶׁהַלֵּב פָּנוּי מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, מְמֻלָּא הוּא מוּכָן לְקַבֵּל כָּל מִינֵי תַּאֲוֹוֹת, כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה פָּנוּי לְגַמְרֵי, וְהַמְפַנֶּה לִבּוֹ לַה' יִתְבָּרַךְ, תֵּכֶף ה' יִתְבָּרַךְ מַשְׁרֶה אוֹרוֹ שָׁם, כִּי הַיְרָאָה הוּא מַה שֶּׁה' יִתְבָּרַךְ שׁוֹאֵל מִבֶּן אָדָם, "וְעַתָּה מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה" (דברים י), וְהַחָכְמָה הִיא מַה שֶּׁה' יִתְבָּרַךְ מַשְׁפִּיעַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב): "יָהִיב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין", וְנֶאֱמַר (משלי ב): "כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה", וְאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת מִקֹּדֶם, וְעַל זֶה נֶאֱמַר (על שיר השירים ה, ב): פִּתְחוּ לִי פֶּתַח כְּחַדָּה שֶׁל מַחַט, כִּי דַּי בְּכָל - שֶׁהוּא יִרְאֶה, וְאָז יִשְׁפַּע בִּלְבּוֹ כְּנֶגְדּוֹ - "חָכְמָה", וּמִמֵּילָא עַל יְדֵי הַחָכְמָה תָּהֵא לוֹ עוֹד יִרְאָה, וְאָז תָּבוֹא עוֹד חָכְמָה וְחוֹזֵר חָלִילָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַפְּתָחִים "כִּפְתְחוֹ שֶׁל אוּלָם"!

וְאָמְרוּ קַמָּאֵי: "וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה נָקֵב מְפֻלָּשׁ מַעֲבָר לְעֲבָר", וּרְצוֹנָם לוֹמַר: שֶׁיִּהְיֶה מִמַּעֲמַקֵּי לִבּוֹ הִתְעוֹרְרוּת גָּמוּר דַּעֲזִיבַת הַחֵטְא, וְלַעֲזֹב כָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, אֲפִלּוּ רֶגַע אֶחָד דַּי! (צדקת הצדיק אות קנב)

ח. כָּל אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל - גַּם הָרֵיקָנִין שֶׁבָּהֶם - דּוֹמִים לְסֵפֶר תּוֹרָה

"יִשְׂרָאֵל, קְדֻשָּׁא בְּרִיךְ הוּא וְאוֹרָיְתָא חַד", וְהַתּוֹרָה הִיא הַמַּאֲחֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל וְקְדֻשָּׁא בְּרִיךְ הוּא, כִּי הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְחָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ הַכֹּל אֶחָד! יִשְׂרָאֵל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹוֹתֶיהָ, הֵם מִתְאַחֲדִים בָּזֶה עִמָּהּ, שֶׁמְּמַנָּה שָׁרְשָׁם - מֵאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כַּיָּדוּעַ.

וּרְמַ"ח אֵיבָרִים וּשְׁסָ"ה גִּידִים נֶגֶד מִצְוֹוֹתֶיהָ, בְּמִצְוֹוֹת עֲשֵׂה וּבְמִצְוֹוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהַקְּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא "אֵשׁ אֹכְלָה". וְכֵן הַתּוֹרָה "אֵשׁ דָּת לָמוֹ", וְכֵן יִשְׂרָאֵל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה,

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף חֲגִיגָה, "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דְּכָל גּוּפָם אֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: 'הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה'" (ירמיה כג, כט)".

וְגַם פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר שָׁם "דִּמְלֵאִים מִצְוֹות כָּרִמּוֹן", בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בְּמִצְוֹות הַתּוֹרָה, הֲרֵי עוֹסְקִים אָז בַּתּוֹרָה וּדְבוּקִים בָּהּ וְנַעֲשִׂים אֵשׁ, "דְּאָדָם מִיְּשְׂרָאֵל שֶׁמֵּת, כְּסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף", וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַב רַשְׁ"י, "שֶׁאֲפִלּוּ רֵיק שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל" (שבת קה).

דַּאֲפִלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אִי אֶפְשָׁר לְנַתֵּק עַצְמָם מֵהַשֹּׁרֶשׁ! (קדושת שבת, מאמר ד, עמ' 24)

ט. אַל יִתְיָאֵשׁ מִן הַתְּפִלָּה וּמִן הָרַחֲמִים! כָּל תְּפִלָּה עוֹשָׂה פֵּרוֹת וְעוֹשָׂה רֹשֶׁם!

"מִי בָכֶם יָרֵא אֶת ה' שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹקָיו"! (ישעיה נ).

"מִי בָכֶם יָרֵא אֶת ה'" - שֶׁהוּא כֹּחַ הַתְּפִלָּה;

"שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ" - שֶׁשּׁוֹמֵעַ שֶׁה' יִתְבָּרַךְ קוֹרֵא לוֹ 'עַבְדּוֹ', שֶׁהוּא בְּחִינַת 'עֶבֶד'. וּמֵאַיִן שׁוֹמֵעַ זֹאת? רַק עַל פִּי מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּשֵׁם רַבֵּנוּ ר' אֱלִימֶלֶךְ זצלה"ה - עַל מַה דְּאִיתָא בַּמִּשְׁנָה (ברכות לד): "אִם שִׁגּוּרָה תְּפִלָּתוֹ בְּפִי - יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקֻבָּל", וּשְׁגּוּרָה הִיא לְשׁוֹן שְׁלִיחוּת, שֶׁה' יִתְבָּרַךְ שׁוֹלֵחַ הַתְּפִלָּה בְּפִיו וּמִשְׁתַּבֵּחַ בֵּיהּ, דְּאִיהוּ 'עַבְדּוֹ', כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, עַל יְדֵי זֶה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְקֻבָּל.

וְאָמַר - "אֲשֶׁר הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ", שֶׁאַחַר כָּךְ רוֹאֶה שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עוֹד "חֲשֵׁכִים", שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹשַׁע, וְאֵינוֹ רוֹאֶה עוֹד מְפֹרָשׁ הַיְשׁוּעָה, וְזֶה "וְאֵין נֹגַהּ לוֹ" - שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה שׁוּם הֶאָרָה מִתּוֹעֶלֶת הַתְּפִלָּה, וְעַל זֶה אָמַר - "יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹקָיו"!

שֵׁם "אֱלֹקִים" מוֹרֶה שֶׁהוּא "תַּקִּיף וּבַעַל הַכֹּחוֹת כֻּלָּם" (כמו שנאמר בטור שולחן ערוך אורח חיים סימן ה') - וְהַיְנוּ שֶׁבָּזֶה יִשָּׁעֵן - שֶׁיַּאֲמִין שֶׁכָּל הַנַּעֲשֶׂה הוּא רַק מִכֹּחַ ה' הַצּוֹפֶה לְטוֹבָה, וְאַל יִתְיָאֵשׁ מִן הָרַחֲמִים - שֶׁבְּטַח תְּפִלָּתוֹ עוֹשָׂה פֵּרוֹת! עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יבמות סד): "אַבְרָהָם וְשָׂרָה טָמְטְמִין הֵיוּ וְכוּ'", וְלֹא הָיָה לָהֶם שׁוּם תִּקְוָה לְהִוָּשַׁע עַל פִּי טֶבַע, מִכָּל מָקוֹם פָּקַד אוֹתָם ה' יִתְבָּרַךְ כַּאֲשֶׁר בָּא הַמּוֹעֵד! כֵּן תִּבְטְחוּ וְתִשָּׁעֲנוּ בְּשֵׁם ה' - "כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבוֹתֶיהָ... שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ" - נֶגֶד תּוֹרָה וּתְפִלָּה, שֶׁשְּׁנֵיהֶם יָבוֹאוּ בְּדֶרֶךְ 'מְצִיאָה', וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּעֲשׂוֹתְךָ נוֹרָאוֹת לֹא נְקַוֶּה" (ישעיה סד). (פרי צדיק עקב, אות יז)

י. בְּרוּחָנִיּוּת יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל נֵס!

אַף עַל פִּי שֶׁבְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה אֵין לָאָדָם לִסְמֹךְ עַל נֵס, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שבת לב), אוּלָם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא יֵשׁ לִסְמֹךְ אַף עַל נֵס. רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁאַף שֶׁרוֹאֶה שֶׁכְּפִי דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה הַמְסֻדָּר (שֶׁזֶּה נִקְרָא דֶּרֶךְ הַטֶּבַע שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא) כִּמְעַט אֲבֻדָּה תִּקְוָתוֹ, חַס וְשָׁלוֹם,

מֵרֹב חַטָאָיו, וְשֶׁעָלָיו נֶאֱמַר: "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי" (תהלים נ), שֶׁרוֹאֶה שֶׁמַּדְחִים כָּל הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁלּוֹ, עִם כָּל זֶה יִסְמֹךְ עַל זֶה, כִּי הָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ בְּטֶבַע, וְגַם יוּכַל לִהְיוֹת מֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל (מאפילה דייקא), וְעַל פִּי מַה שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה טוֹב וְכוּ'" (תהלים לז), וְלֹא יָחוּשׁ שֶׁחוֹשֵׁב הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים לָרִיק. (צדקת הצדיק אות קמב)

יא. הַקִּוּוי וְהַצִּפִּיָּה לַמֶּבְטָח - מַבְטִיחַ שִׂמְחָה

כָּאן הֵבֵאנוּ אֶת דְּבָרָיו הַמְשַׂמְּחִים וְהַמַּרְנִינִים אֶת הַלֵּב לִמְאֹד שֶׁל הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי אַהֲרֹן רָאטָה זצוק"ל מִסְּפָרוֹ "שׁוֹמֵר אֱמוּנִים":

...וְכֵן כָּל מַה שֶׁ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מִתְנַהֵג עִמָּנוּ עַכְשָׁו, בְּסוֹף גָּלוּתֵנוּ, זֶה הַנִּרְאֶה לָנוּ לְצַעַר וּלְצָרָה גְּדוֹלָה, חַס וְשָׁלוֹם, הַכֹּל מֻטְמָן בְּתוֹכוֹ חֲסָדִים גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים, כְּאָב הַמַּכֶּה בְּנוֹ בְּרֹב רַחֲמָיו וַחֲסָדָיו. וּכְשֶׁיִּתְגַּלֶּה מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, יִתְגַּלֶּה לָנוּ טוּבוֹתָיו וַחֲסָדָיו יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ שֶׁהָיָה מֻטְמָן בְּכָל אֵלּוּ הַצָּרוֹת וְהַסְּתָרוֹת וְהַגְּזֵרוֹת, וְעַל זֶה הַזְּמַן נֶאֱמַר (תהלים קיח): "אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי", וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל עַל כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ בַּגָּלוּת.

כִּי גָּדוֹל ה' וְרַב כֹּחוֹ לְשַׁלֵּם לָנוּ בַּעֲבוּר זֶה אַלְפֵּי אַלְפִּים וְרֹב רִבּוֹא רִבְבוֹת טוֹבוֹת בְּלִי שִׁעוּר שֶׁלֹּא יָשַׂג כְּלָל בְּשִׂכְלֵנוּ, אֲפִלּוּ לַנְּבִיאִים, כַּכָּתוּב (ישעיה סד): "עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹקִים זוּלָתְךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֶּה לוֹ", לִמְחַכֶּה לוֹ דַּיְקָא, לְאֵלּוּ הַמְצַפִּים לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, כִּי לֹא גִּלָּה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לַנְּבִיאִים מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כַּמּוּבָא שָׁם (בילקוט ישעיה, רמז תק"ח), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְכֵיצַד רָאוּ? רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר: כְּמִן סְדָקָא דְּחָבִית. ר' חִיָּא אָמַר: כְּסִדְקוֹ שֶׁל פֶּתַח. וְרַבִּי אָמַר: סְעוּדָה רָאוּ, וּמַתַּן שָׂכָר לֹא רָאוּ. וְרַבִּי יוֹסִי אָמַר: לֹא סְעוּדָה, לֹא מַתַּן שָׂכָר רָאוּ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. הֲרֵי שֶׁסָּתַם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֲפִלּוּ מִנְּבִיאִים גְּדֹל מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וַהֲלֹא כָּל הַיִּסּוּרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִלְּבַד שֶׁהֵמָּה בְּעַצְמָם גְּדֹל חֲסָדִים בְּלִי שִׁעוּר, כַּמּוּבָא (במדרש תהלים קיח): "יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ", חֲבִיבִים הַיִּסּוּרִין, שֶׁהֵם מְרַצִּין כְּקָרְבָּנוֹת. שֶׁבְּקָרְבָּנוֹת אוֹמֵר: "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", וּבְיִסּוּרִין כְּתִיב: "וּכְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה". דָּבָר אַחֵר, חֲבִיבִין הַיִּסּוּרִים - שֶׁהֵם מְרַצִּין יוֹתֵר מִן הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁחַטָּאת וְאָשָׁם אֵין מְכַפְּרִין אֶלָּא לְאוֹתָהּ עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", אֲבָל הַיִּסּוּרִין מְכַפְּרִין עַל הַכֹּל, הֲוֵי "יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ", עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. הֲרֵי תִּרְאֶה גְּדֹל מַעֲלַת הַיִּסּוּרִים בְּעַצְמָם.

וְכָל שֶׁכֵּן מַה שֶׁ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עָתִיד לְשַׁלֵּם לָנוּ בַּעֲבוּר כָּל מַכָּה וּמַכָּה וְצַעַר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּלִי שִׁעוּר וְחֵקֶר, וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר (ישעיה ס): "שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ לָךְ, בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל צַד תֵּאָמַנָה", זֶה הַכַּוָּנָה עַל קִבּוּץ כָּל נִיצוֹצִין קְדֵישִׁין שֶׁל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּעַל בִּימֵי גָּלוּתוֹ, אֲשֶׁר נִקְרְאוּ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, וְכֻלָּם יִקָּרְבוּ לָךְ,

הֵן אֵלּוּ שֶׁנִּתְקְנוּ עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה, וְהֵן עַל יְדֵי אֱמוּנָה, וְהֵן עַל יְדֵי יִסּוּרִים וְתוֹרָה וּתְפִלָּה וּגְמִילַת חֲסָדִים.

וּכְתִיב אַחַר כָּךְ: "אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ", עַיֵּן שָׁם. אָז נִרְאֶה עַיִן בְּעַיִן חֶסֶד ה' אִתָּנוּ. וְנָהַרְתְּ - כִּי יְנַהֵר ה' עֵינֵינוּ הָעִוְרִים, וְנִרְאֶה טוּבוֹתָיו וַחֲסָדָיו, וְרָחַב לְבָבֵנוּ - כִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה סָבְרוּ כִּי עִקַּר רַק לֶאֱסֹף הוֹן וְלִרְדֹּף אַחַר פַּרְנָסָה וּשְׁטוּת וְהֶבֶל וְהַבְלֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְתוֹרָה וּמִצְוֹות הֵמָּה רַק כַּאֲבָנִים פְּשׁוּטִים בְּעָלְמָא, וְאָז ה' יְנַהֵר עֵינֵינוּ, וְיַרְאֶה לָנוּ אוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת וְנוֹרָאוֹת שֶׁל מִצְוֹות שֶׁפָּעַלְנוּ וְגָרַמְנוּ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְשַׁעֲשׁוּעִין דְּמַלְכָּא בָּזֶה.

וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר (ישעיה מט): "וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיּפֹה הֵם", כִּי יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים רָאוּ עַצְמָם עַכְשָׁו בְּסוֹף גָּלוּתֵנוּ זֶה, גּוֹלָה, שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה בְּצַעַר וּבְצָרָה, וְכָל אֶחָד נָפַל בְּעֵינֵי עַצְמוֹ בְּיֵאוּשׁ וְחַשְׁכוּת וּנְפִילָה, חַס וְשָׁלוֹם, וְאָז בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ יִתְפַּלְּאוּ כָּל אֶחָד וְיֹאמַר: מִי יָלַד לִי כָּל אֵלֶּה הָאוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת, וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה, בְּסָבְרוֹ שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, וְלֹא פָּעַל כְּלוּם בַּעֲבוֹדָתוֹ וּבְמִצְוֹתָיו, מִסִּבַּת יֵאוּשׁ וּנְפִילָה וַחֲלִישַׁת הַדַּעַת מִצָּרוֹת הַזְּמַן הַבּוֹגֵד, רַחֲמָנָא לִצְלַן, אֲבָל אָז בְּאוֹתוֹ זְמַן יִגָּלֶה לָנוּ הַבּוֹרֵא הָרַחֲמָן פְּעֻלּוֹתֵינוּ וַעֲסָקֵינוּ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁלָּנוּ וּמַה שֶּׁגָּרַמְנוּ בָּהּ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וּלְהַבְדִּיל לְתִקּוּן נַפְשׁוֹתֵינוּ וּלְטוֹבוֹתֵינוּ, וְיִתְגַּלּוּ כָּל הַהַסְתָּרוֹת וְהַחֲשָׁכוֹת.

וּמִלְּבַד כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, יִזְכּוּ כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כַּמָּה אֲלָפִים וְרִבְבוֹת מַלְאָכִים וּמְשַׁמְּשִׁים, כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל, וְאוֹרוֹת וְתַעֲנוּגִים בְּלִי שִׁעוּר וְחֵקֶר, וְיוֹדוּ וְיִשְׁתַּבְּחוּ עַל הַנְּסִים וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא יַעֲשֶׂה עִמָּנוּ בַּעֲבוּר הַצַּעַר הַקָּטָן שֶׁסָּבַלְנוּ בַּגָּלוּת, בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא.

וּכְתִיב (צפניה ג): "רָנִּי בַת צִיּוֹן הָרִיעוּ יִשְׂרָאֵל, שִׂמְחִי וְעָלְזִי בְּכָל לֵב בַּת יְרוּשָׁלָיִם", כִּי עָתִיד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִתֵּן לָנוּ כָּל חֵיל הָעַמִּים וְהַשְׁפָּעוֹתֵיהֶם, כַּמּוּבָא בַּפָּסוּק הַמּוּבָא לְעֵיל (ישעיה ס): "חֵיל גּוֹיִם יָבוֹאוּ לָךְ", כִּי כָּל הַשְׁפָּעוֹת שֶׁלָּקְחוּ מֵאִתָּנוּ בְּהַגָּלוּת הַשָּׂרֵי מַעְלָה וְחֵילוֹתֵיהֶם וְהַנִּלְוִים אִתָּם, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְהַחֲזִיר לָנוּ כִּפְלַיִם בְּלִי שִׁעוּר וְחֵקֶר.

וְנַחֲזֹר לְעִנְיַן הַכְּתוּב דִּלְעֵיל (תהלים קיח): "אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי", וּכְתִיב אַחַר זֶה: "מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ", זֶה קָאֵי עַל גְּאֻלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כַּמּוּבָא (מדרש תהלים קיח) שֶׁיִּפָּלֵא בְּעֵינֵינוּ שֶׁלֹּא הֵבִנּוּ כְּלָל דַּרְכֵי ה'. וְזֶה לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ: מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִשְׁרָא (פירוש: מקום שהכובס מכבס בה החפצים) לַכּוֹבְסִים, וְנַעֲשָׂה אִפְּרְכַס (פירוש:

שד), וְהָיוּ הַכֹּל תְּמֵהִים עָלָיו, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: אַתֶּם תְּמֵהִים עָלַי?! יוֹתֵר אֲנִי תָּמֵהַּ מִכֶּם! כָּךְ כְּשֶׁיִּרְאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁלְוָה לֶעָתִיד לָבוֹא, יֹאמְרוּ: אֵינָן אֶלּוּ הַנִּגּוּפִים?! אֵינָן אֶלּוּ הַדְּחוּפִים?! וְיִשְׂרָאֵל מְשִׁיבִים אוֹתָם: אַתֶּם תְּמֵהִים עָלֵינוּ?! יוֹתֵר אָנוּ תְּמֵהִים מִכֶּם! וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָה לָהֶם: מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹאת. אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם וְאַנְשֵׁי יְהוּדָה פּוֹתְחִין אֶת פִּיהֶם, וּמְשַׁבְּחִים וּמְהַלְלִים יַחַד לְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא וְאוֹמְרִים: הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ, וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו, וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

לָכֵן עָלֵינוּ רַק לִבְטֹחַ בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד, כִּי מִי שֶׁבּוֹטֵחַ בְּ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם, וְנִתְהַפְּכִים לוֹ כָּל הַצְּרוּפִים לְטוֹבָה, אֲפִלּוּ אִם נִגְזַר עָלָיו כַּמָּה גְּזֵרוֹת - עַל יְדֵי מִדַּת בְּטָחוֹן נִקְרָעִים כָּל הַגְּזֵרוֹת, וְעוֹד מוֹעִיל יוֹתֵר מִתְּפִלָּה, כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּמִיָּחָד, בִּרְצוֹת ה', גָּדֵל מַעֲלַת הַבְּטָחוֹן. וְעַיֵּן בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ "חוֹבַת הַלְּבָבוֹת" שַׁעַר הַבְּטָחוֹן, וְתִרְאֶה פְּלָאִי פְּלָאוֹת בְּגֹדֶל מַעֲלַת הַבְּטָחוֹן בְּכָל מִינֵי הַסְּבָרוֹת לְחַזֵּק לְבָבוֹת בַּה'. "אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בוֹ" (תהלים ב), "וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ, כִּי לֹא עָזַבְתָּ דֹּרְשֶׁיךָ ה'" (תהלים ט).

וּבְכֹחַ בְּטָחוֹנֵנוּ בַּה' נַעֲבֹר עַל כָּל הַנִּסְיוֹנוֹת וְלֹא יַפְחִיד אוֹתָנוּ שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם, כִּי זֶה נִקְרָא עִקַּר בְּטָחוֹן, שֶׁאֵינוֹ יָרֵא וּמְפַחֵד מִשּׁוּם דָּבָר וְאֵינוֹ נוֹפֵל בְּלִבּוֹ מִשּׁוּם סִבָּה וְדָבָר, וְעַל כָּל נְפִילָה וִירִידָה וְהַסְתָּרָה וְצַעַר מְחַזֵּק לְבָבוֹ בַּה' הַטּוֹב וְהַרַחֲמָן, וְיֹדֵעַ שֶׁבְּסוֹף כָּל סוֹף מֻכְרָח מִמֵּילָא לְהִתְקַן, וְלָמָּה יִהְיֶה שׁוֹטֶה וְלִמְרֹד בַּה', חַס וְשָׁלוֹם, וְלִגְרֹם שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו גַּלֵּי גַלִּים?! וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא רוֹצֶה וּמְבַקֵּשׁ תְּשׁוּבַת הָרְשָׁעִים, אֲפִלּוּ שֶׁהֵמָּה בְּתַכְלִית הַנְּפִילָה וְהַיְרִידָה, חַס וְשָׁלוֹם, וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מִשְׁתּוֹקֵק וּמְצַפֶּה לַהֲטָבַת מַעֲשָׂיו שֶׁל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִבְטַח וְיִשְׁתַּמֵּשׁ עַצְמוֹ בְּשׁוּם שֶׁקֶר וּפְאַלִיטִיק, וְלֹא יִתְלֶה שׁוּם דָּבָר בְּמִקְרֶה, חַס וְשָׁלוֹם, אָז הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא מַרְאֶה לוֹ תָּמִיד חֲסָדִים וְנִסִּים מַמָּשׁ, וְגַם (ישעיה מג): "כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ וְגוֹ'".

יְהִי רָצוֹן שֶׁנִּזְכֶּה לִבְטֹחַ תָּמִיד בַּה', וּלְהִתְדַּבֵּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ וּבִדְרָכָיו, וְנָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בְּמַלְכוּתוֹ, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

עב. כי בנו בחרת... - סיפור

הַסִּפּוּר דִּלְהַלָּן שָׁמַעְתִּי מִיהוּדִי יָקָר מְאֹד מִתּוֹשָׁבֵיהּ הַנִּכְבָּדִים שֶׁל שְׁכוּנַת גּוּשׁ - שְׁמוֹנִים בִּירוּשָׁלַיִם וּמֵהַמִּתְפַּלְּלִים הַקְּבוּעִים בִּישִׁיבַת "בְּרִיסְק" וּמִמִּתְנַדְּבֵי חֶבְרָא קַדִּישָׁא בִּירוּשָׁלַיִם.

הָיָה זֶה בְּצֵאתֵנוּ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ בְּלֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ לְאַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית, נִכְנַסְנוּ לְשִׂיחָה עַל דָּא וְעַל הָא, וְתוֹךְ כְּדֵי הַדְּבָרִים הִתְגַּלְגְּלָה הַשִּׂיחָה אוֹדוֹת יְדִידוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִם כֹּמֶר בִּשְׁוִיץ.

אֲנִי, בְּשָׁמְעִי זֹאת, נִבְהַלְתִּי מְאֹד, כְּמַעַט נָסַתִּי אֲחוֹרַנִּית, הֲיִתָּכֵן?! יְדִידוּת עִם כֹּמֶר?! אַךְ תּוֹךְ כְּדֵי כָּךְ הוּא הִתְחִיל קָצַת לְגוֹלֵל לְפָנַי אֶת סִפּוּר חַיָּיו, אֵיךְ עָבַר אֶת הַמִּלְחָמָה הַנּוֹרָאָה וּמַה שֶּׁעָבַר עָלָיו בַּשּׁוֹאָה הָאֲיֻמָּה. וְדַע לְךָ - מְסַפֵּר אוֹתוֹ יְהוּדִי יָקָר - כֹּמֶר זֶה הִנּוֹ יוֹצֵא דֹּפֶן מִשְּׁאָר גּוֹיִם רַבִּים שֶׁהִכַּרְתִּי, הוּא מֵ"חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם" מַמָּשׁ - בְּנִגּוּד לְנוֹצְרִים רַבִּים, וּכְמֵרִים בִּמְיֻחָד, שֶׁכַּיְדוּעַ הִוּוּ חֵלֶק גָּדוֹל בְּחֶרְבַּן הַשּׁוֹאָה. הוּא לְהֶפֶךְ - הִתְנַגֵּד בְּכָל כֹּחוֹ לְכָךְ וְגַם הָיָה שֻׁתָּף אִישִׁי בְּהַצָּלָתִי, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא הוּא תָּמִיד מְדַבֵּר עַל כָּךְ שֶׁרָאָה בַּשֶּׁקֶר הַגָּדוֹל שֶׁל הַנַּצְרוּת בֵּימֵי הַשּׁוֹאָה, וְהוּא מַאֲמִין גָּדוֹל בְּדַת יִשְׂרָאֵל. וּמֵאָחַר שֶׁהָיָה שֻׁתָּף בְּהַצָּלָתִי, אֲנִי חָשׁ לוֹ הַכָּרַת הַטּוֹב וְשׁוֹמֵר עִמּוֹ עַל קֶשֶׁר עַד הַיּוֹם הַזֶּה. עַד כְּדֵי כָּךְ מַגִּיעִים הַדְּבָרִים, שֶׁלִּפְעָמִים הוּא מַגִּיעַ לְכָאן כְּדֵי לְבַקֵּר אוֹתִי בְּבֵיתִי.

כָּאן עָצַר הַיְהוּדִי קְמָעָא, וְהוֹסִיף: אֲסַפֵּר לְךָ סִפּוּר מְעַנְיֵן שֶׁאֵרַע לִי עִמּוֹ בָּאַחֲרוֹנָה. כֹּמֶר זֶה, בְּיָדְעוֹ אֶת הָאֱמֶת וּבְכוֹאֲבוֹ מְאֹד אֶת אַכְזָרִיּוּתָם שֶׁל הַכָּמְרִים שֶׁהִתְנַגְּלָתָה בִּמְיֻחָד בִּימֵי הַשּׁוֹאָה, חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ לְהִקָּבֵר דַּוְקָא בְּקֶבֶר יִשְׂרָאֵל. הוּא שָׁלַח לִי מִסְמָךְ שֶׁל צַוָּאָה שֶׁהוּא מְוַתֵּר עַל הַקְּבוּרָה שֶׁל הַכְּנֵסִיָּה, וּרְצוֹנוֹ וּבַקָּשָׁתוֹ לְהִקָּבֵר בְּקֶבֶר יִשְׂרָאֵל, וּבַקָּשָׁתוֹ שְׁטוּחָה לְפָנַי שֶׁאֲנִי אֶדְאַג לְמַמֵּשׁ זֹאת.

אֲנִי, בְּשָׁמְעִי אֶת בַּקָּשָׁתוֹ, עָמַדְתִּי מְאֹד נְבוֹךְ - מָה אֶעֱשֶׂה? הֲרֵי הֲלָכָה הִיא שֶׁאֵין קוֹבְרִין עַכּוּ"ם (גּוֹי) אֲצֶל יִשְׂרָאֵל [הֲלָכוֹת אֵלּוּ עֻקָּב עֲבוֹדָתִי בַּ"חֶבְרָא קַדִּישָׁא", זְכִיתִי לִהְיוֹת בְּקִי בָּהֶן הֵיטֵב] וְלֹא מָצָאתִי שׁוּם צַד לְהָקֵל בַּדָּבָר. אַךְ מֵאִידָךְ גִּיסָא - אֵיךְ אֶסְרַב לוֹ עַל כָּךְ? וּבִמְיֻחָד שֶׁכָּאָמוּר, הִנְנִי מַכִּירוֹ כְּאֶחָד מֵ"חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם" מַמָּשׁ.

קַמְתִּי וּפָנִיתִי לְמָרָן הַגָּאוֹן רַבִּי יוֹסֵף שָׁלוֹם אֶלְיָשִׁיב שְׁלִיט"א שֶׁיּוֹרֶה לִי מֶה עָלַי לַעֲשׂוֹת. מָרָן שְׁלִיט"א הֵשִׁיב לִי בְּרוּרוֹת: אֵין שׁוּם בְּרֵרָה! כָּךְ הִיא הַהֲלָכָה שֶׁאֵין קוֹבְרִין עַכּוּ"ם אֲצֶל יִשְׂרָאֵל, יְהֶיהָ זֶה אֵיזֶה גּוֹי שֶׁיִּהְיֶה! רַק תִּרְאֶה לְהַסְבִּיר שֶׁאַתָּה נִמְנָע רַק מִמְּנִיעִים הִלְכָתִיִּים, וְלֹא מִשְּׁנָאָה חָלִילָה.

כָּךְ עָשִׂיתִי. חָזַרְתִּי לְאוֹתוֹ כֹּמֶר, וְלִמְרוֹת כָּל הַקֹּשִׁי שֶׁבַּדָּבָר הֵשַׁבְתִּי לוֹ אֶת הַתְּשׁוּבָה הַנַּ"ל. הַלָּה קִבֵּל זֹאת בַּהֲבָנָה, אַךְ יַחַד עִם זֹאת בְּצַעַר רַב.

לְאַחַר תְּקוּפָה קְצָרָה פָּנָה הַלָּה אֵלַי בַּשֵּׁנִית בְּאוֹתָהּ בַּקָּשָׁה אַךְ בְּצוּרָה שׁוֹנָה, וְכָךְ אָמַר לִי: תִּרְאֶה, הֵבַנְתִּי שֶׁסֵּרוּבְךָ נוֹבֵעַ מִמְּנִיעָה הִלְכָתִי בִּלְבַד, לֹא הִרְהַרְתִּי אַחַר הַפְּסָק דָּבָר, רַק שֶׁאֲנִי כָּל הַזְּמַן חוֹשֵׁב וְחוֹשֵׁב עַל זֶה וּמְנַסֶּה לְטַכֵּס עֵצָה - וְהִנֵּה נָפַל רַעְיוֹן גְּאוֹנִי בְּמֹחִי, וְהוּא - שֶׁלְּאַחַר מוֹתוֹ אֲבַקֵּשׁ שֶׁיִּשְׂרְפוּ אֶת גּוּפוֹ וְיִצְרְרוּ אֶת הָאֵפֶר בִּכְלִי, וְכָךְ נִרְאֶה לִי שֶׁבְּוַדַּאי יִהְיֶה מֻתָּר לְקָבְרוֹ בְּקֶבֶר יִשְׂרָאֵל...

[אָמַר הַכּוֹתֵב: כַּנִּרְאֶה סָבַר אוֹתוֹ כֹּמֶר לְדַמּוֹת זֹאת לְמַה שֶׁמָּצִינוּ בָּרַשְׁבָּ"א גַּבֵּי אֵפֶר עָרְלָה שֶׁנִּתַּר בַּהֲנָאָה כֵּיוָן שֶׁ"פָּנִים חֲדָשׁוֹת" בָּאוּ לְכָאן].

פָּנִיתִי שׁוּב לְמָרָן שְׁלִיטָ"א לְשָׁאֲלוֹ גַּם עַל כָּךְ. מָרָן חַיֵּךְ וְהֵשִׁיב: אֱמֹר לוֹ שֶׁאֵין מַה לַּעֲשׂוֹת! בְּכָל אֹפֶן קַיָּם הַדִּין שֶׁאֵין קוֹבְרִין עַכּוּ"ם אֵצֶל יִשְׂרָאֵל וַאֲפִלּוּ בְּאֹפֶן זֶה.

וְכָךְ עָשִׂיתִי. פָּנִיתִי לְאוֹתוֹ כֹּמֶר, הִבַּעְתִּי בְּפָנָיו אֶת גֹּדֶל צַעֲרִי עַל כָּךְ שֶׁעַצָּה זוֹ עֲדַיִן לֹא מְהַנָּה פִּתְרוֹן וְאִי אֶפְשָׁר לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתוֹ. עַד כָּאן הַסִּפּוּר כִּלְשׁוֹנוֹ.

הִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה הָיְתָה לִי מֵהַסִּפּוּר הַנַּ"ל, כַּמָּה עָלֵינוּ לְהוֹדוֹת שֶׁאָנוּ יְהוּדִים. הִנֵּה גּוֹי זֶה, לְמָרוֹת הֱיוֹתוֹ מֻחְסַרְיֵי אֱמוּנוֹת הָעוֹלָם, בְּכָל זֹאת בְּשׁוּם אֹפֶן אֵין לוֹ הַזְּכוּת אֲפִלּוּ לְהִקָּבֵר בְּקֶבֶר יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ בְּתוֹר אֵפֶר! וְאִלּוּ אָנוּ זָכִינוּ אַף "לְחַיּוֹת" בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל כָּל יָמֵינוּ. "עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה טוֹבָה מְכֻפֶּלֶת עָלֵינוּ לַמָּקוֹם שֶׁקֵּרְבָנוּ לְפָנָיו הַר סִינַי וְכוּ' וְכוּ'".

לֹא נִצְרֶכֶת הַרְבֵּה חָכְמָה כְּדֵי לְהָבִין שֶׁאָנוּ הָעָם שֶׁבָּחַר בָּנוּ ה' וְיִחֵד אוֹתָנוּ לוֹ לְעַם סְגֻלָּה. מְאוֹרְעוֹת הַהִיסְטוֹרְיָה מוֹכִיחִים עַל כָּךְ, וְכַמְבֹאָר בַּתַּנַ"ךְ, וּבְוַדַּאי שֶׁהַמַּטָּרָה בָּזֶה הִיא עַל מְנָת לְהֵיטִיב לָנוּ בְּעֹנֶג נִצְחִי שֶׁאֵין לָנוּ כָּאן בְּעוֹלָמֵנוּ הַשָּׁגָה בּוֹ. וּלְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? אָדָם שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן לְאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים לְאַחַר צִפִּיָּה מְמֻשֶּׁכֶת, וְכַמּוּבָן שֶׁלְּאָשְׁרוֹ שֶׁל הָאָב לֹא הָיָה גְּבוּל, וְהִנֵּה נִגַּשׁ אָדָם וְשׁוֹאֲלוֹ לְאוֹתוֹ אָב: הֲתוּכַל לְתָאֵר לִי אֶת אָשְׁרְךָ...? הִנְנִי מַכִּיר אֹשֶׁר שֶׁל אֲכִילָה, טִיּוּל וְכִיּוֹצֵא, אוּלָם תֹּאַר לִי אֹשֶׁר שֶׁכָּזֶה כַּאֲשֶׁר נוֹלַד בֵּן לְאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים... מֵשִׁיב הָאָב: לְעוֹלָם לֹא אוּכַל לְתָאֵר לְךָ אֶת אָשְׁרִי, אֹשֶׁר כָּזֶה לֹא נוֹדָע, רַק לְמִי שֶׁאֵרַע לוֹ אֵרוּעַ שֶׁכָּזֶה...

כֵּן הוּא לְגַבֵּי תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַבָּא - אֵין אֶפְשָׁרוּת לְשׁוּם אָדָם לְתָאֵר עֹנֶג זֶה. עֹנֶג זֶה יְהֵא מוּחְשִׁי רַק לְאַחַר הִתְפַּשְׁטוּת הַנְּשָׁמָה מֵהַגּוּף, וְהַנְּשָׁמָה כְּשֶׁתִּהְיֶה בְּעוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת, רַק אָז תָּחוּשׁ אֶת הָעֹנֶג הַמַּתְאִים לָהּ שָׁם בִּמְקוֹמָהּ הָאֲמִתִּי. "יָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה".

עג. אבינו מלכנו... - סיכום

יֵשׁ לָנוּ לָחוּשׁ בְּמוּחָשִׁיוּת וּבְהַכָּרָה בְּרוּרָה אֶת הַבּוֹרֵא בִּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת: הָאַחַת אָבִינוּ! וְהַשֵּׁנִית מַלְכֵּנוּ! וְהוּא אָמְרֵנוּ בַּתְּפִלָּה: "אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ..."

הַיֵּצֶר הָרַע לֹא מַקְשֶׁה כָּל כָּךְ עַל בְּנֵי אָדָם מִלְּחוּשׁ אֶת הַבּוֹרֵא כְּמֶלֶךְ, אוּלָם מַקְשֶׁה מְאֹד עַל בְּנֵי אָדָם מִלְּחוּשׁ אֶת הַבּוֹרֵא כְּאָב. אָכֵן, הַבּוֹרֵא הִנּוֹ מֶלֶךְ, אֵינוֹ מְוּתָּר עַל מֻחְדָּלִים וּמְרֻדִּים שֶׁל בְּנֵי אָדָם, תּוֹבָעָם וּמַעֲמִידָם עַל מְקוֹמָם לְהַעֲנִישָׁם, אוּלָם הַכֹּל נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ בְּחִינָה נוֹסֶפֶת, אַבָּהִית וְרַחֲמָנִית, וְאֶת זֶה מַעֲלִים הַיֵּצֶר מִבְּנֵי אָדָם, וְאַדְרַבָּא - יִתְּכֵן וּמְחַזֵּק לָהֶם אֶת ה"מַּלְכֵּנוּ", שֶׁנִּרְאֵהוּ כְּמֶלֶךְ רוֹדָן, שׁוֹפֵט, מַעֲנִישׁ, קַנַּאי וְנוֹקֵם. מֶלֶךְ עַל כָּל הַמַּשְׁמָעֻיּוֹת שֶׁל

"מָלֵךְ" הַכּוֹלֵל מוֹרָא וָפַחַד. אוּלָם כַּמָּה הַצָּלָה הָיְתָה לִבְנֵי אָדָם אִלּוּ כְּמוֹ כֵּן הָיְתָה מִתְחַזֶּקֶת אֱצָלָם הַהַכָּרָה בְּ"אָבִינוּ", אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן, וּכְאָמְרֵנוּ בַּתְּפִלָּה: "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ, חֶמְלָה גְּדוֹלָה וְיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ... כֵּן תְּחָנֵּנוּ אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן, הַמְרַחֵם רַחֵם נָא עָלֵינוּ..."

כַּמָּה יְדִיעָה זוֹ נְחוּצָה לָנוּ, אָנוּ חֲלוּשֵׁי וְאַחֲרוֹנֵי הַדּוֹרוֹת, בְּעִדָּן זֶה שֶׁל עִקְבוֹת מְשִׁיחָא, זְמַן שֶׁהַנְּפָשׁוֹת חֲלוּשׁוֹת, חַסְרוֹת הַכָּרָה וּבְרִירוּת בְּעִקְרֵי הַדָּת, חַסְרוֹת עִקְבִיּוּת וְסֵדֶר בְּחוֹבָתָם וּבְיִעוּדָם בָּעוֹלָם, זְמַן שֶׁרוּחַ הַטֻּמְאָה הַמְנַשֶּׁבֶת סוֹחֶפֶת אִתָּהּ טוֹבִים וְנֶחְמָדִים וְעוֹקַרְתָּם מִשָּׁרְשָׁם, זְמַן שֶׁהַפִּתּוּיִים וְהַנִּסְיוֹנוֹת בְּתֹקֶף וּבְעָצְמָה שֶׁלֹּא הָיְתָה כְּמוֹתָהּ בָּעוֹלָם, זְמַן שֶׁהֶסְתֵּר הַפָּנִים הֶחְשִׁיךְ אֶת הָעוֹלָם בְּשִׁלְטוֹן שֶׁל מִינוּת, בְּפִרְסוּמֵי תִּקְשֹׁרֶת שֶׁל חִלּוֹנִיּוּת, וּבְרִישׁ גָּלֵי מְחַלְּלִים שֵׁם ה', תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו. מַה יַּעֲשׂוּ הַחֲרֵדִים לִדְבַר ה' לְהַחֲזִיק מַעֲמָד בִּזְמַן שֶׁכָּזֶה אִם לֹא בְּכָךְ שֶׁיְּחַזְּקוּ בִּטְחוֹנָם וֶאֱמוּנָתָם בַּה' לְהַאֲמִין בּוֹ וּבְטוּבוֹ וּבְחַסְדּוֹ וּבְרֹב רַחֲמָיו לֵידַע שֶׁאֱמוּנָתוֹ עִם בְּרוּאָיו אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר וּלְעוֹלָם יַחְפֹּץ בְּטוֹבָתָם, וְכָל הַהַנְהָגָה שֶׁנּוֹהֵג בָּהּ אֶת עוֹלָמוֹ מוֹבִילָה הִיא לְטוֹבַת בְּנֵי עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ, "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב".

"שמחת תורה" בצל רבי ירוחם ממיר זצ"ל

נְסַיֵּם אֶת סִפְּרֵנוּ בְּתַאוּר מְרַתֵּק שֶׁהִשְׁמִיעַ רַבִּי יְרוּחָם מִמִּיר בְּחַג שִׂמְחַת תּוֹרָה הָאַחֲרוֹן בְּחַיָּיו (בשנת תרצ"ו) שֶׁכָּל כֻּלּוֹ אוֹמֵר וּמְגַלֶּה אֶת חֲבִיבוּתָן וּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲצֶל בּוֹרְאָם. וְכָךְ תֵּאַר הַג"ר זַלְמָן רוֹטֶנְבֶּרְג, רֹאשׁ יְשִׁיבַת בֵּית מֵאִיר, אֶת הַמַּעֲמָד הַקָּדוֹשׁ:

"לְאַחַר סִיּוּם הַהַקָּפוֹת נָהַג רַבִּי יְרוּחָם לַעֲמֹד עַל מַדְרֵגוֹת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. בְּשִׂיחָה נִרְגֶּשֶׁת מְנַהֶמֶת לְבָבוֹ הַגּוֹאֶה הוּא דִּבֵּר עַל הַפִּזְמוֹן 'אָגִיל וְאֶשְׂמַח בְּשִׂמְחַת הַתּוֹרָה', הַמִּסְתַּיֵּם בְּמִלִּים 'אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בָּחַר בָּכֶם אֵל, וְהִנְחִילְכֶם הַתּוֹרָה, מִמִּדְבַּר מַתָּנָה.' מָרָן הַמַּשְׁגִּיחַ יְחֵד אֶת הַדְּבָרִים לְקֶטַע מֵאוֹתוֹ פִּזְמוֹן הַמְדַבֵּר בְּשֶׁבַח הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, וּכְשֶׁסִּיֵּם אֶת דְּבָרָיו, שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּהִתְלַהֲבוּת גְּדוֹלָה, הָיָה מַתְחִיל לְשִׁיר 'אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל', וְכָל הַתַּלְמִידִים אַחֲרָיו; כָּךְ חָזַר בְּלַהַט וּבְקוֹל גָּדוֹל עַל כָּל פִּסְקָא וּפִסְקָא מֵאוֹתוֹ פִּזְמוֹן".

רַבִּי שְׁלֹמֹה ווֹלְבֶּה זַצַ"ל כּוֹתֵב: "מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַשִּׂמְחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה בְּמִחֲצַת אַדְמוֹ"ר, לֹא רָאָה שִׂמְחָה מִיָּמָיו. אַשְׁרֵי עַיִן רָאֲתָה כָּל זֹאת, הֶלֹא לִמְשֻׁמַע אֹזֶן דָּאֲבָה נַפְשֵׁנוּ - כְּשֶׁאַדְמוֹ"ר הַמַּשְׁגִּיחַ עָלָה אַחֲרֵי קְרִיאַת הַתּוֹרָה אֶל אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר 'הִתְעוֹרְרוּת' בְּהִתְלַהֲבוּת עֲצוּמָה, וּסְבִיבוֹ עָמְדוּ גְּדוֹלֵי עוֹלָם שֶׁרָקְדוּ מוּלוֹ, וּבְתֹם הַדְּבָרִים יָצְאוּ בְּמַעְגָּל,

וְהִתְחִיל רִקּוּד שֶׁנִּמְשַׁךְ שָׁעוֹת, כְּשֶׁעֵינֵי כָּל הָרוֹקְדִים זוֹלְגוֹת דְּמָעוֹת מֵהִתְרַגְּשׁוּת וְחֶרְדַּת קֹדֶשׁ".

אֶחָד מִתַּלְמִידָיו רָשַׁם אֶת דִּבְרֵי הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ בְּשִׂמְחַת הַתּוֹרָה הָאַחֲרוֹן לְחַיָּיו, בִּשְׁנַת תרצ"ו (מובא בספר הזריחה בפאתי קדם). אֶת הַתּוֹסָפוֹת עַל מַחְשָׁבוֹת הָרוֹקְדִים וְעַל תְּחוּשׁוֹתֵיהֶם בְּעֵת שֶׁנָּשָׂא רַבִּי יְרוּחָם מִדִּבְרוֹתָיו - הוֹסִיף הַמְחַבֵּר. נִסְינוּ לְשַׁעֵר וּלְהַעֲלוֹת עַל הַכְּתָב כֵּיצַד חָשׁוּ הַנּוֹכְחִים בְּמַעֲמָד נִשְׂגָּב זֶה:

וְכָךְ פָּתַח רַבִּי יְרוּחָם וְאָמַר: "הָעוֹלָם טוֹעֶה בְּחֶשְׁבּוֹן שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מַעֲלַת הָאֻמָּה. הָאֻמָּת הִיא, שֶׁאַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אוֹתָנוּ אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּשׁוּם סִבָּה וְטַעַם, כִּי אַהֲבָתוֹ יִתְבָּרַךְ הִיא אַהֲבַת אָב אֶת בְּנוֹ. הָאָב אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת בְּנוֹ בִּגְלַל יָפְיוֹ וְטוּבוֹ, אֶלָּא מִתּוֹךְ הַהֶרְגֵּשׁ הַטִּבְעִי שֶׁאֵינוֹ בְּשׁוּם סִבָּה וְטַעַם, וְרַק מִמֵּילָא הוּא נֶהֱנֶה אִם בְּנוֹ יִהְיֶה טוֹב וְיָפֶה. כֵּן הִיא אַהֲבַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ אוֹתָנוּ - אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּשׁוּם טַעַם!

אַהֲבָה - הִיא סוֹד הָאֻמָּה הַיִּשְׂרְאֵלִית! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵינוּ! אַשְׁרֵיכֶם! אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל! אֲשֶׁר בָּחַר בָּכֶם!!!

בִּיסוֹד זֶה מְתֹרָץ מַה שֶּׁמַּעִיר הָרַמְבַּ"ן עַל הַפָּסוּק 'לֹא מֵרַבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חָשַׁק ה' בָּכֶם' (דברים ז, ז), כִּי אֵין אַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ תְּלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר מִמַּעֲלוֹתֵינוּ אוֹ סִבָּה אַחֶרֶת כְּלָשֶׁהִי, רַק אַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בִּדְבָרִים! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם!

אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

הַהִתְרַגְּשׁוּת שֶׁשָּׁרְרָה בַּמָּקוֹם לְשֵׁמַע הַדְּבָרִים לֹא תִתָּאַר. חֶרְדַּת קֹדֶשׁ אָפְפָה אֶת הַשּׁוֹמְעִים, וְעֵינֵי כֻּלָּם הִזִּילוּ דְּמָעוֹת. כְּמוֹ מֵאֵלֵיהֶן חָבְרוּ הַיְדִים זוֹ לְזוֹ וְהִרְגִּלִים הִתְרוֹמְמוּ לִרְקוּד נִלְהָב, רִקּוּד שֶׁכֻּלּוֹ קֹדֶשׁ לַה'. אַשְׁרֵינוּ!

וְרַבִּי יְרוּחָם הִמְשִׁיךְ וְאָמַר: "עַל בְּרִכַּת מֹשֶׁה לִפְנֵי מוֹתוֹ מוּבָא בַּסִּפְרִי: 'סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ - דְּאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי'. לְכְאוֹרָה, הֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי חַיָּיו וְלֹא שָׁמְעוּ מִמֶּנּוּ אַף שֶׁבַח אֶחָד. וְהוּא אָמַר לִפְנֵי מוֹתוֹ 'אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל, מִי כָמוֹךָ, עַם נוֹשַׁע בַּה'!'

כָּל הַתּוֹרָה הִיא מִשְׁפָּט, יֵשׁ שָׂכָר עַל הַמִּצְוָה וְיֵשׁ עֹנֶשׁ עַל עֲבֵרָה, וְאִם עָבַרְנוּ עֲבֵרוֹת - מַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ לָנוּ אִם אָנוּ 'עַם נוֹשַׁע בַּה'"?

אַךְ בֶּאֱמֶת אֵין זוֹ סְתִירָה. אֱמֶת, כָּל הַתּוֹרָה הִיא מִשְׁפָּט, אֲבָל סוֹד הָאֻמָּה הוּא אַהֲבָה, אַהֲבַת אָב לְבֵן. אִם אֵין הַבֵּן מַצְלִיחַ בְּדַרְכָּךְ זוֹ - הוּא מַצְלִיחַ בְּדַרְכָּךְ אַחֶרֶת עַד שֶׁסּוֹף סוֹף הוּא מַצְלִיחַ. כֵּן הִיא מִדַּת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עִם כְּלַל יִשְׂרָאֵל. וְאִם זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... הַלֵּב מָלֵא שִׂירָה, הָאשֶׁר נָסוּךְ עַל הַפָּנִים וְהָרַגְלַיִם מִתְרוֹמְמוֹת לְרִקּוּד שֶׁל מִצְוָה. הֵן רַבֵּנוּ הִבְטִיחַ בִּדְבָרָיו שֶׁסּוֹף סוֹף נַצְלִיחַ! אַשְׁרֵינוּ!

"לוּלֵא זֹאת", מַמְשִׁיךְ רַבֵּנוּ יְרוּחָם, "הָיְתָה לָנוּ קֻשְׁיָה גְּדוֹלָה: אֵיךְ נִזְכֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, בְּדֶרֶךְ מִשְׁפָּט, וְאֵיךְ יָבֹא, בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים? אֲבָל סוֹד הָאֱמָה הוּא שֶׁ"עַם נוֹשֵׁעַ בַּה'' אָנוּ, וְסוֹד זֶה הוּא: 'מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ'. אָנוּ מַה שֶּׁאָנוּ - אֲבָל יְהוּדִים אָנוּ! (תרגום מאידיש) וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב מִתְרוֹנֵן הַלֵּב וְהָרַגְלַיִם פּוֹצְחוֹת בְּרִקּוּד... גַּם אִם לִפְעָמִים יֵשׁ נְפִילָה רוּחָנִית - "אֲבָל יְהוּדִים אָנוּ!" אַשְׁרֵינוּ!

"כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם הָיָה שׂוֹנֶה וְשׁוֹכֵחַ, עַד שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא אֶת הַתּוֹרָה בְּמַתָּנָה. מַתָּנָה הִיא הַגְּדֵרָה אֲחֶרֶת, הַגְּדֵרָה שֶׁל מַתְּנַת חִנָּם.

כָּל כָּךְ צָחָה וּמְצֻחְצָחָה הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, עַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה לֹא הָיָה יָכוֹל לְתָפְסָהּ, וְנָתְנָהּ לוֹ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּמַתָּנַת חִנָּם. אֵין אָנוּ צְרִיכִים לְשׁוּם מַעֲשֶׂה, אֶלָּא לְהוֹשִׁיט יָדֵינוּ וְלוֹמַר: תֵּן לָנוּ! וּמִיָּד יַשְׁפִּיעַ עָלֵינוּ שֶׁפַע בְּרָכוֹת מִמַּעְיְנוֹת אֵין סוֹפִיִּים! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... וִידֵי הָרוֹקְדִים נְשָׂאוֹת בִּתְחִנָּה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָנָּא, תֵּן לָנוּ! תֵּן לָנוּ אֶת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה! אַשְׁרֵינוּ!

"כָּל כָּךְ בְּקַלּוּת אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא כָּל כָּךְ גְּדוֹלָה! כָּל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, צִוּוּיֶהָ וּמְדוֹתֶיהָ, הֵם רַק כְּמוֹ גַּפְרוּרִים לְהַצִּית הָאֵשׁ בְּנִשְׁמַת עַם יִשְׂרָאֵל. הָאֵשׁ כְּבָר נִמְצֵאת, וּדְרוּשִׁים רַק גַּפְרוּרִים לְהוֹצִיאָהּ לַפֹּעַל.

הָאֱמָה הַיִּשְׂרְאֵלִית מְלֵאָה אוֹר וְאֵשׁ, וְכָל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת וְהַמַּעֲלוֹת הֵן כְּגַפְרוּרִים לְנִשְׁמַת כְּלַל יִשְׂרָאֵל! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... וְהַלֵּב עוֹלֶה עַל גְּדוֹתָיו בִּתְפִלָּה: שֶׁנִּזְכֶּה לַתּוֹרָה וּלְמִצְוֹת, גַּפְרוּרִים לַנְּשָׁמָה! אַשְׁרֵינוּ!

"וְאִם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, מִדּוֹת וּמַעֲלוֹת, שֶׁהֵם דְּבָרִים גְּבוֹהִים וְנִכְבָּדִים עַד אֵין קֵץ, הֵם רַק כְּגַפְרוּרִים לְנִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל - כַּמָּה נִכְבֶּדֶת הִיא נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... אוֹי, כַּמָּה נִכְבֶּדֶת נִשְׁמָתֵנוּ, נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל! אַשְׁרֵינוּ!

"חַז"ל מְסַפְּרִים (ויק"ר ט, ג) שֶׁעַם הָאָרֶץ פָּגַע בְּרַבִּי יַנַּאי וְאָמַר לוֹ: שְׁמֹר אַתָּה אֶת יֶרֶשָׁתִי! הַפֶּשֶׁט הוּא, שֶׁעַם הָאָרֶץ, שֶׁלֹּא לָמַד תּוֹרָה מִיָּמָיו, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בִּנְשָׁמַת יִשְׂרָאֵל וְחֵלֶק בַּתּוֹרָה! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... וְלִבָּם שֶׁל הָרוֹקְדִים מָלֵא הוֹדָיָה אֵין קֵץ לְבוֹרֵא עוֹלָם: גַּם אִם לֹא לָמַדְנוּ כָּרָאוּי, יֵשׁ לָנוּ חֵלֶק בְּתוֹרַת ה'! אַשְׁרֵינוּ!

"הַיּוֹם הוּא שִׂמְחַת תּוֹרָה, וְיסוֹד הֶחָג הַזֶּה הוּא 'קָשָׁה עָלַי פְּרֵדַתְכֶם'! יְסוֹדוֹ הוּא - אַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ! וְעַכְשָׁו, שֶׁאָנוּ נִפְרָדִים מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ - עוֹד נְשִׁיקָה וְחִבּוּק אֶחָד עִמּוֹ! גְּדוֹלָה שִׂמְחָתֵנוּ עַל הַסְּלִיחָה וְהַכַּפָּרָה שֶׁנָּתַן לָנוּ בִּימֵי הַדִּין הַנּוֹרָאִים, וְכָל הָאַהֲבָה שֶׁהֶרְעִיף עָלֵינוּ בְּחַג הַסֻּכּוֹת הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה. גְּדוֹלָה שִׂמְחָתֵנוּ, וְעַל כֵּן אָנוּ מִתְפַּלְלִים אֵלָיו יִתְבָּרַךְ שֶׁנִּזְכֶּה בַּשָּׁנָה הַבָּאָה לַעֲמֹד בְּאוֹתוֹ מַצָּב הַגָּדוֹל כְּהַיּוֹם הַזֶּה, וִיחַיֶּה אוֹתָנוּ וְיַשְׂפִּיעַ שֶׁפַע בְּרָכוֹת עָלֵינוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה כֻּלָּנוּ אֲגֻדָּה אַחַת לְשַׁבְּחוֹ וּלְגַדְּלוֹ! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... עוֹד נְשִׁיקָה וְחִבּוּק כְּבִיכוֹל עִם הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא... מַה גְּדוֹלָה אַהֲבַת ה' אֵלֵינוּ, אַשְׁרֵינוּ!

"הוּא מַה שֶּׁאָמַר מוֹרֵנוּ הֶחָכָם לוּצָאטוֹ: אַף אִם חָטָאתָ הַרְבֵּה, בְּנִי, אַל תִּתְיָאֵשׁ, כִּי מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה, וַה' יַצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ. וְהִיא תְּפִלַּת אַחַד הָרִאשׁוֹנִים: הַרְבֵּה פְּעָמִים פָּשַׁעְתִּי וְחָטָאתִי, וְנֶחָמָתִי הִיא שֶׁמִּזֶּרַע יִשְׂרָאֵל אֲנִי, מִזֶּרַע הָאָבוֹת, אַבְרָהָם וְכוּ'. כִּי אַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ אֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר, אֶלָּא הוּא אוֹהֵב אוֹתָנוּ וּמֵיטִיב לָנוּ בְּכָל מַצָּב. וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל אֲנַחְנוּ, וַה' יַצְלִיחַ דַּרְכֵּנוּ! לְעוֹלָם לֹא נִתְיָאֵשׁ! אַשְׁרֵינוּ!

"עַל קַלּוּת הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה יֵשׁ רְאָיָה מִמִּקְרָא מְפֹרָשׁ מִן הַמַּלְכֵיּוֹת שֶׁאֵין אִישׁ יָכוֹל לִדְחוֹתָהּ: 'וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ, בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם, יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל', שֶׁאָמְרוּ חֲזַ"ל, רְצוֹנִי שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם. בַּמֶּה יִמְלֹךְ הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא עָלֵינוּ? בַּמֶּה נַעֲשֶׂה כֵּן? - 'וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ'. הַמַּלְכוּת נִכֶּרֶת אַף אִם רַק חֲיָלֵי צָבָא מוּעָטִים עוֹמְדִים יַחַד. אֲפִלּוּ מִתְאַסֵּפָת רַק כַּת קְטַנָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה 'בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ'! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... אוֹי, שֶׁנִּזְכֶּה לְ"וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ"! אַשְׁרֵינוּ!

"נֶאֱמַר: 'אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע'. לֹא נִזְכָּר מַה הֵם מְדַבְּרִים, מַה הֵם אוֹמְרִים, וּמָה עֵצָה הֵם דּוֹרְשִׁים לַכְּלָל; אֶלָּא אִם אַךְ יִרְאֵי ה' מְדַבְּרִים - מִיָּד 'וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע'! וְאִם זְכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... אוֹי, "וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע!" ה' שׁוֹמֵעַ לְדִבְרֵינוּ! אַשְׁרֵינוּ!

"וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה אָנוּ, שֶׁכְּלַל יִשְׂרָאֵל הִפְרִישׁ אוֹתָנוּ לִהְיוֹת עוֹסְקִים רַק בַּעֲבוֹדַת ה'; כַּמָּה נִפְלָאָה לָנוּ הַקַּלּוּת לְהַשָּׂגַת תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה! וְאִם אָנוּ זְכִינוּ לְכָךְ, כַּמָּה גְּדוֹלָה זְכוּתֵנוּ! אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רְקוּד... אָנוּ עוֹסְקִים רַק בַּעֲבוֹדַת ה'! אַשְׁרֵינוּ!

"הַמָּקוֹם יַעְזְרֵנוּ שֶׁנִּפָּגֵשׁ כָּאן בַּשָּׁנָה הַבָּאָה בְּאוֹתָן הַפָּנִים, וְשֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ זֶה מִזֶּה" (תרגום מאידיש) וְאִם אָנוּ זָכִינוּ לְכָךְ - אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוּב רָקוּד שֶׁל שָׂעוֹת, מַעְגָּלִים - מַעְגָּלִים סוֹבְבִים בְּהִתְלַהֲבוּת דְּקֻדָּשָׁה, כָּל פֶּה מָלֵא שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, וּבַלֵּב תְּפִלָּה, שֶׁבַּשָּׁנָה הַבָּאָה נִזְכֶּה שׁוּב לַחֲזוֹת בְּמַעֲמָד נִשְׂגָּב מֵעֵין זֶה.

הַמְעַיֵּן הֵיטֵב בְּדִבָּרִים אֵלֶּה יָבִין אֶת כֹּחוֹ הַמְיֻחָד שֶׁל רַבִּי יְרוּחָם. הוּא יַרְגִּישׁ כֵּיצַד הִשְׂרָה אֲוִירָה שֶׁל שִׂמְחָה לְמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, כֵּיצַד הִכְנִיס בְּלֵב הַתַּלְמִידִים גַּאֲוָה שֶׁל קְדֻשָּׁה - "אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל", וְכֵיצַד הִצְלִיחַ לַחְדֹּר לַלֵּב וּלְהַשְׁפִּיעַ עַל הָרֶגֶשׁ בְּדִבָּרִים עֲמֻקִּים וּמַלְהִיבִים כְּאֶחָד, שֶׁהִשְׁאִירוּ בְּלֵב תַּלְמִידָיו רֹשֶׁם בַּל יִמָּחֶה.

לְאַחַר שֶׁקָּרָאתָ אֶת דִּבְרֵי רַבִּי יְרוּחָם, דְּבָרִים מְאַלְפִים וּנְדִירִים בְּעָצְמָתָם - בַּקַּשְׁתִּי אֵלֶיךָ לַחֲזֹר וְלִקְרֹא שׁוּב וְשׁוּב אֶת הַדְּבָרִים. תְּוַכַּח לְדַעַת, שֶׁבְּכָל חֲזָרָה תְּגַלֶּה פָּן נוֹסָף שֶׁלֹּא הִשַּׂגְתָּ בַּקְּרִיאָה הַקּוֹדֶמֶת. כָּל חֲזָרָה תַּחְדִּיר יוֹתֵר וְיוֹתֵר אֶת תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַמַּשְׁגִּיחַ בְּהִלְכוֹת שִׂמְחָה וּבְתוֹרַת הָאַהֲבָה שֶׁל ה' לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, תַּעֲמִיק אֶת תְּחוּשַׁת הָאשֶׁר עַל הֱיוֹתֵנוּ יְהוּדִים וּתְחַדֵּד אֶת תְּחוּשַׁת הָ"אַשְׁרֵיכֶם" בַּלֵּב. וְאִם בְּעִקְבוֹת קְרִיאַת הַדְּבָרִים תִּזְכֶּה לְהַרְגִּישׁ כְּאִלּוּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ הִשְׁתַּתַּפְתָּ בָּרִקּוּדִים הַנִּלְהָבִים, רִקּוּדִים שֶׁכֻּלָּם תּוֹרָה, כֻּלָּם עֲבוֹדַת ה', וּכְאִלּוּ שָׁמַעְתָּ בְּעַצְמְךָ אֶת דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים שֶׁל רַבֵּנוּ הַמַּשְׁגִּיחַ - הֲרֵי שֶׁבָּאנוּ עַל שְׂכָרֵנוּ (מספר "במחיצתם" ח"ב להר' שלמה לורנץ זצ"ל).

דור משיח - דור שיתעלה על כל הדורות כולם

נְסִיָּם סִפְּרֵנוּ בְּעוֹד מַאֲמָר נִפְלָא, מְחַזֵּק וּמְעוֹדֵד שֶׁל הַמַּשְׁגִּיחַ הַגה"צ רַבִּי יְרוּחָם מִמִּיר זצוק"ל (מספרו "דעת תורה" מאמרים, פרשת שלח):

"הִגַּדְנוּ כִּי יִתְּכֵן שֶׁבַּחשֶׁךְ, בּוֹ יִתְרוֹן מִן הָאוֹר. וְאָמְנָם הֲלֹא חָזִינַן זֶה כִּי מִן הַחשֶׁךְ הַיּוֹתֵר הַגָּדוֹל וְהֶחָזָק, מִמֶּנּוּ מְשִׁיחַ יָבֹא. לְכְאוֹרָה הָיָה נָאוֹת יוֹתֵר לִהְיוֹת כִּי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ יָבֹא בְּדוֹר מֵאִיר בְּיוֹתֵר; כִּי יָבֹא בְּאַחַד הַדּוֹרוֹת הַכִּי מְבֻחָרִים בְּמְאוֹרֵי אוֹר, וּלְבַסּוֹף הִנֵּה בֹּא יָבֹא בְּדוֹר חשֶׁךְ, בְּדוֹר שֶׁל אֲפֵלָה הֲכִי מְעֻרְפֶּלֶת. וְזֶה הַדּוֹר, זֶה הַמְעֻרְפָּל בְּכָל אֲפֵלָה, הוּא הִנֵּה הָרֹאשׁ שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת, מְשִׁיחַ הִנֵּה בּוֹ יָבֹא.

וּמִי אָז יִהְיֶה הַמָּשִׁיחַ? - רָאוּי הָיָה שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מֵרָאשֵׁי גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, מֵהַדּוֹרוֹת הֲכִי בְּהִירִים. אֲבָל הֵיוֹת כֵּן לֹא יִהְיֶה! מָשִׁיחַ יִהְיֶה אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַדּוֹר שֶׁבּוֹ יָבֹא. מָשִׁיחַ יִהְיֶה הַגָּדוֹל הַדּוֹר שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן. הַגָּדוֹל שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר הֶחָשׁוּךְ - הוּא יִהְיֶה הַמָּשִׁיחַ! הִנֵּה כִּי הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה הַגָּדוֹל שֶׁל הַדּוֹר הֲכִי חָשׁוּךְ, וְהַגָּדוֹל שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר הֶחָשׁוּךְ הִנֵּהוּ אָמְנָם יוֹתֵר גָּדוֹל מֵהַגְּדוֹלִים הַקּוֹדְמִים! חשֶׁךְ קוֹבֵעַ מָקוֹם יוֹתֵר גָּדוֹל מִן אוֹר".

הָבָה וְנַמְחִישׁ אֶת דִּבְרֵי רַבֵּנוּ יְרוּחָם, וּמֵהֶם נַשְׂכִּיל לְהָבִין מַעֲלַת דּוֹרֵנוּ וַחֲבִיבוּתוֹ.
מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הָאִישׁ שֶׁרוּחוֹ נִבְרְאָה טֶרֶם בְּרֹא אֱלֹקִים שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, ב): "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ... וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם", וּמוּבָא בַּמִּדְרָשׁ (רבה ב, ד): "וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת" - זֶהוּ רוּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְהוּא פֶּלֶא, שֶׁהֲרֵי עוֹד לֹא נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וּכְבָר רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁעֲתִידָה לְגַלּוֹת אֶת הָאֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, מוּכָנָה וּמְזֻמֶּנֶת לְהִתְגַּלּוֹת? וְכַמּוּבָא שָׁם בַּמִּדְרָשׁ, זֶהוּ רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ הַמְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וְעַל יְדֵי מָה הִיא בָּאָה? עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה הַמְּשׁוּלָה לְמַיִם. עַיֵּן שָׁם.
מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הוּא זֶה שֶׁנִּתְנַבֵּא עָלָיו יַעֲקֹב אָבִינוּ (בראשית מט, י): "עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים", וּפֵרַשׁ רַשִׁ"י: "עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה" - מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ;
עָלָיו נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (במדבר כד, יז): "אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל", וְהָרַמְבַּ"ן מְפָרֵשׁ לְכָל פָּסוּק זֶה עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְכֵן הוּא בָּאבֶן עֶזְרָא שָׁם: "וְרַבִּים פֵּרְשׁוּהוּ עַל מָשִׁיחַ". וְכֵן הוּא בָּאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ.
עַל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה נִבֵּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ, רְאֵה רַמְבַּ"ן (דברים לב, מ) שֶׁכָּל דִּבְרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בַּשִּׁירָה עַל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה.
עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הִרְבּוּ נְבִיאִים לְדַבֵּר, וְהַיּוֹתֵר מְפֹרָשׁ הוּא בְּדָנִיֵּאל שֶׁכָּתַב אַף אֶת קֵץ הִתְגַּלּוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְכֵן הִרְבּוּ לְדַבֵּר עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בַּתַּלְמוּד, כַּמּוּבָא בִּגְמָרָא סַנְהֶדְרִין בְּפֶרֶק "חֵלֶק" בַּאֲרִיכוּת גְּדוֹלָה, וּבַמִּדְרָשִׁים כְּמוֹ כֵן רַבּוּ מִלִּמְנוֹת מַאֲמָרִים וּדְרָשׁוֹת עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ;
אֶחָד מֵעִקְּרֵי הָאֱמוּנָה הוּא הֲלֹא לְהַאֲמִין בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁיָּבֹא, כַּמְּבֹאָר בָּרַמְבַּ"ם (סוף הלכות מלכים).
וּבְכֵן נִתְבּוֹנֵן, הָאִישׁ הַגָּדוֹל הַזֶּה שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר (ישעיה יא, ב): "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה'...", וְעוֹד נֶאֱמַר עָלָיו (שם נב, יג): "יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד", וְדָרְשׁוּ - יוֹתֵר מֵהָאָבוֹת וְיוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ.
הָאִישׁ הַגָּדוֹל הַזֶּה שֶׁכֻּלָּם מַמְתִּינִים וּמְצַפִּים לְהִתְגַּלּוּתוֹ, וְהִנֵּה מַגִּיעַ דּוֹר הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים - וְטֶרֶם נִתְגַּלֶּה הָאִישׁ הַהוּא;
מַגִּיעַ דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - דּוֹר דֵּעָה, דּוֹר מְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה, דּוֹר שֶׁהָלַךְ בְּנִסֵּי מָן, בְּאֵר וְעַנְנֵי כָּבוֹד אַרְבָּעִים שָׁנָה - וְטֶרֶם נִתְגַּלָּה מְשִׁיחַ ה';
מַגִּיעַ דּוֹר הַנְּבִיאִים, וּבְרֹאשָׁם שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, דּוֹרוֹ שֶׁל הַנָּבִיא יְשַׁעְיָה, יִרְמְיָה וְיֶתֶר הַנְּבִיאִים, וּבִכְלָלָם דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁלֹּא מָצְאוּ בִּזְמַנּוֹ תִּינוֹק וְתִינֹקֶת שֶׁאֵין בְּקִיאִים בְּטֻמְאָה וְטָהֳרָה - וַעֲדַיִן לֹא זָכוּ שֶׁיִּתְגַּלֶּה מְשִׁיחַ ה';

מַגִּיעַ דּוֹרָם שֶׁל אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, מֵאָה וְעֶשְׂרִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן שֶׁבְּרֹאשָׁם חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, וּמִשְׁיָרֵיהֶם שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁהָיָה מִשְׁיָרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה - וַעֲדַיִן לֹא זָכוּ שֶׁיִּתְגַּלֶּה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ;

מַגִּיעַ דּוֹרָם שֶׁל הַתַּנָּאִים הַקְּדוֹשִׁים, עֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת - רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְעוֹד, דּוֹרָם שֶׁל רַשְׁבִּ"י וַחֲבֵרָיו, חֶבְרָיָא קַדִּישָׁא בַּעֲלֵי הַזֹּהַר וְסוֹדוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהִרְבּוּ לְדַבֵּר עַל הַמָּשִׁיחַ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְפֵי פְּעָמִים, וְגַם בִּימֵיהֶם עֲדַיִן לֹא זָכוּ שֶׁיִּתְגַּלֶּה הָאִישׁ הַמְיֻחָל וְהַמְקֻוֶּה;

מַגִּיעַ דּוֹרָם שֶׁל הָאֱמוֹרָאִים הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁאַף הַקָּטָן שֶׁבָּהֶם יָכֹל לְהַחֲיוֹת מֵתִים - וַעֲדַיִן לֹא זָכוּ שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּדוֹרָם הָאִישׁ שֶׁהַכֹּל מְצַפִּים לְבוֹאוֹ.

מַגִּיעַ דּוֹרָם שֶׁל רְאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים, הָרִי"ף, הָרֹא"שׁ, הָרַמְבַּ"ם, רַשְׁ"י, בַּעֲלֵי הַתּוֹסָפוֹת, רַבֵּנוּ תָּם, רַבֵּנוּ יִצְחָק, הָרַשְׁבַּ"ם, וְאַחֲרֵיהֶם הָרַשְׁבָּ"א, הָרִיטְבָּ"א, הָרַמְבַּ"ן, וְעוֹד עֲשָׂרוֹת רַבּוֹת שֶׁל קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן - וַעֲדַיִן לֹא זָכוּ שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּדוֹרָם הָאִישׁ הַגָּדוֹל, מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ;

מַגִּיעַ דּוֹרָם שֶׁל רְאשׁוֹנֵי הָאַחֲרוֹנִים, מָרָן הַבֵּית יוֹסֵף וְכָל חַכְמֵי דּוֹרוֹ, וּמִכְּלָלָם הָאֲרִיזַ"ל וְתַלְמִידָיו, אֲנָשֵׁי סוֹד הָעוֹסְקִים בְּכַוָּנוֹת וּבְיִחוּדִים לְבִיאָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹמָם וָלַיְלָה - וְטֶרֶם הִגִּיעָה עֵת הִתְגַּלּוּתוֹ בְּימֵיהֶם;

וְכֵן הָלְאָה וְהָלְאָה דּוֹרוֹת שֶׁל קְדוֹשִׁים וּטְהוֹרִים - הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא וְתַלְמִידָיו, הַבַּעַל - שֵׁם - טוֹב וְתַלְמִידָיו, רַבֵּנוּ יִשְׂרָאֵל מִסָּלַנְט וְתַלְמִידָיו הַקְּדוֹשִׁים, וְכֵן הָלְאָה מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת שֶׁאַחֲרֵיהֶם - וְטֶרֶם הִגִּיעָה הַזְּכוּת לְהִתְגַּלּוּת מַלְכֵּנוּ מְשִׁיחֵנוּ.

וְהִנֵּה אֵימָתַי יִתְגַּלֶּה? אוֹמֵר רַבֵּנוּ יְרוּחָם מִמִּיר זצוק"ל, בַּדּוֹר הֶחָשׁוּךְ בְּיוֹתֵר, וְכִלְשׁוֹנוֹ: "וּמִי יִהְיֶה אָז הַמָּשִׁיחַ? - רְאוּי הָיָה שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד מֵרָאשֵׁי גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, מֵהַדּוֹרוֹת הֲכִי בְּהִירִים. אֲבָל הֵיוֹת כֵּן לֹא יִהְיֶה! מָשִׁיחַ יִהְיֶה אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַדּוֹר שֶׁבּוֹ יָבֹא. מָשִׁיחַ יִהְיֶה הַגָּדוֹל הַדּוֹר שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן. הַגָּדוֹל שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר הֶחָשׁוּךְ - הוּא יִהְיֶה הַמָּשִׁיחַ! הִנֵּה כִּי הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה הַגָּדוֹל שֶׁל הַדּוֹר הֲכִי חָשׁוּךְ, וְהַגָּדוֹל שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר הֶחָשׁוּךְ הִנֵּהוּ אָמְנָם יוֹתֵר גָּדוֹל מֵהַגְּדוֹלִים הַקּוֹדְמִים! חֹשֶׁךְ קוֹבֵעַ מָקוֹם יוֹתֵר גָּדוֹל מִן אוֹר".

וְלֹא הֵבֵאנוּ כָּאן אֶת כָּל אֲרִיכוּת דְּבָרָיו שֶׁל רַבֵּנוּ יְרוּחָם הַמּוּבָאִים בְּסִפְרוֹ הַנַּ"ל, שֶׁבְּעֶצֶם מְיֻחָס שָׁם אֶת דְּבָרָיו לֹא רַק בְּיַחַס לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁיִּתְגַּלֶּה בַּדּוֹר הֶחָשׁוּךְ בְּיוֹתֵר וְיִוָּלֵד לְאִשָּׁה מִדּוֹר הָאָפֵל וְהַשָּׁפָל שֶׁבַּדּוֹרוֹת, אֶלָּא דְּבָרָיו שָׁם מִתְיַחֲסִים לְכָל אָדָם וְאָדָם שֶׁיִּמְצֵא בַּדּוֹרוֹת הַלָּלוּ שֶׁל עִקְבוֹת מְשִׁיחָא, שֶׁבְּעֶצֶם הִנֵּהוּ כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ אוֹר מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ. וְכָל פְּעָלָה וּפְעָלָה קְטַנָּה שֶׁעוֹשֶׂה יְהוּדִי, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בֶּן יְשִׁיבָה בִּמְסִירוּתוֹ לַתּוֹרָה וּלְדִקְדּוּק הַמִּצְווֹת, הֲרֵי אֵלּוּ הֶבְזֵקִים שֶׁל אוֹר מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁכָה, שֶׁעוֹלִים הֵמָּה בְּמַעֲלָתָם עַל דּוֹרוֹת

הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהִבְזִיקוּ אוֹרוֹת כַּאֲבוּקוֹת אוּלָם תְּקוּפָתָם הָיְתָה תְּקוּפַת "יוֹם", וְאוֹרוֹת מִצְווֹת עִקְּבוֹת מְשִׁיחָא אֵינָם אֶלָּא כְּ"נֵרוֹנִים", אוּלָם בִּתְקוּפַת "לַיְלָה", וְכִלְשׁוֹנוֹ: "דּוֹר הַמָּשִׁיחַ הוּא הִנֵּה הָרֹאשׁ שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת כֻּלָּם", וְהוּא מֵחֲמַת הַחֹשֶׁךְ הַגָּדוֹל שֶׁיִּשְׁרֹר אָז, וְהוּא זֶה שֶׁיִּגְרֹם לְעֶרֶךְ וְלַיַּקְרוּת שֶׁל כָּל מִצְוָה. כַּמָּה אִם כֵּן יִשְׁרִים דַּרְכֵי ה', וְכָל פְּעֻלּוֹתָיו וְהַנְהָגוֹתָיו רַק לְהֵיטִיב עִם עַמּוֹ, לַהֲבִיאָם לְטוֹב אֲמִתִּי וּלְנֶצַח נְצָחִים.

פנה אל תפלת הערער... תכתב זאת לדור אחרון

דָּוִד הַמֶּלֶךְ מַעֲבִיר בְּרוּחַ קָדְשׁוֹ מֶסֶר לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן: "פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם תִּכָּתֵב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן" (תהלים קב, יח).

וְיֵשׁ לְהָבִין מַה כַּוָּנַת דָּוִד הַמֶּלֶךְ בְּפָסוּק זֶה לַדּוֹר הָאַחֲרוֹן לֵידַע שֶׁהַקָּבָ"ה לֹא יִבְזֶה תְּפִלָּתָם, שֶׁכֵּן מִכְּךְ שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם", מַשְׁמַע שֶׁהָיָה מָקוֹם כֵּן לִבְזוֹת תְּפִלָּתָם, וּמַדּוּעַ הָיָה מָקוֹם לְבָזוֹת תְּפִלָּתָם שֶׁל הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן עַד שֶׁנִּצְטָרֵךְ לָהֶם מֶסֶר מְיֻחָד שֶׁלֹּא יִבְזֶה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא תְּפִלָּתָם?

הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ -

יָדוּעַ שֶׁהַדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים - וּבִמְיֻחָד הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן - קְרוּיִים בְּדִבְרֵי חֲזַ"ל "עִקְבְתָא דִמְשִׁיחָא", לְשׁוֹן עָקֵב. דְּהַיְנוּ, כְּשֶׁנִּמְשֵׁיל אֶת כָּל הַדּוֹרוֹת לְקוֹמַת אָדָם, הֲרֵי שֶׁהַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ בְּגֶדֶר הַמֹּחַ, וְאַחֲרֵיהֶם בְּגֶדֶר הָעֵינַיִם, הָאָזְנַיִם, הַפֶּה, הַיָּדַיִם וְכוּ', עַד שֶׁסּוֹף הַדּוֹרוֹת מְכֻנֶּה בְּשֵׁם "עֲקֵבַיִם".

דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים נִדְרְשָׁה מֵהֶם עֲבוֹדָה בְּרָמָה כַּיָּאוּת לִנְבִיאִים בְּדוֹרָם, לְתַנָּאִים בְּדוֹרָם, לְאָמוֹרָאִים בְּדוֹרָם וְכַיּוֹצֵא. דּוֹר הָעֲקֵבַיִם נִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ תַּפְקִיד הֶעָקֵב - לִדְרֹךְ עַל רֶפֶשׁ, טִיט, חָצָץ, בּוֹץ, סְלָעִים וְכַיּוֹצֵא, וּלְהוֹלִיךְ אֶת הַגּוּף לְלֹא נָזָק.

תַּפְקִידֵנוּ בְּדוֹר זֶה לִמְסֹר נֶפֶשׁ וְלָצֵאת לְשָׁלוֹם בְּהִלּוּכֵנוּ בְּתוֹךְ טֻמְאַת הַסִּטְרָא אַחֲרָא כְּשֶׁהִיא בְּעֻצּוּמָהּ, בְּתוֹךְ טֻמְאַת עֲרָיוֹת, חִלּוּל שַׁבָּת וְחִלּוּל כָּל הַיַּהֲדוּת.

לְלֹא סָפֵק שֶׁבְּעִקְּבוֹת תַּפְקִידֵנוּ זֶה בִּלְתִּי נִמְנָע שֶׁנִּפָּגַע מֵהַסּוֹבֵב אוֹתָנוּ וְנָבוֹא לְמִכְשׁוֹלִים, לְחֹסֶר עִקְבִיּוּת בַּעֲבוֹדַת ה' וְטִמְטוּם וַאֲטִימוּת, כְּךְ שֶׁתְּפִלָּתֵנוּ לַה' בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה לְלֹא סָפֵק יִתָּכֵן וּתְהֵא עִם כַּמָּה אֲחוּזֵי אֱמֶת בּוֹדְדִים בְּלִבָּד, קָשֶׁה יִהְיֶה לְהִתְפַּלֵּל כָּרָאוּי, לָחוּשׁ אֶת כְּאֵבֵנוּ עַל מָחְדָּלֵנוּ וְכִשְׁלוֹנֵנוּ, וְעַל כָּךְ הִבְטִיחָנוּ דָּוִד הַמֶּלֶךְ, שֶׁעִם כָּל זֶה לֹא יִבְזֶה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא תְּפִלָּתֵנוּ וְאַף שֶׁנִּהְיֶה בְּגֶדֶר "עַרְעָר", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י "עַרְעָר" - נִשְׁחָת וְנִמְאָס, וְעִם כָּל זֶה לֹא יִבְזֶה ה' תְּפִלָּתָם.

וַאֲסַיֵּם בְּסִפּוּר. שְׁאָלַנִי אָדָם אֶחָד, מַדּוּעַ אֵינוֹ צוֹדֵק שֶׁאֶתְיָאֵשׁ מֵעַצְמִי, וַהֲלֹא נִכְשָׁל הִנְנִי כְּמֵעַט מִדֵּי יוֹם, הַנִּסְיוֹנוֹת קָשִׁים מְאֹד וְהַכְּשִׁלוֹנוֹת רַבִּים מְאֹד, וְחוֹשְׁבַנִי שֶׁבְּצֶדֶק עָלַי כְּבָר לְהִתְיָאֵשׁ מִמַּצָּבִי.

הֵשַׁבְתִּי לוֹ: אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהִתְיָאֵשׁ, כֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא טָרַם הִתְיָאֵשׁ מִמְּךָ, וּמֵאַחַר וְכֵן אֵין אַתָּה בַּעַל הַבַּיִת עַל עַצְמְךָ לְהִתְיָאֵשׁ מֵעַצְמְךָ.

וְשׁוּב שְׁאָלַנִי, וּמִנַּיִן לְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לֹא הִתְיָאֵשׁ מִמֶּנִּי? וְאַדְרַבָּא, חוֹשְׁבַנִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא כֵּן הִתְיָאֵשׁ מִמֶּנִּי, מִכֵּיוָן שֶׁאֲנִי נִכְשָׁל פְּעָמִים רַבּוֹת.

הֵשַׁבְתִּי לוֹ: עֶצֶם הָעֲבֹדָה שֶׁהִנְּךָ כּוֹאֵב אֶת מַצָּבְךָ וְדָוֶה לִבְּךָ עַל כִּשְׁלוֹנוֹתֶיךָ, זֶהוּ סִימָן מֻבְהָק שֶׁ"נֵר ה'" שֶׁהוּא "נִשְׁמַת אָדָם" עֲדַיִן בְּקִרְבְּךָ וְהַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא חַי בְּקִרְבְּךָ וּמְעוֹרֵר אֶת מַצְפּוּנְךָ, שֶׁכֵּן אִם הָיָה הוּא מִתְיָאֵשׁ מִמְּךָ, לֹא הָיִיתָ אֲפִלּוּ חֹשׁ חֲרָטָה וּכְאֵב מִמַּצָּבְךָ, וּבְגֶדֶר "רְשָׁעִים בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים".

וְסִפַּרְתִּי לוֹ סִפּוּר מֵאֶחָד שֶׁנִּגַּשׁ לַסְּטַיְיפֶּלֶר זַצַ"ל וְהִתְלוֹנֵן עַל הֱיוֹתוֹ נִכְשָׁל שׁוּב וְשׁוּב, שְׁאָלָהוּ הַסְּטַיְיפֶּלֶר: תֹּאמַר לִי, לִפְעָמִים הִנְּךָ כֵּן מְנַצֵּחַ? וּמִשֶּׁהֵשִׁיבוֹ שֶׁאָכֵן כֵּן, אָמַר לוֹ הָרַב: וּבְכֵן לְךָ בְּכֹחַ זֶה וְתַצְלִיחַ...

אִם אַתָּה מַצְלִיחַ אֲפִלּוּ לִפְעָמִים, סִימָן שֶׁה' בְּקִרְבְּךָ וְאִתְּךָ, וְאִם כֵּן מִזֶּה תִּתְעוֹדֵד וְתַמְשִׁיךְ. עָלֵינוּ לִזְכֹּר: הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לְעוֹלָם לֹא מֵפֵר חוֹזֶה... הָאָדָם הוּא שֶׁמֵּפֵר חוֹזֶה וּמַחְלִיט עַל הִתְנַתְּקוּת וּפֵרוּד. אִם רַק אַתָּה לֹא תַּחְלִיט עַל כָּךְ, לְעוֹלָם תִּמְצָא אֶת הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בְּקִרְבְּךָ.

עד. כמה פסוקים מהנביא ישעיה מהמעותד לנו

"נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם. דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד ה' כִּפְלַיִם בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ. עַל הַר גָּבֹהַ עֲלִי לָךְ מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלַם הָרִימִי אַל תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם. הִנֵּה ה' אֱלֹהִים בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעָלָתוֹ לְפָנָיו. כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל" (ישעיה מ, א - ב - ט - י - יא).

"וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַה' שְׁכֵחָנִי. הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ מֵרַחֵם בֶּן בִּטְנָהּ גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ. שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ לָךְ חַי אָנִי נְאֻם ה' כִּי כֻלָּם כַּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה. כִּי אָמַר ה' אֱלֹהִים הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל גּוֹיִם יָדִי וְאֶל עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה. וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ

אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׂתָּחֲווּ לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי ה' אֲשֶׁר לֹא יֵבֹשׁוּ קֹוָי" (שם מט, יד - טו - כב - כג).

"כִּי נִחַם ה' צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן ה' שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה" (שם נא, ג).

"עֲנִיָּה סוֹעָרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים. וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ. וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ. כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל לָשׁוֹן תָּקוּם אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי ה' וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם ה'" (שם נד, יא - יב - יג - יז).

"אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן" (שם נא, יב).

"עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא. הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת צִיּוֹן. מַה נָּאוּו עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן. פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלָם כִּי נִחַם ה' עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלָם. חָשַׂף ה' אֶת זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ. כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם ה' וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (שם נב, א - ב - ז - ח - ט - י - יב).

"רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא חָלָה כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר ה'. הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי. כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ. אַל תִּירְאִי כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי עוֹד. כִּי בְעֹלָיִךְ עֹשַׂיִךְ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקָּרֵא. כִּי כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאֵךְ ה' וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ. בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ. בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ ה'. כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ. כִּי ה�ֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ ה'" (שם נד, א - י).

"קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד ה' עָלַיִךְ זָרָח. כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה' וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה. וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זָרְחֵךְ. שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל צַד תֵּאָמַנָה. אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי יֶהְפַּךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ. שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן

וְעֵיפָה כָּלָם מִשְׁבָא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלּוֹת ה' יְבַשֵּׂרוּ. כָּל צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךָ יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר. מִי אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם. כִּי לִי אִיִּים יְקַוּוּ וָאֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם אִתָּם לְשֵׁם ה' אֱלֹהָיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ. וּבָנוּ בְנֵי נֵכָר חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֶךָ כִּי בְקִצְפִּי הִכִּיתִיךְ וּבְרָצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ. וּפִתְחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים. כִּי הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ. כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד. וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל מְנַאֲצַיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר ה' צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר. וְיָנַקְתְּ חֲלֶב גּוֹיִם וְשַׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי ה' מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב. תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה. לֹא יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וְשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה. לֹא יִהְיֶה לָךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא יָאִיר לָךְ וְהָיָה לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ. לֹא יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי ה' יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ. וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר. הַקָּטֹן יִהְיֶה לְאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אָחִישֶׁנָּה" (שם ס, א - כב).

"לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוֹט עַד יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר. וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ וְכָל מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ וְקֹרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ אֲשֶׁר פִּי ה' יִקְּבֹנוּ. וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד ה' וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף אֱלֹהָיִךְ. לֹא יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ לֹא יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי חָפֵץ ה' בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל. כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. עַל חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּרִים אֶת ה' אַל דֳּמִי לָכֶם. וְאַל תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד יְכוֹנֵן וְעַד יָשִׂים אֶת יְרוּשָׁלַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ. ה' בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם אֶתֵּן אֶת דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבָיִךְ וְאִם יִשְׁתּוּ בְנֵי נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ. כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֵהוּ וְהִלְלוּ אֶת ה' וּמְקַבְּצָיו יְשִׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי. עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְּסִלָּה סַקְּלוּ מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל הָעַמִּים. הִנֵּה ה' הִשְׁמִיעַ אֶל קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת צִיּוֹן הִנֵּה יְשׁוּעָתֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו. וְקָרְאוּ לָהֶם עַם הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי ה' וְלָךְ יִקָּרֵא דְּרוּשָׁה עִיר לֹא נֶעֱזָבָה" (שם סב, א - יב).

"חַסְדֵי ה' אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת ה' כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ ה' וְרַב טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו. וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ. בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם" (שם סג, ז - ט).